

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Πρωτόκολλο: Τεύχος 294, Παρασκευή 7 Ιουλίου 1985

- ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΡΑΤΟΙ
- ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΕΙΣ
- ΕΟΚ: ΜΙΑ ΜΑΧΗ ΜΕ ΠΟΛΛΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ
- ΑΡΙΣΤΕΡΑ: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Διακόπτες σε ήρεμα νερό

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

προς τις γυναίκες και τους άντρες
ηλικίας
25-50 ετών

(άλλοτε
αναγνώστες
του
«ΜΙΚΡΟΥ
ΗΡΩΑ»).

—για όσους αγάπησαν τον «ΜΙΚΡΟ ΗΡΩΑ», το
δρυλικό ανάγνωσμα των παιδικών τους χρόνων και
τον ξαναφέρνουν συχνά στη σκέψη τους με βαθιά
συγκίνηση και γλυκιά κάπως θλιμμένη νοσταλγία.
—για όσους θα ήθελαν, ν' αποκτήσουν για τη
βιβλιοθήκη τους τους εξαντλημένους πια τόμους
του αγαπημένου τους περιοδικού και να γνωρίσουν
τα παιδιά τους τις συναρπαστικές ιστορίες που τους
γαλούχησαν...

★... ο «ΜΙΚΡΟΣ ΗΡΩΣ» ξανακυκλοφορεί
σε νέα (ΤΕΤΑΡΤΗ από το '52) έκδοση, σε
σχήμα βιβλίων τσέπης (ένα βιβλίο για κάθε
τόμο)!

★... σε πρώτη φάση, θα τυπωθούν οι
πρώτοι 20 τόμοι και θα κυκλοφορήσουν
μέσω του Πρακτορείου Εφημερίδων
Αθηναϊκού Τύπου, ένας την εβδομάδα
(κάθε Πέμπτη).

**Ο Μικρός
ΗΡΩΣ**

Σελίδες 210
Τιμή
150 δραχμές

Ζητήστε ΣΗΜΕΡΑ
στα περίπτερα τον τόμο 12

...για τη βιβλιοθήκη σας και τα παιδιά σας!

ASTOR MUSIC CENTER

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΚΛΑΣΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Σας παρουσιάζουμε τη σουηδική εταιρία BIS. Η εταιρία την οποία το 1974 ίδρυσε ο Robert von Bahr, είναι σήμερα η σημαντικότερη στην παραγωγή δίσκων κλασικής μουσικής στις σκανδιναβικές χώρες. Οι θαυμάσιες πολυτελείς εκδόσεις της τυπώνονται στα εργαστήρια Teldec στη Δυτ. Γερμανία, και συνοδεύονται από σχολία σε τρεις τουλάχιστον γλώσσες. Η ευρεία θεματολογία της εκτείνεται από το μακρινό μεσαιώνα ως τον εικοστό αιώνα. Από την πλούσια αυτή συλλογή διαλέξαμε για σας:

* Τη μοναδική όπερα του Γιαν Σιμπέλιους «Η Κυρά του Πύργου» γραμμένη το 1896. Πρόκειται ουσιαστικά για μια αναβίωση με αυξημένο ενδιαφέρον, μιας και η μουσική του έργου προαναγγέλλει τη χρυσή περίοδο του συνθέτη. Αποτελείται από ένα προλούδιο και οκτώ σκηνές. (BIS 250 & CD).
Παράλληλα μουσική για πιάνο του ίδιου συνθέτη ερμηνεύει ο Eric Tawaststjerna γιός του σημαντικότερου μελετητή του Σιμπέλιους, σε 4 μονούς δίσκους που περιλαμβάνουν Μπαγκατέλες, Σονάτες, Σονάτινες και πολλά άλλα κομμάτια (BIS 15, 169, 195, 196). Κλείνοντας, θα θυμίσουμε τις συμφωνίες του συνθέτη ερμηνευμένες από τη Συμφωνική ορχήστρα του Göteborg υπό τον N. Järvi, αποδομένες με το αίσθημα και το τόσο απαραίτητο γι' αυτήν τη μουσική χρώμα, το οποίο μόνο ένας Σκανδιναβός μπορεί να τους προσδώσει. Όλες οι συμφωνίες κυκλοφορούν και σε δίσκους κόμπακτ (BIS 221 η 1η, 252 η 2η, 228 η 3η, 263 η 4η, 222 η 5η, 237 η 6η).
* Όμως η BIS δεν ασχολείται μόνο με Σκανδιναβούς συνθέτες. Τρανή απόδειξη αποτελούν οι 4 δίσκοι με μουσική για λαούτο του 15ου και του 16ου αιώνα, αποδομένη από τον Jakob Lindberg, καθηγητή στο Βασιλικό Κολέγιο Μουσικής του Λονδίνου. Πρόκειται για Σκοτική, Αγγλική, Γαλλική και Ιταλική μουσική για λαούτο και κιταρόνε. (BIS 201, 211, 260, 226 αντίστοιχα).

* Εξαιρετική δουλειά από μέρους του Gregorio Paniagua έχει γίνει στο διπλό δίσκο «La Spagna» που περιέχει κομμάτια 15ου, 16ου και 17ου αιώνα των Praetorius, Dalza, Ortiz, Cabezon, Caroso, dell' Encina, Farnaby, Trabacchi, Sweelinck, και άλλων, που βασίζονται στον ισπανικό αναγεννησιακό χορό «la Spagna». Αρκεί να σημειωθεί ότι η Αναγεννησιακή αυτή μουσική αποδίδεται από το συγκρότημα Atrium Musicae της Μαδρίτης με 80 διαφορετικά αυθεντικά όργανα της εποχής εκείνης, παράγοντας έναν ήχο εκπληκτικής διαύγειας.

* Σημειώνουμε ακόμα τη μοναδική συμφωνία του Edward Grieg με την εισαγωγή «Φθινόπωρο» καθώς επίσης και όλα τα έργα του για πιάνο αποδομένα από τη Σουηδό πανίστια Eva Knardahl σε πρώτη έκδοση σε δίσκο (14 μεμονωμένοι δίσκοι, BIS 104 έως 117), τη δεύτερη συμφωνία έργο 16 και τη σουίτα Aladdin έργο 34 του Karl Nielsen (BIS 247 & CD).

* Από τον 20ό αιώνα σημειώνουμε την «Ιερωτελεστία της Άνοιξης» του Stravinsky σε μεταγραφή για πιάνο με τον Dag Achatz (BIS 188), το έργο «Psappha» του Ιάκη Ξενάκη μαζί με έργα των E. Carter και Per Norgard (BIS 256), τον βραβευμένο δίσκο με το συγκρότημα κρουστών Kroumata με έργα John Cage, Henry Cowell, Lundquist και Taira (BIS 232 & CD), και τις δύο συμφωνίες του Σουηδού συνθέτη Wilhelm Stenhammar (BIS 219 η 1η, 251 η 2η και CD).

* Τέλος, παραθέτουμε μερικούς ακόμη ενδιαφέροντες τίτλους, όπως: Ανθολογίες Μεσαιωνικής και Αναγεννησιακής μουσικής ερμηνευμένες από το συγκρότημα Juculatores Upsaliensis με αυθεντικά όργανα εποχής (BIS 3, 75, 120), Cantigas de Santa Maria (BIS 225), έργα για κιθάρα των Ponce, Sojo, Lauro, Barrio (BIS 33), Tarrega, Myers, Albeniz, Villa Lobos (BIS 233), με το νικητή του διαγωνισμού «Βασίλισσα Σοφία» 1979 κιθαρίστη Diego Blanco μουσική για φλάουτο και κιθάρα των Giuliani, Carulli, Baron, Ibert, Galilei, Castelnuovo Tedesco (BIS 30, 60, 90) με τον Diego Blanco και την Gunilla von Bahr.

Αν η BIS σας κίνησε το ενδιαφέρον ή την περιέργεια, ή και τα δυο μαζί, ελάτε να προμηθευτείτε τον πλούσια εικονογραφημένο κατάλογο της, ή, και γιατί όχι, και τους δίσκους της.

ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ ΣΕΡΒΙΑΣ 16, ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΜΟΥΣΙΚΗ ΓΩΝΙΑ, ΒΟΥΛΗΣ 12, ΤΗΛ. 32.34.269

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δ. ΜΙΧΑΗΛ	
«Αναδομήσεις» στις δομές (1981-'85)	10
Β. ΓΙΑΧΝΗΣ	
Προγραμματικές χωρίς πρόγραμμα	13
Η. ΧΡΗΣΤΟΥ	
Μάχες και διαμάχες στο Μιλάνο	16
Γ.Γ. ΝΙΚΟΥ	
Τρίτος δρόμος για αγροτική ανάπτυξη	18
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Αγορές του αιώνας και δουλειές του πο- δαριού	20
Δ. ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΟΣ	
Χωρίς πρόγραμμα	24
Σ. ΚΑΒΟΥΝΙΔΗΣ	
ΚΚΕ εσ. ή Ανανεωτική Αριστερά;	25
Κ. ΡΑΒΑΝΗΣ	
Φυγή προς τα μπρός	26
Γ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ	
Ήθος και πολιτική	32
Β. ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ	
Συζήτηση με το Θ. Βαλτινό	36
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΝΤΟΥΝΙΑ	
Savannah Bay	42
Α. ΡΟΔΙΟΣ	
Οι ιππότες της Τ. Αυτοδιοίκησης	43
Π.Δ.	
Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις	45
ΟΛΓΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ	
Οργανισμός λειτουργίας ΥΠΠΕ	46
Ν. ΠΗΛΙΟΡΕΙΤΗΣ	
Στ' άλογο, στ' άλογο Ομέρ Βρυώνη	47
Γ. ΦΛΩΡΟΣ	
Συνδικαλιστικές «συγκρούσεις» και πο- λιτιστικές αποκρύψεις	48
Χ.Α.	
Ο Ιάπωνας ηθοποιός	50
ΒΑΣΙΑ ΚΑΡΚΑΓΙΑΝΝΗ	
Η έκθεση ελλήνων στη Roquette	52
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΗΝΩΡ	
Από τη «νέα δομή» στην Ελλάδα του 2.000 μ.Χ.	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	9
ΠΑΡΕ ΜΕ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ	23
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Δ. ΛΙΑΡΟΣ	
Οι χωματερές του πνεύματος	29
Δ. ΜΠΑΣΑΝΤΗΣ	
«Θεσμών τον εις απαντ' εγώ θήσω χρό- νον»	30
Γ. ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ	
Και κολυμβήθρα του Σιλβάμ;	31
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	41
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ	43
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	54
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	55

ΑΝΑΣΥΝΘΕΤΟΝΤΑΣ ΤΗ ΔΟΜΗ

ΜΑΛΛΟΝ το «φόρτε» του ΠΑΣΟΚ δεν είναι η διοίκηση. Με λίγα λόγια δεν είναι η πολιτική του κυβερνάν με βάση συγκεκριμένους στόχους, ιεραρχήσεις και σκοπούς. Διότι για ένα σοσιαλιστικό κόμμα ο τρόπος που κυβερνά αποτελεί τη λυδία λίθο της κοινωνικής του εμβέλειας και των ορίων των επιλογών του, αν δηλαδή επιδιώκει την μεταβολή του υπάρχοντος σε νέες βάσεις ή την διαχείριση των κληρονομηθέντων με καλύτερους όρους.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ δολιχοδρομεί διαρκώς στα θέματα της Διοίκησης. Κατά βάση σεβάστηκε καθολικά την κρατική μηχανή όπως τη βρήκε. Με λίγα λόγια «σεβάστηκε» τις κυρίαρχες κοινωνικές δομές που αυτή η κρατική μηχανή υπηρετούσε. Από την άλλη μεριά οι όποιες καινοτομίες του ΠΑΣΟΚ στη θέσμιση νέων συσχετισμών εξουσίας δεν αμφισβητούσαν τις κρατικές δομές στον πυρήνα τους αλλά προστίθονταν στη δεδομένη διάταξη των κρατικών υπηρεσιών και του εθιμικού —αν όχι και του θεσμικού τους— πλαισίου.

ΟΣΟΙ περίμεναν ότι παρ' όλα αυτά το ΠΑΣΟΚ επί 3 1/2 χρόνια εθήτησε στη Διοίκηση προκειμένου να την κατανοήσει ώστε μετά να την αλλάξει, μάλλον θα διαψεύστηκαν από την πρόσφατη ανασύνθεση της προηγούμενης αναδόμησης.

ΔΕΝ θίγεται δηλαδή πουθενά η έννοια της διοίκησης και του κράτους ως του κυρίως συνεκτικού ιστού ενός ορισμένου τύπου καθεστώτος. Αντίθετα, το παν διατηρείται ως έχει με συγκολλησεις κορυφής εκ των οποίων πολλές μάλλον προσδιορίστηκαν από την φωτογραφία των υποψηφίων υπουργών και υφυπουργών, παρά από τεχνοκρατικού χαρακτήρα, —έστω— λειτουργικές σκοπιμότητες.

ΜΕ ΛΙΓΑ λόγια, το ΠΑΣΟΚ προσδιορίζει μ' αυτή την άψυχη και άνευρη ρύθμιση κορυφής τα όριά του που μπορούν να περικλεισθούν στην απλή λέξη: διαχείριση.

ΥΠΑΡΧΕΙ όμως και μια άλλη πλευρά καθόλου δευτερεύουσα και αμελητέα. Αυτή η πυραμίδα, πιο στενή τώρα στη βάση της, ασκεί μεγαλύτερες πιέσεις, εναποθέτει δηλαδή την πλήρη ευθύνη της, στην κορυφή, δηλαδή στον πρωθυπουργό.

ΚΑΙ από τώρα και πέρα, μάλλον θα πολλαπλασιαστούν παρά θα διευκολυνθούν τα προβλήματα «δυσλειτουργίας». Διότι απ' τη στιγμή που δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι πολιτικοί στόχοι να υπηρετηθούν, απ' τη στιγμή που δεν δρομολογείται μια πραγματική διοικητική μεταρρύθμιση, απ' τη στιγμή δηλαδή που το κράτος θα έχει απέναντί του την κοινωνία, όλα θα καταλήγουν στον πρωθυπουργό, ο οποίος όμως μάλλον θα συνεχίσει να είναι ο τελικός ισορροπιστής παρά ο εμπνευστής ή ο αποφασιστικός εντολοδότης αποφάσεων.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ χάνει λοιπόν το τρένο μιας αποτελεσματικής διοίκησης, δηλαδή μιας ευχεπέους διαχείρισης. Αυτό θα έχει πολύπλευρες επιπτώσεις στην αντιπολιτευτική τακτική τόσο της «Νέας Δημοκρατίας», όσο, κυρίως, της Αριστεράς.

ΠΟΥ μπορεί να διευκολυνθεί στην απελευθέρωση των δυνάμεων της κοινωνίας απέναντι σε ένα παράλυτο κράτος το οποίο θεσμίζει το ΠΑΣΟΚ ανασυνθέτοντας τη δομή του κενού.

Από τη «νέα δομή» στην Ελλάδα του 2.000 μ.Χ.

ΣΥΝΕΠΗΣ με ένα ακόμα «ραντεβού της με την Ιστορία», η κυβέρνηση κατέθεσε, προχθές Τετάρτη, στη Βουλή, το νομοσχέδιο για τη «νέα δομή» του υπουργικού συμβουλίου. Και, καθώς 48 ώρες πριν, στη Σοβιετική Ένωση σημειώνονταν κάποιες «επαναστατικές αλλαγές» —εξαφάνιση του Γκριγκόρι Ρομανώφ από το Πολιτικό Γραφείο, ανάδειξη του Αντρέι Γκρομύκο στο αξίωμα του προέδρου της ΕΣΣΔ, τοποθέτηση του Εντουάρντ Σεβερντάτσε στο πόστο του υπουργού Εξωτερικών και, φυσικά, πλήρης κατίσχυση του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ— ο καλός φιλοκυβερνητικός μας Τύπος σκέφθηκε πως θα μπορούσε να εμφανίσει το νέο νομοσχέδιο σαν μια «επαναστατική τομή», πρωτόγνωρη στην ελληνική πολιτική ιστορία...

ΦΥΣΙΚΑ, ΑΠΟ το νομοσχέδιο έλειπαν τα πρόσωπα, που καθόρισαν —σ' ένα μεγάλο βαθμό— και τη νέα δομή... Αλλά αυτό, για τους ερμηνευτές των κυβερνητικών γραφών, δεν είχε και μεγάλη σημασία... Σημασία είχε ότι ο πρωθυπουργός, μέσω του νομοσχεδίου αυτού, είχε κατορθώσει να κρατήσει τις εσωκομματικές ισορροπίες. Και ότι η όποια «σφαγή υπουργών» (που αναμένεται με τη συγκρότηση του νέου κυβερνητικού σχήματος) δεν θα έχει καταλυτικές επιπτώσεις στην εκλογική βάση του ΠΑΣΟΚ. Στο τέλος-τέλος, το «πρόεχον» είναι η εντύπωση. Και η εντύπωση που καλλιεργήθηκε είναι ότι ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου κατασπαράσσει —με τη ρομφαία του— το τέρας της γραφειοκρατίας και της δυσλειτουργίας του υπουργικού συμβουλίου. Μια πραγματική, δηλαδή, «επανάσταση» κι ας λέει ο Λεωνίδας Κύρκος πως το ΠΑΣΟΚ είναι μια «ιδιόμορφη συντήρηση»!

Μια επέλαση Αμερικανών

Η ΝΕΑ «δομή» του υπουργικού συμβουλίου συνέπεσε με την παρουσία, στον ελληνικό χώρο, δυο Αμερικανών γερουσιαστών —του Λάρυ Πρέσλερ και του Πώλ Σαρμπάνης— καθώς και του Ρίτσαρντ Χάας, ειδικού «συντονιστή» του Στাইτ Ντη-πάρτμεντ για το Κυπριακό. Και σε ό,τι αφορά την επίσκεψη Χάας, τα πράγματα παρουσιάζουν μια κάποια διαφάνεια: Ο κ. «συντονιστής» ενσαρκώνει το νέο «ενεργό ενδιαφέρον» των ΗΠΑ, για μια «ρεαλιστική» λύση του κυπριακού προβλήματος, καθώς η Ουάσινγκτον, για μια ακόμα φορά, συνειδητοποιεί ότι η αποκατάσταση των σχέσεων Αθήνας-Αγκυρας και,

προπαντός, η αποκατάσταση του «ρήγματος», στη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ, περνά μέσα από την Κύπρο!

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ —και ομαλοποίηση— των σχέσεων Αθήνας-Αγκυρας, σημαίνει, όμως, αποκατάσταση —και ομαλοποίηση— των σχέσεων Αθήνας-Ουάσινγκτον. Και την αποστολή αυτή, ανέλαβαν να φέρουν σε πέρας οι δυο γερουσιαστές. Ποιος είπε ότι οι Αμερικανοί είναι άνθρωποι αχάριστοι; Το αντίθετο συμβαίνει. Έτσι, δεν ήταν δυνατόν να μην εκτιμήσουν την «καλή θέληση» του πρωθυπουργού που, κατά την ανάγνωση των προγραμματικών του δηλώσεων, στη Βουλή, απέφυγε όλες τις «κακοτοπιές» —αφιερώνοντας, από ένα κείμενο 90 δακτυλογραφημένων σελίδων, μόλις 55 λέξεις στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις! Το κλίμα, τις ημέρες εκείνες, ήταν εξαιρετικά βαρύ. Ο Ρέγκαν, με πρόσχημα την αεροπειρατεία, είχε ήδη κηρύξει το μπουκοτάζ των ελληνικών αεροδρομίων και είχε ήδη καταφέρει ένα σοβαρό πλήγμα κατά του ελληνικού τουρισμού. Αλλά ο «σοσιαλίζων, αριστερός Ανδρέας Παπανδρέου», είχε τη δύναμη να μη παγιδευθεί στον «ολισθηρό κατήφορο του αντιαμερικανισμού»... Γι αυτό, περιορίστηκε ν' αναφέρει την υπογραφή (στα 1983) της συμφωνίας για τις βάσεις, μαζί με τη δήλωση «είμαστε δεσμευμένοι απέναντι στον ελληνικό λαό και την εθνική αντιπροσωπεία, να εφαρμόσουμε τους όρους και το χρονοδιάγραμμα της συμφωνίας αυτής». Πέραν τούτου, ουδέν! Λέξη κατά Ρέγκαν ή κατά της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής ή για τον επιχειρούμενο εκβιασμό, σε βάρος της Ελλάδος.

Σ' ΟΛΑ ΤΑ παραπάνω αυτά, αναφέρθηκαν, καταλεπτώς, οι δυο γερουσιαστές, όταν συναντήθηκαν με τον πρωθυπουργό. Και η αναφορά τους ήταν κάτι σαν «εύφημος μνεία»! Οι δυο γερουσιαστές διαβεβαίωσαν τον Α. Παπανδρέου, ότι δεν υπάρχει «πολιτική υστεροβουλία», πίσω από τη «σύσταση» —«προσωρινή, άλλωστε»— του Ρέγκαν προς τους Αμερικανούς πολίτες, ν' αποφεύγουν τα ελληνικά αεροδρόμια, ότι υπάρχουν, πάντοτε, πολλά περιθώρια, για να βελτιωθούν οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις, ότι οι ΗΠΑ θα ήσαν διατεθειμένες, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να ασκήσουν την επιρροή τους στην Τουρκία, για μια «δίκαιη λύση του Κυπριακού», ότι η Λήμνος θα μπορούσε, ενδεχόμενα, να περιληφθεί στις νατοϊκές ασκήσεις και ότι, τέλος, καθόλου δεν πρέπει να αποκλείεται επίσκεψη του πρωθυπουργού («δίκην προσκλήσεως») στον Λευκό Οίκο, εφόσον, έτσι είτε αλλιώς, ο Α. Παπανδρέου θα βρίσκεται στη Νέα Υόρκη, τον ερχόμενο Οκτώβριο. Πλην...

ΑΥΤΟ ΤΟ «πλήν» ήταν πολύ συγκεκριμένο. Τόσο ο Πλέσλερ, όσο και ο Σαρμπάνης, επέμεναν στην ανάγκη να αποσαφηνισθεί —από τώρα— το μέλλον των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα. Δεν είναι δυνατόν, του είπαν να πείσουμε τον Σουλτς ή την Ουάινμπεργκερ, για τις καλές προθέσεις σας —προθέσεις που δεν αμφισβητούμε— όταν το θέμα αυτό, εξακολουθεί να είναι αμφιλεγόμενο... Αλλά ούτε είναι δυνατόν το Πεντάγωνο να περιμένει το 1988, την εκπνοή, δηλαδή, της συμφωνίας, για να αποφασίσει ποια θα είναι η επόμενη κίνησή του. Συνεπώς, κάποια απόφαση πρέπει να ληφθεί, από τώρα.

**Κυκλοφορεί ο 20ος Τόμος του ANTI
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Α' εξαμήνου 1984 (251-264)**

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ, από το σημείο αυτό, δεν προχώρησε. Ο πρωθυπουργός, από την πλευρά του διαβεβαίωσε τους συνομιλητές του, ότι «δεν υπάρχει αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα», ότι αυτή καθεαυτή η συμφωνία του 1983, για τις βάσεις, είναι αποδειξη των καλών προθέσεων της ελληνικής πλευράς, πλην δεν νοείται καμιά συζήτηση —τουλάχιστον από τώρα— σε ό,τι αφορά τους όρους και το χρονοδιάγραμμα της συμφωνίας για τις βάσεις. Όσο για το 1988, qui vivra, verra...

ΤΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ, όμως, είναι ένα μόνο στοιχείο από τα θέματα εξωτερικής πολιτικής. Και αν, ειδικά, στο θέμα των ελληνοαμερικανικών σχέσεων, έλειψαν οι θριαμβευτικοί τόνοι, το ίδιο δεν μπορεί να λεχθεί και για τη διάσκεψη κορυφής της ΕΟΚ, στο μιλάνο. Επί τρεις μέρες η τηλεόραση και ο φιλα προσκεϊμένος προς την κυβέρνηση Τύπος, «ενημέρωναν» την ελληνική κοινή γνώμη για τις φοβερές μάχες που έδινε η ελληνική αντιπροσωπεία κατά του Διευθυντηρίου της ΕΟΚ, αλλά και κατά της ιταλικής προεδρίας, η οποία, με «πραξικόπημα τύπου σπαγγέτι» (κατά τον χαρακτηρισμό του Δημήτρη Μαρούδα), προσπαθούσε να πιει το αίμα μας, αλλά και το αίμα της Βρετανίας και της Δανίας...

ΤΕΛΙΚΑ —για να σοβαρευθούμε— τα πράγματα είχαν την κατάληξη που αναμενόταν: Η ελληνική αντιπροσωπεία αποδέχτηκε στην ουσία, το κοινό σχέδιο Μιτερράν-Κολ (για θεσμικές αλλαγές στην ΕΟΚ), υπό ορισμένες προϋποθέσεις, η σημαντικότερη από τις οποίες είναι η λήψη μέτρων για την εναρμόνιση και σύγκλιση των οικονομιών (και βιοτικών επιπέδων) των χωρών μελών της Κοινότητας. Κοντολογίς: Η ελληνική αντιπροσωπεία δεν αντιτάχθηκε στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ένωση. Ζήτησε μόνον να υπάρξουν ρήτρες εξαιρέσεων (προθεσμίες, χρηματοδοτήσεις προγραμμάτων, κτλ.), προκειμένου να αντισταθμιστούν οι οποιεσδήποτε αρνητικές επιπτώσεις από την δημιουργία ενιαίας εσωτερικής αγοράς, που σημαίνει κοινή δασμολογική και φορολογική πολιτική, ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, κοινή εφαρμογή των νέων τεχνολογιών κτλ.

ΦΥΣΙΚΑ, την πορεία προς την ευρωπαϊκή ένωση και την αποδοχή της πορείας αυτής από ελληνικής πλευράς, κατακεραυνώσε αμέσως το ΚΚΕ που, με ανακοίνωση του Πολιτικού Γραφείου του, απεφάνθη ότι «η εμπλοκή της κυβέρνησης στις υπερεθνικές διαδικασίες της ΕΟΚ», συγκροτεί απτή απειλή για το μέλλον της χώρας. Το ΚΚΕ, όπως είναι γνωστό, είναι από τα ελάχιστα κομμουνιστικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης, που αρνείται να δεχθεί την ευρωπαϊκή πραγματικότητα —αυτή την πραγματικότητα που άρχισε να αναγνωρίζει ακόμα και η ΚΟΜΕΚΟΝ!

ΑΝΤΙΘΕΤΑ με το ΚΚΕ το ΚΚΕ Εσωτερικού, με δήλωση του ευρωβουλευτή του Κώστα Φιλίνη, ζητεί από την κυβέρνηση να υποβάλλει συγκεκριμένες προτάσεις, οι οποίες «να αξιοποιούν, και για τη χώρα μας την πορεία προς την ευρωπαϊκή ένωση».

Μικρές και μεγάλες αγωνίες

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, το δεκαπενθήμερο κύλησε με τη πλήρη παράλυση της κυβερνητικής μηχανής, καθώς οι περισσότεροι από τους υπουργούς διερωτώνται αν η «νέα δομή» θα τους φάει ή όχι (ή ποια «αποψίλωση» θα υποστούν αν υποτεθεί ότι μένουν σ' ένα υπουργείο χωρίς ουσιαστικές αρμοδιότητες!) Η ανησυχία —τα πρόσφατα τι σοβαρά που έγιναν...— συνέχεια ακόμα και υπουργούς που προόριστη να «πάνε στο κόμμα» και που συναντούν την κακεντρέχεια άλλων συναδέλφων τους υπουργών, οι οποίοι έσπευσαν να διαμηνύσουν στον πρόεδρο του κινήματος για τους «κινδύνους που συνεπάγεται η ανάθεση του κόμματος σ' ένα μόνο πρόσωπο».

Δημήτρης Χαντζόπουλος

Ο ΜΟΝΟΣ που λέει ότι δεν αγωνιά, είναι ο υπουργός Εσωτερικών κ. Κουτσόγιωργας που, αφού χρίστηκε και πάλι κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του ΠΑΣΟΚ, πιστεύει ότι τα χαρτιά του είναι ανεβασμένα. Ήρεμος εμφανίζεται, επίσης, και ο πρόεδρος της Βουλής, Γιάννης Αλευράς, που έσπευσε να δηλώσει στους δημοσιογράφους ότι, ενώ ο πρωθυπουργός του πρόσφερε την αντιπροεδρία της κυβέρνησης, εκείνος είπε ότι είναι ευτυχής, παραμένοντας πρόεδρος της Βουλής. (Ο Γ. Αλευράς απαντούσε σε κάποιες επίμονες φήμες που έλεγαν ότι ο νυν πρόεδρος της Βουλής «ήθελε πάρα πολύ την αντιπροεδρία» —την οποία, ουσιαστικά, κατέχει ο νυν «υπουργός παρά των πρωθυπουργών», Α. Τσοχατζόπουλος).

ΩΣΤΟΣΟ, οι αγωνίες, μικρές και μεγάλες, των υπουργών, και η παράλυση της κυβερνητικής μηχανής —που θα συνεχιστεί μέχρις ότου σχηματιστεί η νέα κυβέρνηση, γύρω στις 20 Ιουλίου...— δεν εμπόδισαν τη δραστηριότητα των διαφημιστών του ΠΑΣΟΚ που, με κάποιες ωραίες γιγαντοαφίσες —το χαριτωμένο κοριτσάκι είναι πάντοτε το ίδιο— μας καλούν, τώρα, να οικοδομήσουμε «μαζί» την Ελλάδα του 2.000... (Αν δεν το προσέξατε ήδη, το κοριτσάκι κρατάει, στο χέρι του, ένα γαλλικό κλειδί— σύμβολο ότι η Ελλάδα βαδίζει με γοργά βήματα στον δρόμο της τεχνολογικής επανάστασης)... Το «μαζί», βέβαια, είναι τρόπος του λέγειν. Γιατί, εφόσον τα κόμματα της Αριστεράς είναι «παρωχημένα» και η Νέα Δημοκρατία δεν έχει καμία σχέση με την ευρωπαϊκή Δεξιά (άρα δεν έχει λόγο υπάρξεως ...), έπεται ότι όλοι «μαζί», προσχωρούμε στο ΠΑΣΟΚ και, «μαζί» με τον αυριανισμό, χτίζουμε την Ελλάδα των ονείρων μας. Αδελφοί Κουρή, που είστε;

ΑΝΘΗΝΩΡ

ΣΟΒΙΕΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

Σημαντικές αλλαγές φαίνεται ότι συντελούνται, όχι μόνο στη Σοβ. Ένωση, αλλά στο σύνολο του Ανατολικού μπλοκ. Οι αναλύσεις εκείνων που επέμεναν ότι η πάλη των τάξεων είναι χαρακτηριστικό και των κοινωνιών σοβιετικού τύπου μοιάζουν να δικαιώνονται.

Όλο και περισσότερο ισχυροποιούνται οι ενδείξεις ότι η «περίπτωση Γκορμπατσώφ» δεν ήταν μια απλή αλλαγή φρουράς στην κορυφή του Κρεμλίνου. Φαίνεται, στην πραγματικότητα, ότι ο Γκορμπατσώφ είναι ο πραγματικός εντολοδόχος του 20ού Συνεδρίου του ΚΚΣΕ. Η «αποσταλινοποίηση», όπως ονομάστηκε τότε, δείχνει σήμερα την κοινωνική της διάσταση μέσα στην ίδια τη Σοβιετική κοινωνία.

Διότι, αν υποθέσουμε πως το νόημα του 20ού Συνεδρίου ήταν να καταγγείλει τις υπερβάσεις νομιμότητας της πολιτικής εξουσίας, σήμερα ο Γκορμπατσώφ λέει πως η κατοχή πολιτικών αξιωμάτων δεν συνδέεται κατ' ανάγκην με πολιτική εξουσία.

Η ουσία των θέσεων του Γκορμπατσώφ και της ηγετικής ομάδας που συσπειρώνει και εκφράζει, είναι πως ο εκσυγχρονισμός της σοβιετικής κοινωνίας δεν μπορεί να περάσει παρά μόνο από έναν εκδημοκρατισμό της.

Και φυσικά, δεν εννοεί ο Γκορμπατσώφ κάτι αντίστοιχο με τις δημοκρατίες δυτικού τύπου. Εννοεί τη διεύρυνση του μπλοκ εξουσίας, προς τα νέα διευθυντικά στρώματα, τη δημιουργία κινήτρων και μιας «αξιοκρατίας» που θα επιτρέψει την ενεργοποίηση των αργούντων και μεθύντων παραγωγικών δυνάμεων. (Ο αδιέξοδος αγώνας κατά του αλκοολισμού στη Σοβιετική Ένωση δείχνει πως τα προηγούμενα μάλλον δεν είναι λογοπαίγνιο).

Και σε άλλα σημειώματα είχαμε επισημάνει πως το εγχείρημα Γκορμπατσώφ δεν θα περάσει χωρίς συγκρούσεις. Η αναδιάταξη των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των διαφόρων μεριδών της σοβιετικής «νομενκλατούρας» δεν μπορούσε να γίνει χωρίς τις αναπόφευκτες εκκαθαρίσεις. Τα πιο καθυστερημένα πολιτικά και τα πιο χυδαία κοινωνικά στοιχεία, ήταν φυσικό να αναμνησθούν μια και εναντίον τους κυρίως στρέφονται όλα τα εκσυγχρονιστικά πειράματα.

Ο Ρομανόφ, ο καυχώμενος για το όνομά του, ο βαθιά διαβρωμένος γραφειοκράτης, ο άνθρωπος που χρησιμοποίησε στο γλέντι του γάμου της κόρης του τα αυτοκρατορικά σερβίτσια απ' το «Ερμιτάζ» του Λένινγκραντ, φαίνεται να πρωτοστάτησε στο σχετικό αγώνα. Και κατατομήθηκε δεόντως. Γιατί ο συνασπισμός γύρω από τον Γκορμπατσώφ φαίνεται να περιλαμβάνει και σημαντικό κομμάτι της «παλαιάς φρουράς» (με σύμβολό της τον Γκρομύκο) που συνειδητοποιεί πως δεν υπάρχει άλλη διέξοδος για τη στάσιμη σοβιετική κοινωνία.

Απ' αυτή τη σκοπιά παίζουμε πράγματι σε μια εντελώς νέα και σίγουρα πολύ ενδιαφέρουσα περίοδο, με αναπόφευκτες επιπτώσεις στη διεθνή σκηνή.

Και δεν εννοούμε φυσικά ότι οι αριστεροί θα ξαναβρούμε τη χαμένη μας Μέκκα. Δεν μιλάμε για σοσιαλισμό που θα επικρατήσει στη Σοβιετική Ένωση. Οι κοινωνίες της Ανατολής έχουν την ίδια απόσταση —και ανάγκη— από το σοσιαλισμό, όσο και η Δύση.

Μιλάμε όμως για μια φιλελευθεροποίηση τόσο εσωτερικά όσο και στις σχέσεις των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας και το είδος των δεσμών τους.

Και φυσικά, σε πολύ πιο περίπλοκες σχέσεις θα οδηγηθούμε στο τρίγωνο ΗΠΑ—ΕΣΣΔ—Κίνα, όπου αυτή τη φορά, η άνεση και η πρωτοβουλία των κινήσεων θα μπορεί να περιέλθει στην ΕΣΣΔ.

Οπωσδήποτε, πάντως, είναι πολύ προτιμότερα όσα συμβαίνουν τώρα στην ΕΣΣΔ, από εκείνη τη θλιβερή παρέλαση των γηραιών ηγετών με τη διαρκή υποψία ότι πρόκειται για ταριχευμένους δραπέτες μαυσωλείων.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Είναι γνωστές και τραγικές οι συνέπειες της εξάρτησης για τη χώρα μας και το ποια παράταξη την υπηρέτησε με συνέπεια. Σήμερα φαίνεται ότι η Δεξιά διαμορφώνει, ως κόμμα που βρίσκεται στην αντιπολίτευση, νέες σχέσεις εξάρτησης με τη Δύση και ιδιαίτερα με τη «φιλελεύθερη πατρίδα», τις Ηνωμένες Πολιτείες του κ. Ρήγκαν.

Πράγματι, η ανάλυση της Δεξιάς για όσα συμβαίνουν στη χώρα μας, φαίνεται πως την έχει οδηγήσει σε ακραία συμπεράσματα. Ζει με το φάσμα ενός ιδιότυπου ολκληρωτισμού που επιφυλάσσει στην ελληνική κοινωνία το ΠΑΣΟΚ. Πρόκειται φυσικά για τη μεταμφίεση της δικής της αγωνίας για μια μακρόχρονη παραμονή εκτός εξουσίας.

Παρόλ' αυτά, το πρακτικό συμπέρασμα της Δεξιάς είναι πως πρέπει πάση θυσία να στοιχηθεί πίσω από την αμερικάνικη πολιτική, έτσι ώστε η έξωθεν βοήθεια να αποτελέσει εκ νέου τον σιδερένιο βραχίονα και την ασπίδα της αστικής παράταξης.

Αλλά η εξάρτηση έχει ως πρώτο στάδιο τη βλακεία και κάπου, στην άκρη της, τη μειοδοσία.

Αυτό ζήσαμε στην περίπτωση της αεροπειραιτίας, όπου η «Νέα Δημοκρατία» και το σύνολο σχεδόν του φιλικού της Τύπου πλειοδότησαν στις αθλιότητες του Ρήγκαν, στρεφόμενες ευθέως κατά των εθνικών συμφερόντων.

Γίνεται δε ακόμη πιο απαράδεκτη η κάλυψη και η ταύτιση με τον Ρήγκαν, όταν είναι φανερό πως η ανθελληνική εκστρατεία στις ΗΠΑ, ήταν αποκλειστικά εύρημα εσωτερικής κατανάλωσης. Θέλοντας δηλαδή ο Ρήγκαν να αποφύγει την τύχη του Κάρτερ, μετέτρεψε την Ελλάδα στον «κακό δαίμονα» εναντίον του οποίου μπορούσε να εκτονωθεί ο μέσος Αμερικάνος.

Και σ' αυτή τη θλιβερή και μέτρια σκηνοθεσία, βρήκε η αμερικάνικη σκοπιμότητα τους υποστηρικτές της στην Ελλάδα, με τον πιο άκριτο —και απαράδεκτο— τρόπο.

Και τώρα βέβαια, που όλα έληξαν και φάνηκε καθαρά η αλήθεια γύρω από την αεροπειραιτία, όσο και οι γενικά γνωστοί χειρισμοί της κυβέρνησης για το θέμα των ελλήνων ομήρων, κάποιιοι στη Δεξιά πρέπει να σκεφτούν και να βγάλουν τα συμπεράσματά τους.

ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Αδιτάρακτα συνεχίζεται μετά τις εκλογές και στις δυο ΕΡΤ ο πασοκικός μπερτοδουλισμός. Οι ειδήσεις «φιλτράρονται» κατάλληλα, με τελικό σκοπό υποτίθεται, την πολιτική εξυπηρέτηση του κυβερνώντος κόμματος.

Έχουμε τονίσει επανειλημμένα, πως η διαφορά του ΠΑΣΟΚ με τη Νέα Δημοκρατία στα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι όντως ποσοτικά μετρήσιμη. Πράγματι, η αντιπολίτευση έχει συντριπτικά περισσότερο χρόνο παρουσίας ή μάλλον αναφοράς, στα πασοκικά δελτία, απ' ό,τι συνέβαινε αντίστοιχα επί Νέας Δημοκρατίας.

Όμως, αυτή η ποσοτική διαφορά, έχει μια άθλια πλευρά σύγκρισης σε ένα ποιοτικό επίπεδο. Κατά κάποιο τρόπο, η τέλεια αποσιώπηση της έννοιας της αντιπολίτευσης επί Νέας Δημοκρατίας ήταν ένας τίμιος μονοκομματισμός. Οι άνθρωποι εξέφραζαν ορθά κοφτά την αντίληψή τους για τη δημοκρατία, τον πλουραλισμό κτλ. Με λίγα λόγια εξέφραζαν την αντίθεσή τους στη δημοκρατία.

Το ΠΑΣΟΚ όμως, ανατρέποντας υπέρ αυτού το ποσοτικό στοιχείο, απαθλίωσε εντελώς το πραγματικό περιεχόμενο των διεκδικήσεων για δημοκρατικά και πλουραλιστικά μέσα ενημέρωσης. Ένα ιερατείο κομματικών εντολοδόχων έχει σαν μοναδική του αποστολή να ρυθμίζει με τέτοιο τρόπο την πληροφόρηση ώστε διαρκώς οι μεν θέσεις των άλλων να συσκοτίζονται, οι δε θέσεις του ΠΑΣΟΚ να έχουν μια βασιλική μεταχείριση πληρότητας και επαναληπτικότητας.

Πρόκειται για μια υποβάθμιση της δημόσιας ζωής που έχει μακροπρόθεσμα πολύ χειρότερες επιπτώσεις απ' ό,τι η τακτική της «Νέας Δημοκρατίας». Διότι αυτή η καθημερινή έκπτωση του δημόσιου ήθους και του πολιτικού λόγου είναι που παράγει τις «Αυριανές» και τους «Ελεύθερους Τύπους», που κάνει όλο τον Τύπο όλο και περισσότερο επιρρεπή στον εντυπωσιασμό και την έλλειψη ανάλυσης.

Είναι αυτή η τακτική που διαστρέφει το λαϊκό αίσθημα, αμβλύνει την κριτική σκέψη, φιλαθλοποιεί τους οπαδούς του κυβερνώντος κόμματος και φανατίζει τους αντιπάλους.

Αν η κυβέρνηση πιστεύει ότι κερδίζει κάτι από όλα αυτά έχει δίκαιο μόνο με μια παραδοχή. Ότι αυτή η κυβέρνηση έχει σαν στόχο της να υποβαθμίσει συνολικά το επίπεδο της κοινωνικής και πολιτικής συνειδησης και να καταλήξει ο ελληνικός λαός να σκέφτεται με φιλαθλα σλόγκαν.

Είναι λοιπόν αυτός ο στόχος της κυβέρνησης; Και αν είναι πιστεύει ότι μπορεί να τον πετύχει;

ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΠΟΤΥΧΙΩΝ

Ο Καραγκιόζης και στο σεράι του Βεζύρη να μπει, Καραγκιόζης θα μείνει. Αυτή την ελληνική παροιμία μας θυμίζουν οι Μονάδες Ειδικών Αποστολών της Ελληνικής Αστυνομίας που αποτελούν το καύχημα των μηχανισμών καταστολής.

Φτιάχτηκαν υποτίθεται στα πρότυπα της αγγλικής SAS και της αμερικάνικης ομάδας «Δέλτα». Πρόκειται για άριστα εκπαιδευμένους άντρες κτλ., που φέρουν εις πέρας σύνθετες και επικίνδυνες αποστολές.

Αυτές λοιπόν οι περίφημες μονάδες απέδειξαν για άλλη μια φορά πόσο ανθεκτική είναι η «καθ' ημάς Ανατολή» στις δυτικές επιρροές.

Έτσι, τα ΜΕΑ, το μόνο που απέδειξαν στα γεγονότα του Χημέλου ήταν η κλασική θρασυδειλία «όπου πολλοί βάρανε, όπου λίγοι λουφάζουμε». Απέδειξαν επίσης πόσο άνετα μπορούν να προβοκάρουν την όποια κυβερνητική πολιτική.

Όπου όμως, υπάρχουν πραγματικά ζόρια, διάφοροι ιεροί τρελοί πιστολέρο, οι οποίοι κρατάνε και μια γεμάτη καραμπίνα, οι ειδικές μονάδες γυρίζουν στην τακτική της ειδικής αδράνειας.

Και εννοούμε πολύ απλά πως η περίφημη «ειδική μονάδα» έχει σαν μοναδικό λόγο τεκμηρίωσης της ύπαρξής της να λύνει αναίμακτα (και το υπογραμμίζουμε αυτό) παρόμοιες εμπλοκές.

Ενώ τώρα, διάφοροι κομάντος που φωτογραφίζονται σε κινηματογραφικές στάσεις πότε μπουκάροντας σε σπίτια ανύποπτων «τρομοκρατών», πότε έξω από σπίτια πολιιορκημένων «τρελών», το μόνο που αποδειχίνουν είναι η απέραντη ανικανότητά τους για κάθε άλλο καθήκον εκτός από το επαγγελματικό ξύλο.

Επειδή λοιπόν, οι έλληνες φορολογούμενοι πληρώνουν πολλά λεφτά για να τρώνε ούτως ή άλλως ξύλο, επειδή πραγματικά αστυνόμευση δεν υπάρχει, επειδή οι «ειδικές μονάδες» όταν δεν κάνουν προβοκάτσιες ρίχνουν απλώς το ίδιο ξύλο όπως οι απλές διμοιρίες, προτείνουμε, ως φορολογούμενοι πολίτες, την άμεση κατάργησή τους.

Θέλουμε να μας δέρνουνε χωρίς να πληρώνουμε και ειδικό πριμ χωρίς λόγο. Πιστεύουμε άλλωστε, ότι αυτό είναι και το νόημα των πρωθυπουργικών δηλώσεων για εκσυγχρονισμό και αύξηση της παραγωγικότητας και είμαστε βέβαιοι ότι ο κ. Τσούρας αν δεν ακούσει εμάς, θα εισακούσει τον πρωθυπουργό του.

ΑΙΔΩΣ ΑΡΓΕΙΟΙ

Επίμονες πληροφορίες αναφέρουν πως, χάρις στις επίμονες προσπάθειες του «αναπτυξιακού» βουλευτή του ΠΑΣΟΚ κ. Κουτσογιάννη, οι περίφημοι στρατώνες του Άργους θα κατεδαφιστούν ώστε να «αξιοποιηθεί» ο χώρος τους.

Αναφερόμαστε φυσικά στους στρατώνες του Καποδίστρια, θέμα γνωστό και από τους αγώνες του ΠΑΣΟΚ και της κ. Μερκούρη προσωπικά όταν το ΠΑΣΟΚ ήταν αντιπολίτευση.

Και ενώ το Υπ. Πολιτισμού αναγνώρισε τον ιστορικό χαρακτήρα των στρατώνων και κήρυξε διατηρητέο το κτιριακό συγκρότημα, ενάντιες δυνάμεις από τον ίδιο το χώρο, πολύ συστηματικά και επίμονα υπονομεύουν τις ίδιες τις κυβερνητικές αποφάσεις.

Σε επόμενο τεύχος του ΑΝΤΙ, θα έχουμε εκτενή αναφορά στο θέμα.

Το μόνο σημείο στο οποίο θα επιμείνουμε εδώ, είναι μια παράξενη αντίληψη η οποία πια τείνει να επικρατήσει απανταχού της Ελλάδας, περί την «κλαδικοποίηση» και «τοπικοποίηση» των προβλημάτων.

Μόνο στην Ελλάδα θεωρείται αυτονόητο ότι τον πρώτο λόγο π.χ. στα θέματα δημόσιας υγείας τον έχουν οι γιατροί, στα θέματα εναερίων συγκοινωνιών οι πιλότοι ή οι αεροσυνοδοί και ούτω καθεξής.

Μόνο στη χώρα μας επίσης θεωρείται φυσικό ότι τα ιστορικά και φυσικά μνημεία δεν ανήκουν στο σύνολο αλλά στους κατοίκους της περιοχής, οπότε «δικά τους είναι, ό,τι θέλουνε τα κάνουνε».

Δεν καταλαβαίνουμε δηλαδή γιατί οι κάτοικοι της Ρόδου θα μπορούσαν (υποθετικά μιλάμε) να αποφασίσουν να γκρεμίσουν π.χ. τα μεσαιωνικά τείχη της πόλης και αυτό να θεωρείται θέμα της Ρόδου.

Το ίδιο ισχύει και για τους κατοίκους του Άργους και κάθε πόλης ή χωριού της Ελλάδας. Τα ιστορικά μνημεία ανήκουν ενιαία και αδιαίρετα σε όλο τον εθνικό κορμό και κανείς δεν έχει επίπλεον προνόμια ή ιδιαιτερότητες εν ονόματι τοπικών παραγόντων, συνήθως δηλαδή τοπικών συμφερόντων.

Αν μάλιστα υπάρχει κάποιος ειδικότερος ρόλος στους κατοί-

κους μιας περιοχής ιστορικού ή άλλου ενδιαφέροντος, είναι η μεγαλύτερη ευθύνη διαφύλαξης του και όχι φυσικά η άνεση της καταστροφής του.

Κάποτε θα πρέπει να σκεφτόμαστε σαν κοινωνία. Δηλαδή να συγκροτούμε πολιτισμό. Γιατί αλλιώς δεν πρέπει να απορούμε,

όταν ρωτάμε υποψήφιους ανωτάτων σχολών περί Καποδίστρια και έχουμε απαντήσεις μεταξύ μεταγραφόμενου ποδοσφαιριστή και χώρας της Αφρικής...

ΕΘΝΟΛΑΪΚΕΣ ΔΙΩΞΕΙΣ (I)

Φαίνεται ότι η «νίκη χωρίς ηττημένους» και η «εθνική λαϊκή ενότητα» έχουν τα ερμηνευτικά τους προβλήματα στους κόλπους της κυβερνήσης.

Δεν είναι αλλιώς δυνατόν να ερμηνευτεί η οριστική πια απόλυση του συνεργάτη του ΥΧΟΠ κ. Βασίλη Δωροβίνη, στην περίπτωση του οποίου έχουμε ήδη αναφερθεί.

Η απόλυση αυτή, που απολύτως παράνομα παραμένει μέχρι σήμερα απολύτως ανατιολόγητη, είναι ένα πολύ αρνητικό δείγμα γραφής και του κ. Κουλουμπή προσωπικά και της κυβερνητικής αντίληψης στο σύνολό της.

Απ' ό,τι εμείς γνωρίζουμε —και θα θέλαμε το υπουργείο να μας διαψεύσει— ο πραγματικός λόγος της απόλυσης του κ. Δωροβίνη είναι η σύγκρουσή του με μερίδα του ΠΑΣΟΚ 'Αργους και ιδιαίτερα με τον βουλευτή κ. Κουτσογιάννη, σε σχέση με ορισμένες «αναπτυξιακές» επιλογές για το 'Αργος.

Για τα θέματα αυτά ο κ. Δωροβίνης και αρθρογράφησε και κινητοποιήθηκε τοπικά, έτσι ώστε να θεωρηθεί ότι υπερέβη τα «εσκαμμένα» του δημοσίου υπαλλήλου, δηλαδή να αποτολμά να έχει προσωπική γνώμη! Επαναλαμβάνουμε ότι δεν γνωρίζουμε αν οι απόψεις και του κ. Δωροβίνη για τα πολεοδομικά του 'Αργους είναι και οι σωστές. Θεωρούμε όμως απόλυτο δικαίωμα του οποιουδήποτε πολίτη να διατυπώνει ανεμπόδιστα τις απόψεις του, χωρίς τον φόβο μιας οποιασδήποτε άλλης συνέπειας εκτός από εκείνη του λάθους.

Εδώ όμως έχουμε την τυπική περίπτωση της επιβολής μιας ακραίας «ποινής» όπως η απόλυση, πράγμα που σημαίνει πολύ απλά πως το μήνυμα που στέλνει το ΠΑΣΟΚ στους δημόσιους υπαλλήλους είναι πως να μην τους ζητά να είναι ενεργοί και πρω-

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ:

Είναι φορές που ο «δαίμων του τυπογραφείου» αυτοαποκαλύπτεται ως άλλοθι εγνωσμένων —έστω και μη εμπρόθετων— λαθών. Στο άρθρο, λοιπόν, του προηγούμενου τεύχους «Η στάσιμη Αριστερά», διαπράχθηκε βαρύτατο σφάλμα χωρίς πρόθεση μιν, αλλά με ιδιότυπα γνωστικό τρόπο δε. Διότι η Β' Πειραιώς ανέδειξε σαν κομμουνιστή βουλευτή τον Ν. Καλούδη και δεν στερήθηκε εκπρόσωπο του 17.09% του εκλογικού σώματος της περιφέρειας. Η «ιδιότητα» (ή αλλιώς το μεθοδολογικό σφάλμα) στο συλλογισμό του συντάκτη του άρθρου, ήταν η εξής ασυγχώρητη... προσωποπαγής αντίληψη για τις σχέσεις των αριστερών με τους εκπροσώπους τους: αφού δεν «βγήκε» βουλευτής ο Α. Αμπατιέλος (συνήθως Β' Πειραιώς) τότε και η αριστερή μερίδα του εκλογικού σώματος δεν έχει εκπρόσωπο· όμως αυτή η «αριστερή μερίδα», έχει μια πολύ «ιδιότυπη» πειθαρχία στον κομματικό κόσμο της. Ο Ν. Καλούδης, απλώς, «έτυχε» να εκπροσωπεί τους κομμουνιστές του Βόλου άλλοτε. Τώρα εκπροσωπεί αυτούς του Πειραιά.

τόβουλοι κτλ. δημόσιοι λειτουργοί, αλλά μη φαντασθούν ότι μπορούν να έχουν και γνώμη και μάλιστα να την διατυπώνουν κιάλας.

Έτσι, όμως, το κοριτσάκι με το κλειδί στο χέρι δεν θα δει ποτέ το ευτυχισμένο 2.000 στο οποίο μας καλεί. Γιατί αν δεν απελευθερώσουμε τις δυνάμεις της διοίκησης, αν δεν επιτρέψουμε στους υπαλλήλους να έχουν άποψη, θα θέλαμε να ξέρουμε ποιοι θα αλλάξουν τη Διοίκηση. Οι υπουργοί με τις στενές ομάδες των συνεργατών τους πάνω σε ένα αδρανές σώμα;

Ο κ. Κουλουμπής οφείλει, αν μη τι άλλο, να εξηγήσει τους λόγους της απόλυσης του κ. Δωροβίνη. Διότι δεν είναι νοητό να τιμωρούνται άνθρωποι οι οποίοι υλοποιούν τις διακηρύξεις των προισταμένων τους.

Ή μήπως όταν ζητάμε την ενεργοποίηση των υπαλλήλων και την έκφραση της γνώμης τους εννοούμε ότι όλα αυτά είναι νοητά μόνον όταν συμφωνούν;

Μήπως αυτό είναι και το μήνυμα της «υπόθεσης Δωροβίνη»;

ΕΘΝΟΛΑΪΚΕΣ ΔΙΩΞΕΙΣ (II)

Η δίωξη εναντίον του καθηγητή κ. Χρ. Μάνη στο 1ο Λύκειο Αιγάλεω, γιατί «εκφράζει ανατρεπτικές ιδέες» και προτρέπει «τη νεολαία να εναντιώνεται έμπρακτα στο θεσμό της οικογένειας» είναι μια ανησυχητική περίπτωση.

Η διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης Δυτικής Αττικής στηρίζεται σε μια αναφορά «αγανακτισμένων πολιτών», που μεταξύ άλλων τονίζουν: «Στις 26 Φεβρουαρίου 1985 έγινε συγκέντρωση αριστερών (αναρχικών) στο θέατρο «Γκλόρια» επί της Ιπποκράτους. Εκεί ήταν και ο κ. Μάνης...». Με βάση αυτή την αναφορά ασκείται και η δίωξη. Η σχετική αναφορά δεν προέρχεται ούτε από το Α-στυνομικό Τμήμα, ούτε από την Ασφάλεια. Κάποιοι της Τοπικής Οργάνωσης του ΠΑΣΟΚ φαίνεται ότι αποφάσισαν να ξεμπερδέψουν με τις «ανατρεπτικές ιδέες» και να προστατεύσουν και τις οικογένειές τους από την... «επανάσταση».

Η περίπτωση του κ. Χρ. Μάνη δείχνει τις αντιλήψεις που έχει η Διεύθυνση για τα πολιτικά και τα ατομικά δικαιώματα των υπαλλήλων και τις απόψεις και την πρακτική που αναπτύσσεται σε ό,τι αφορά τα δημοκρατικά δικαιώματα των πολιτών. Είναι φαινόμοιο και ανησυχητικό και επικίνδυνο. Γιατί αν η δίωξη συνεχιστεί, εγκαινιάζεται μια πρακτική με απρόβλεπτες συνέπειες. Και γνωρίζουμε πολύ καλά, από το —όχι και πολύ μακρινό— παρελθόν τι σημαίνουν όλα αυτά.

Προστατέψτε τα παιδιά!

Το ακούσαμε και αυτό: 'Ότι δηλαδή η μετεκλογική επανεμφάνιση της θρυλικής Αννούλας —της γνωστής αφίσας του ΠΑΣΟΚ— με το γαλλικό κλειδί και το μουτζουρωμένο προσωπάκι, συμβολίζει τη δημιουργική πορεία των πανελλήνων προς το 2000 μ.Χ. 'Όπου όλοι ενωμένοι —αφήστε τα μίσση— θα δουλέψουμε για να ζωντανέψει ο δύσμοιρος τόπος. Άμποτε! Και με τις ευχές μας.

Αλλά κάτι δεν μας πάει καλά. Δεν φταίει η γρουσουζιά και η μεμψιμοιρία μας. Μας έχουν κάνει καχύποπτους, πρακτικές πάγες και επαναλαμβανόμενες.

Έτσι, η Αννούλα λιγότερο φαντάζει σαν υπόσχεση και πιο πολύ σαν μεθοδική προώθηση για την κατανάλωση μιας ιδεολογίας. Πιο πολύ μάρκετινγκ μας θυμίζει παρά υλοποίηση και δράση.

Και να μας το θυμηθείτε.

Στο τέλος, στην επόμενη δηλαδή φάση αυτής της διαφημιστικής καμπάνιας, η Αννούλα θα διαφημίζει το σαμπουάν της Αλλαγής που θα ξεπλένει και θα ε-

Μια άλλη εποχή, όταν στη μόδα ήταν η χειραφέτηση —αλήθεια, «πάμε καλά» σ' αυτόν τον τομέα;— τα κοριτσάκια εμφανίζονταν κάπως έτσι για να εμπνεύσουν τις νέες ιδέες. Αλλά από τότε, πολλά «άλλαξαν»...

Ξαφανίζει κάθε λεκέ — και στις μτούλες μας και στα μαγουλάκια μας...

ΜΑ ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ..
ΕΚΛΕΙΣΕ ΕΝΑΣ ΜΗΝΑΣ
ΑΠΟ ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΚΕΡΔΙΣΑΜΕ
ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ!
..ΤΙ ΚΑΝΕΙ ΤΟΣΟΝ
ΚΑΙΡΟΣ;

ΣΣΣ
ΑΥΤΟΣΥΓΚΕΝΤΡΟ-
ΝΕΤΑΙ

του Γιάννη Ιωάννου

2.7.85
ΙΩΑΝΝΟΥ

Οι «αναδομήσεις» στις δομές (1981-'85)

του Δ. Μιχαήλ

Η κατάσταση ρευστότητας και σύγχυσης γύρω από τη νέα δομή του υπουργικού συμβουλίου και την νέα ή όχι κυβερνητική πολιτική, δεν πρόκειται να αποσαφηνισθεί νωρίτερα από το τελευταίο δεκαήμερο του Ιουλίου.

Τότε και μόνο τότε οι αρχικοί σχεδιασμοί του νομοσχεδίου, οι πιθανές τροπολογίες και αλλαγές στις συζητήσεις στη Βουλή και οι όποιες προθέσεις και διαβεβαιώσεις θα κριθούν. Μόνο με τον ανασχηματισμό, δηλαδή, και το νέο ρόλο των προσώπων θα προβάλλουν τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της νέας δομής. Γιατί αν κρίνει κανείς από την εμπειρία της προηγούμενης τετραετίας, μπορεί βάσιμα να προβλέψει ότι τα νέα σχήματα προσαρμόζονται στα πρόσωπα επιρροής, ότι οι εξαγγελίες για οργανογράμματα δε σημαίνουν πάγιες αρχές και ότι οι αναδομήσεις των νέων δομών είναι συνεχείς. Το μόνο που παραμένει ως πάγιο χαρακτηριστικό είναι η παρουσία του πρωθυπουργού κ. Α. Παπανδρέου ως κέντρου ισχύος.

Σ' αυτό το πρόσφατο παρελθόν θα ανατρέξουμε σήμερα, πολύ περισσότερο μάλιστα, καθώς δόθηκαν οι διαβεβαιώσεις πως θα συνεχισθεί η ίδια κυβερνητική πολιτική και πως η πείρα από τα σχήματα της έως τώρα κυβερνητικής λειτουργίας θα αποβεί οδηγός για τη νέα τετραετία. Ότι δηλαδή το «ολιγομελές» υπουργικό συμβούλιο θα αντικαταστήσει το ΚΥΣΥΜ, ότι η κύρια πολιτική ευθύνη θα ανήκει στους υπουργούς, ότι καταργούνται τα άλλα συλλογικά όργανα (διυπουργικοί κύκλοι) και πως θα τερματισθεί η «αυτονομία» των διοικήσεων στις δημόσιες επιχειρήσεις και τους οργανισμούς.

Με τον σχηματισμό της πρώτης κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, τον Οκτώβριο του 1981, δόθηκε σχεδόν αμέσως η διαβεβαίωση ότι το νέο υπουργικό σχήμα θα ήταν κάτι το προσωρινό (έστω και αν είχε να φέρει σε πέρας ένα «ιστορικό» έργο) γιατί αναγκαστικά λειτουργούσε μέσα στην παλαιά, κληρονομημένη δομή. Τότε εφευρέθηκε και ο όρος «αναδόμηση» για τον επικείμενο ανασχηματισμό. Στην πρώτη αυτή φάση οι υπουργοί και υφυπουργοί σαν επικεφαλής αυτόνομων υπηρεσιακών ομάδων και αρμοδιοτήτων υλοποιούν το «πρόγραμμα των 100 ημερών» και λειτουργούν στο συλλογικό σχήμα του υπουργικού συμβουλίου.

Σε δηλώσεις του για την αναγκαία κυβερνητική αναδόμηση, ο κ. Α. Παπανδρέου τονίζει «οποιαδήποτε κυβερνητική ανασύνθεση προϋποθέτει την κατάρτιση και ψήφιση του νέου νόμου για το υπουργικό συμβούλιο. Έχουμε πράγματι διαπιστώσει ότι έχουμε ορισμένες κυβερνητικές λειτουργίες, που δεν αποδίδουν ικανοποιητικά με τη σημερινή δομή του υπουργικού συμβουλίου. Έτσι χρειάζεται να αλλάξει το πλαίσιο λειτουργίας της κυβέρνησης —γιατί αυτό έχει σημασία— και μετά θα ακολουθήσουν οι όποιες αλλαγές σε πρόσωπα» (Το Βήμα, 23.5.1982).

Τελικά θεσμοποιούνται ορισμένα συλλογικά όργανα (ΚΥΣΕΑ, ΚΥΣΥΜ, Κεντρική Νομοτεχνική Επιτροπή), που θα αντικαταστήσουν τη βραδυκίνητη λειτουργία του πολυκέφαλου υπουργικού συμβουλίου. Παράλληλα κρίνεται ότι ο νέος υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Γερ. Αρσένης θα πρέπει να διατηρήσει και την διοίκηση της Τράπεζας της Ελλάδος για λόγους συντονισμού του οικονομικού σχεδιασμού —δυσарχία που αργότερα θα καταργηθεί. Αντίθετα ανακοινώθηκε ότι «δημιουργείται σύντομα» υφυπουργείο Εργασίας, το οποίο μάλιστα θα αναλάμβανε ο βουλευτής κ. Γ. Δασκαλάκης και που θα είχε αντικείμενο τις θεσμικές αλλαγές στον ευαίσθητο αυτό χώρο. Σύμφωνα με τις κυβερνητικές ανακοινώσεις «η νέα δομή του υπουργικού συμβουλίου εξυπηρετεί τις ανάγκες του σχεδιασμού και της δράσης της κυβερνήσεως».

Η «πολυκεντρική» λειτουργία

Λίγες μέρες μετά την «αναδόμηση» και συγκεκριμένα στις 29 Σεπτεμβρίου 1982, ανακοινώνεται ότι το «υπουργικό συμβούλιο αποφάσισε για τον πληρέστερο συντονισμό του» να δημιουργη-

θούν εκτός των παραπάνω συλλογικών οργάνων και «κύκλοι» υπουργείων με βάση το συναφές περιεχόμενο ευθύνης τους. Οι κύκλοι αυτοί ήταν:

- Οικονομικών (Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Εργασίας)
- Δημόσιας Διοίκησης (Προεδρίας, Δικαιοσύνης, Δημ. Τάξεως, Βορ. Ελλάδος).
- Ποιότητα ζωής (Παιδείας, Πολιτισμού, Υγείας και Πρόνοιας, Κοινωνικών Ασφαλίσεων).
- Τεχνικοοικονομικός (Δημοσίων Έργων, Ενέργειας και Φυσικών Πόρων, Έρευνας και Τεχνολογίας, Χωροταξίας).

Δύο μήνες από τότε και συνεχώς έως τον Μάιο του 1983 ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου, τρεις φορές δημόσια έχει μιλήσει για «επικαλύψεις αρμοδιοτήτων» για «δυσλειτουργίες», για τον μεγάλο αριθμό των υπουργείων και την τάση των υπουργών να μεταφέρουν τις ευθύνες για τη λήψη των αποφάσεων στα συλλογικά όργανα.

Το Μάιο του 1983, ο πρωθυπουργός δηλώνει ότι μετά την υπογραφή της συμφωνίας για τις αμερικανικές βάσεις θα ασχοληθεί ο ίδιος προσωπικά με τα εσωτερικά θέματα και επίσης, σε συνέντευξη τύπου, ότι «παρατηρούνται ορισμένα προβλήματα δυσλειτουργίας στην κυβέρνηση» ότι «ορισμένα θέματα χρονίζουν περισσότερο απ' ό,τι πρέπει» και πως «υπάρχει κάποια αδύναμη, αρνητική όψη στη λειτουργία των συλλογικών οργάνων της κυβέρνησης». Το πολυκεντρικό και πολυεπίπεδο σύστημα, που αντικατέστησε το «κληρονομημένο των συνεδριάσεων του υπουργικού συμβουλίου» κρίνεται ότι πρέπει να διορθωθεί, ότι δημιουργεί άλλες δυσλειτουργίες.

Τα προβλήματα αυτά ο πρωθυπουργός αποφάσισε να αντιμετωπίσει με την έκδοση μιας κανονιστικής εγκυκλίου, που είχε δύο νέα χαρακτηριστικά:

- Αφενός μετέφερε τις περισσότερες αρμοδιότητες και ευθύνες σε υπουργούς, υφυπουργούς και διοικητές Οργανισμών και
- αφετέρου δημιούργησε ένα νέο σύστημα «εποπτείας και διαδοχικών ελέγχων».

Συγκεκριμένα, ο πρωθυπουργός ανέθεσε στους τότε επικεφαλής των διυπουργικών κύκλων κ.κ. Αρσένη, Κουτσόγιωργα, Γεννηματά και Τσοχατζόπουλο να μη λειτουργούν πλέον εποπτικά, αλλά ως φραγμοί στη διάθεση του κάθε υπουργού και υφυπουργού να παραπέμψει στο αρμόδιο συλλογικό όργανο, κάποιο θέμα του υπουργείου του.

Ο πρωθυπουργός με την εγκύκλιο αυτή (Το Βήμα, 22.5.1983) μειώνει το ρόλο όλων των ενδιάμεσων οργάνων ανάμεσα στον υπουργό και τον πρόεδρο της κυβέρνησης, παραχωρούσε μεγάλες αρμοδιότητες και ευθύνες στο κάθε μέλος της κυβέρνησης και καθιέρωνε την απευθείας λογοδοσία προς τον πρωθυπουργό με βάση συγκεκριμένο απολογισμό δράσης και εκκρεμοτήτων. Η νέα αυτή φάση της «αποκεντρωτικής λειτουργίας της κυβέρνησης και αποδυνάμωσης των συλλογικών κυβερνητικών οργάνων», χαιρέτιστηκε με ενθουσιασμό από μερίδα του φιλοκυβερνητικού Τύπου. Κρίθηκε αρκετό να δοθούν εξουσίες στα πρόσωπα χωρίς όμως αυτό να συνοδεύεται από την πραγματική αποκέντρωση της κυβερνητικής εξουσίας και την αποσαφήνιση της πολιτικής της.

Στις αρχές Σεπτεμβρίου 1983 άλλαξε το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης με την ανάθεση υπουργείου στον κ. Γιάννη Ποττάκη, τρίτο υπουργό Οικονομικών στα τρία κυβερνητικά χρόνια. Στον κ. Γιάννη Ποττάκη δίνεται η εντολή (που θα οδηγήσει και στην εκπαράθρυσή του) να εξυγιάνει τα δημόσια οικονομικά και τις οικονομικές λειτουργίες των δημόσιων Οργανισμών και Επιχειρήσεων —αν και δημόσια δηλώνεται ότι παρά τις αλλαγές προσώπων «η οικονομική πολιτική θα είναι η ίδια» (Ελευθεροτυπία, 8.9.1983).

Στις 18 Δεκεμβρίου 1983 ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου επιστρέφοντας από το Βουκουρέστι δήλωνε ότι θα ασχοληθεί προσωπικά πλέον με τα προβλήματα της οικονομικής ανάπτυξης, του οικονομικού προγραμματισμού και της δημόσιας διοίκησης. «Πιστεύω» τόνιζε ο κ. Παπανδρέου, «ότι αυτά είναι τα πιο κρίσιμα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε» και διαβεβαίωσε ότι «τώρα πρέπει εγώ να ασχοληθώ με τα εσωτερικά της χώρας» (Εθνός, 19.12.1983). Με τη δήλωση αυτή οριοθετείται μια νέα φάση στη δομή και λειτουργία του κυβερνητικού σχήματος, η «αρχηγεία».

Μια ημέρα μετά, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Δ. Μαρούδας, αναλαμβάνει να δώσει την αυθεντική ερμηνεία των πρωθυπουργικών δηλώσεων.

Καταρχήν, προσθέτει ότι εκτός από τους τομείς της οικονομίας και της Δημόσιας Διοίκησης, ο κ. Παπανδρέου «θα δώσει βάρος στον προγραμματισμό και στον τομέα της Υγείας» και εξηγεί ότι ο πρωθυπουργός «δεν θα γίνει υπεύθυνος επί των οικονομικών. Δε θα επέμβει στο χειρισμό των τρεχόντων οικονομικών ζητημάτων. Θα ασχοληθεί με την οικονομική ανάπτυξη». (Τα Νέα, 20.12.1984).

Δεν είναι το μόνο παράδοξο ότι η οικονομική ανάπτυξη θεωρείται «μη τρέχον θέμα».

Μια εβδομάδα αργότερα, σε συνεδρίαση του υπουργικού συμβουλίου, δύο ημέρες πριν τα Χριστούγεννα, ο πρωθυπουργός αποφασίζει να δώσει την αυθεντική ερμηνεία όσων είπε και να εξαγγείλει νέες συντονιστικές και λειτουργικές αρχές της κυβέρνησης.

Ο κ. Παπανδρέου μίλησε για ηθελημένα και παραπλανητικά δημοσιεύματα και πρόσθεσε ότι «είναι ανήκουστο φαινόμενο όταν ο πρωθυπουργός ιεραρχεί τα προβλήματα της χώρας και συντονίζει τον α ή β τομέα να ερμηνεύεται αυτό από ορισμένες εφημερίδες ότι έχει οποιαδήποτε αιχμή κατά των υπουργών που διαχειρίζονται τους αντίστοιχους τομείς.

Όπως είναι επίσης αδιανόητο να θεωρείται ότι ο πρωθυπουργός της χώρας δεν πρέπει να δίνει ιδιαίτερο βάρος σε όποιον τομέα κυβερνητικής δραστηριότητας ιεραρχεί, όταν η ιεράρχηση και ο συντονισμός του κυβερνητικού έργου είναι ασφαλώς το κύριο έργο του πρωθυπουργού». (Εθνός, 24.12.1983)

Κατά την ίδια κυβερνητική ανακοίνωση «ο πρωθυπουργός υπενθύμισε ακόμη ότι μόλις προ ολίγων εβδομάδων αφιέρωσε ο ίδιος αρκετό χρόνο για να συμβάλλει στην επίλυση των προβλημάτων, που υπήρχαν στο Εθνικό Σύστημα Υγείας».

Όμως, λίγες ώρες αργότερα, την ίδια ακριβώς ημέρα, ανακοινώνεται ότι καθιερώνεται ένα νέο «λειτουργικό σχήμα» του υπουργικού συμβουλίου και θεσπίζονται νέοι ρόλοι και αρμοδιότητες. Θεσμοθετείται ως ανώτατο επιτελικό όργανο το ΚΥΣΥΜ. Τερματίζεται η εποχή της προσωπικής ευθύνης κάθε υπουργού, ενισχύονται οι «διυπουργικοί κύκλοι» με την παρουσία και υπευργών και τη δημιουργία ενός νέου υπουργείου για την τεχνολογική έρευνα και ανάπτυξη. Τέλος, θεσπίζεται αφενός η αυξημένη επιρροή του «πρωθυπουργικού επιτελείου» και αφετέρου η ελεγχόμενη εποπτεία από τους επικεφαλής των διυπουργικών κύκλων.

Σύμφωνα, λοιπόν με την απόφαση του πρωθυπουργού:

- Υπεύθυνοι πλέον απέναντι στον πρωθυπουργό δεν θα είναι οι επιμέρους υπουργοί, αλλά οι επικεφαλής των «κύκλων». Οι κύκλοι θα συνεδριάζουν κάθε 15 ημέρες και σ' αυτούς θα αναφέρονται όλοι οι υπουργοί, τόσο για το νομοθετικό τους έργο, όσο και για την «εν γένει» (δηλαδή για το κάθε τι) δραστηριότητα του υπουργείου τους.
- Την γραμματεία των «κύκλων» θα έχουν ο οικονομικός σύμβουλος του πρωθυπουργού κ. Γ. Παπανικολάου και ο γραμματέας του υπουργικού συμβουλίου κ. Γιάννης Μαντζουράνης.
- Την ευθύνη για την τήρηση των διαδικασιών απέναντι στον πρωθυπουργό θα έχει ο γενικός διευθυντής του πολιτικού γραφείου του πρωθυπουργού κ. Α. Λιβάνης.
- Το κυβερνητικό συμβούλιο (ΚΥΣΥΜ) θα είναι το αντιπροσωπευτικό όργανο στο οποίο μετέχουν οι επικεφαλής των «κύκλων» και θα συνεδριάζει τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα υπό την προεδρία του πρωθυπουργού ή του υπουργού Εθνικής Οικονομίας.

Με τη νέα ρύθμιση δημιουργείται ένα διπολικό σχήμα εποπτείας. Ο ένας πόλος είναι το πρωθυπουργικό επιτελείο (που αποτελεί ως σήμερα ένα είδος «κυβερνητικού οργάνου» με συνεία και διάρκεια) και ο άλλος ένας στενός κύκλος «πρώτων τη τάξει» υπουργών. Πάνω απ' όλα, με το νέο σχήμα, αναβαθμίζεται η ηγετική εικόνα του πρωθυπουργού.

Το νέο συγκεντρωτικό σχήμα της κυβερνητικής λειτουργίας (που δεν θα ευδοκιμήσει και αυτό για πολύ), που αναθέτει υπευθυνότητες και μεταθέτει ευθύνες των υπουργών, οφείλεται ασφαλώς στην πεποίθηση «να αποδίδονται τα λάθη, οι αδυναμίες ή και οι αντιφάσεις ακόμη της κυβερνητικής πολιτικής σε ενέργειες κάποιων υπουργών, οι οποίοι είτε παρέβλεψαν τις πρωθυπουργικές οδηγίες, είτε απέφυγαν (ή διέφυγαν) το πρωθυπουργικό βλέμμα» (Η Αυγή, 25.12.1983).

Στις 17 Ιανουαρίου πραγματοποιείται ένας ευρύς ανασχηματισμός της κυβέρνησης, χωρίς μείωση (το αντίθετο μάλιστα) των υπουργικών θέσεων και με σκοπό «την απόδοση και τη λειτουργικότητα του κυβερνητικού μηχανισμού». Κύρια γνωρίσματα του ανασχηματισμού οι μετατοπίσεις υπουργών (με εντυπωσιακότερες εκείνες των κ. Γ. Γεννηματά και Μ. Κουτσόγιωργα) και ορισμένες άλλες αλλαγές, που σύντομα θα αποδειχθούν οι περισσότερες εξαιρετικά προβληματικές (Πεπονής, Κεδίκογλου, κατ' αρχήν μεταφορά της ΚΥΠ στο υπουργείο Εθνικής Αμύνης, Φωτήλας, Κατριβάνος, κτλ.). Ο ανασχηματισμός είναι περισσότερο μια αλλαγή προσώπων, αλλά και μια εξοικονόμηση προσώπων, καθώς ορισμένες μετακινήσεις δίνουν την εντύπωση ότι έγιναν για να μη τους αφαιρεθεί το υπουργικό χαρτοφυλάκιο (Αυγερινός, Γιαννόπουλος, Ακριτίδης, Βερυβάκης, κ.α.).

Ο πρωθυπουργός, στην πρώτη συνεδρίαση του νέου υπουργικού συμβουλίου, τρεις μέρες αργότερα, ζητάει ταχύτερους ρυθμούς προώθησης του συνολικού κυβερνητικού έργου. Οι αλλαγές, ανακοινώνεται, δεν σημαίνουν αλλαγή πολιτικής, αλλά ο κ. Πεπονής σπεύδει να εξαγγείλει ότι δεν θα υλοποιηθεί η βασική κυβερνητική εξαγγελία για την δημιουργία «ενιαίου φορέα» στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα.

Ο πρωθυπουργός τόνισε στην ομιλία του εκείνη (Τα Νέα, 21.1.1984) τον ρόλο του ΚΥΣΥΜ ως βασικού οργάνου συντονισμού του κυβερνητικού έργου το οποίο θα κάνει και την επεξεργασία όλων των νομοσχεδίων και αποφάσεων, που θα φτάνουν στην τελική τους μορφή στο υπουργικό συμβούλιο (το οποίο θα συνεδριάζει, πλέον, κάθε δυο-τρεις μήνες).

Καθιερώνεται έτσι το μοντέλο της παλιάς κυβερνητικής επιτροπής, που είχε καθιερώσει ο κ. Καραμανλής ως πρωθυπουργός της «Νέας Δημοκρατίας» (Καθημερινή 21.1.1984).

Ωστόσο, ο ανασχηματισμός οδηγεί και σε αναγκαίες αλλαγές στην εκπροσώπηση προσώπων και αξιωμάτων. Ο Αυγερινός ναι μεν ορίζεται υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου για θέματα Κοινωνικής Πολιτικής και Υγείας, αλλά ο αρμόδιος υπουργός κ. Γ. Γεννηματάς ορίζεται ως επικεφαλής του κύκλου ποιότητας ζωής και μέλος του ΚΥΣΥΜ, στο οποίο ο προϊστάμενός του κ. Αυγερινός δεν μετέχει.

Στο ΚΥΣΥΜ μετέχουν οι κ. Λάζαρης και Κουτσόγιωργας, αλλά προσδιορίζονται ως «συνυπεύθυνοι (συν-εποπτεύοντες) του «κύκλου δημόσιας διοίκησης», όπως και του «οικονομικού κύκλου» οι κ. Αρσένης και Ποττάκης. Ο κ. Τσοχατζόπουλος, ως υπουργός Δημοσίων Έργων περνάει εκτός στην κυβερνητική ιεραρχία και ο κ. Γεννηματάς από την 17η θέση του υπουργείου του, τοποθετείται σε σειρά προαδίσματος μετά τον υπουργό Δημοσίων Έργων και πριν από τον υπουργό Δικαιοσύνης. Αν υπάρχει ένα νέο δεδομένο στην κυβερνητική λειτουργία μετά τον ανασχηματισμό είναι ασφαλώς ότι διατηρείται το «διπολικό σχήμα εποπτείας» —ΚΥΣΥΜ, πρωθυπουργικό cabinet— αλλά τώρα οι πραγματικές ρυθμίσεις της νομοθετικής εξουσίας περνούν στην αρμοδιότητα του ανώτατου εκτελεστικού οργάνου του ΚΥΣΥΜ.

Οι αναβαθμίσεις προσώπων

Στις 28 Φεβρουαρίου ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Γ. Αρσένης ανακοινώνει ότι στο εξής το ΚΥΣΥΜ θα συνεδριάζει μόνο μια φορά το μήνα με την προεδρία του πρωθυπουργού, οπότε και θα εξετάζονται θέματα γενικότερου προβληματισμού. Όλες τις άλλες φορές θα προεδρεύει ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας. Υ-

πάρχει λοιπόν μια απεμπλοκή του πρωθυπουργού από τους «καθημερινούς χειρισμούς» στα οικονομικά θέματα.

Ο κ. Αρσένης δήλωσε ακόμα ότι κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων του ΚΥΣΥΜ δεν θα εξετάζονται οικονομικά θέματα, αφού το οικονομικό πρόγραμμα (προϋπολογισμός, νομισματοπιστωτικά) έχουν ήδη ανακοινωθεί (Έθνος 29.2.1984).

Στις 9 Μαρτίου (καθώς έχουν ήδη δημιουργηθεί αρκετές τριβές και δυσλειτουργίες στον οικονομικό χώρο), ο πρωθυπουργός, σε ομιλία του στο Υπουργικό Συμβούλιο θεωρεί αναγκαίο να κάνει νέες «αποσαφηνίσεις» για το είδος και την ποιότητα της κυβερνητικής λειτουργίας. Ο πρωθυπουργός διαπιστώνει ότι δεν υπάρχει ο αναγκαίος συντονισμός στη λήψη αποφάσεων, με ιδιαίτερα τα αρνητικά φαινόμενα στον οικονομικό τομέα και ανακοινώνει νέες καθοδηγητικές αρχές και διαδικασίες (Ελευθεροτυπία 10.3.1984), με πρώτη την αναβάθμιση του ρόλου του Γ. Αρσένη. Σύμφωνα με το νέο οργανόγραμμα της κυβερνητικής δράσης, αποφασίζεται:

- Αναβάθμιση του ρόλου του υπουργού Εθν. Οικονομίας κ. Γερ. Αρσένη ως επικεφαλής του οικονομικού κύκλου. «Για όλα τα θέματα —τόνισε ο πρωθυπουργός— τα οποία υπάγονται στην αρμοδιότητα του Ο.Κ. και χρονοτριβούν λόγω εκφρασμένων ή μη διαφωνιών, την ευθύνη επίλυσής τους έχει ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας. Σε περίπτωση σημαντικής διαφωνίας, ο υπουργός Εθν. Οικονομίας παραπέμπει το θέμα στο ΚΥΣΥΜ (σ.σ του οποίου συνήθως προεδρεύει) ή στον πρωθυπουργό» απευθείας.

- Δίνονται μεγαλύτερες δικαιοδοσίες, πλην του κ. Αρσένη και στους άλλους τρεις επικεφαλής διευθυντικών κύκλων, υπουργούς κ. Κουτσόγιωργα, Γ. Γεννηματά και Γ. Αρσένη. Θα λειτουργούν εις το εξής περισσότερο εποπτικά παρά «συντονιστικά». Κι αυτό, γιατί —μεταξύ των άλλων— δεν θα κρίνει, ο κάθε υπουργός ποιο θέμα θα παραπεμφθεί στον «κύκλο», αφού όλα σχεδόν θα παραπέμπονται, εις το εξής. Επαναφέρεται δηλαδή το παλιό σχήμα λειτουργίας.

Οι τέσσερις επικεφαλής των «κύκλων» καθίστανται και πάλι απευθείας υπεύθυνοι προς τον πρωθυπουργό «για την ταχεία διεκπεραίωση των θεμάτων» και έτσι ελαφρύνεται από τις σχετικές ευθύνες ο γενικός διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου κ. Αντώνης Λιβάνης ο οποίος το Φθινόπωρο του 1983 είχε οριστεί υπεύθυνος για την τήρηση των «διαδικασιών συζήτησης και λήψης αποφάσεων» των κύκλων.

- Μειώνεται ο ρόλος ορισμένων συμβούλων του πρωθυπουργού μόνο ως προς ορισμένες αρμοδιότητες, που είχαν σχέση με τους διευθυντικούς «κύκλους» των οποίων είναι γραμματείς. Ως τώρα οι σύμβουλοι αυτοί είχαν αρμοδιότητα να «εισάγουν» κάποιο θέμα για συζήτηση στον «κύκλο» ή σε άλλο συλλογικό όργανο, σε συνεννόηση με τον επικεφαλής και τον αρμόδιο υπουργό. Τώρα, το δικαίωμα αυτό, όπως και άλλα, συγκεντρώνει ο επικεφαλής του «κύκλου».

Όμως, όπως θα αποδείξει η πράξη, η απευθείας συνεργασία με τον πρωθυπουργό θα γίνει σύντομα «ενδιάμεση» και έτσι θα αναβαθμισθεί και πάλι ο ρόλος του πρωθυπουργικού επιτελείου, που έχει πάγιο πλεονέκτημα ότι δεν μπορεί να κατηγορηθεί για προσωπικές φιλοδοξίες και προσωπικό παραγοντισμό όλα αυτά τα χρόνια.

Η αναβάθμιση αυτή του κ. Αρσένη (την οποία θα ακολουθήσει και ανακαταστήσει, από τον Σεπτέμβριο του 1984, η αναβάθμιση του κ. Τσοχατζόπουλου) και από τον Μάρτιο του 1984 του κ. Κουτσόγιωργα, έχει τα πρώτα αποτελέσματά της. Στις 26 Μαρτίου ανακοινώνεται αιφνιδιαστικά η παραιτήση του υπουργού και υφυπουργού Οικονομικών κ. Ποττάκη και Πιτσιώρη. Η αλλαγή στην κορυφή του υπουργείου Οικονομικών (που αναλαμβάνει ο κ. Αρσένης) αιτιολογείται ότι αποφασίστηκε για τον καλύτερο συντονισμό της οικονομικής πολιτικής και την υλοποίηση του σχεδίου για την ενοποίηση των αρμοδιοτήτων των δύο υπουργείων.

Η αλήθεια είναι ότι υπήρξε μια επιδεινούμενη διχοστασία των κ. Αρσένη και Ποττάκη σε διάφορα θέματα της οικονομικής πολιτικής. Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι όταν «το Βήμα» αποκάλυψε πως υπάρχει εισήγηση των κ. Γεννηματά και Κουτσόγιωργα για την ενοποίηση των δύο οικονομικών υπουργείων και άλλες ανάλογες αλλαγές, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος τόνισε ότι αν υπάρξει νέα δομή του υπουργικού συμβουλίου, αυτή θα λειτουργήσει μετά τις εκλογές του 1985 (αντίστοιχα «το Βήμα» 11.12.1983 και εφημερίδες της 13.12.1983).

Μετά το αποτέλεσμα των εκλογών της 17ης Ιουνίου ο πρωθυπουργός γνωστοποιεί ότι «η κυβέρνηση χρειάζεται ένα δέσιμο στην λειτουργία της» και αρχίζουν νέες συζητήσεις για νέο αναγραμματισμό. Δεν φταίει η πολιτική ή τα σχήματα, αλλά τα πρόσωπα.

Στις 20 Σεπτεμβρίου ανακοινώνεται ο αναγραμματισμός με κύρια γνωρίσματα την απομάκρυνση του κ. Τρίτη, την ανάληψη και του υπουργείου Πρόνοιας από τον κ. Γεννηματά, την υπουργοποίηση των κρητικών βουλευτών κ. Γ. Περράκη και Γ. Παπαδονικολάκη και την μετακίνηση του κ. Τσοχατζόπουλου στη νέα θέση του «υπουργού παρά τω πρωθυπουργώ». Σύμφωνα με ανακοίνωση του κυβερνητικού εκπροσώπου ο κ. Τσοχατζόπουλος θα είναι «πέμπτος τη τάξει» υπουργός.

Σε δήλωσή του ο κ. Παπανδρέου τονίζει ότι «η κυβέρνηση προβαίνει σε μερική αναδιάρθρωση των δυνάμεών της» και ότι «η εναλλαγή φρουράς αποβλέπει στη μεγιστοποίηση της προσπάθειας για την ολοκλήρωση του έργου της πρώτης τετραετίας και των μεγάλων θεσμικών αλλαγών, που έχουν δρομολογηθεί ώστε να τεθούν προς έγκριση ενώπιον του λαού στις εκλογές του Οκτώβρη του 1985» (Το Βήμα 20.9.1984). Το σημαντικότερο δεδομένο από την εξέλιξη αυτή για το θέμα μας είναι η προώθηση σε επίλεκτη κυβερνητική θέση του κ. Τσοχατζόπουλου, θεωρούμενου ως πλέον πιστού εκφραστή των πρωθυπουργικών απόψεων, «με δεδομένο ότι ουδέποτε αντέταξε κάποια δική του σ' αυτές» (Γ. Βότσης, Ελευθεροτυπία 23.9.1984).

Σύμφωνα με την κυβερνητική ανακοίνωση δημιουργείται θέση ενός υπουργού «παρά τω πρωθυπουργώ» με αντικείμενο να επικουρεί τον πρωθυπουργό σε θέματα διευθυντικού χαρακτήρα, όπου χρειάζεται συντονισμός και εποπτεία της υλοποίησης των αποφάσεων.

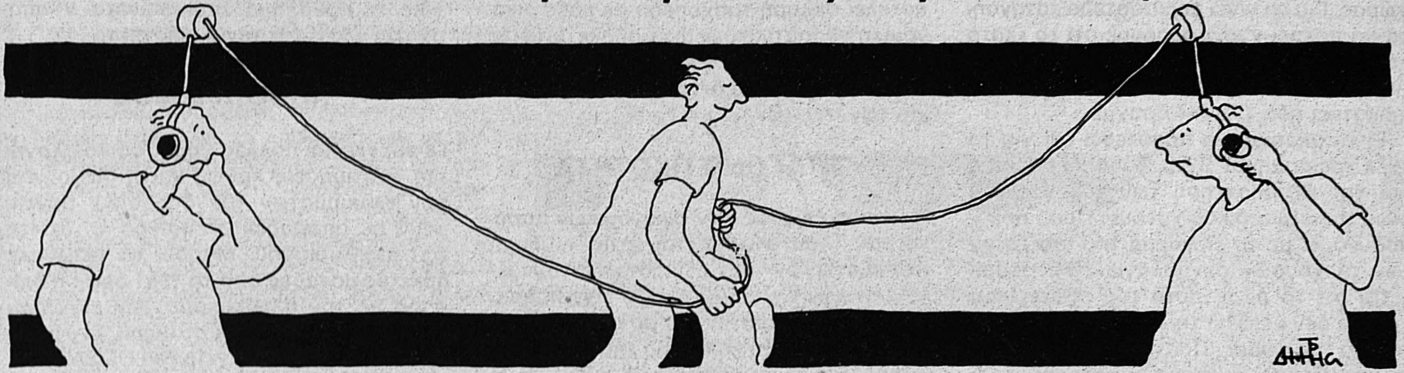
Στην εισήγησή του ο αρμόδιος εισηγητής του ΠΑΣΟΚ στη Βουλή βουλευτής κ. Καστανίδης τονίζει ότι «στην χώρα μας ευτυχώς ή δυστυχώς ο Έλληνας πρωθυπουργός είναι αναγκασμένος να ασχολείται με τα πάντα, από το νέφος μέχρι τα μεγάλα εθνικά προβλήματα. Είναι λοιπόν αναγκαίο να βρεθεί ένας τρόπος για να επικουρείται στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκύπτουν». (Έθνος 27.9.1984)

Έως τις αρχές του Μαρτίου του 1984, όπου κυριαρχούν οι μεγάλες πολιτικές επιλογές και κύριο ρόλο διαδραματίζει ο υπουργός Εσωτερικών κ. Μένιος Κουτσόγιωργας, οι όποιες συλλογικές διαδικασίες έχουν αρχίσει να ατονούν. Σχεδόν εκμηδενίζονται αν λάβει υπόψη του κανείς τις αποφάσεις για την υποψηφιότητα του κ. Χρ. Σαρτζετάκη, την προκήρυξη των εκλογών και τις υποψηφιότητες στις λίστες. Πάντως, ως τότε αποφασίζεται να διευρυνθεί η σύνθεση του ΚΥΣΥΜ και του ΚΥΣΕΑ, στα οποία μετέχουν οι αναπληρωτές υπουργοί και αρμόδιοι (κατά περίπτωση) υφυπουργοί ως μόνιμα μέλη, οι σύμβουλοι του πρωθυπουργού κ. Παπανικολάου, Λιβάνης και Στρατής και ακόμα μία τριμελής γραμματεία (Κουτσιλαίου, Μανίκας, Δασκαλάκης), προκειμένου να επιτευχθεί ο «αναγκαίος συντονισμός δράσης» ανάμεσα στην ανώτατη κομματική καθοδήγηση και την κυβέρνηση. Ο πολυεπίπεδος συντονισμός αποφασίζεται να γίνει πολύπλευρος, αλλά όχι γι' αυτό και περισσότερο προβληματικός.

Παρά την εισήγηση της πλειοψηφίας των μελών του Εκτελεστικού Γραφείου να προβληθεί την προεκλογική περίοδο κατά βάση το κυβερνητικό έργο, υιοθετείται η αντίληψη του κ. Κουτσόγιωργα για την σύγκρουση των «δύο κόσμων» ή των «δύο στρατηγικών», που οδηγεί στην αντιδεξιά λαϊκή νίκη του ΠΑΣΟΚ.

Αμέσως μετά τις εκλογές ο κ. Τσοχατζόπουλος ανακηρύσσεται «πρώτος τη τάξει» υπουργός, ο κ. Κουτσόγιωργας παραμένει απλώς υπουργός Εσωτερικών, το ΚΥΣΥΜ καταργείται και αρχίζουν οι εβδομαδιαίες συνεδριάσεις του υπουργικού συμβουλίου. Ο πρωθυπουργός, το βράδυ της 2ας Ιουνίου δηλώνει την προτίμησή του σ' ένα ολιγομελές και ευέλικτο κυβερνητικό σχήμα και στην κατευθείαν συνεργασία μαζί του των αρμόδιων υπουργών. Οι υπουργοί της κυβέρνησης των «45 ημερών» ανακοινώνουν ή εισηγούνται μακροπρόθεσμα μέτρα αλλά κανείς —ή πάντως ελάχιστοι— γνωρίζουν αν θα είναι υπουργοί σε λίγες ημέρες και με ποιες αρμοδιότητες. Μετά τις 2 Ιουνίου ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου είναι ουσιαστικά κυβερνήτης (με την κλασική έννοια του όρου) της χώρας.

ΑΛΛΑΓΗ ανακάλυψε κράτος -πρόνοιας STOP...

του Βαγγέλη Γιαχνή

Οι παροικούντες στο χώρο της οικονομίας δεν αιφνιδιάστηκαν απ' το ασαφές και νεφελώδες περιεχόμενο των προγραμματικών δηλώσεων για τα οικονομικά προβλήματα της χώρας. Κι αυτό γιατί το πρόγραμμα μιας κυβέρνησης δεν μπορεί να είναι απότοκο της περισυλλογής ορισμένων ημερών στην Ελούντα (πολλοί δεν απέφυγαν τον παραλληλισμό με το «όρος Σινά» και τις «δέκα εντολές» του Μωυσή) ούτε αντιγραφή κάποιων συνταγών παρά την ετεροχρονισμένη εμφάνιση των Σαϊν-Σιμόν και Φουριέ. Μ' αυτά σαν δεδομένα ήταν εύκολη και ευδιάκριτη η πρόγνωση των προγραμματικών συνθηκών της νέας τετραετίας. Ήδη από τούτες τις στήλες είχε επισημανθεί προεκλογικά ότι «... το ΠΑΣΟΚ δεν θέλει να τραβήξει τη διαχωριστική γραμμή και να συγκρουστεί με το παραδοσιακό κατεστημένο στα βασικά οικονομικά προβλήματα. Αφήνει τις «πόρτες ανοιχτές» και προσπαθεί να διευρύνει το πεδίο των ισορροπιών, των σχοινοτενών ταλαντεύσεων και των συμβιβασμών με την ολιγαρχία του τόπου και ιδιαίτερα μ' εκείνα τα τμήματά της που χαρακτηρίζονται σαν «μετριοπαθή» και οραματίζονται έναν ειρηνικό, μεταβατικό εκσυγχρονισμό δυτικοευρωπαϊκού τύπου».

Αν υπήρξαν ορισμένα νέα στοιχεία στις προγραμματικές δηλώσεις του πρωθυπουργού, αυτά εντοπίζονται στην προσπάθεια της επιλεκτικής διασύνδεσης του σημερινού προγράμματος με τις ιδεολογικές φορτίσεις που εμπεριέχονται στη «διακήρυξη της 3ης Σεπτέμβρη» καθώς και την υποκατάσταση του οράματος του «σοσιαλιστικού μετασχηματισμού» με τη φθαρμένη και χρεωκοπημένη έννοια του «κράτους - πρόνοιας».

Πράγματι δεν είναι ανεξήγητη η προσφυγή του ΠΑΣΟΚ στο παρωχημένο θεωρητικό οπλοστάσιο του Κευνσιανισμού. Είναι όμως τουλάχιστον άστοχη η προβολή προτύπων που γνώρισαν τον εκφυλισμό και τη χρεωκοπία κατά την τελευταία δεκαετία. Τώρα που σ' άλλες χώρες ο Κέυνς, θεωρείται ο ηθικός αυτουργός της κρίσης και καταγγέλλεται το κράτος - πρόνοιας, στη χώρα μας έρχεται μετά από

μισό αιώνα «θριαμβευτής» και αποσπά τους ύμνους ακόμα και αριστερών οικονομολόγων που απολογούνται για την «παρεξηγημένη αντίληψη της αριστεράς» στο περιεχόμενο της θεωρίας του. Το πρόβλημα βέβαια δεν βρίσκεται στον Κέυνς και στις απόψεις του. Αυτές δοκιμάστηκαν αρκετά χρόνια στην πράξη και διευκόλυναν τον ιμπεριαλισμό στην ολοκλήρωσή του. Αν σήμερα ο μονοπωλιακός καπιταλισμός αποκηρύσσει τον Κευνσιανισμό «μετά βδελυγμίας» αυτό δεν σημαίνει ότι ο Κέυνς ήταν κρυπτοκομμουνιστής. Απλώς εξαντλήθηκε θεωρητικά και δεν προσφέρει λύσεις στα σημερινά αδιέξοδα της κρίσης. Άλλωστε πάντα υπάρχει χώρος για κάποιον «αποδιοπομπαίο τράγο».

Πάντως η θλιβερή προσπάθεια των εγχώριων κυβερνητικών παραγόντων να υποβαθμίσουν τα ριζοσπαστικά οράματα της αλλαγής και να τα περιορίσουν στις αναχρονιστικές έννοιες του «κράτους - πρόνοιας» και της «μεικτής οικονομίας» αποδεικνύει —αν μη τι άλλο— το τεράστιο κενό μιας άλλης οικονομικής πολιτικής. Για όλους αυτούς τους λόγους η διελκυστίνδα της προεκλογικής ασάφειας συνεχίστηκε και στις προγραμματικές δηλώσεις. Αλλά αφού δεν ακούσαμε στη Βουλή κάποιες προτάσεις για τα πλέον οξυμμένα προβλήματα της οικονομίας (και δεν εννοούμε μόνο την κυβέρνηση αλλά και το σύνολο της αντιπολίτευσης) ας προσπαθήσουμε εδώ να θέσουμε τουλάχιστον το περιεχόμενό τους.

ΑΝΕΡΓΙΑ

Ο πρωθυπουργός αποκάλυψε τελευταία την ανεργία «τέρας» και δεν είναι λίγες οι φορές που χαρακτήρισε «απαράδεκτη για ένα σοσιαλιστικό καθεστώς την ύπαρξη δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων που αναζητούν το δικαίωμα στην εργασία». Βέβαια το πρόβλημα δεν είναι καινούριο, αλλά είναι η πρώτη φορά που παίρνει τέτοιες διαστάσεις στη χώρα μας. Όχι πως στο παρελθόν δεν υπήρχαν άνεργοι. Αντίθετα ο μεγάλος αριθμός των μεταναστών (υπολογίζονται σε 1,5 εκ. εργάτες) που αναγκάστηκαν να εκποιήσουν την εργατική τους δύναμη στην παγκόσμια αγορά ερ-

γασίας, πιστοποιεί την αναμφισβήτητη ύπαρξη του προβλήματος ακόμα και στις περιόδους που η δεξιά προπαγάνδα κομπορρημονούσε για την «αλματώδη οικονομική ανάπτυξη της χώρας».

Σήμερα όμως που αχρηστεύθηκε η ασφαλιστική δικλείδα της μετανάστευσης —λόγω της κρίσης— και ο τομέας της παρασιτικής υποαπασχόλησης έχει κορεσθεί, η στρατιά των ανέργων διογκώνεται με επιταχυνόμενους ρυθμούς. Σύμφωνα με την επίσημη παραδοχή ο αριθμός των ανέργων κυμαίνεται ανάμεσα στις 300-350.000. Αυτό σημαίνει ότι τα 10% (περίπου) του ενεργού πληθυσμού της χώρας βρίσκεται σε αναγκαστική ανεργία και προστίθεται στην τεράστια κατηγορία του μη εργαζόμενου πληθυσμού που ανέρχεται πλέον στο ιλιγγιώδες ποσοστό 71,2% του συνόλου των πολιτών της χώρας. Με λίγα λόγια, αυτή τη στιγμή από τους 10 πολίτες, εργάζονται οι 3 που τρέφουν τόν εαυτό τους, αλλά και τους υπόλοιπους 7 άεργους.

Είναι γνωστό ότι η ανεργία είναι αποτέλεσμα της γενικής κρίσης και κυρίως της δομικής ιδιομορφίας της ελληνικής οικονομίας. Συνεπώς η διεύρυνση της αγοράς εργασίας βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την υπέρβαση της κρίσης αλλά και της ριζικής δομικής ανασύνθεσης της οικονομίας. Ποιες είναι όμως οι προοπτικές για την υλοποίηση των δύο τελευταίων αναγκαιοτήτων; Όπως πιστοποιήθηκε και από τις προγραμματικές, η κρίση θα παραταθεί και μάλλον θα επιδεινωθεί, ενώ υπάρχουν ελάχιστες πιθανότητες για τον —εκ βαθέων— αναπροσανατολισμό της οικονομικής λειτουργίας. Γι' αυτό ο πρωθυπουργός εξέπεμψε ευχές για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας, χωρίς να μπορεί να δώσει συγκεκριμένα στοιχεία για τη δημιουργία 200.000 νέων θέσεων εργασίας.

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ

Είναι πλέον απ' όλους παραδεκτό ότι το ύψος του εξωτερικού χρέους ανέρχεται στα 12.358 δισ. δολάρια για το 1984. Αν ληφθεί υπόψη ότι το συνολικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν για το 1984 ήταν

33.468 δισ. δολ. (στοιχεία Τραπεζής Ελλάδος) τότε το χρέος αυτό αντιστοιχεί στο 36,92% του ΑΕΠ, ποσοστό που θεωρείται αρκετά μεγάλο για τις δυνατότητες της χώρας. Για να γίνει περισσότερο κατανοητό θα πρέπει ν' αναφέρουμε ότι το «κατά κεφαλήν» χρέος φτάνει τα 1.261 δολάρια. Ακόμα πιο απλά, κάθε παιδί που γεννιέται χρωστάει ήδη 171.494 δραχμές.

Είναι σκόπιμο να προστεθεί ότι για το 1984 χρειάστηκαν 2 δισ. δολάρια περίπου για την εξυπηρέτηση των τοκοχρεωλύσεων του εξωτερικού χρέους. Ποσό που ισοδυναμεί με το έλλειμμα του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών. Υποστηρίζεται ότι το ύψος αυτό του εξωτερικού χρέους δεν μειώνει τη δανειοληπτική ικανότητα της χώρας. Πράγματι αυτό είναι αλήθεια. Πρέπει όμως να παρατηρηθεί ότι τα κριτήρια των ξένων τραπεζών για τη χορήγηση παρόμοιων δανείων δεν διαμορφώνονται με βάση το χρέος μιας χώρας, αλλά από την ικανότητά της ν' ανταποκριθεί σ' αυτό, σε σύγκριση με το μέσο όρο της ικανότητας και άλλων χωρών του κόσμου. Αυτό σημαίνει ότι αν οι υπόλοιπες χώρες είναι υπερχρεωμένες, όπως συμβαίνει αυτή τη στιγμή με το σύνολο σχεδόν των χωρών του Τρίτου Κόσμου, το μέτρο πέφτει και τα κριτήρια των τραπεζών αμβλύνονται, αλλά δεν αίρονται οι επιπτώσεις του διογκωμένου χρέους.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα 2 δισ. δολ. που πληρώθηκαν το 1984, το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά τους τόκους και όχι τα χρεωλύσια. Δηλαδή με το ρυθμό αυτό, στα άμεσα προσεχή χρόνια, η χώρα μας θα πληρώνει μεν τους τόκους αλλά η δυνατότητά της να αποπληρώνει μέρος των δανείων θα είναι αμφίβολη. Κι αυτό γιατί εκτός από τις επιβαρύνσεις του εξωτερικού χρέους, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί και το ετήσιο έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών, που ανέρχεται για το 1984 στο ποσό των 2 περίπου δισ. δολαρίων. Το έλλειμμα αυτό καλύπτονταν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 κυρίως από τους λεγόμενους άδηλους πόρους. Η συνεχιζόμενη πτώση όμως του δείκτη των άδηλων πόρων καθώς και η δραστική μείωση της ροής των εξωτερικών επενδυτικών κεφαλαίων, ωθούν αναπόφευκτα τη χώρα στον εξωτερικό δανεισμό, προκειμένου να ισοσκελίσει το έλλειμμα.

Αυτό είναι το κρισιμότερο σημείο του διττού προβλήματος του εξωτερικού χρέους και των τρεχουσών συναλλαγών. Αλλά γι' αυτό το τεράστιο πρόβλημα που αποτελεί σκληρή τροχοπέδη σε κάθε οικονομική προοπτική δεν ακούσθηκε ούτε μια κουβέντα στη Βουλή και δεν έγινε καμία προσπάθεια για να διασκεδαστεί η ανησυχία των πολιτών.

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η μόνιμη επωδός των οικονομικών παραγόντων, που αναφέρεται στην «αύξηση των εξαγωγών» σαν αντίδοτο των συναλλαγματικών ελλειμμάτων, θα είχε κάποια αξία αν συνοδευόταν και με αποτελεσματικά μέτρα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Η αύξηση των εξαγωγών θα μείωνε τη διαφορά από τον όγκο των εισαγωγών, αποτρέποντας την ανάγκη για εξωτερικό δανεισμό. Όμως πώς θα γίνει αυτό, όταν όλοι οι λεγόμενοι παραγωγικοί φορείς καθώς και οι θεωρητικοί τους εκπρόσωποι, εξισώνουν τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, μόνο με τη συρρίκνωση των μισθών και των ημερομισθίων; Όταν δεν βλέπουν (;) ότι η ανταγωνιστικότητα συνδέεται άμεσα με τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό; Όταν τέλος μέχρι και σήμερα εξακολουθεί να παραμένει ανεπαρκής η εκμετάλλευση των εγχώριων πρώτων υλών;

Είναι κοινό γνώρισμα σε τούτο τον τόπο όλοι οι παραγωγοί (βιομήχανοι, βιοτέχνες, γιατί όχι, και οι αγρότες) να ενδιαφέρονται μόνο για την αύξηση της τιμής των προϊόντων και ποτέ για τη μείωση του κόστους παραγωγής. Κι όμως, το κυρίαρχο πρόβλημα της ελληνικής παραγωγής είναι η μείωση του κόστους. Διαφορετικά όλα τα προϊόντα —χωρίς εξαίρεση— θα είναι ανίκανα να ανταπεξέλθουν στον σκληρό ανταγωνισμό στην εξωτερική αγορά και θα εκπαραθυρωθούν ακόμα και από την εσωτερική αγορά.

Χωρίς γενναίες προσπάθειες για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, οι βαρύγδουπες εκστρατείες για την αγορά των ελληνικών προϊόντων θα εκφυλίζονται σε αγοραίες σωβινιστικές προπαγάνδες προκαλώντας τη θυμηδία και το σαρκασμό του ελληνικού λαού. Αλλά ποια ή-

ταν τα μέτρα, ποιες οι κατευθυντήριες που δόθηκαν από τις προγραμματικές για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας; Εκτός από ορισμένες σκόρπιες γενικολογίες, το πρόβλημα αυτό φαίνεται ν' απασχολεί ελάχιστα την κυβέρνηση.

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

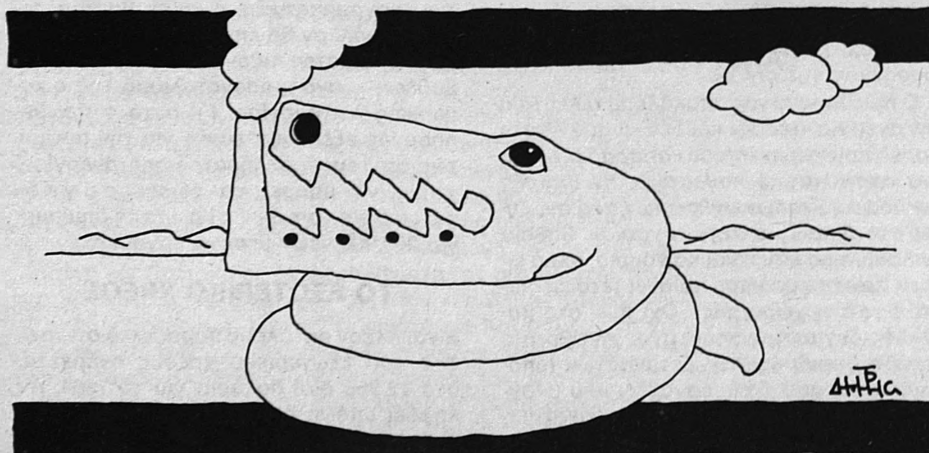
Οι συχνές και πολλές φορές αδικαιολόγητες ανατιμήσεις καθώς και η διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημοσίου, συντηρούν σε απαραδεκτά επίπεδα το δείκτη του πληθωρισμού. Μπορεί να μειώθηκε αρκετές μονάδες από το 1981 όμως η διαφορά με τον πληθωρισμό των ευρωπαϊκών χωρών παραμένει σταθερή. Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία του ΟΟΣΑ ο δείκτης του πληθωρισμού βρίσκεται —κατά το τρέχον έτος— στο 17,5% με προοπτικές ανόδου λόγω των αναμενόμενων φθινοπορινών ανατιμήσεων σε αρκετά προϊόντα.

Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι σύμφωνα με υπολογισμούς, η επιβολή του νέου κοινοτικού φόρου (φόρος προστιθέμενης αξίας) από την 1-1-86 θα προσδώσει δύο ακόμα επιπρόσθετες μονάδες στον τρέχοντα πληθωρισμό. Ενώ η αύξηση του ΑΕΠ —σύμφωνα με τις ίδιες εκτιμήσεις— δεν πρόκειται να υπερβεί το 2% λόγω των κακών καιρικών συνθηκών που έπληξαν τη γεωργία. Όλα αυτά σημαίνουν ότι ο πληθωρισμός θα εξακολουθήσει να διεκδικεί τις υψηλότερες θέσεις, ενισχύοντας την ξέφρενη τροχιά της ελληνικής οικονομίας, σ' ένα ατέλειωτο φαύλο κύκλο. Αν δεν αλλάξει η συνολική οικονομική κατεύθυνση, η μόνη δυνατή λύση για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού θα παραμένει η μονεταριστική συνταγή. Δραστική περικοπή των δημοσίων δαπανών. Αλλά ποιες δαπάνες διαθέτουν περιθώρια για μείωση των κονδυλίων και ποιες μπορούν να θεωρηθούν ελαστικές;

Η πρόταση των προγραμματικών είναι η «σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού» που θα επιτευχθεί με «διαρθρωτικές αλλαγές στο χώρο της προσφοράς και όχι της ζήτησης». Πρόκειται πράγματι για μια επιθυμία της κυβέρνησης που έχει ελάχιστη σχέση με την πραγματικότητα. Η πρόταση αυτή (Κεϋνσιανής έμπνευσης) μπορεί να είχε κάποια αξία στις φάσεις της αλματώδους ανάπτυξης των οικονομιών αλλά είναι τελείως άχρηστη σε συνθήκες γενικής κρίσης, γιατί στηρίζεται στον επενδυτικό οργασμό. Αλλά το αιτούμενο σήμερα είναι ακριβώς αυτό. Ποιος θα κάνει τις επενδύσεις και κυρίως πού θα βρεθούν τα λεφτά;

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΕΣ

Στο χώρο της βιομηχανίας οι «προβληματικές» εξακολουθούν να επισκιάζουν όλα τα άλλα προβλήματα. Η επαναλειτουργία τους και σε πολλές περιπτώσεις η σημαντική αύξηση της παραγωγής δεν πρέπει να θεωρηθούν αμελητέες επιτυχίες. Ωστόσο, αρκετές απ' αυτές υπολείπονται και δεν είναι σε θέση να εξοφλήσουν

τους τόκους των τραπεζικών δανείων. Συνεπώς, πρέπει να εκκαθαριστεί άμεσα η κατάσταση προκειμένου ν' ανακοπεί η αιμορραγία πολύτιμων επενδυτικών πόρων. Με λίγα λόγια είναι αναγκαία η επιλογή των βιώσιμων και μη προβληματικών επιχειρήσεων.

Η επιλογή των κριτηρίων θα είναι αρκετά δύσκολη υπόθεση. Οι οικονομική συγκυρία επιβάλλει τη λήψη μέτρων με αυστηρό οικονομικό περιεχόμενο, ενώ η ανεργία πιέζει για την επιλογή κριτηρίων κοινωνικής κατεύθυνσης. Αυτό είναι το δίλημμα που θα προκαλέσει πολλές συζητήσεις —και ιδιαιτέρως στους συνδικαλιστικούς χώρους— στο άμεσο μέλλον. Αλλά και η υπόλοιπη βιομηχανία, η θεωρούμενη «υγιής» δεν έχει λιγότερα προβλήματα. Είναι γνωστό ότι η βασική αιτία της προβληματικότητας του συνόλου της βιομηχανίας είναι η ανορθολογική σχέση ανάμεσα στα ίδια και στα ξένα κεφάλαια. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που είναι αποτέλεσμα της περιστασιακής, κομματαρχικής και απρογραμμάτιστης βιομηχανικής πολιτικής που εφαρμόστηκε στη μεταπολεμική περίοδο. Μ' αυτή την έννοια «προβληματική» είναι ολόκληρη η βιομηχανία και όχι ορισμένες επιχειρήσεις.

Αν επιπλέον ληφθεί υπόψη η πολυδιάσπαση, ο αναχρονισμός, η χαμηλή παραγωγικότητα και το υψηλό κόστος παραγωγής της ελληνικής βιομηχανίας και συγκριθεί με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή, που υποχρεωτικά ανταγωνίζεται από το 1981 και μετά, τότε η εικόνα ολοκληρώνεται και η ανησυχία για τη μελλοντική της προοπτική κορυφώνεται.

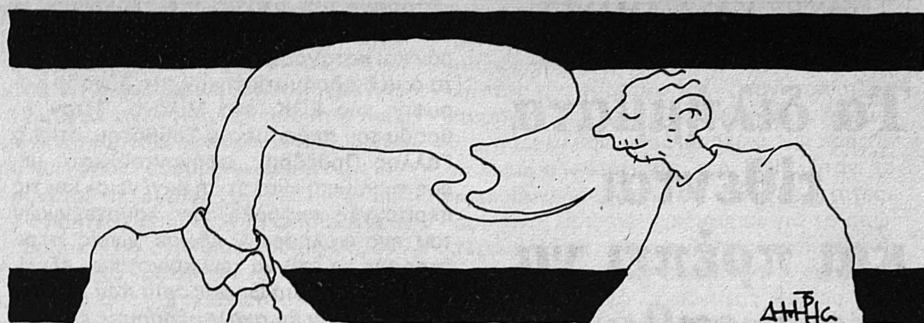
Και βέβαια το κύριο πρόβλημα είναι οι επενδύσεις. Θ' αναληφθεί από το δημόσιο η επενδυτική πρωτοβουλία για τους βασικότερους βιομηχανικούς τομείς ή θα εγκαταλειφθούν οι επενδύσεις στις αμφισβητούμενες προθέσεις της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που αναμένει τη μετεωρολογική πρόγνωση για τη «βελτίωση του κλίματος»;

Μέχρι σήμερα, όπως είναι γνωστό η γραμμή της «μεικτής οικονομίας» περιόρισε το δημόσιο σε επενδύσεις υποδομής, ενώ ο χώρος της άμεσης παραγωγής καλύφθηκε από τη μηδενική μεγαλοπρέπεια των ιδιωτικών επενδύσεων. Σ' αυτό το κεφαλαίωδες ζήτημα οι προγραμματικές επανέλαβαν την ίδια άγνοια εμμονή σε μια πολιτική που οδηγεί στην αποτελμάτωση και στη στασιμότητα.

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Είναι φανερό, μετά απ' όλα αυτά, ότι ο ρόλος των τραπεζών θα είναι καθοριστικός. Η σημερινή δομή ωστόσο του τραπεζικού συστήματος δεν είναι απλά αναχρονιστική αλλά φαλκιδεύει όλα τα αναπτυξιακά προγράμματα. Η πιστωτική πολιτική των ελληνικών τραπεζών συντηρεί όλα εκείνα τα τοκογλυφικά κριτήρια που κανοναρχούσαν την τραπεζική λειτουργία του περασμένου αιώνα.

Αν δεν αλλάξει η συνολική λογική του τραπεζικού συστήματος, αν δεν αναδιαρ-

θρωθεί και δεν ειδικευθεί σε τομείς που θα εναρμονίζονται με τη γενική εθνική παραγωγική δραστηριότητα, τότε το μέτρο των κοινωνικοποιήσεων θα περιπλέξει ακόμα περισσότερο τα πράγματα.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Με βάση αυτή τη γενική ανάλυση στις βασικές συντεταγμένες της ελληνικής οικονομίας και χωρίς να υπεισέλθουμε στο χώρο και των άλλων βασικών κέντρων οικονομικής δραστηριότητας, όπως είναι η γεωργία, η ναυτιλία, ο ορυκτός πλούτος κτλ., μπορούμε να καταλήξουμε μόνο σε ορισμένες διαπιστώσεις:

- Όλοι οι δείκτες βρίσκονται σχεδόν στην περιοχή του «κόκκινου», πράγμα που καθορίζει τον επείγοντα χαρακτήρα των αποφάσεων.

- Η οριακότητα των προβλημάτων υπογορεύει το καθαρό περιεχόμενο των αποφάσεων και δεν επιδέχεται την ασάφεια και τη ρευστότητα.

- Η ενημέρωση όλων των πολιτών για την πραγματική κατάσταση της οικονομίας, δεν είναι απλά αναγκαία, αλλά βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση των —όποιων— οικονομικών μέτρων που θα έχουν ενδεχόμενα και αντιδημοτικό χαρακτήρα.

- Τα αναπόφευκτα μέτρα «για την προσαρμογή του τρόπου ζωής στις πραγματικές δυνατότητες», για να γίνουν αποδεκτά από τον εργαζόμενο λαό, θα πρέπει να συνοδεύονται από χειροπιαστές αποδείξεις για την άμεση αποτελεσματικότητά τους καθώς και από αξιόπιστες προγραμματικές κατευθύνσεις που θα τείνουν στη δικαιότερη ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος.

- Για να μετουσιωθεί η ηθική επίκληση στους εργαζόμενους «να αυξήσουν την παραγωγικότητα» σε ενεργητική παραγωγική πρωτοβουλία, θα πρέπει να είναι ορατές και διαφανείς οι προθέσεις της κυβερνητικής πολιτικής για τον μετασχηματισμό των υπαρχουσών παραγωγικών σχέσεων και όχι μόνο σε θεομικό επίπεδο αλλά στην καθημερινή ζωή και πράξη.

- Η απελευθέρωση των παραγωγικών δυνατοτήτων της λαϊκής πρωτοβουλίας (συνεταιρισμοί, εταιρείες λαϊκής βάσης, Τοπική Αυτοδιοίκηση κτλ.), προϋποθέτει την ξεκάθαρη επιλογή του φορέα που θα αναλάβει την επενδυτική ευθύνη στο χώρο της άμεσης παραγωγικής απόδοσης.

- Τέλος, η γενική κατευθυντήριος των προγραμματικών δηλώσεων απέχει πάρα πολύ από τις αναγκαίες και τα προ-

βλήματα που θέτει η σημερινή οικονομική συγκυρία. Η σοσιαλδημοκρατική γραμμή μπορεί να συμβάλει στην εκτόνωση και στην άμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων, αλλά δεν αίρει τις βασικές αιτίες που τροφοδοτούν και επιδεινώνουν την κρίση. Γι' αυτό παρά την συντριπτική νίκη του ΠΑΣΟΚ, η πολιτική ρευστότητα θα συνεχισθεί με συνέπειες μη προβλεπτές.

Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΛΟΓΟΥ

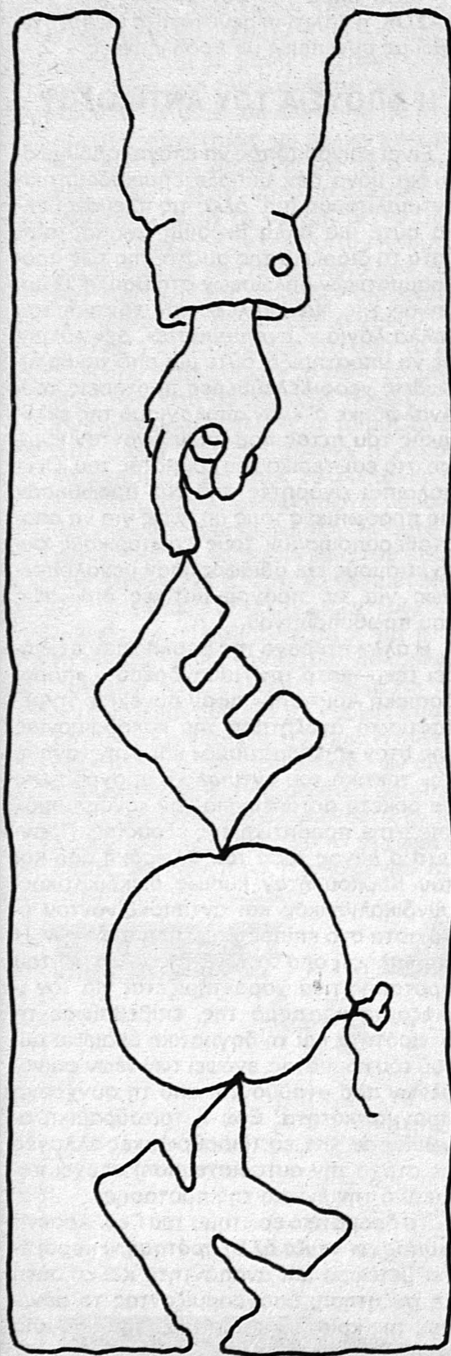
Είναι κοινός τόπος να επαναλάβουμε ότι όχι μόνο δεν υπήρξε εποικοδομητική αντιπολίτευση (απ' όλες τις πλευρές) αλλά ούτε μια άλλη βιώσιμη αντιπρόταση κατά τη διάρκεια της συζήτησης των προγραμματικών δηλώσεων στη Βουλή. Ο αρχηγός της ΝΔ επέλεξε την ταχτική του «άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε». Δεν τόλμησε να υποστηρίξει ούτε μία από τις θορυβώδεις νεοφιλελεύθερες προτάσεις του. Αναλώθηκε σ' έναν απολογισμό της εκλογικής του ήττας που απευθύνονταν κυρίως στο εσωτερικό του κόμματός του. Οι υπόλοιποι αγορητές της ΝΔ προώθησαν τις προσωπικές τους απόψεις για να αποσταθεροποιήσουν τους εσωτερικούς συσχετισμούς και αδιαφόρησαν μεγαλοπρεπώς για τις προγραμματικές δηλώσεις του πρωθυπουργού.

Η άλλη πτέρυγα της Βουλής που στεγάζει την —κατά τον Παπανδρέου— «παραδοσιακή Αριστερά» αφού συνέχισε τη μεταφυσική αναζήτηση της κακοδαιμονίας της στον «διοικητισμό» και στην «ανήθικη» τακτική του αντιπάλου, υπογράμμισε με αρκετή αυταρέσκεια τον «σνομπισμό» της στην προοπτική της εξουσίας. Πράγματι ο λόγος τόσο του Φλωράκη όσο και του Κύρκου ήταν κυρίως διεκδικητικός-συνδικαλιστικός και ανταποκρίνονταν ελάχιστα στο επίπεδο των περιστάσεων. Η επανάληψη από το ΚΚΕ της γνωστής του πρότασης που χαρακτηρίζεται για τον ιδιάζοντα κρατισμό της, επιβεβαίωσε τη στείροτητα και τη δογματική ακαμψία αυτού του κόμματος, ενόψει των νέων φαινομένων που αναδύονται από τη σύγχρονη πραγματικότητα. Ενώ η τριτοδρομική αγωνία του ΚΚΕ εσ. (διαρθρωτικές αλλαγές με στόχο την αυτοδιαχείριση) απέχει πολύ από την έννοια της πρότασης.

Το δραματικό ερώτημα του Γερ. Αρσένη («υπάρχει καμία άλλη πρόταση;») παραμένει μετέωρο και αναπάντητο και σ' αυτή τη συζήτηση, υπογραμμίζοντας το μέγεθος της κρίσης και διαίτερα την απουσία του αριστερού λόγου. □

Τα διλήμματα τίθενται και πρέπει να απαντηθούν

του Ηλία Χρήστου

«Φτάσαμε στη στιγμή της αλήθειας». Η διατύπωση ανήκει στον Φρανσουά Μιτεράν και καταγράφει με μοναδική ενάργεια τα όσα διαδραματίστηκαν στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΟΚ, στο Μιλάνο. Ήταν το βράδυ του περασμένου Σαββάτου, όταν ο Γάλλος Πρόεδρος, αφήνοντας κατά μέρος τη μυθική «γαλατική ευγένεια» και τις περίτεχνες εκφορές των λογοτεχνικών του ενασχολήσεων, έδωσε χωρίς περιστροφές το στίγμα των κοινοτικών εξελίξεων: «Έγινε μια ψηφοφορία που δείχνει το δρόμο που θα ακολουθήσουμε και μας επιτρέπει να ξεχωρίσουμε εκείνους που θέλουν να προχωρήσουν προς μια ισχυρή πολιτική ενότητα, από εκείνους που δεν θέλουν». Έτσι, κοφτά και αποφασιστικά: θα προχωρήσουν, χωρίζοντας τα πρόβτα από τα ερίφια...

Το Μιλάνο υπήρξε πράγματι σημείο καμπής. Η «λογιστική» και τα «προβλήματα του παρελθόντος» (οι επιστροφές στη Βρετανία, τα Μεσογειακά Προγράμματα, οι τιμές των αγροτικών προϊόντων), παραχώρησαν τη θέση τους στα «σχέδια για το μέλλον».

Στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων μπήκε ένα πλήρες πακέτο ρυθμίσεων για την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση της ΕΟΚ, που χρόνια προετοιμαζόταν μεθοδικά: απ' την απόφαση της Χάγης, ως το σχέδιο Γκένσερ—Κολόμπο και τις ύστερες προτάσεις Ντουγκ.

Η «στιγμή της αλήθειας» έφτασε. Η καπιταλιστική ολοκλήρωση της Δυτικής Ευρώπης (των «12» πλέον) τίθεται επί τάπητος. Εδώ και Τώρα! — απαιτεί το μέτωπο των «ευρωπαϊστών». Και παραχωρεί λίγους μήνες στους «απειθαρχούς διαφωνούντες», για να σκεφθούν την ενσωμάτωσή τους στη νέα Κοινότητα —ή τουλάχιστον τους όρους της...

Στο Μιλάνο, τα χαρτιά άνοιξαν. Οι έξι «ιδρυτικοί» —με επικεφαλής τον γαλλογερμανικό άξονα, την Ιταλία να τον συνδράμει ενθουσιωδώς και την Μπενελούξ (Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο) να τους στηρίζει σταθερά— ζήτησαν ενιαία εξωτερική πολιτική και ενιαία εσωτερική αγορά. Οι προτάσεις τους είχαν... συνέπεια και συνέχεια: οι 12 πρέπει να ρίξουν τα μεταξύ τους εμπορικά σύνορα, να καταργήσουν την εθνική προστασία, να δεχθούν την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων και υπηρεσιών ανάμεσά τους, με όριο για την πλήρη εφαρμογή του σχεδίου το 1992. Πρέπει, ακόμα, να εμφανίζονται και να δρουν ως ενιαίο σύνολο στη διεθνή σκηνή, διαμορφώνοντας κοινή εξωτερική πολιτική, χωρίς εθνικές ιδιαιτερότητες και διαφοροποιήσεις. Λειτουργικό εργαλείο για την προώθηση της ολοκλήρωσης, θα είναι ένας νέος μηχανισμός αποφάσεων, βασισμένος στην αρχή της πλειοψηφίας, δίχως βέτο που μπλοκάρει τις διαδικασίες όταν κάποιος... αντάρτης διαφωνεί. Αυτά, με λίγα λόγια, εκέλευσε το Διευθυντήριο. Και τα προώθησε αποφασιστικά, με αλληπάλληλες αιφνιδιαστικές πρωτοβουλίες που άρχισαν με το σχέδιο Κολ-Μιτεράν, συμπληρώθηκαν με την πρόταση Γκένσερ και κατέληξαν στην και-

νοφανή πρωτοβουλία Κράξι να θέσει σε ψηφοφορία ζητήματα που ανήκαν στο άβατο της ομοφωνίας. Από το διπλωματικό βαλς εξιτασιόν στο «πραξικόπημα σπαγγέτι» —όλα σε δράση.

Τα αποτελέσματα δεν πρέπει να απογοητεύσουν τους πρωταγωνιστές της (εργώδους πράγματι) προσπάθειας: η ενιαία εσωτερική αγορά μπήκε σε τροχιά, με μια προσθήκη (επί του παρόντος ευχολογική) για παράλληλη «σύγκλιση των οικονομικών» των κρατών—μελών. Η τεχνολογική συνεργασία, με βάση το γαλλικό πρόγραμμα «ΕΥΡΗΚΑ», εγκρίθηκε. Το κεφάλαιο «Πολιτική ενοποίηση και θεσμικές μεταρρυθμίσεις» παραπέμφθηκε σε Διακυβερνητική Διάσκεψη που θα προετοιμάσει σχέδιο για την αναθεώρηση της συνθήκης της Ρώμης —δεν έκλεισε αμέσως, αλλά έχει εγγραφεί σε διαδικασίες αμετάστρεπτες...

Δεν έχουν βέβαια εκλείψει οι διαπραγματευτικές δυνατότητες για τους «διαφωνούντες μικρούς». Η αναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης, υπόκειται στον κανόνα της ομοφωνίας. Και η σχετική απόφαση μπορεί είτε να αποτραπεί με βέτο μέσα στη Διακυβερνητική Διάσκεψη, είτε να ακυρωθεί, αν το Κοινοβούλιο κάποιας χώρας-μέλους αρνηθεί να την επικυρώσει. Ο Δανός κυβερνητικός εκπρόσωπος, στο Μιλάνο, δεν δίσταζε καθόλου να διαβεβαιώσει ότι η χώρα του είναι αποφασισμένη να μπλοκάρει στην εθνική της Βουλή τη διαδικασία. Και ο Έλληνας πρωθυπουργός διακήρυττε ότι «η Ελλάδα δεν πρόκειται επ' ουδενί να δεχθεί αναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης». Πλην, τα περιθώρια έχουν πλέον αποσαφηνισθεί —και είναι στενά... Οι «μεγάλοι» έχουν αφήσει σαφώς να εννοηθεί ότι θα προχωρήσουν ούτως ή άλλως: αν δεν υπάρξει Συνθήκη μιας νέας Κοινότητας, θα υπάρξει η νέα Κοινότητα μέσα στην παλιά, ως άτυπη Λέσχη που θα καθορίζεται και θα λειτουργεί με εσωτερικές της ρυθμίσεις. Η ΕΟΚ κινείται σταθερά στον αστερισμό των «δύο ταχυτήτων».

«Μια Ευρώπη δύο ταχυτήτων δεν ανταποκρίνεται στις επιθυμίες μας. Αλλά η εποχή που το πιο βραδύ πλοίο προσδιόριζε την ταχύτητα της ευρωπαϊκής νηοπομπής, έχει περάσει πια». Το Πολιτικό Γραφείο του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος, οι Χριστιανοδημοκράτες της γηραιάς ηπείρου, δεν αφήνουν αμφιβολίες. Πανηγυρίζουν για τη δρομολόγηση των διαδικασιών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, που τη θεωρούν «επιτυχία τους, αφού από καιρό ασκούσαν πίεση στην κατεύθυνση αυτή». Και...παρά τις «επιθυμίες» τους, αποφασίζουν πως η νηοπομπή θα πλεύσει με την ταχύτητα των πιο γρήγορων πλοίων —κι όσοι προλάβουν...

Οι Χριστιανοδημοκράτες, οι συντηρητικοί, οι ηγεμονικές πολιτικές δυνάμεις στη Δυτική Ευρώπη, πιέζουν εξοντωτικά, δεν κρύβουν το «όραμά» τους: ενιαία εξωτερική πολιτική — Ατλαντισμός. Κοινή δημοσιονομική και νομισματική πολιτική — Μονεταρισμός.

«Είναι η λογική του κεφαλαίου», που υ-

παγορεύει τις κινήσεις και «τα σχέδιά τους» —διαπίστωσε (και σωστά) ο Ανδρέας Παπανδρέου στο Μιλάνο και μίλησε —επί του οικονομικού— για την «απίθανη περιθωριοποίηση στην οποία θα μπορούσε να οδηγήσει την Ελλάδα μια ενωμένη Ευρώπη που αφήνει τους νόμους της αγοράς και τα μεγάλα μονοπώλια να ανακατανέμουν προς όφελός τους τους εθνικούς πόρους, με τον τυφλό τρόπο που λειτουργεί η ελεύθερη οικονομία» για να καταλήξει —επί του πολιτικού— διαβεβαιώνοντας ότι «είναι αδύνατον για την κυβέρνηση και τον λαό μας να δεχθούν την υποταγή στην εξωτερική πολιτική που θα διαμορφώνουν οι μεγάλοι Ευρωπαίοι, και μάλιστα με τον κανόνα της πλειοψηφίας».

Στο αεροπλάνο της επιστροφής στην Αθήνα, με τα γεγονότα της διάσκεψης πρόσφατα και εύγλωττα, ο πρωθυπουργός πρόσθεσε την πρόβλεψη πως «οι πιέσεις θα συνεχισθούν». Περιέγραφε τις προοπτικές της ελληνικής στάσης με την φράση: «Η δική μας προσπάθεια θα είναι να αποφύγουμε τις αρνητικές εξελίξεις, πιέζοντας ταυτόχρονα για τη διεύρυνση των ιδίων πόρων, ώστε να χρηματοδοτηθούν προγράμματα σύγκλισης των οικονομιών». Και βέβαια το βέτο, το «μόνο όπλο μιας μικρής χώρας για να προασπίσει τα συμφέροντά της».

Η στιγμή της αλήθειας έφτασε. Ο ευρωπαϊκός πόλος του καπιταλιστικού κόσμου επιζητεί την ολοκληρωμένη συγκρότησή του, διεκδικεί την ύπαρξή του ως ενιαίος σχηματισμός. Και η «Ελλάδα της Αλλαγής» αμύνεται: η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ,

κληρονομώντας την ευρωπαϊκή επιλογή της Δεξιάς, βρίσκοντας τη χώρα ενταγμένη ως πλήρες μέλος στην ΕΟΚ και επιχειρώντας να διαχειρισθεί την πραγματικότητα αυτή με τη λογική «να αποσπάσουμε τα μέγιστα δυνατά οφέλη», αντιμετωπίζει τώρα το γόρδιο δεσμό και αμύνεται...

Αμύνεται η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στην ορμητική «επιχείρηση ενιαία Ευρώπη». Συμμετέχει στις διαδικασίες της διακυβερνητικής, κρατώντας το βέτο ως «όπλο αποτροπής». Συναινεί στην ενιαία εσωτερική αγορά, προσπαθώντας να πετύχει, με ειδικές διαπραγματεύσεις, περιόδους «χάριτος και προσαρμογής» και να αποσπάσει «ειδικές ρυθμίσεις» για την ελληνική οικονομία, με βάση τη φράση περί «μέριμνας για σύγκλιση των οικονομιών», που δέχτηκαν οι «μεγάλοι» να συμπεριλάβουν στο κείμενο των συμφερασμάτων του Μιλάνου (τι τους κοστίζει, άλλωστε, η ευχή;...). Διεκδικεί αυτονομία επιλογών στην εξωτερική πολιτική. Διατηρεί τον πολιτικό της λόγο για τη «λογική της Ευρώπης του κεφαλαίου», στην οποία δεν επιθυμεί να ενσωματωθεί αλλά και δεν επιλέγει να μείνει στο περιθώριό της «απέχοντας από τις αποφάσεις και τα όσα αυτές συνεπάγονται» —κατά το σχέδιο Κολ-Μιτερνάν— αφού αρνείται τις «δύο ταχύτητες». Από τον οργανισμό της θεσμοθετημένης άνισης ανάπτυξης, ζητεί χρηματοδότηση προγραμμάτων για σύγκλιση των οικονομιών.

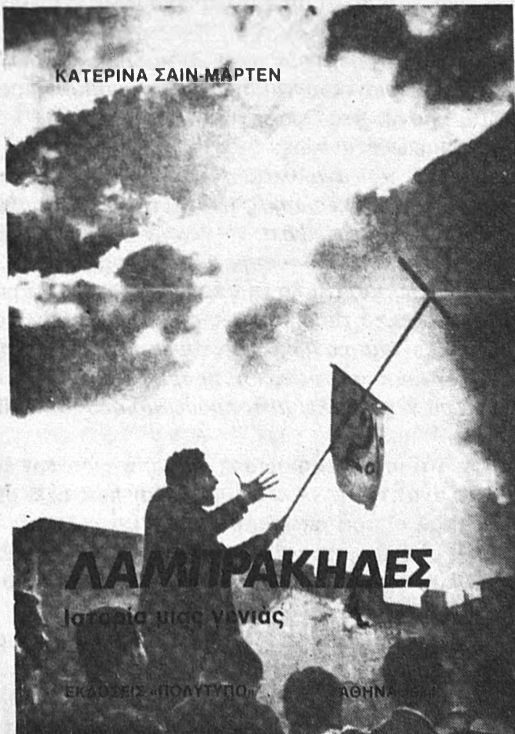
Δεν πρόκειται για ανακολουθίες ή απλοϊκή συλλογιστική. Πρόκειται απλώς για τις αντιφάσεις που προκύπτουν από την ανεπάρκεια (πλέον) του γνωστού ανα-

λυτικού σχήματος για τις σχέσεις της χώρας με την Κοινότητα: «το κόστος της αποχώρησης θα είναι μεγαλύτερο από το κόστος της παραμονής». Όταν ο σκληρός πυρήνας των έξι «ιδρυτικών» έχει δρομολογήσει πλέον αποφασιστικά την καπιταλιστική ολοκλήρωση της ΕΟΚ· όταν το «Διευθυντήριο» και οι «δύο ταχύτητες» δεν είναι (πλέον) σχεδιασμοί για το απώτερο μέλλον· όταν η δυτικοευρωπαϊκή ένωση προωθεί την πολιτική και αμυντική συνεργασία, ως συνεκτικός κρίκος των Ευρωπαίων του ΝΑΤΟ και της ΕΟΚ· όταν όλα αυτά συμβαίνουν, τα ερωτήματα είναι (πλέον) πολύ περισσότερο σύνθετα.

- Ποια εθνική στρατηγική υπάρχει για την Ελλάδα —αυτόνομα αλλά και στα πλαίσια μιας Κοινότητας που αναδιοργανώνεται σε τέτοιες κατευθύνσεις;
- Με ποιες «σύμμαχες δυνάμεις» μπορεί να διεκδικήσει μιαν άλλη λογική για την ευρωπαϊκή ενοποίηση;
- Ποιες επιλογές μπορεί να εξασφαλίσουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας;
- Ποια πολιτική μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά στις διεθνείς σχέσεις της και να υπερασπίσει τα εθνικά της θέματα;
- Πώς μπορεί —ταυτόχρονα— να προχωρήσουν διαδικασίες μετάβασης και κοινωνικού μετασχηματισμού στο εσωτερικό της;

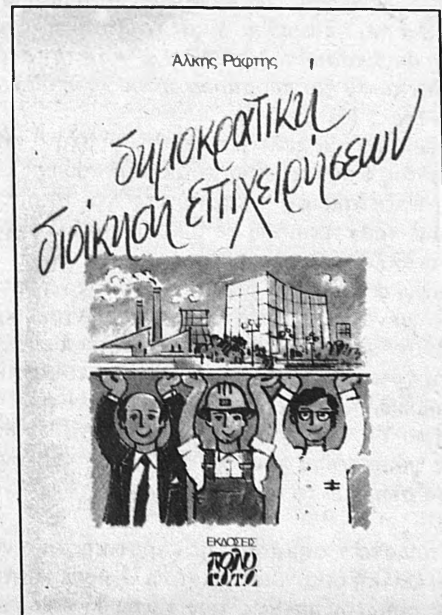
Τα ερωτήματα, σε πρώτη ανάγνωση, μοιάζουν διλημματικά: η αμυντική τακτική θα φτάσει σύντομα στα όριά της· η επιθετική στρατηγική είναι αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΙΝ—ΜΑΡΤΕΝ: Οι Λαμπράκηδες ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΓΕΝΙΑΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ» • Δεινοκράτους 131

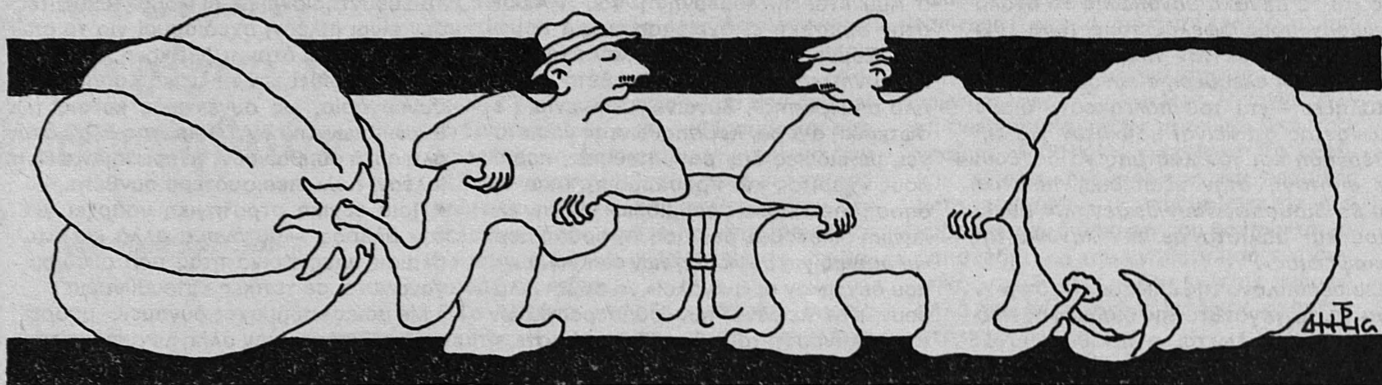
Αλκης Ράφτης ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Ο τρίτος δρόμος για αγροτική ανάπτυξη

Ας μιλήσουμε —επιτέλους— για ντομάτες και πορτοκάλια

του Γ.Γ. Νίκου

Και τώρα που διπλώσαμε τα πλαστικά μας σημαιάκια, μπορούμε να μιλήσουμε για... ντομάτες και πορτοκάλια!

Αφορμή μας δίνει η δημοσίευση από το υπουργείο Γεωργίας των Κατευθύνσεων Αγροτικής Πολιτικής. (Αλήθεια: γιατί μπλέξαμε πάλι με το ίδιο ακρωνύμιο —ΚΑΠ— πάνω που το συνηθίσαμε να υποδηλώνει την Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΟΚ;). Η 165σέλιδη αυτή έκδοση —«*κείμενο εργασίας*», τη θέλει το υπουργείο— είναι προφανές πως είχε ετοιμαστεί πριν τις εκλογές. Έπεσε όμως, απ' ό,τι φαίνεται, στην... απαγόρευση της κουβέντας για ντομάτες και πορτοκάλια. Κι ευτυχώς που δεν άλλαξε η πολιτική ηγεσία του Υπ. Γεωργίας γιατί θα μπορούσε... να 'χει θαφτεί οριστικά.

Εμπρός, λοιπόν, να μιλήσουμε για ντομάτες και πορτοκάλια.

Πριν αρχίσουμε την κουβέντα, όμως, οφείλουμε μια αναγνώριση. Η δημοσίευση από κυβερνητικό φορέα της συνολικής του πολιτικής απ' το γενικότερο στο σχεδόν τελείως ειδικό και η ταυτόχρονη πρόσκληση και πρόκληση προς:

«τους πολιτικούς, κοινωνικούς και επιστημονικούς φορείς, τις συνεταιριστικές οργανώσεις, τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις, αλλά και κάθε αγρότη και πολίτη, να συμμετάσχουν στη διαρκή διαδικασία που ξεκινάει μ' αυτή την έκδοση, για τη συνεχή βελτίωση και προσαρμογή τους στη διαμορφούμενη συγκυρία» (σελ. 11)

αποτελούν χωρίς αμφιβολία μια πολιτική πρακτική στην οποία δεν έχει συνηθίσει τούτος ο τόπος. Μια πρακτική που επιβάλλει σοβαρότητα και εγκατάλειψη της άκριτης και άκρατης συνηματολογίας. Μια πρακτική που σε τελική ανάλυση προσπαθεί να εισάγει ένα άλλο πολιτικό ήθος.

Σε ένα πρώτο σημείωμα δεν είναι, βέβαια, δυνατόν να τοποθετηθεί κανένας στο σύνολο των Κατευθύνσεων Αγροτικής Πολιτικής. Μια τέτοια προσπάθεια ίσως προϋποθέτει περισσότερη δουλειά απ' όση χρειάστηκε για να συνταχθεί το αρχικό κείμενο. Τούτο το σημείωμα, θα προσπαθήσει να ξεκινήσει το διάλογο που επιζητεί το Υπ. Γεωργίας, αρχίζοντας απ' τη διερεύνηση της βασικής φιλοσοφίας που έχει επιλέξει η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ για να στηρίξει τη διαδικασία Αγροτικής Ανάπτυξης του τόπου.

Δεν χρειάζεται να τονιστεί η σημασία της αγροτικής οικονομίας για την ελληνική εθνική οικονομία. Αυτό άλλωστε γίνεται αρκετά πειστικά στις πρώτες σελίδες των Κατευθύνσεων Α-

γροτικής Πολιτικής. Είναι σκόπιμο, όμως, να διερευνηθεί πόσο δικαιολογημένη είναι και πόσο δικαιώνεται απ' τα περιεχόμενα της έκδοσης αυτής η χρήση του όρου «αγροτική».

Είναι γεγονός πως για πρώτη φορά, στις Κατευθύνσεις της Αγροτικής Πολιτικής, η έννοια τη «αγροτικής» πολιτικής δεν περιορίζεται στα στενά προβλήματα και επιμέρους πολιτικές που αφορούν αποκλειστικά τον πρωτογενή τομέα (φυτική και ζωική παραγωγή, δάση και αλιεία). Δεν ταυτίζεται, δηλαδή —τουλάχιστον απόλυτα— η «αγροτική» με τη «γεωργική» ανάπτυξη. Πέρα από αυτό γίνονται και δύο τουλάχιστον, μείζονες (και αρκετές μικρότερης έμφασης αλλά ενδεικτικές του σκεπτικού που επικρατεί) αναφορές που υποδηλώνουν πως η πολιτική που περιγράφεται αποτελεί την εφικτή σε σχέση με την συγκυρία προσέγγιση μιας «ολοκληρωμένης αγροτικής πολιτικής».

Πιο συγκεκριμένα επαναλαμβάνεται συχνά στο κείμενο η βασική θέση πως:

«οι πιο πάνω επιδιώξεις οδηγούν στην αντιμετώπιση του αγροτικού τομέα ως κοινωνικού και όχι μόνο ως οικονομικού χώρου» (σελ. 16, υπογρ. στο πρωτότυπο).

Και παρακάτω σημειώνεται πως:

«Η αγροτική πολιτική, που αναλύεται σ' αυτό το κείμενο, αναγνωρίζοντας αυτές τις βασικές αρχές στοχεύει στη διεύρυνση των τομέων παρέμβασής της ώστε να γίνουν γοργά βήματα προς την κατεύθυνση της διατύπωσης μιας πραγματικά ολοκληρωμένης αγροτικής πολιτικής (η υπογράμμιση στο πρωτότυπο) η οποία κάτω από τις σημερινές συνθήκες δομής του κρατικού μηχανισμού και παγιωμένης τομεακής αντίληψης και αντιμετώπισης των αναπτυξιακών προβλημάτων του τόπου δεν μπορεί παρά ν' αποτελεί μεσοπρόθεσμο στόχο» (σελ. 68)

Φαίνεται, λοιπόν, ότι υπάρχει η σωστή αντίληψη για την έννοια της αγροτικής ανάπτυξης. Ακόμα φαίνεται πως έχει συνειδητοποιηθεί πως τα καθαρά γεωργικά προβλήματα δεν μπορούν να βρουν λύση όσο δεν εντάσσεται η γεωργική πολιτική στα πλαίσια μιας ολοκληρωμένης αγροτικής πολιτικής (ιδίαιτερα παρ. iv 4)

Ο περιορισμός της διεύρυνσης της πολιτικής του Υπ. Γεωργίας γίνεται βάση της εκτίμησης της συγκυρίας που κάνει η πολιτική ηγεσία του. Και γι' αυτό είναι ένα θέμα που σηκώνει πολλή συζήτηση. Χωρίς προσπάθεια τεκμηρίωσης μιας διαφορετι-

κής εκτίμησης σε τούτο το σημείωμα, θα μπορούσε να υποστηριχτεί πως υπάρχουν σημαντικά περιθώρια παραπέρα διεύρυνσης της παραδοσιακά γεωργικής πολιτικής προς μια «περισσότερο» αγροτική αντίληψη. Κάτι τέτοιο θα ήταν σαφώς μέσα στην διακήρυξη των ιδίων των Κατευθύνσεων Αγροτικής Πολιτικής πως η στοχοθέτηση μιας εθνικής πολιτικής πρέπει να γίνεται «έτσι ώστε να διαμορφώνει την αυριανή συγκυρία» (σελ. 53, υπογρ. στο πρωτότυπο).

Παραμένει, ωστόσο, το θετικό γεγονός πως υπάρχει η σωστή αντίληψη για την αντιμετώπιση του αγροτικού τομέα της οικονομίας. Ακόμα είναι προφανές πως έχουν γίνει τα πρώτα —και γι' αυτό σημαντικά— βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Οι βασικές πολιτικές επιλογές για την αγροτική, αυτή, ανάπτυξη στηρίζονται σε κάποιες διαπιστώσεις που περιλαμβάνονται στον πρόλογο του υπουργού Κώστα Σημίτη. Ο κ. Σημίτης διαπιστώνει πως:

«η εκμετάλλευση του αγρότη πραγματοποιείται με άλλους τρόπους (εκτός της ιδιοκτησίας στη γη και τα μέσα παραγωγής) πιο αφανείς, αλλά πολλές φορές πιο αποτελεσματικούς» (σελ. 9)

Γι' αυτό, συνεχίζει, και με δεδομένο πως:

«Ένας από τους πρώτους στόχους (μιας σοσιαλιστικής προσπάθειας στον αγροτικό τομέα) είναι η βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος και η αποκατάσταση τέτοιων λειτουργιών μεταξύ του αγροτικού και των άλλων τομέων της οικονομίας, οι οποίες να διασφαλίζουν περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη» (σελ. 10)

Βασικό εργαλείο επιδίωξης των σοσιαλιστικών στόχων στον αγροτικό τομέα είναι:

«η ανάπτυξη της συλλογικής προσπάθειας, ιδίως όπως αυτή εκδηλώνεται μέσα από τους συνεταιρισμούς»

με την οποία

«εξασφαλίζεται η άσκηση κοινωνικής και οικονομικής εξουσίας από φορείς που ελέγχονται κοινωνικά» (σελ. 10).

Με βάση αυτή τη συλλογιστική, στόχος της Αγροτικής Πολιτικής είναι η

«κοινωνική οργάνωση που θα χαρακτηρίζεται από την αυτοδιαχείριση των προβλημάτων από μέρους των ενδιαφερομένων και την αποκέντρωση στη λήψη των αποφάσεων»

ενώ το κράτος διατηρεί την υποχρέωση

«σε συνεργασία με τους συλλογικούς φορείς των αγροτών, να δίνει ένα πλαίσιο κατευθύνσεων για τις επενδύσεις και να παρεμβαίνει στο σχέδιό τους, για να εξασφαλίζεται συνεχής και ικανοποιητικός ρυθμός ανάπτυξης»

και μαζί με τους κοινωνικούς φορείς

«ν' αποκαθιστά οικονομικές και κοινωνικές λειτουργίες που οδηγούν στην κοινωνική δικαιοσύνη, στον εκσυγχρονισμό και στην ανάπτυξη» (σελ. 10-11)

Αυτή η θέση που αποτελεί τη ζεύξη μιας διαχειριστικής (και όχι παρεμβατικής) εξουσίας του κράτους και μιας αυτοδιαχειριστικής λειτουργίας των παραγωγών, δεν είναι ασφαλώς πρωτότυπη. Αποτελεί, ωστόσο, βαθιά τομή σε σχέση με τους μέχρι και σήμερα ρόλους κράτους (όπως αναλύεται στην παρ. ii 4 του κειμένου) και των παραγωγών (μεμονωμένων ή των οργανώσεών τους).

Στην πολιτική αυτή επιλογή στηρίζεται η έμφαση, που διαπερνά ολόκληρο το κείμενο, στη Συνεταιρισμένη Οικογενειακή Εκμετάλλευση (ΣΟΕ). Στην ίδια επιλογή συγκλίνουν μια σειρά από άλλα μέτρα, όπως, ενδεικτικά:

- α) η «αύξηση κοινωνικού ελέγχου πάνω στην διαχείριση της γεωργικής γης, χωρίς υποχρεωτικό έλεγχο της κυριότητας» (σελ. 75), που δίνει νέα διάσταση στην πολιτική γης, ή
- β) η «προσπάθεια παρέμβασης στο κόστος παραγωγής» με τη

«διαμόρφωση εκείνων των θεσμικών και τεχνολογικών (υπογρ. στο πρωτότυπο) συνθηκών, οι οποίες θα έχουν θετικές επιπτώσεις στο εμφανές μόνο σκέλος του κόστους παραγωγής και την παραγωγικότητα του αγροτικού τομέα» (σελ. 112).

Είναι δύσκολο στην πρώτη τούτη αντιμετώπιση των Κατευθύνσεων Αγροτικής Πολιτικής να μελετηθεί εξαντλητικά ο βαθμός στον οποίο όλα τα μέτρα και οι πολιτικές που προτείνονται είναι συνεπή μ' αυτή την βασική πολιτική επιλογή. Πρέπει όμως να επισημανθεί πως, στη ζεύξη της διαχειριστικής κρατικής εξουσίας και της αυτοδιαχειριστικής λειτουργίας των παραγωγών, κυρίαρχο στοιχείο αναδειχνέται η λειτουργία των παραγωγών σαν φορέων κοινωνικής και οικονομικής συμπεριφοράς (behavior agents).

Και το Υπ. Γεωργίας μοιάζει να μην έχει αυταπάτες για τα χαρακτηριστικά αυτών των φορέων συμπεριφοράς. Χαρακτηριστικά που διαμορφώθηκαν —ή πιο σωστά, παραμορφώθηκαν— από την πολιτική που ασκήθηκε στον αγροτικό τομέα της οικονομίας στις δεκαετίες δεξιάς διακυβέρνησης της χώρας. Δεν αμφισβητείται, π.χ., πως το κράτος των τελευταίων αυτών δεκαετιών

«έχει μεταβάλει (τους αγρότες παραγωγούς) από ενεργούς συμμετόχους σε κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια του τομέα σε παθητικούς δέκτες επιδοτήσεων, ενισχύσεων και χαριστικών παροχών» (σελ. 42).

Αισιοδοξεί, όμως, πιστεύοντας πως

«ευτυχώς, οι πολιτιστικές καταβολές του ελληνικού αγροτικού πληθυσμού, από τη μια, και το ανέφικτο της λειτουργίας των νόμων της αγοράς στον αγροτικό τομέα της οικονομίας, απ' την άλλη, διαμόρφωσαν τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της υπεύθυνης κοινωνικής και οικονομικής συλλογικής πρακτικής» (σελ. 42).

Είναι συζητήσιμη αυτή η —λίγο «ρητορικού» χαρακτήρα— αισιοδοξία του Υπ. Γεωργίας. Ανεξάρτητα όμως απ' το βαθμό ουτοπισμού που μπορεί να αποδώσει κανένας, μεταβολές έστω και επίκτητων πολιτισμικών και χαρακτηριστικών απαιτούν πολύ έντονη και συστηματική προσπάθεια. Προσπάθεια που δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική όταν δεν μεσολαβούν ανάμεσα στην κρατική μηχανή και τον προς επηρεασμό κοινωνικό χώρο φορείς που να μπορούν να παρέμβουν άμεσα, σε διαρκή βάση και ισότιμα.

Γιατί η σχέση της διοίκησης με τους κοινωνικούς χώρους έχει προσλάβει ιεραρχικό χαρακτήρα. Γι' αυτό δεν μπορεί —ακόμα, τουλάχιστον— να είναι ούτε διαρκής ούτε ισότιμη. Και αυτό ισχύει, δυστυχώς, πολύ πιο έντονα στη σχέση της διοίκησης με τον αγροτικό κόσμο.

Μόνο ένας χώρος με ισότιμη και «οσμωτική» σχέση μπορεί να αναλάβει το ρόλο του καταλύτη στη μεταβολή της πρακτικής των φορέων συμπεριφοράς του αγροτικού κοινωνικού σχηματισμού. Και αυτός μπορεί να είναι ένας πολιτικός χώρος.

Αν δηλαδή το ΠΑΣΟΚ δεν καταφέρει να «κατεβάσει» στη βάση του την πολιτική που έχει επιλέξει. Αν δεν πείσει τους οπαδούς του για την αναγκαιότητα και την ωφελιμότητα της πολιτικής του. Αν δεν επιδιώξει τη ζύμωση στις ίδιες τις οργανώσεις του και, με αυτές σαν μοχλό, δεν προωθήσει τη ζύμωση στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Αν δεν εγκαταλείψει την πολιτική των υποχωρήσεων (πολλές φορές χωρίς να δώσει καν τη μάχη) στ' όνομα κάποιου —αμφίβολου— πολιτικού κόστους ή της εξασφάλισης μιας «καρέκλας» σε κάποιο συλλογικό φορέα. Αν δεν «παιδεύσει» τα στελέχη του ενάντια σε μια εύκολη αλλά με σημαντικό ουσιαστικό πολιτικό κόστος δημαγωγία.

Αν... όλα αυτά και κάμποσα άλλα, το όραμα που προβάλλει μέσα από τις κατευθύνσεις της Αγροτικής Πολιτικής θα μείνει όραμα, μέχρι να φθαρεί και να αντικατασταθεί μοιραία από κάποιο άλλο, λιγότερο ή περισσότερο, φιλελεύθερο. □

Αγορές του αιώνας και δουλειές του ποδαριού

του Ρεπόρτερ

Πολλά γράφτηκαν τις μέρες αυτές για τους απόστρατους και τις συσπειρώσεις τους. Ότι δηλαδή, πολλοί απόστρατοι στρατηγοί είναι οργανωμένοι και συνασπισμένοι στη ΝΔ «για να διατηρούν δεσμούς *όχι με το λαό αλλά με συναδέλφους τους εν ενεργεία*». Τι όμως σημαίνουν τα λόγια αυτά, όλοι το κατανοούν. Η διείσδυση των κομματικών επιρροών στο στράτευμα και ειδικά στα ανώτερα κλιμάκιά του, μόνον ανησυχίες μπορούν να επισωρεύσουν. Κάποτε κάποτε οι ε.α. στρατηγοί ονειρεύονται επαναδραστηριοποίηση και κουρσεύουν κάστρα. Κάτι τέτοιο λόγου χάρη συνέβη πρόσφατα και στο πολεμικό ναυτικό, όπως ήδη γράψαμε στο προηγούμενο τεύχος. Το αποτέλεσμα, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ήταν «να πάνε στα σπίτια τους» δύο ανώτατοι αξιωματικοί: οι υποναύαρχοι Τριανταφυλλίδης και Θεοχάρης. Ένας απόστρατος ναύαρχος, ο κ. Βασιλειάδης, βουλευτής τώρα της ΝΔ, φαίνεται πως είχε ενθαρρύνει κάποιους θερμοκέφαλους στο ναυτικό. Όλα αυτά, όμως, όπως μας διαβεβαιώνει η πολιτική ηγεσία, ελέγχονται και δεν διατρέχουμε κανένα κίνδυνο από τους θερμοκέφαλους απόστρατους, που θα εκτονώνονται στα καφενεία και τις λέσχες επί μονίμου βάσεως. Θέλουμε να το πιστεύουμε.

Απόστρατοι που δεν πολιτικολογούν

Οι πολιτικολογούντες δεν είναι, πάντως, η μόνη κατηγορία μεταξύ των αποστράτων. Πολλοί είναι εκείνοι που, έχοντας εν μέρει αποποιηθεί τις πολιτικές φιλοδοξίες, έχουν κυρίως ανησυχίες επιχειρηματικές. Ποιος ασχολείται όμως μ' αυτούς; Και ειδικά με εκείνους, που ασχολούνται με τις στατιωτικές προμήθειες; Γιατί είναι κοινό μυστικό ότι όλοι οι ασχολούμενοι με τις προμήθειες του στρατού φροντίζουν να προσλαμβάνουν απόστρατους και να αξιοποιούν «την πείρα και τη γνώση τους». Αυτή τουλάχιστον είναι η ανώδυνη ερμηνεία που προβάλλεται. Ποια είναι όμως η αλήθεια και ποιοι μηχανισμοί λειτουργούν;

Στις 20 Αυγούστου 1984, το Υπουργείο Εθνικής Αμύνης ανακοίνωσε ότι ανέθεσε στο στρατηγό Κούρκαφα να ερευνήσει για τις περιπτώσεις 4 στρατηγών εν αποστρατεία, που χρησιμοποίησε ο περιώνυμος έμπορος όπλων Βασίλης Τσάκος στις ύποπτες δοσοληψίες του. Δέκα μήνες πέρασαν από τότε, και μέχρι στιγμής δεν έγινε τίποτε γνωστό για την πορεία της έρευνας. Ο κ. Κούρκαφας συμπλήρωσε εν τω μεταξύ ευδοκίμως την καριέρα του και αποστρατεύθηκε κι αυτός. Κάποιος παρέλαβε, ίσως, το σχετικό φάκελο για να τον τοποθετήσει πιθανότατα στο σχετικό αρχείο.

Αλλά δεν είναι μόνον αυτοί οι τέσσερις στρατηγοί που συνδέθηκαν με την υπόθεση των Λέοπαρντ. Όταν έγινε γνωστή η ιστορία ήρθαν στο φως πολλές λεπτομέρειες. Και ακόμα ότι τουλάχιστον επτά στρατηγοί —κάποιοι από αυτούς εν ενεργεία— είχαν κινηθεί με «ζωτικό ενδιαφέρον» για την προώθηση της αγοράς των Λέοπαρντ. Το ΑΝΤΙ είχε επίσης γράψει ότι φέρονταν αναμειγμένο το όνομα του στρατηγού Γκράτσιου καί ότι ο προκάτοχός του Ντάβος, διαμεσολάβησε τουλάχιστον μία φορά στον Βασίλη Τσάκο για να προσλάβει έναν απόστρατο στρατηγό στις επιχειρήσεις του.

Αλλά ούτε αυτές οι ενδείξεις αξιοποιήθηκαν από τους τότε υπευθύνους για την διερεύνηση της υπόθεσης των «Λέοπαρντ», και ο αρμόδιος υφυπουργός δεν κατάφερε μέχρι τις 2 Ιουνίου να φτάσει σε κάποιο πόρισμα.

Οι λόγοι που προτιμούνται οι απόστρατοι για να επανδρώσουν τα γραφεία των εμπόρων όπλων είναι απλοί και προφανείς: οι φιλικοί συναδελφικοί δεσμοί επιτρέπουν στους απόστρατους να συνδιαλέγονται με τους εν ενεργεία αξιωματικούς που είναι υπεύθυνοι για τις προμήθειες στο στρατό. Μέχρι πρόσφατα μάλιστα οι απόστρατοι είχαν και μία άνεση κινήσεων στο Πεντάγωνο που ήταν αδιανόητη για τον οποιοδήποτε πολίτη. Μπορούσαν να μπαίνουν στα γραφεία του Πενταγώνου χωρίς προηγούμενη άδεια ή αναγγελία και με τις άτυπες επισκέψεις τους να πληροφορούνται για λεπτομέρειες των προγραμματιζόμενων προμηθειών. Οι εταιρείες που εκπροσωπούν ισχυροποιούν με τον τρόπο αυτό την ανταγωνιστικότητά τους αλλά και οι ίδιοι αποδεικνύονται οι ιδεώδεις διαμεσολαβητές σε πιθανές καταβολές προμηθειών. Οι ιστορίες αυτές μαθαίνονται σπάνια, ελέγχονται σπανιότερα, και ποτέ σχεδόν δεν καταλήγουν σε κάποιο συγκεκριμένο πόρισμα που να καταλογίζει και ευθύνες. Όσοι αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν αυτές τις έρευνες οδηγούνται σε αδιέξοδα και παραιτούνται πάσης προσπάθειας.

Πρόσφατες ανακατατάξεις στο υπουργείο Εθνικής Άμυνας δεν είναι ίσως άσχετες με την αδυναμία διεκπεραιώσεως παρόμοιων ερευνών. Επειδή όμως, η ατιμωρησία ενθαρρύνει τη λαιμαργία, καλό θα ήταν να θυμήσουμε μερικά περιστατικά και κάποια παράδοξα ώστε να αποφευχθούν στο μέλλον επαναλήψεις οδυνηρών —και δαπανηρών— υποθέσεων.

Η διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στην πρώτη περιόδό της δεν πραγματοποίησε μεγάλες προμήθειες για το στρατό. Αρκέστηκε μόνο στο να διεκπεραιώσει εκείνες που εκκρεμούσαν από τη διαχείριση της ΝΔ. Τώρα, όπως έχει ήδη αναγγελθεί, μπαίνουμε σε μια περίοδο ανανέωσης του εξοπλισμού και των τριών όπλων και η νέα περίοδος διακυβέρνησης από το ΠΑΣΟΚ θα συνδεθεί με προμήθειες και αγορές μεγάλης κλίμακας.

Σχεδιασμοί και προγράμματα

Η καταβολή τις μέρες αυτές, ενός ποσού δύο δισεκατομμυρίων δραχμών, που μοιράζονται η γαλλική «Ντασώ» με την αμερικανική «Τζένεραλ Νταϊνάμικς» και η υπογραφή των οριστικών συμβολαίων για την «αγορά του αιώνα» καθιστά επίκαιρο, περισσότερο από ποτέ, το πρόβλημα των προμηθειών για τις ένοπλες δυνάμεις.

Η εξυγίανση του συστήματος των κρατικών προμηθειών είναι θέμα, που έχει τεθεί επανειλημμένα και αφορά όλους μας. Αλλά οι κρατικές προμήθειες ειδικά για τις ένοπλες δυνάμεις είναι το θέμα που μας αφορά ζωτικά ως πολίτες και φορολογούμενους. Το ερώτημα που τίθεται έχει δυο σκέλη:

● Οι προμήθειες, που κάνουν οι ένοπλες δυνάμεις είναι πάντοτε οι σκόπιμες και οι αναγκαίες;

● Οι προμήθειες αυτές γίνονται με τον ορθό τρόπο και ακολουθούν άψογη διαδικασία;

Η απάντηση είναι και για τις δυο περιπτώσεις αρνητική.

Οι γνωρίζοντες τα θέματα και στα τρία όπλα —στράτος, ναυτικό, αεροπορία— παρατηρούν ότι στις περισσότερες των περιπτώσεων οι παραγγελίες για ανανέωση και εκσυγχρονισμό των οπλικών συστημάτων ήταν άστοχες. Παρατηρούν ότι το ευκαιριακό και τυχαίο, που χαρακτηρίζει πολλές από τις παραγγελίες αυτές, οφείλεται στην έλλειψη ενός ουσιαστικού στρατηγικού σχεδιασμού, ενός «δόγματος», που αυτό εν συνεχεία μπορεί να εξειδικεύεται για κάθε όπλο και να λαβαίνει υπόψη του το συντονισμό των όπλων και τις δυνατότητες του έμψυχου υλικού.

Η χρόνια προσκόλλησή μας στα νατοϊκά «δόγματα» και πλέγματα δεν μπορούσε παρά να έχει σαν επακόλουθο το κενό στη διαμόρφωση ενός ελληνικού αμυντικού «δόγματος». Όπως αναγγέλθηκε πριν μερικούς μήνες, έγιναν κάποιες σκέψεις προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά τα αποτελέσματα πρέπει να φανούν για να γίνει πειστικός ο κυβερνητικός λόγος.

Όπως, πάντως, φανερώνουν μερικές περιπτώσεις που θα καταγράψουμε στη συνέχεια —μέρος μόνον από πλήθος άλλων— η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ διεκπεραίωσε κατά τη «λήξασα φάση», χωρίς να «φιλτράρει», μια σειρά από παραγγελίες και προμήθειες, που είχε αρχίσει η Ν.Δ. χωρίς να πολυεξετάσει ούτε τη σκοπιμότητα, ούτε και να ελέγξει τη διαδικασία. Γίνεται, όμως, έτσι το ΠΑΣΟΚ συμμετοχο σε μεθοδεύσεις και αποφάσεις που τίθενται σήμερα υπό έλεγχο.

Είναι χαρακτηριστικό ότι όπως και με την περιώνυμη ιστορία των «Λέοπαρντ» —που με λεπτομέρειες έχει εκτεθεί από τις στήλες του «ΑΝΤΙ» αλλά και του ημερήσιου Τύπου— πολλές οριστικές ρυθμίσεις για την προμήθεια οπλικών συστημάτων τοποθετούνται χρονολογικά στα έτη 1980 και 1981, πριν δηλαδή από τις εκλογές, που οδήγησαν την Ν.Δ. στη διαγραφόμενη από τότε ήττα της. Ο κ. Ε. Αβέρωφ και οι συν αυτό φάνηκαν να βιάζονται να κλείσουν αυτές τις συμφωνίες.

Εκτός από την περίπτωση προμήθειας των 100 «Λέοπαρντ», που η παρέα Τσάκου ξεκίνησε και η ομάδα ΑΧΧΟΝ του Θ. Λιακουνάκου κατοχύρωσε για λογαριασμό της Krauss-Maffei και αφορούσε τον εξοπλισμό του στρατού ξηράς, δυο ακόμα περιπτώσεις είναι χαρακτηριστικές. Η μία αφορά το ναυτικό και η άλλη την αεροπορία.

Η αεροπορία δωρητής και του στρατού

Ενώ είναι γνωστός ο παραδοσιακός ανταγωνισμός των τριών όπλων (φαινόμενο όχι μόνον ελληνικό) και που εκδηλώνεται κάθε φορά με την προσπάθεια καθενός να πάρει για λογαριασμό του το μεγαλύτερο κομμάτι της πίτας, η αεροπορία εμφανίστηκε ξαφνικά χορηγός γενναιόδωρος ελικοπτέρων προς το στρατό.

Η περίπτωση προμήθειας δέκα ελικοπτέρων τύπου «Chinook» είναι χαρακτηριστική μιας απρογραμμάτιστης αγοράς, που κατασπατάλησε 75 εκατομμύρια δολάρια.

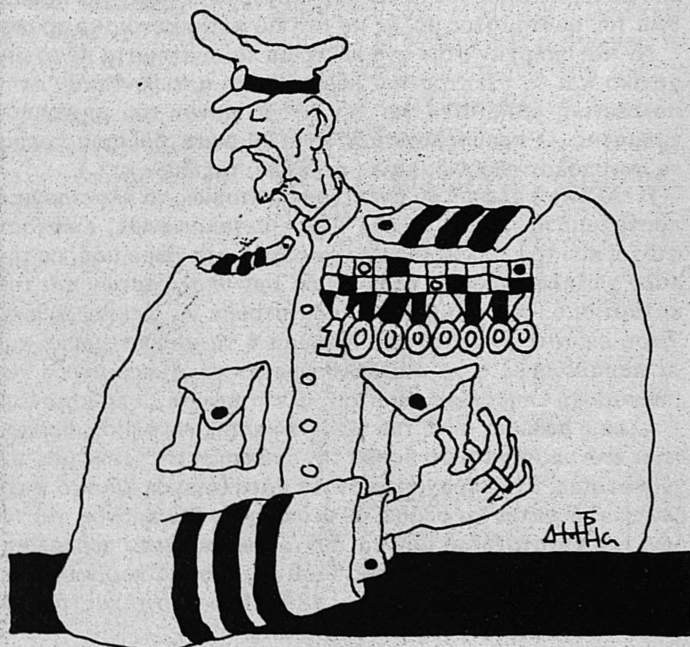
Η ιστορία άρχισε πριν από 10 χρόνια περίπου, όταν είχε διαπιστωθεί η ανάγκη για 2 έως 3 ελικοπτερα «βαρέως τύπου», που θα ήταν ικανά για άμεση και ταχεία μεταφορά «ειδικού εξοπλισμού».

Μέχρι το 1980 δεν είχε γίνει ωστόσο καμιά συγκεκριμένη κίνηση ή διαπραγμάτευση, ενώ ακριβώς τη χρονιά αυτή δημιουργείται αιφνιδίως μια επιτροπή για να προχωρήσει το συντομότερο στην προμήθεια των ελικοπτέρων χωρίς να έχει προϋπάρξει οποιαδήποτε μελέτη ή προδιαγραφή. Έτσι, λοιπόν, και χωρίς να γίνει καμία ενέργεια για προκήρυξη σχετικού διαγωνισμού, οι εγκέφαλοι αυτής της ιστορίας συνέταξαν εκ του προχείρου μια προδιαγραφή, που ανταποκρινόταν στο «Chinook», ελικόπτερο για το οποίο υπήρχε την εποχή αυτή οικονομική

προσφορά. Όσον αφορά δε τα δύο άλλα ελικόπτερα «προς σύγκριση», εύκολα παραμερίστηκαν μια και για το ένα δεν υπήρχε οικονομική προσφορά ενώ για το άλλο η επιτροπή έκρινε, στηριζόμενη σε μια «πληθωρική ανακοστολόγηση» παλιότερης τιμής του ότι δεν υπήρχε τρόπος να αξιολογηθεί.

Ύστερα από τις παραπάνω μεθοδεύσεις και αφού πλέον το «Chinook» απέμενε ως η μοναδική δυνατή αγορά, η επιτροπή με πρωταγωνιστή το ίδιο πρόσωπο που εποπτεύει και σήμερα, αποφάσισε και προέβη στην αγορά δέκα «Chinook», τα οποία επιπλέον δεν ήταν —και τα 10— ως φαίνεται, απαραίτητα στην Αεροπορία. Έτσι, τελικά, η Αεροπορία κράτησε μόνο τα μισά ελικόπτερα από τα δέκα που είχε παραγγείλει και τα άλλα πέντε δώρησε (!) στο στρατό ξηράς.

Και δεν είναι μόνο αυτό. Ενώ τα «Chinook» αγοράστηκαν για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένες και επιτακτικές ανάγκες μεταφοράς «ειδικού εξοπλισμού», ο έλεγχος της ικανότητας των ελικοπτέρων αυτών και η εξακρίβωση αν ικανοποιούν τις ειδικές ανάγκες της Αεροπορίας, έγιναν μετά την αγορά τους. Η δοκιμή τους υπήρξε υπέρ το δέον καθυστερημένη, αφού χρειάστηκαν τρία ολόκληρα χρόνια για να πραγματοποιηθεί.

Και το χειρότερο όλων είναι το γεγονός ότι κατά την πρώτη —καθυστερημένη ίσως— δοκιμή αποδείχτηκε δυστυχώς ότι δεν πληρούσαν του όρους προδιαγραφής τους, ή τουλάχιστον δεν ανταποκρινόνταν στις ανάγκες για την κάλυψη των οποιών προορίζονταν. Το έντονο «κατωρέυμα» που δημιουργούσαν καθιστούσε προβληματική την ανάρτηση αντικειμένων μεγάλου όγκου, επειδή αύξανε τους κινδύνους πρόσκρουσης. Κινδύνους που δεν απέφυγαν τελικά, μια και η πρώτη δοκιμή απέβη μοιραία: το ελικόπτερο καταστράφηκε —κάηκε— ολοσχερώς και μαζί του ένα μέρος του «εξοπλισμού» που μετέφερε.

Η προμήθεια των «Chinook» είναι άλλη μια δυσάρεστη —ωστόσο από πολλούς αναμενόμενη— εξέλιξη, της ασυστηματοποίητης, πρόχειρης και συχνά περιέργα επιπόλαιης διαδικασίας, που ακολουθήθηκε στην προμήθεια πανάκριβου και πολύτιμου στρατιωτικού εξοπλισμού. Η εκ των υστέρων ένταξή τους για την ικανοποίηση άλλων αναγκών μπορεί να αποδυνκύνει επινοητικότητα και προσαρμοστικότητα σε δεδομένες καταστάσεις αλλά πάντως δεν μπορεί να καθιερωθεί σαν μόνιμη μέθοδος για τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων.

Αξίζει όμως να σημειωθεί εδώ, ότι ο αμερικανικός στρατός μόλις πριν από ένα μήνα καθήλωσε 350 ελικόπτερα «Chinook» CH-47D λόγω επανειλημμένων ατυχημάτων.

Υποβρύχιες δραστηριότητες

Αν αυτά τα περιεργα συνέβησαν στον αέρα και την... ξηρά, το ναυτικό δεν φρόντισε να πρωτοτυπήσει στις μεθόδους του προκειμένου να εκσυγχρονιστεί. Δεν αναφερόμαστε τώρα ούτε στην υπόθεση της φρεγάτας ούτε και τις άλλες δραστηριότητες που ανέπτυξε ο Κονοφάος· δραστηριότητες που μας είχαν απασχολήσει στο παρελθόν και αποκάλυπταν ότι ο τότε αρχηγός του ΓΕΝ ήταν και έμπορος όπλων.

Στο διάστημα που ο Κονοφάος ήταν αρχηγός του όπλου άρχισε και ο προγραμματισμός για τον εξοπλισμό των υποβρυχίων με συστήματα διευθύνσεως βολής. Επικεφαλής του σχεδιασμού ήταν ο καθηγητής του ΕΜΠ κ. Κουρεμένος, γνωστός και μη εξαιρετός από την περιφημη ιστορία της ηλεκτρονικής παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των ευρωεκλογών στα γραφεία της Ν.Δ.· ιστορία που κατέληξε σε φιάσκο και την... φυλάκιση ενός ιδιώτη στις αποθήκες των γραφείων της Ν.Δ.

Ο κ. Κουρεμένος με τη βοήθεια του πολιτικού υπαλλήλου του ΓΕΝ κ. Αγγελίδη —που παραμένει και σήμερα στη θέση του με τις ευλογίες του ΠΑΣΟΚ— προγραμμάτισαν την προμήθεια του συστήματος βολής με τον πιο αντιοικονομικό τρόπο.

Αν και υπήρχαν στην αγορά έτοιμα τα συστήματα με το μηχανικό και το ηλεκτρονικό μέρος, αυτοί απευθύνθηκαν στην πολυεθνική «SPERRY» για την αγορά *μόνον* του μηχανικού τμήματος. Ο προϋπολογισμός είναι 10 εκατ. δολάρια (χωρίς να συνυπολογισθούν δαπάνες μελετών, ταξιδιών κτλ.).

Η ελληνική πλευρά θα ανέπτυξε επιτοπίως τα ηλεκτρονικά προγράμματα. Μέσα σε ένα κλίμα μεγαλομανίας, ετέθησαν στόχοι που το επίπεδο της τεχνολογίας στη χώρα μας, με την πολύ χαμηλή υποδομή στον τομέα των υπολογιστών και του καταρτισμού προγραμμάτων, αδυνατούσε να διεκπεραιώσει. Έτσι, είμαστε μπροστά στο δίλημμα ή να καθυστερούμε και να παραπαίουμε ή να απευθυνθούμε στους Αμερικανούς για την παροχή υπηρεσιών και στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Αλλά η μέθοδος αυτή του *τεμαχισμού* της συνολικής προμήθειας ενώ υποτίθεται ότι βοηθά την ανάπτυξη της δικής μας τεχνολογίας, στην πραγματικότητα καταλήγει σε φιάσκο γιατί δεν είναι δυνατόν να φθάσει σε υλοποίηση: δεν προνοεί για τα όρια των δυνατοτήτων μας και συγχρόνως αυξάνει υπερβολικά το αρχικά προβλεπόμενο ύψος δαπάνης αφού θα προσφύγουμε εκ νέου στην κατασκευάστρια «SPERRY» στο έλεος της οποίας θα εγκαταλείψουμε τη μοίρα μας.

Το πρόβλημα που τίθεται είναι ότι το ΠΑΣΟΚ παρέλαβε μια «αμαρτία» της Ν.Δ. και έχει αναλάβει να την διεκπεραιώσει μέχρι τέλους χωρίς όπως φαίνεται να προβληματισθεί ουσιαστικά για τις προηγούμενες μεθοδεύσεις.

Οι περιπτώσεις που αναφέρθηκαν δεν είναι φυσικά οι μόνες, που παρουσιάζουν περίεργες μεθοδεύσεις. Η πιο γνωστή και κραυγαλέα περίπτωση είναι, μέχρι στιγμής, η υπόθεση ΤΣΑΚΟΥ - ΑΒΕΡΩΦ - ΑΧΧΟΝ. Για την τελευταία αυτή, ήρθαν σε γνώση του περιοδικού μερικά νέα και ενδιαφέροντα δεδομένα που θα μπορούσαν να καταλογίσουν σαφέστερα τις ευθύνες. Στην περίπτωση που η έρευνα προχωρήσει, τότε το ΥΕΘΑ οφείλει να λάβει τα μέτρα του. Οι ατλαντικοί σύμμαχοί μας στην Αμερική, όταν διαπίστωσαν παράνομες υπερκοστολογίες, απέκλεισαν την General Electric για νέες συμβάσεις και επέβαλλαν πρόστιμο μερικών εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων στην General Dynamics με το ίδιο αιτιολογικό.

Το σύστημα προμηθειών στο στρατό χρειάζεται εξυγίανση.

Ελπίζουμε πως θα υπάρξει, επιτέλους, μια συνολική ρύθμιση στο θέμα των προμηθειών γιατί είναι μια διαρκής ανοιχτή πληγή που απειλεί με σηψαιμία όλο τον κορμό των Ενόπλων Δυνάμεων.

Το όλο πλέγμα προγραμμάτων εξοπλισμού και προμηθειών πρέπει να αλλάξει.

Οι αντιπρόσωποι πρέπει να παρακαμφθούν. Τι προσφέρουν αλήθεια σήμερα; Μήπως είναι οι ειδικοί και καταρτισμένοι τεχνολόγοι; Όλη η προσφορά τους περιορίζεται στην προσκόμιση prospect και στην ικανότητά τους να «πωλούν» ένα προϊόν: ίδια και απαράλλαχτα όπως θα μπορούσαν να πλασάρουν ραπτομηχανές ή οδοντόπαστες. Από την άλλη, μισθώνουν σαν υπαλλήλους, μια σειρά από απόστρατους που διατηρούν επαφές με συναδέλφους εν ενεργεία και παίζουν το ρόλο διαμεσολαβητή.

Οι ερευνητές που εργάζονται στο ΥΕΘΑ, σε συνέντευξη Τύπου στις αρχές αυτής της εβδομάδας, έθεσαν από μian άλλη πλευρά το πρόβλημα της παρεμβολής των αποστράτων και των μεσαζόντων: η προώθηση ορισμένων οπλικών συστημάτων από τους εδώ αντιπροσώπους των ξένων εταιρειών αλλοιώνει τα δικά μας ερευνητικά προγράμματα και αναστέλλει την ανάπτυξη της εγχώριας πολεμικής βιομηχανίας. Αλλά στο τελευταίο αυτό θέμα, θα επανέλθουμε σε προσεχές τεύχος μας.

Το άλλο ζήτημα που πρέπει να αντιμετωπισθεί στο άμεσο μέλλον είναι η εποπτεία του προγράμματος εξοπλισμών και των προμηθειών τους. Το ΚΥΣΕΑ, που σήμερα υποτίθεται ότι προγραμματίζει και εποπτεύει, φοβούμαστε ότι δεν αρκεί. Η υπόθεση αγοράς των «Λέοπαρντ», στο παρελθόν, απέδειξε στα μάτια και του πλέον αφελούς ότι η πολιτική εξουσία είναι δυνατόν να παραπλανηθεί και να προσφέρει απλώς το άλλοθι σε μια καλοστημένη μηχανή. Στην καλύτερη των περιπτώσεων θα αναζητηθεί τότε, για να κοπεί, «κάποιο κεφάλι». Και επειδή το ΚΥΣΕΑ αδυνατεί να ελέγξει και θα περιοριστεί απλώς στο ρόλο του τιμωρού, πρέπει να αναζητηθεί μια ευέλικτη διαδικασία εποπτείας, με την απαιτούμενη αυτονομία στους φορείς της, η οποία θα στηρίζεται στην εγκυρότητα της τεχνολογίας τους.

Αν αυτά τα μέτρα δεν ληφθούν και μάλιστα με ρυθμούς ταχείς και με άμεσες ενέργειες, τότε και οι «αγορές του αιώνα» και οι «αγορές του έτους» θα έχουν πάρει έναν δρόμο ολισθηρό. □

ERNESTO LACLAU

Πολιτική και ιδεολογία

Καπιταλισμός στη Μαρξιστική

Φασισμός

Λαϊκισμός Θεωρία

.... Αν «το δημοκρατικό» και «το λαϊκό» πρόκειται να συμπέσουν, η σύμπτωση αυτή πρέπει να είναι το αποτέλεσμα μιας πολιτικής πάλης και οικοδόμησης, κατά την οποία οι δυνάμεις της αριστεράς πρέπει να ωθήσουν τις εκσυγχρονιστικές λαϊκές δυνάμεις προς ένα ανθεκτικό και βαθύ εκδημοκρατισμό. Η προβληματική αυτή έχει, πιστεύω, την εφαρμογή της και στη σημερινή εμπειρία του ΠΑΣΟΚ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

Πάρε με το τηλέφωνο!

ΔΙΑΒΑΖΩ και θυμάμαι.

Διαβάζω —στα «Νέα»— τις εξελίξεις του γυμνιστικού ζητήματος στην Ερμιόνη:

«Με δυναμικά μέσα προσπάθησε προχθές ο μητροπολίτης Ύδρας Ιερόθεος να πείσει τους κατοίκους της Ερμιόνης να διώξουν το... σατανά από την περιοχή τους!

Επικεφαλής 15 παπάδων και άλλων τόσων φανατικών οπαδών του, εισέβαλε στο κοινοτικό γραφείο της Ερμιόνης όπου συζητιόταν αν θα επιτραπεί στο ξενοδοχείο Lena Mary να λειτουργήσει φέτος σαν γυμνιστικό κέντρο. Οι πιστοί του Ιερόθεου άρχισαν να φωνάζουν διάφορα συνθήματα όπως «Έξω ο διάβολος από τα σπίτια μας» (...) Τελικά, το κοινοτικό συμβούλιο της Ερμιόνης με ψήφους 7-2 τάχθηκε υπέρ της λειτουργίας του γυμνιστικού κέντρου στο Lena Mary (...).

Θυμάμαι το ηρωικό αντιγυμνιστικό και αντιευρωπαϊκό μέτωπο Ιερόθεου και Τ.Ο. Τροιζηνίας του ΠΑΣΟΚ —τα τελευταία καλοκαίρια του καπιταλισμού— στα μαρτυρικά αυτά μέρη, την «Επιτροπή Αγώνος», τις προκηρύξεις, τα συνθήματα:

- «Δεν παραδίνουμε στους διεστραμμένους Ευρωπαίους τη μοναδική παραλία μας» (Επιτροπή Αγώνος)

- «Καλούμε όποιον ενδιαφέρεται, είτε για την θρησκευτική, είτε για την κοινωνική, είτε για την πολιτική προκοπή των ανθρώπων αυτής της χλιοβασανισμένης χώρας, να ξεσηκωθεί» (Τ.Ο. ΠΑΣΟΚ Τροιζηνίας).

- «Δεν την παραδίνουμε σε κανένα, πολύ περισσότερο στους ξεβράκωτους απόγονους των δημίων των πατέρων μας. Γιατί δεν μας αφήνουν οι αρμόδιοι να λησμονήσουμε»; (Επιτροπή Αγώνος).

- «Ζητάνε και τα αγόρια και τα κορίτσια μας εν ονόματι του ραγιαδισμού» (Τ.Ο. ΠΑΣΟΚ Τροιζηνίας)

- «Στη συγκέντρωσή μας προσεκλήθησαν οι σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες Αργολίδος κ. Χρυσόστομος και Ερμιονίδος κ. Ιερόθεος και ο ιερός κλήρος για να αναπέμψουν δέηση προ των θαυματουργών εικόνων του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Ιωάννου του Καρτέρη. Θα μιλήσουν για τα ξενόφερτα προϊόντα της διαφθοράς και της σαπίλας

της παρηκμασμένης Δύσης που σώνει και καλά θέλουμε να ανήκουμε» (Τ.Ο. ΠΑΣΟΚ Τροιζηνίας).

ΔΙΑΒΑΖΩ και θυμάμαι.

Διαβάζω —στην «Αυγή»— για τους σκουπιδότοπους που πνίγουν τα Άνω Λιόσια:

«Η ώρα μηδέν που θα οδηγήσει το δήμο Άνω Λιοσίων σε δυναμική αναμέτρηση με τους υπεύθυνους της συνέχισης της λειτουργίας της χωματερής πλησιάζει» είναι τα λόγια του δημάρχου Άνω Λιοσίων κ. Πανάγου που προβλέπει σύντομες εξελίξεις στο θέμα που βράζει τουλάχιστον εγγράφως από το 1979 (...).

Δυσανασχετημένοι οι κάτοικοι της περιοχής εκφράζουν την αγανάκτησή τους για τις συνεχείς υποσχέσεις και τη μη μέχρι τώρα οριστική πραγματοποίηση.

Κοντεύουμε να κουφαθούμε. Τα απορριμματοφόρα τρέχουν σαν τρελά. Ούτε τη νύχτα δεν ησυχάζουμε, λέει η κ. Ντίνα Σταυρολαίμου που εργάζεται και ζει καθημερινά μέσα στο ψιλικάτζίδικό της στην οδό Ασπροπύργου...»

Θυμάμαι τις περιγραφές του Θανάση για τη μεγάλη νύχτα των φωτεινών σκουπιδιοπομπών στους σκουπιδόδρομους. Ο Θανάσης μιλούσε για τη νύχτα της Μεγάλης Τρίτης. Για φέτος στις 9 Απριλίου, ένα μήνα ακριβώς από την «ιστορική απόφαση της εννέα Μάρτη». Απεργούσαν οι σκουπιδοσυλλέκτες στους «κόκκινους» δήμους. Δεν απεργούσαν οι σκουπιδοσυλλέκτες στους «πράσινους» δήμους. Απεργούσαν οι σκουπιδοθάφτες στη χωματερή των Άνω Λιοσίων.

Όταν το πρωί έφτασαν στη χωματερή τα σκουπιδιάρικα από τους «πράσινους» δήμους, οι σκουπιδοθάφτες απεργοί υποδέχτηκαν κομματάκι άσχημα τους οδηγούς και τους συνοδούς απεργοσπάστες.

Η υπόθεση ανατέθηκε —στο άψε σβήσε— στα ΜΑΤ.

Ο δρόμος για τους σκουπιδότοπους ανοίχτηκε και σταμάτησε το βρωμόξυλο.

Ποιος, όμως, μπορούσε να εγγυηθεί για τη νύχτα;

Για τη νύχτα λοιπόν οργανώθηκαν

σκουπιδοαποστολές υπό προστασία.

Μπροστά πήγαιναν μοτοσυκλέτες. Ακολουθούσαν ασυρματοφόρα οχήματα. Στη μέση ήταν τα σκουπιδιάρικα. Ύστερα πάλι ασυρματοφόρα και πάλι μοτοσυκλέτες. Ποτέ άλλοτε δεν φρουρήθηκαν τόσο πολύ σκουπιδία. Ποτέ άλλοτε δεν είχε φωτιστεί τόσο πολύ η οδός Ασπροπύργου. Η οδός Ασπροπύργου από μακριά έμοιαζε με πύρινο ποτάμι. Όμως σε κάποιους μακρινούς συνοικισμούς οι άνθρωποι μπερδεύτηκαν. Ήταν και η ώρα τέτοια. Νόμισαν οι αγαθοί πως ο Ανδρέας ή ο Σαρτζετάκης, με τη συνοδεία τους, ξεκίνησαν για το τροπάριο της Κασσιανής...

ΔΙΑΒΑΖΩ και... καραφλιάζω.

Διαβάζω —στην «Ελευθεροτυπία»— τις επιτόπιες περιγραφές και συνεντεύξεις από τα περίξ του σπιτιού της λεωφόρου Αμφιθέας όπου αφού Οικονομίδης «εσκότωσε» Οικονομίδα και ταμπουρώθηκε, πλήθος ακαταπόνητο και φιλοθεάμων ξημεροβραδιάζεται διψασμένο για τα περαιτέρω.

Διαβάζω:

«Μέρα νύχτα σχολιάζουν τα γεγονότα και αναπτύσσουν σενάρια για το πώς θα πρέπει να δράσει η αστυνομία. Κάνουν υποθέσεις για το τι έχει στο δωμάτιό του ο Οικονομίδης, και φωνάζουν.

—Βγες βρε Στελάρα να πάμε να κοιμηθούμε.

Συνέντευξη με την «κυρία Λίτσα Δανιήλ μητέρα ενός μικρού κοριτσιού»:

—Περιμένω απέναντι από τη στιγμή του φονικού. Θέλω να δω πόσο αγρίεψε ο Στέλιος. (...) Κάθουμαι εδώ σχεδόν όλη την ημέρα και όλη τη νύχτα. Χτες έφυγα στις 5.30 το πρωί και σήμερα προβλέπω την ίδια ώρα να φύγω.

—Την κόρη σου πού την αφήνεις;

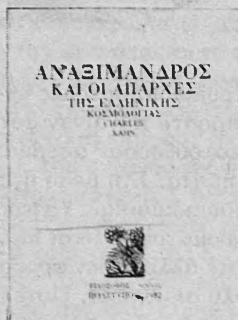
—Την έχω μαζί μου. Περιμένει κι αυτή να δει το Στέλιο. Πρέπει να μαθαίνει ποιος είναι ο εγκληματίας και ποιος ο σωστός άνθρωπος.

—Καλά και με τη δουλειά σου πώς τα καταφέρνεις;

—Αυτή την περίοδο δεν δουλεύω. Έχω άδεια. Η περίπτωση του Στέλιου ήταν ό,τι πρέπει για να περάσω τις μέρες τις άδειάς μου πιο ευχάριστα»

ο αυτόματος τηλεφωνητής

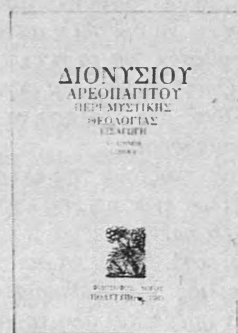
του Δημήτρη Κουμάνταρου

CHARLES KAHN
Ο Αναξιμανδρος και οι απαρχές
της ελληνικής κοσμολογίας
σελ. 384 δρχ. 480

ΠΡΟΚΛΟΥ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: E.R. DODDS
σελ. 269 δρχ. 380

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: VLADIMIR LOSSKY
σελ. 85 δρχ. 130

Στην ίδια σειρά
θα κυκλοφορήσουν προσεχώς:
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

ΔΕΝ Μ' ΕΝΟΧΛΕΙ:

- Που έχουμε δικομματικό αντί για μονοκομματικό κράτος.
- Η χρησιμοποίηση αριστερών συνθημάτων από τη Ν.Δ., η χρησιμοποίηση «οραμάτων» της Αριστεράς από το ΠΑΣΟΚ, και η χρησιμοποίηση πλαστικών σημαιών από όλους.
- Η απώλεια ψήφων (ΚΚΕ) ή η μόνιμη στασιμότητα (ΚΚΕ εσ.) της κομμουνιστικής Αριστεράς. Η είσοδος του Κύρκου στη Βουλή.
- Η ψήφος από αριστερούς στο ΠΑΣΟΚ, η ψήφος στο ΚΚΕ εσ., η ψήφος σε χωριά στο ΚΚΕ, η λευκή ψήφος, το άκυρο, η αποχή.
- Η συνεργασία άλλων με το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς, άλλων με το ΚΚΕ εσ., άλλων με το περιοδικό τους και άλλων με τον εαυτό τους.

ΚΑΙ ΟΥΤΕ ΜΕ ΣΥΓΚΙΝΕΙ:

- Η ανά τετραετία άνοδος του πολιτικού δαιμόνιου των Ελλήνων, «αμύητων» και «μυημένων», «σημαιοφόρων» ή «όχι», εμού μη εξαιρουμένου.
- Η διατήρηση από τους αριστερούς των αριστερών τους σημμάτων.
- Η επιβίωση, αύξηση, ανασυγκρότηση, ανανέωση της επαναστατικής ή όχι, παραδοσιακής ή όχι, κομμουνιστικής Αριστεράς.
- Η συντήρηση και υπεράσπιση του σχήματος στο οποίο βολικά έχουμε κατατάξει τον εαυτό μας, του πολιτικού ρόλου που έχουμε αναλάβει, σαν κυβέρνηση ή αντιπολίτευση, κόμμα ή ομάδα, εφημερίδα ή περιοδικό, εξουσιαστή ή αναρχικού, ενταγμένου ή ανένταχτου.
- Η μεμψιμοιρία για αυτούς που έχουν διαφορετική γνώμη ή ψήφο από μας.

Σας διαβεβαιώ ότι Μ' ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ:

- Η καθημερινή βιολογική φθορά από τον αέρα που αναπνέω σ' αυτή την πόλη. Η αναισθησία για τη ζωή μου συχνά καλύπτεται πίσω από την υπερβολική μου ευαισθησία για τον τρόπο ζωής των άλλων.
- Η απόκρουση της άμεσης (νομοθετικής - αστυνομικής) και έμμεσης (εκπαιδευτικής - πολιτιστικής) βίας που ασκεί η κοινωνία και οι φορείς της, προκειμένου να προσαρμοστώ σε κάποιους κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους: σαν εξουσιαστής ή

εξουσιαζόμενος, εργοδότης ή υπάκουος εργαζόμενος, σαν αποτελεσματικός καταναλωτής, σαν άντρας, πατέρας, και ενήλικος.

● Ο βομβαρδισμός από τις επιλεγμένες πολιτιστικές πληροφορίες από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κάτι που μου προκαλεί ναυτία, καταδυναστεύει το μυαλό και το σώμα μου.

● Η πρόσβασή μου στο καινούργιο και σε ό,τι παλιό μου έχουν αποκρύψει, στην τέχνη, στη φιλοσοφία, στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στη ζωή. Η ανάπτυξή μου σε πομπό αυτών των πληροφοριών κι όχι μόνο σε παθητικό δέκτη τους.

● Η αποδέσμευσή μου από «αντιδραστικές» ή «προοδευτικές» in και out στάσεις ζωής.

● Η διεκδίκηση της δημιουργικότητας και της φαντασίας στην εργασία, στον ελεύθερο χρόνο μου, για μια ποιότητα ζωής που δεν μπορεί να υποτάσσεται στα φιλόδοξα και γι' αυτό μίζερα οράματα των κατόχων της εξουσίας και των λοιπών εναγώνιων διεκδικητών της, για μια ξέφρενα παραγωγική και καταναλωτική κοινωνία.

Κι ακόμη Μ' ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ:

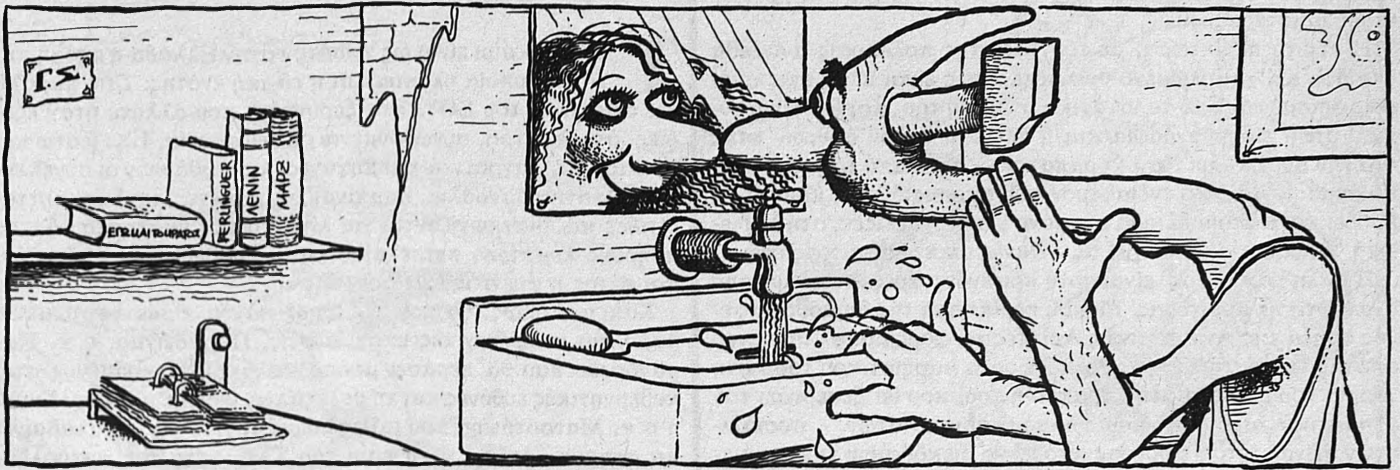
● Ν' αναπτύξω για όλα τα παραπάνω που με αφορούν και που δεν εμπίπτουν στην άβυσσο της ψυχής του ανθρώπου, σα στάση ζωής, τη διεκδίκηση των συμφερόντων μου, τη δημιουργία όπου μπορώ κάποιων εναλλακτικών κοινωνικών πρακτικών. Μαζί με όλους όσες και όσους δεν ενδιαφερόμαστε για το τι «ιδιοσυγκρασία» έχουμε, χωρίς να έχουμε την ανάγκη κάποιας «μαγικής» θεωρίας που μ' όλα θα καταπιάνεται και όλα θα τα λύνει, χωρίς πρόγραμμα, ελπίδα ή απόγνωση, για το συμφέρον και την ευχαρίστησή μας και μόνο.

Μήπως εδώ στην αντιμετώπιση δηλαδή της κοινωνικής πραγματικότητας όπως αυτή ΕΙΝΑΙ, όπως επιδρά σ' ΕΜΑΣ κι όσο σήμερα με τις πεπερασμένες δυνάμεις μας μπορούμε να την αντιληφθούμε, βρίσκεται η αναζήτηση ενός «νέου προοδευτικού λόγου», ο απεγκλωβισμός από τις συλλογικές ή ατομικές μας αιρέσεις;

Γιατί από ό,τι φαίνεται το πρόβλημα δεν είναι «να ερμηνεύσουμε τον κόσμο για να τον αλλάξουμε» αλλά να τον ζήσουμε αντιμετωπίζοντάς τον. □

ΚΚΕ Εσωτερικού ή Ανανεωτική Αριστερά;

του Σπύρου Καβουνιδή

Οι περασμένες εκλογές, πέρα από το θρίαμβο του ΠΑΣΟΚ και την ήττα της δεξιάς έφεραν στην επιφάνεια και ένα νέο στοιχείο. Την εγκατάλειψη των κομμάτων της αριστεράς από ένα τμήμα πρώην ψηφοφόρων τους που αναζητήσαν, προσωρινά ή μόνιμα, λύσεις μέσα από το ΠΑΣΟΚ. Αυτό το φαινόμενο έχει βάλει σε σοβαρούς προβληματισμούς το ΚΚΕ σ' ό,τι αφορά την πολιτική του τακτική —η οποία μάλλον αλλάζει— όσο και τη γενικότερη φυσιογνωμία του, πράγμα πολύ δύσκολο ν' αλλάξει.

Στο ΚΚΕ Εσωτερικού, η εκ νέου εισδοχή του Λ. Κύρκου στη Βουλή και η αύξηση του ποσοστού του κατά 0,5% σε σχέση με την πανωλεθρία των εθνικών εκλογών του '81, δημιούργησε αισθήματα ανακούφισης που ανέστειλαν ίσως προσωρινά εκτιμήσεις μιας όχι και τόσο ρόδινης γι' αυτό πραγματικότητας. Εκτιμήσεις όμως που αναπόφευκτα θα γίνουν εν όψει και του συνεδρίου του κόμματος αυτού που θα γίνει μάλλον το Δεκέμβριο (:).

Οι κάποιες διαφορές αντιλήψεων που σχηματικά προσωποποιόντουσαν σε διαφορές Κύρκου - Μπανιά, μάλλον θα ξεπεραστούν ή θα περάσουν σε δεύτερη μοίρα, εντασσόμενες στην πρωταρχική προβληματική γύρω από τον χαρακτήρα του κομματικού φορέα. Γιατί, 17 χρόνια μετά τη διάσπαση και 11 χρόνια μετά τη μεταπολίτευση, μοιάζει να παγιώνονται εκλογικές προτιμήσεις, κομματικές εντάξεις και οργανωτικές δυνατότητες που κατατάσσουν το ΚΚΕ Εσωτερικού ως κόμμα περί το 2%, με οργανωτική χαλαρότητα και πολύ μικρές δυνατότητες κινητοποίησης. Ακόμα, η έλλειψη σύνδεσης με την κατ' εξοχήν τάξη που θα 'θελε να εκπροσωπεί, αλλά και με οποιοδήποτε άλλο κοινωνικό στρώμα σαν τέτοιο, δεν του εξασφαλίζει ούτε καν τη βεβαιότητα ή σταθερότητα και αυτής της μικρής εκλογικής βάσης του. Έτσι, αν η απήχηση του ήθους του λόγου του, της σποραδικής τόλμης στη σκέψη του, του συμπαθούς ύφους του και του λαμπρού ρητορικού πάθους του προέδρου του, του φέρνουν κάποιες ψήφους «πολυτελείας» ή συμπαθείας όταν αυτό που «παίζεται» θεωρείται έλασσον, με την ίδια ευκολία αυτά του τα πλεονεκτήματα σε πολλούς ακυρώνονται όταν ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται τη συγκυρία τους οδηγεί, έστω και με δισταγμούς, σε επιλογές που θεωρούν ότι αναφέρονται στο κατ' αυτούς μείζον.

Επιπλέον, και ιδιαίτερα σημαντικό, ο τύπος του φορέα, από το όνομα και τις καταστατικές αρχές μέχρι τη διάρθρωση και λειτουργία του, παραπέμπει σ' έναν ιδεολογικό χώρο περιχα-

ρακωμένο και κερδισμένο και στο μαζικό επίπεδο, και σ' αυτό της διεθνούς αναγνώρισης αλλά και, κυρίως, σ' αυτό της ταξικής αναφοράς από το ΚΚΕ. Με άλλα λόγια, 17 χρόνια μετά τη διάσπαση και ανεξάρτητα από αίτια, αιτιολογίες, παρεμβάσεις κτλ. είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι στην συντριπτική τους πλειοψηφία «οι κομμουνιστές ψηφίζουν ΚΚΕ». Όπως επίσης είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι, αν και το κέντρο βάρους της πολιτικής ζωής έχει μετατοπιστεί αριστερότερα, η κομμουνιστική αριστερά βρίσκεται σε στασιμότητα και στην καλύτερη περίπτωση συντηρεί την αναπαραγωγή της στις νεότερες γενιές.

Το ΚΚΕ Εσωτερικού με τη σημερινή φυσιογνωμία του ουσιαστικά παραπέμπει μόνιμως στη διάσπαση και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στους κομμουνιστές προσπαθώντας «ν' αλλάξει τους συσχετισμούς στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς». Στόχος που είναι φυσικό να ενδιαφέρει τουλάχιστον ένα μέρος των ιστορικών στελεχών του μια και αυτό στα μάτια τους δικαιώνει μια μακροχρόνια διαδρομή αγώνων. Στόχος όμως πολύ απόμακρος με τα σταθερά δεδομένα πολλών ετών πλέον. Αλλά και στόχος που δύσκολα μπορεί να κινητοποιήσει έναν κόσμο ολόκληρο που αναζητάει αριστερές προτάσεις για λύσεις στα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας σήμερα και μπορεί μεν να τον ενδιαφέρει η ιστορία σαν συσσωρευμένη εμπειρία και γνώση αλλά δεν τον ενδιαφέρει η ιστορία σαν παρόν και σαν μέλλον, ούτε τον ενδιαφέρει πως λέγονται τα πράγματα αλλά τον ενδιαφέρουν τα πράγματα αυτά καθ' εαυτά. Αυτός είναι ένας κόσμος που ανταποκρίνεται ίσως στις αναζητήσεις του ΚΚΕ Εσωτερικού για σοσιαλισμό με ελευθερία, δημοκρατία και αυτοδιαχείριση αλλά που λίγο τον νοιάζει αν αυτό στην Ιταλία το λένε ευρωκομμουνισμό και στην Ισπανία το διεκήρυττε μέχρι πριν λίγο καιρό ο Καρίγιο.

Είναι μερικοί απ' αυτόν τον κόσμο που συζητήσαν πριν τις εκλογές του '81 αλλά όχι μετά, γιατί μετά δεν τους πρότειναν συζήτηση, αλλά ξανασυζητήσαν πριν τις εκλογές του '84 και μετά ξανασυζητήσαν πριν τις εκλογές του '85. Και συνειδητοποιεί πια αυτός ο κόσμος ότι είναι ώρα η συζήτηση να γίνει επί της ουσίας και μετεκλογικά ή πλέον δεν θα γίνει ποτέ.

Το ΚΚΕ Εσωτερικού κατάφερε μέσα απ' αυτές τις εκλογές να υπάρξει και πάλι. Αλλά να υπάρξει οριακά. Κάτω πάντα από κάποιο κρίσιμο μέγεθος που δημιουργεί μια δυναμική, που φωτίζει μια —έστω μακρόχρονη— προοπτική για μια ουσιαστική πάλη για διεκδίκηση και επιμέρους στόχων και μιας άλ-

λης κοινωνίας. Γι' αυτό και βρίσκεται αντικειμενικά μπροστά σε κρίσιμες αποφάσεις. Να συνεχίσει όπως τώρα είναι, απόφαση που οδηγεί με μεγάλη πιθανότητα στην έσχατη περιθωριοποίηση. Έτσι, ή θα ψάξει για τρόπους σύγκλισης με το ΚΚΕ, ή θα οδηγηθεί προς τη συμβολή στη δημιουργία φορέα της ευρύτερης αριστεράς.

Η πρώτη περίπτωση, με τον τόνο της πολεμικής ανάμεσα στα δύο ΚΚ χαμηλωμένο όσο ποτέ, ίσως είναι μέσα στις σκέψεις ορισμένων από τα ιστορικά στελέχη του. Και δεν είναι τυχαίο ότι η ειδησεογραφία και η επιλογή ξένων άρθρων στην «Αυγή» σχετικά με τον Γκορμπατσώφ, πέρα από το φυσιολογικό δημοσιογραφικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, μοιάζει να κρύβει και κάποια ελπίδα όχι μόνο για τις εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση αλλά και για τις πιθανές επιπτώσεις τους εδώ.

Η άλλη περίπτωση, είναι αυτή που ενδιαφέρει τον κόσμο της ανανεωτικής αριστεράς. Είναι η περίπτωση της δημιουργίας ενός φορέα της Ανανεωτικής Αριστεράς, φορέα απαλλαγμένου από τις λενινιστικές καταβολές, φορέα μαρξιστικού τόσο στη θεωρία του όσο και στην πρακτική του, που θα ξεπερνάει τον σχηματικό ιστορικό διαχωρισμό κομμουνιστών - σοσιαλιστών. Ένας τέτοιος φορέας μπορεί να διεκδικήσει την εμφάνισή του σαν υπαρκτή πολιτική δύναμη εφόσον αρθρώσει συγκεκριμένη πολιτική σε συγκεκριμένα θέματα, δίνει τη μάχη για τον «καθημερινό» σοσιαλισμό, ενώ παράλληλα διαμορφώνει σιγά σιγά τη στρατηγική σύνδεσης του σήμερα με τα οράματα, αποκλείοντας θεωρίες σταδίων ή θεωρίες της μεγάλης ρήξης, στη βάση του συνεχούς προχωρήματος της δημοκρατίας στην πολιτεία, στην οικονομία και στην κοινωνία, επιλέγοντας τις ρήξεις που συσπειρώνουν, κερδίζονται και δεν αναστρέφονται.

Το κόμμα της Ανανεωτικής Αριστεράς θα πρέπει να προσπαθήσει να συνθέσει και να εκφράσει πολιτικά ένα αντικαπιταλιστικό μπλοκ με αναφορές στα κοινωνικά κινήματα και τις νέες τάσεις, με κύριο κορμό στην αρχή τα νέα στρώματα εργαζομένων και με προσπάθειες σύνδεσης με την παραδοσιακή εργατική τάξη. Και φυσικά, ένα τέτοιο κόμμα για να προχωρήσει πρέπει όχι μόνο να συζητάει αλλά και να πράττει.

Στη σχηματική γραμμική πολιτική γεωγραφία, ο φορέας της Ανανεωτικής Αριστεράς θα μπορούσε να καταλάβει το χώρο ανάμεσα σε ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ, χωρίς να αδιαφορεί για την, σχηματικά πάλι τοποθετημένη, πέραν του ΚΚΕ αριστερά. Με άλλα λόγια να καταλάβει το χώρο της δημοκρατικής, της πραγματικής αριστεράς. Και απαλλαγμένος από ιστορικές περιχαράκσεις, παλεύοντας για το σοσιαλισμό και αρθρώνοντας ένα ζωντανό πολιτικό λόγο θα μπορεί να διεκδικήσει, αν όχι σήμερα, αύριο, μια υπολογίσιμη και δυναμική παρουσία στην πολιτική και στην κοινωνία. Είναι περιττό ίσως να λεχθεί ότι ο υπογράφων δεν συμφωνεί με την όλη έννοια της γραμμικής πολιτικής γεωγραφίας που παρατίθεται εδώ μόνο και μόνο γιατί ορισμένοι την υιοθετούν. Πραγματικά αριστερό, πραγματικά επαναστατικό κόμμα αποδεικνύεται εκείνο που προωθεί γρηγορότερα και σωστότερα την επαναστατική αλλαγή, την αταξική κοινωνία. Και πιστεύω ακράδαντα ότι με αυτή την έννοια το κόμμα της Ανανεωτικής Αριστεράς θα είναι το επαναστατικό κόμμα.

Φυσικά μια τέτοια άποψη περικλείει και ένα στοιχείο. Και φυσικά πολλά πράγματα δεν εξαρτώνται μόνο από το τι γίνεται αλλά και από το πως γίνεται. Θα δείξει άραγε τόλμη το ΚΚΕ Εσωτερικού στο συνέδριό του; Ή η αναπόφευκτη συντηρητικότητα των οργανωμένων σχημάτων θα το οδηγήσει σε άλλη επιλογή ή μάλλον σε μη επιλογή; Δικό τους βέβαια είναι το κόμμα, δική τους και η απόφαση. Αλλά η απάντηση στο ερώτημα ενδιαφέρει κι άλλους πέρα από τους ίδιους. Για την ακρίβεια θα 'πρεπε να ενδιαφέρει όλους γιατί η απάντηση θα μπορούσε να 'ναι πρόταση για το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας και όχι για ένα μικρό τμήμα της. □

Ανανεωτική

Το καλοκαίρι είναι ως γνωστόν στην Ελλάδα η εποχή κατά την οποία υλοποιείται η εθνική ενότητα. Στις παραλίες, στις πλαζ του ΕΟΤ, στα ξερονήσια που άλλοτε ήταν εξορίες, στα θέρετρα, συνωθούνται σε λεωφορεία, Ι.Χ. (έστω και με δασμούς), αγροτικά και μηχανές, καταφθάνουν οι συνέλληνες με μαγιό, σανδάλια, κομπινιζόν, ρακέτες, κοιλιές, κυτταρίδες και διαγκωνίζονται για λίγα κυβικά εκατοστά ύδατος πλήρους λυμάτων, πετρελαίου και μικροβίων. Έτσι, λοιπόν, και φέτος η φρενιτίς έχει αρχίσει.

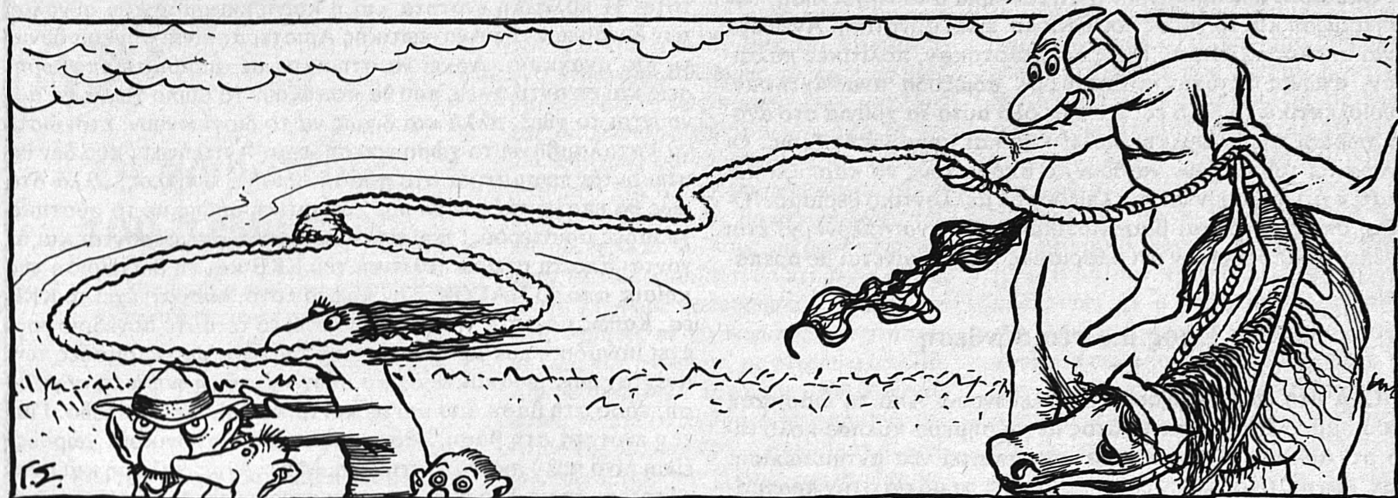
Κάποιοι, όμως, θα μείνουν όπως πάντα πίσω, φορτωμένοι βάρη και μετεκλογικές υποχρεώσεις. Παράδειγμα, ο κ. Παπανδρέου που θα περάσει μαύρο καλοκαίρι βυθισμένος στις κυβερνητικές ευθύνες και τη μελέτη των Φουριέ και Σαιν Σιμόν ή ο κ. Μητσοτάκης που μόλις τώρα άρχισε να καταλαβαίνει «τι σημαίνει Δεξιά». Η ηγεσία του ΚΚΕ, μετά την ψυχρολουσία, νομίζω πως δεν έχει λόγους να απέχει των θαλασσιών λουτρών. Με την ιστορική απόφασή της που δόθηκε πριν από λίγες μέρες στη δημοσιότητα, τα πράγματα μπήκαν στη θέση τους. «Ανανώρισε» την αριθμητική μείωση του ποσοστού του κόμματος, αλλά διαπίστωσε ταυτόχρονα και την αύξηση της επιρροής του κόμματος. Δεν διευκρίνισε, βέβαια, πως μετράται αυτή η αύξηση της επιρροής, αλλά αυτό φαίνεται ότι δεν έχει ιδιαίτερη σημασία. Το κείμενο όμως αυτό δεν φιλοδοξεί να ασχοληθεί με τα προβλήματα όλων των λουομένων. Θα μείνει λοιπόν αποκλειστικά στα χωρικά ύδατα της Ανανεωτικής Αριστεράς.

Περί ΚΚΕ Εσωτερικού

Η Ανανεωτική Αριστερά και φυσικά ο κύριος εκφραστής των δυνάμεών της το ΚΚΕ εσ. βγήκε από αυτές τις εκλογές πολλαπλά κερδισμένη. Και δεν αναφερόμαστε εδώ μόνο στην αύξηση του ποσοστού των ψήφων και την εκλογή ενός βουλευτή, αλλά κυρίως στο ότι το ΚΚΕ εσ. κατόρθωσε να καταγραφεί σε αυτές τις εκλογές όχι μόνο ως η μοναδική πολιτική παρουσία αλλά και ως η ύστατη πολιτιστική παρέμβαση της Αριστεράς. Στην κόλαση της πλήρους αποπολιτικοποίησης, των κλάξον, των εξώγαμων, των Ες-Ες, των αδασολόγητων αυτοκινήτων, των χιλιάδων τόνων πλαστικού, το ΚΚΕ εσ. μίλησε ανοιχτά στον έλληνα πολίτη για όλα τα προβλήματα χωρίς παραπλανητικές προθέσεις. Άνοιξε μέτωπα προς όλες τις κατευθύνσεις και διεκδίκησε για πρώτη φορά ξεκάθαρα την ψήφο του Αριστερού.

Βέβαια, ο δίκαιος εγκλωβισμός στον αγώνα της κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης, φορτισμένος και με τα γνωστά εσωκομματικά προβλήματα, δεν απέτρεψε και αυτή τη φορά λάθη τακτικής. Αισθητά όμως περιορισμένα σε σχέση με το παρελθόν και αυτό δεν μπορεί παρά να προσμετρηθεί στα θετικά του ΚΚΕ εσ. Στην αποτίμηση του εκλογικού αγώνα θα πρέπει να προσθέσουμε χωρίς αμφιβολία και την με κάθε τρόπο σημαντική ενίσχυση πολλών ανένταχτων, ομάδων και ατόμων από το χώρο της Ανανεωτικής Αριστεράς, που με την πολιτική τους δραστηριότητα συνέβαλαν αποφασιστικά και πανελλαδικά στην εκλογική επιτυχία. Και ήταν πολύ φυσική αυτή η συμπίεση. Καθώς ο κοινωνικός ιστός, ανεξάρτητα σχεδόν από τάξη και συμφέροντα, αφομοιώνει και αναπαράγει τη βαρβαρότητα στην οποία εξωθούν οι πολιτικές ηγεσίες ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, οι δυνάμεις της Ανανεωτικής Αριστεράς αισθάνονται τις μεταξύ τους διαφορές να υποχωρούν. Συμπορεύονται στενά

Αριστερά: Φυγή προς τα μπρος

του Κώστα Ραβάνη

δεμένες στον αγώνα για κοινή πολιτική έκφραση, για προάσπιση του δικαιώματος μιας ζωής με αποχρώσεις, οραματισμούς και διεξόδους.

Οι εκλογές, όμως, τελείωσαν και η ζωή, ως γνωστόν, τραβάει την ανηφόρα. Η Ανανεωτική Αριστερά, μαζί με την ελληνική κοινωνία, μπαίνει σε μια καινούρια φάση και καλείται να δώσει απαντήσεις σε κάθε είδους προβλήματα. Το ΠΑΣΟΚ άρχισε κιόλας να δείχνει τα δόντια του, η ΝΔ ετοιμάζεται να αλλάξει μασέλα και το ΚΚΕ στην κυριολεξία ξεδοντιάστηκε. Τα καινούρια δεδομένα διαμορφώνουν ένα κλίμα απόλυτης κυριαρχίας του ΠΑΣΟΚ. Τα προβλήματα θα τίθενται και όταν οι κυβερνητικές επιλογές θα αποκτούν επιφάνειες τριβής, μπροστά στον κίνδυνο να ανάψει κάποια σπίθα, όπου δεν πέπτει λόγος θα πέπτει ράβδος. Το ΠΑΣΟΚ, στερημένο κοινωνικού οράματος και εναλλακτικών πολιτικών επιλογών, δεν μπορεί παρά να συνεχίσει την πολιτική της πρώτης τετραετίας. Από την άλλη πλευρά, η ΝΔ, μέσα από τον αλληλοσπαραγμό της θα προσπαθήσει να ασκήσει αντιπολίτευση. Χωρίς, όμως, προτάσεις και πολιτική πέρα από αυτήν της απόλυτης εξάρτησης, του θατσερισμού και της ελπίδας για ένα μελλοντικό πλιάτσικο στον κρατικό μηχανισμό, όσο ο καιρός θα περνάει θα αποδυναμώνεται ή, εν πάση περιπτώσει, θα αδυνατεί να προβάλει περιέργυρα κυβερνητική πρόταση.

Το ΚΚΕ, αμήχανο όπως πάντα, θα επιχειρήσει μάλλον να φανεί σκληρά αντιπολιτευόμενο, με στόχο ίσως να φτάσει πάλι το 10%. Γιατί το κόμμα αυτό, με οράματα που φέρνουν αλλεργία στα ευρύτερα στρώματα του λαού στα οποία ακάματα μα χωρίς επιτυχία απευθύνεται, ιδεολογικά εξαρτημένο, πολιτικά ετερόφωτο και κοινωνικά συντηρητικό δεν μπορεί, παρά τις όποιες προθέσεις του, να δώσει καμιά απάντηση στα μεγάλα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας.

Η απάντηση ακριβώς στα προβλήματα αυτά, η ανάδειξη των αντιφάσεων και η χάραξη μιας προοπτικής αριστερής διεξόδου, είναι και η πρόκληση που απευθύνεται σήμερα στην Ανανεωτική Αριστερά. Μέχρι τώρα, ο κύριος εκφραστής της, το ΚΚΕ εσ. λειτούργησε σαν πόλος συσπείρωσης ενός περιορισμένου τμήματος του κοινωνικού σώματος. Σπάνια, όμως, κατάφερε, ως η μόνη οργανωμένη δύναμη του χώρου αυτού, να αναλάβει πρωτοβουλίες που θα συντάξουν και ενεργοποιήσουν

πολιτικά τα μέλη του, τους ανένταχτους και, γιατί όχι, ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις που διατίθενται εξ αρχής ή που στην πορεία θα πείθονται για την προώθηση εναλλακτικών λύσεων σε προβλήματα που χρονίζουν και βαθιάινουν. Και δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το ΚΚΕ δεν θέλησε κάτι τέτοιο. Το αντίθετο μάλιστα. Λόγοι όμως που στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε δεν το επέτρεψαν.

Το ΚΚΕ εσ. όπως είναι γνωστό προήλθε από τη διάσπαση του ενιαίου ΚΚΕ μέσα στη δικτατορία. Τόσο λοιπόν η ιστορική του προέλευση όσο και οι συνθήκες της δράσης του, λόγω παρανομίας, επέβαλαν μια κομματική συγκρότηση ενός ορισμένου τύπου. Αυτήν δηλαδή του παραδοσιακού κομμουνιστικού κόμματος. Από το 1968 μέχρι τις μέρες μας, καθώς οι συνθήκες άλλαξαν ριζικά, το ΚΚΕ εσ. κινήθηκε αργά από το κέντρο των τριτοδιεθνιστικών αντιλήψεων προς την περιφέρεια. Στον μακρύ και επίπονο αυτό δρόμο συνάντησε νέα ρεύματα, καινούριες ιδέες, διαφορετικά προβλήματα. Η οργανωτική, πολιτική και ιδεολογική δυσκαμψία, όμως, που πήγαζε από φορτίσεις και προσανατολισμούς του παρελθόντος, δεν μπόρεσε να αφουγκραστεί όλα αυτά και να κινηθεί ανάλογα ώστε να τα εντάξει οργανικά στην πολιτική του. Παράλληλα, οι πολιτικές του επιλογές μόνιμα ήταν αναγκασμένες να κινούνται σε δύο λογικές που συχνά λειτουργούσαν αντιθετικά. Από τη μια πλευρά ήταν η εκφορά ενός λόγου και μιας πολιτικής που διεκδικούσε ένα τμήμα της παραδοσιακής εργατικής τάξης και της νεολαίας που ήταν τοποθετημένο στην Αριστερά πριν από τη δικτατορία.

Από την άλλη, νέες δυνάμεις έμπαιναν ορμητικά κατά τη μεταπολίτευση στο πολιτικό προσκήνιο. Η κρίση του καπιταλισμού στις μέρες μας, μετάλλαξε ποιοτικά τους όρους της συγκυρίας, ρίχνοντας στην αμφισβήτηση και τη διεκδίκηση σοσιαλιστικής προοπτικής νέα κοινωνικά στρώματα. Το ΚΚΕ εσ., πραγματικά ευαίσθητο προς αυτή την πλευρά, ταλανίστηκε πάρα πολλά χρόνια ανάμεσα σε δύο γραμμές πλεύσης. Το αποτέλεσμα ήταν να χάνει και από τις δύο πλευρές. Η κατάσταση αυτή γέννησε αναπόφευκτα αντιφάσεις και λάθη στην πολιτική του.

Η ΕΑΔΕ και η Συμμαχία αποδείχτηκαν εσφαλμένες προτάσεις ενότητας. Η Β' Πανελλαδική, που τοποθέτησε προωθημένα ζητήματα, αντιμετωπίστηκε οργανωτικά και μάλιστα με ιδιαίτερη σκληρότητα. Ταυτόχρονα δεν κατάφερε ποτέ να α-

ξιοποιήσει το τεράστιο δυναμικό των ανένταχτων που αποδεσμεύτηκε και τοποθετήθηκε δίπλα του μετά από αλληλέλληλες αποχωρήσεις και διασπάσεις κομμάτων και κινήσεων της Αριστεράς.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι η εμπειρία από τη γέννηση, την ενηλικίωση και το γήρας του ΚΚΕ εσ. είναι αρνητική. Αντίθετα είναι απολύτως θετική. Ιδέες δοκιμάστηκαν, πολιτικές πάλαιψαν, αγώνες πέτυχαν ή απέτυχαν, αδιέξοδα αναδείχτηκαν. Κυριολεκτικά το ΚΚΕ εσ. έσπειρε όλα αυτά τα χρόνια στο άγονο χωράφι της ελληνικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Οι άνθρωποι του αξίζουν να δουν το σπόρο τους να καρπίζει και (γιατί όχι;) δικαιούνται να ελπίζουν σε μελλοντικό θερισμό. Όμως, όπως αργά και βασανιστικά έμαθαν να σπέρνουν, έτσι πρέπει να αποδεχτούν ότι ο θερισμός πια δεν γίνεται με δρεπάνι.

Προς μια νέα σύνθεση

Όλα στη ζωή αρχίζουν και τελειώνουν. Από τη διάσπαση του κομμουνιστικού κινήματος μέχρι σήμερα κύλησε πολύ νερό στ' αυλάκι. Η νέα κατάσταση απαιτεί νέα αντιμετώπιση. Κατ' αρχήν, όποιος δεν θέλει να κλείνει τα μάτια στην πραγματικότητα, θα πρέπει να παραδεχτεί ότι μέσα από τη διαμάχη των δύο ΚΚ, το ΚΚΕ απορρόφησε το συντριπτικά μεγαλύτερο τμήμα της παραδοσιακής προδικτατορικής Αριστεράς. Και ήταν φυσικό, γιατί μίλησε σ' αυτό με τη μέχρι τότε γνωστή του γλώσσα. Εξέπεμψε στον κώδικα με βάση τον οποίο ο έλληνας κομμουνιστής μεγάλωσε, διαμορφώθηκε, αγωνίστηκε. Μια πολιτική σύλληψη που δεν παρέπεμπε στο σοσιαλισμό και την ανθρώπινη απελευθέρωση, αλλά σε κάποιες από τις προϋποθέσεις τους. Εθνική ανεξαρτησία, έξω οι βάσεις, να γυρίσουν οι πολιτικοί πρόσφυγες, όχι στην καπιταλιστική Ευρώπη, αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, ζήτω η Σοβιετική Ένωση κτλ.

Σ' αυτή τη βάση λοιπόν κέρδισε αυτόν τον κόσμο. Και σ' αυτή τη βάση τον χάνει τώρα από το ΠΑΣΟΚ. Το ΚΚΕ εσ. λοιπόν, δεν μπορεί σήμερα να μιλήσει σ' αυτόν τον άνθρωπο που απεγκλωβίζεται από το ΚΚΕ, με τη γλώσσα και την πολιτική της διαμάχης των δύο ΚΚ. Ως προς αυτό το ζήτημα ο παλιός κομμουνιστής έχει κάνει εδώ και αρκετό καιρό την επιλογή του. Έτσι, το να απευθύνεται κανείς σήμερα στην εργατική τάξη και τους συντρόφους του άλλου ΚΚ με τους όρους της σημερινής συγκρότησης της Ανανεωτικής Αριστεράς, με τους όρους δηλαδή παραδοσιακού κομμουνιστικού κόμματος (όπως φαίνεται άλλωστε και από τα εκλογικά αποτελέσματα των αναβαθμίσεων 1977, '81, '84, '85, αλλά και από τα εργατικά σωματεία και κέντρα) είναι εντελώς έξω από οποιαδήποτε λογική μαζικής πολιτικής ως προς αυτή την πλευρά. Από την άλλη, ένας ευρύτατος χώρος, που κατά την εκτίμηση του υπογράφοντος αποτελεί και την εκλογική βάση του ΚΚΕ εσ., αναζητά, ειδικά μετά τις νέες συνθήκες, την ενεργό πολιτική του στράτευση. Αποχωρήσαντες ή διαγραμμένοι από το ΠΑΣΟΚ, το ΚΚΕ αλλά και το ΚΚΕ εσ., αυτοδιαχειριστές, το μεγαλύτερο τμήμα της Σοσιαλιστικής Πορείας, οικολόγοι, παλιοί λεγόμενοι αριστεριστές, νέοι που ποτέ δεν εντάχθηκαν, μα που η ανεργία, η κοινωνική σήψη, η έλλειψη οραμάτων τους οδηγούν στην αναζήτηση ριζοσπαστικών λύσεων. Όμως η συγκρότηση, η λειτουργία και οι μέχρι τώρα πολιτικές επιλογές του ΚΚΕ εσ., δεν επιτρέπουν την οργανική τους ένταξη σ' αυτό. Πολύ συχνά, σε όλον αυτό τον κόσμο, όπως και σε όλους τους επί της Γης ανθρώπους βέβαια, λειτουργούν ψυχολογικές φορτίσεις, καθηλώσεις στο παρελθόν και προηγούμενες διακηρυκτικές δεσμεύσεις. Την ευαισθησία και την αγωνία όλου αυτού του κόσμου, το ΚΚΕ εσ. πρέπει να την ακούσει έτσι όπως πλανιέται στον αέρα και να τη σεβαστεί.

Πώς όμως η Ανανεωτική Αριστερά θα καταφέρει να διευρύνει την επιρροή της, έτσι ώστε από περιθωριακή παρουσία να γίνει αποφασιστικός πολιτικός παράγοντας;

Στη σημερινή συγκυρία απαιτείται τόλμη και αποφασιστικότητα. Η πολιτική ενότητα και η κοινή έκφραση του συνόλου των δυνάμεων της Ανανεωτικής Αριστεράς είναι σήμερα δυνατή και αναγκαία. Αρκεί να στηριχτεί σε αμοιβαίες υποχωρήσεις και σε αντιλήψεις που θα κοιτάζουν το αύριο χωρίς να αρνούνται το χθες, αλλά και δίχως να το διογκώνουν, έτσι ώστε να καταλαμβάνει το χώρο του σήμερα. Αντιλήψεις που δεν θα στέκονται πεισματικά στο πόσα Κ θα έχει ο τίτλος, αλλά στο πως θα επανεντάξουν σε μια προοπτική ρήξης με το σύστημα χιλιάδες αριστερούς, που είτε ιδιωτεύουν, είτε φέρονται και άγονται από τη στεία πολιτική του ΚΚΕ και τη διαχείριση της κρίσης από το ΠΑΣΟΚ. Τον πρώτο λόγο, φυσικά, έχει το ΚΚΕ εσ. Καθώς μάλιστα τώρα δρομολογεί το τέταρτο συνέδριό του, έχει μοναδική ευκαιρία να ανοίξει διάλογο με τις ομάδες των ανένταχτων, με αποκλειστικό στόχο αυτή τη φορά τη σύγκλιση, τόσο στη βάση όσο και σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο. Γιατί η ενότητα στη βάση, στους επιμέρους κοινωνικούς χώρους, είναι λίγο πολύ πια κατακτημένη. Μένει όμως χαλαρή και αναποτελεσματική όσο οι ανένταχτοι στερούνται της δυνατότητας συνεισφοράς στην επεξεργασία της συνολικής πολιτικής. Και νομίζω ότι, τώρα, στις μετεκλογικές συνθήκες, η πολιτική γραμμή είναι ένα από τα ζητούμενα.

Δύο προβλήματα, λοιπόν, είναι αυτά που κυρίως θα σφραγίσουν τις σημερινές εξελίξεις. Το οργανωτικό σχήμα και η διαμόρφωση μιας συνολικής αριστερής εναλλακτικής πολιτικής.

Πρώτα και κύρια, το ζήτημα του φορέα της Ανανεωτικής Αριστεράς. Για τους λόγους που προαναφέρθηκαν στο κείμενο αυτό, δεν είναι μακριά κανείς από την πραγματικότητα αν ισχυριστεί ότι το εγχείρημα ΚΚΕ εσ. ως ζώσα πραγματικότητα έχει φθάσει πια στα όριά του. Δεν μπορεί, λοιπόν, παρά να αποτελέσει την πρώτη και βασική ύλη πάνω στην οποία θα στηθεί ένα πολιτικό σχήμα, με σύγχρονη δομή, με νέους προσανατολισμούς, με διευρυμένο στελεχιακό δυναμικό. Ένα σχήμα που θα εκπροσωπεί πολιτικά όλα τα στρώματα που αναζητούν μια εναλλακτική διέξοδο πέραν των ασφυκτικών ορίων της «καλής» διαχείρισης της καπιταλιστικής κρίσης. Μια πολιτική παρουσία που θα είναι έτοιμη να υποδεχτεί, να ενσωματώσει και να εντάξει σε μια προοπτική σοσιαλισμού, αυτοδιαχείρισης και κοινωνικής απελευθέρωσης, τις κοινωνικές δυνάμεις που θα απεγκλωβίζονται από την ηγεμονία της απλής αντιδικίας λογικής που, όσο περνάει, ο καιρός θα αδυνατεί να δίνει απαντήσεις. Παράλληλα (και περνάω εδώ στο δεύτερο ζήτημα), χωρίς καθυστέρηση θα πρέπει να τεθούν οι βάσεις για την εφ' όλης της ύλης διαμόρφωση μιας αριστερής εναλλακτικής πρότασης. Πρόκειται για μια εργασία εξαιρετικά λεπτή και επίπονη, που θα απαιτήσει τη συνεισφορά όλων των δυνάμεων της Ανανεωτικής Αριστεράς. Μια δουλειά που θα οριοθετήσει αυστηρά τον ανανεωτικό χώρο, τόσο από την ιδιότυπη σοσιαλδημοκρατία του ΠΑΣΟΚ, όσο και από τα οράματα που υπαρκτού σοσιαλισμού του ΚΚΕ. Και αυτό όχι μόνο σε επίπεδο γενικών διακηρύξεων, αλλά και στην καθημερινή πολιτική παρουσία, τόσο στους επιμέρους κοινωνικούς αγώνες και χώρους, όσο και για κινήματα κοινωνικής κριτικής. Όλα αυτά όμως προαπαιτούν μια καινούρια πολιτική σύνθεση, που πρέπει να εκφραστεί και σε κεντρικό επίπεδο μέσα από έναν νέο ενωτικό φορέα της Ανανεωτικής Αριστεράς, ώστε να ξεπεραστούν οι αποστάσεις και οι καχυποψίες των προηγούμενων χρόνων.

Αν την Ανανεωτική Αριστερά απασχολεί κάτι περισσότερο από το 2%, αν την ενδιαφέρει η αποφασιστική παρέμβαση στην ελληνική πολιτική ζωή, δεν έχει άλλη λύση να διαλέξει εκτός από την φυγή προς τα μπρος. □

Οι χωματερές του πνεύματος

Τα δάκρυα ενός και μόνον παιδιού
βαραίνουν περισσότερο απ' όλες τις
«γνώσεις» του κόσμου
Ντοστογιέφσκι

Η «γνώση» που ο Ιβάν Καραμαζώφ αποδοκιμάζει με τόση οργισμένη περιφρόνηση είναι η διαβολική διάκριση του καλού απ' το κακό που πληρώθηκε «ο κύκος», «αηδόνι» από την τάλαινα ανθρωπότητα. Σύμφωνα με την καταγέλαστη —αλλά σημαδιακή για την αντιπαιδική νοοτροπία των κοινωνιών μας —υπόθεση ενός «Αρχικού Παραπτώματος», ενάντια στον ένα και μόνον Χωροδεσπότη της Εδέμ, τα παιδιά όλων των γενεών θα πλήρωναν εσασί τα «ευδοκιμησιάντικα» της «ευδοκίμησης» των σωμάτων των γονιών τους. Ευδοκίμησης που γινόταν, και γίνεται, και η αιτία για την ίδια τους τη γέννηση!

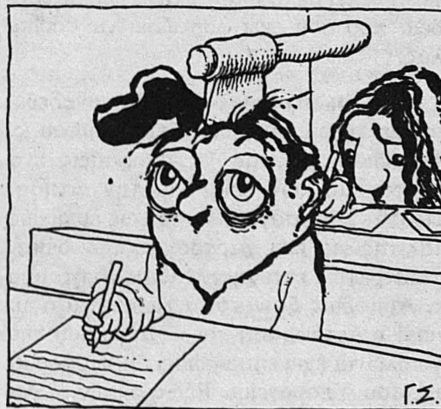
Το να πληρώνουν τα παιδιά τις αμαρτίες των γονιών τους (Προ-πατορικό «Αμάρτημα» ή «αμαρτίες γονέων παιδεύουσι τέκνα») μοιάζει να λειτουργεί και στον ταξικό ηθμό που λέγεται Πανελλαδικές εξετάσεις. Χιλιάδες έφηβοι πληρώνουν με το αίμα τους την εγκληματική σύγχυση της κοινωνίας της γνώσης με τα ταξικά προνόμια και με τη συσκοτίση της ανεργίας των νέων μέσα από Κευνσιανά άσκοπα ανοίγματα και κλεισίματα χαντακιών στο μυαλό (κι όχι στους δρόμους όπως γινόταν παλιά —και γίνεται ακόμα στην Αθήνα για τους άνεργους οικοδόμους). Το χαντάκι του μυαλού τόσων και τόσων πανέξυπνων παιδιών δεν συγκινεί κανέναν. Ζούμε σ' έναν κοινωνικό μεσαίωνα.

Μετά από χρόνια θα έχει φανεί ότι ο πιο αποκρουστικός θεσμός της εποχής μας δεν ήταν μόνον η ανασφάλεια των αρρώστων κι η απελπισία των ανέργων, αλλά και ο καννιβαλισμός που ασκούνταν συγκεκριμένα ενάντια στα παιδιά. Από τους μισονεϊκούς ενήλικες. Που απορούν, μετά, γιατί τα παιδιά τους τους πετάνε σε οίκους ευημερίας. Διότι θυμούνται το τι τράβηξαν!

Αν παίναμε στη σκέψη κάποιου απ'

τους καρεκλοκένταυρους της Παιδείας είναι βέβαιο ότι θα ακούγαμε έναν μονόλογο σαν κι αυτόν:

Φυσικά δεν είμαστε ηλίθιοι να δείξουμε πόσο μισούμε τους «νεαρούς λύκους» που 'ρχονται μ' όλον τους τον ανυποψίαστο ενθουσιασμό (εμείς το λέμε θράσος και οίηση!) να μας πάρουν τους μοχλούς της διαχείρισης των κοινών από τα χέρια. Θα τους συντρίψουμε! Θα τους τσακίσουμε! Θα τους καταστρέψουμε στ' ανοιχτά του πέλαγου, με μπομπάρδες τρικάρτες, και θα τους ριζούμε. Να μάθουν τα κωλόπαιδια τι θα πει βερύκοκκο. Εμείς γλύψαμε κατουρημένες ποδιές και ακατούρητες με το σωρό για να φτάσουμε εδώ που φτάσαμε, με πεσμένα μαλλιά. Και θα αφήσουμε τον κάθε βέβηλο νεαρό άγριο να μπει στα άδυστα των αδύτων του Ναού της Επιστήμης, όπου μόνον οι «μυημένοι» μπαίνουν; Χωρίς τον ισόβιο ετεροχρονισμό που εμείς αποκαλούμε «μύηση»; Όχι, όχι και πάλι όχι! Θα τους αφήσουμε να περιμένουν μια ζωή, όπως αφήνουμε και τους χωρικούς που 'ρχονται απ' το χωριό τους και εκλιπαρούν να γίνουν δεκτοί από τον Νόμο, που δείχνει ο Κάφκα. Όταν γεράσουν πια, και τυφλωθούν από τα χρόνια, τους τυρλιάζουμε

στο αυτί: «Αυτή η πόρτα ήταν προορισμένη μονάχα για σένα! Τώρα θα την κλείσουμε!».

Απορούμε φυσικά, εδώ και αιώνες, με την καρτερικότητα και την ανεκτικότητα προς το θράσος μας όλων των αναμενόντων τον Γκοντό. Κάπου φοβόμαστε ότι μπορεί να μας πάρουν φαλάγγι με τις πέτρες. Αλλά έχουμε κι άλλους άσους κρυμμένους στο μανίκι μας. Οι εφημερίδες μας καλύπτουν σύσσωμες, χωρίς καμιά εξαίρεση, από την ώρα που κάνουνε μακροσκελή ρεπορτάζ για το τι χρώμα ήταν βαμμένη η καγκελόπορτα, αν ο φρουρός μιλούσε καθαρά ελληνικά ή αφελληνισμένα, κι αν μετέδωσε σωστά το μήνυμα στον θεόκουφο πια, ανθρωπάκο που 'τρεμε ή αν παρέλειψε να τον παραπλανήσει ονομαζόντας «αρωγή» το χοντρό καζίκι που του επιφυλάσσεται.

Ακόμα κι αυτοί που 'χουν καταλάβει τι ρόλο παίζει η καταστροφή των «πλεονασμάτων» στις χωματερές για τον καπιταλισμό (τόσο τον ιδιωτικό όσο και τον συλλογικό —που διαμεσολαβείται από τον κεντρικό μηχανισμό μοιράσματος της τούρτας που λέγεται Κράτος) ή δεν διαμαρτύρονται τόσο για τις χωματερές του πνεύματος όσο για τις χωματερές των πορτοκαλιών και των ροδακινών. Σ' αντίθεση με τις δεύτερες, τις πρώτες όχι μόνον τις ανέχονται αλλά και κάπου βαθύτερα (κι ανομολόγητα) τις επικροτούν. Η σπανιότητα των ιδιών κινδυνεύει αν ο ταξικός ανελευστήρας που λέγεται «Πανεπιστημιακό Χαρτί» κουβαλήσει από το συνωστιζόμενο ισόγειο κι άλλους «νεαρούς λύκους» στον σχετικά άνετο —ακόμα— ταρτσόκηπο. Δεν ενώνουν βέβαια τη φωνή τους με όσους ζητούν ρεφορμιστικά απλώς να τρώγονται τα παιδιά που πλεονάζουν. (Όπως είχε πρώτος προτείνει ο Τζόνθαν Σουίφτ στην Modest Proposal του όπου είχε αποδείξει ότι το πάστωμα των υπεράριθμων παιδιών, της χρονίως υποσιτιζόμενης Ιρλανδίας, θα ερχόταν αρωγός στο παθητικό ισοζύγιο πληρωμών της). Απλώς αφήνουν τα παιδιά να τρώγονται από την τεράστια μηχανή αλέσματος για κιμά που λέγεται «Παιδεία». Μηχανή καλολαδωμένη και σατανικά καμουφλαρισμένη που μόνον ένας Αλβέρτος Αϊνστάιν —πώς μας ξέφυγε κύριοι από την κρεατομηχανή μας αυτός ο Εβραίος;— είχε το θάρρος να καταγγείλει:

«Ήμασταν υποχρεωμένοι να μας παφουσκώνουν το μυαλό μ' όλα εκείνα τα πράγματα, θέλαμε - δε θέλαμε. Αυτός ο καταναγκασμός είχε τέτοια επιβλαβή επίδραση που, αφότου πέρασα την τελική εξέταση, μου φαινόταν εντελώς αηδιαστική κάθε σκέψη για οποιοδήποτε επιστημονικό πρόβλημα, για έναν ολόκληρο χρόνο... Στην πραγματικότητα πρόκειται για κάτι σα θάυμα το ότι οι σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας δεν έχουν ακόμα καταφέρει να εξολοθρεύσουν ολοσχερώς την ιερή περιέργεια της έρευνας»

Κύριοι του ΚΕΜΕ και, γενικότερα, του υπουργείου Παιδείας, και, γενικότερα της Εκ-παιδείσης, σας ερωτούμε ευθέως και χωρίς περιστροφές: γιατί αποτυχαίνετε σ' αυτό; Πώς δεν κατορθώσατε ακόμη να εξολοθρεύσετε ολοσχερώς την ιερή περιέργεια της έρευνας στα παιδιά; Οι φορολογούμενοι πολίτες, αγανακτισμένοι σας ερωτούν: πότε θα αναπτύξετε ακόμη πιο σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας, ακόμη πιο συγχυτικογόνες, ώστε να τσακιστεί το δηλητηριώδες φυτό του ερευνάν, του θαυμάζειν και του σκέπτεσθαι;

ως τα τώρα στην ιστορία). Αυτά και τέλειωσε. Σημειώνει μάλιστα ένα ν στην αίτηση για να τονίσει το οριστικό αδιέξοδο. Μπροστά στο 4005 γραφείο επιχαίρω. Αμ τι νόμιζε ότι αυτός θα περνούσε... Ο Παύλος αμήχανος και τρεκλίζοντας μπαίνει στο γραφείο 4006 προσπαθώντας να διαμαρτυρηθεί. Ο κ. Επόμενος Αρμόδιος τον σταματά με μια κοφτή χειρονομία. Τι θέλετε. Ξέρετε, θέλω... Όχι δεν ξέρω και δεν θέλω να ακούσω. Δώσου τα χαρτιά. Δίνει αβέβαια πέντε χαρτιά —τα πέντε στην τσέπη— και κάτι πάει να πει. Ο κ. Επόμενος Αρμόδιος τον σταματά. Πατά δύο θυμωμένες σφραγίδες κάτω από το ν του κ. Προηγούμενου Αρμόδιου. Τα πετάει μακριά του στο γραφείο του. Πηγαίνετε στο 4056. Τα παίρνει και κατευθύνεται προς το 4056. Μια λαμπρή κυρία με μια πινακίδα μπροστά της που γράφει πρωτόκολλο τον κοιτά έκπληκτη. Παίρνει σιωπηλή τα πέντε χαρτιά και του δίνει σφραγισμένο τέλος ένα πίσω. Το παίρνει με ένα σατανικό χαμόγελο ο Παύλος και πάει κατ' ευθείαν στο ληξιαρχείο. Ναι, το παίρνουν και το βάζουν στο φάκελο... Την στιγμή εκείνη ο πριν χρόνια παντρευθείς εν Μπωλόνια κύριος Παύλος είναι πλήρης στοιχείων (όπως λέμε πλήρης ημερών) στο ληξιαρχείο της Παλλάδας... Ο Λευκός Πύργος μένει άναυδος. Ο Φραντς Κάφκα μένει άναυδος. Εγώ έχω προ πολλού μείνει στήλη άλατος. Εσείς προφανώς... Ε, ρε! και να το μάθει ποτέ ο κ. Αρμόδιος ή ο προϊστάμενός του...

Μάλιστα συμπολίτες ο απλός και ταπεινός κύριος Παύλος, που διάβηκε δίπλα σας αγνώριστος κι ανώδυνος, είναι ο πρώτος έλληνας που πέρασε τις συμπληγάδες μετά το συμπατριώτη μας τον Ιάσονα και έφτασε στο κέντρο της αποκέντρωσης, 2300 χρόνια μετά την ίδρυσή της... Κάποτε σπάνε και οι θεομοί...

Έτσι απλά και καθημερινά. Σαν ένα ραντεβού με την μυθιστορία για παράδειγμα...

Δια την εξιστόρηση ειλικρινά υμέτερος

Διαμαντής Μπασαντής

Και κολυμβήθρα του Σιλβάμ;

Νόμιζα πως ο κ. Δρεττάκης είχε ανακαλύψει μόνον μια καινούργια διαδρομή προς τη Δαμασκό, με σταθμούς την καθηγητική έδρα της Ελλάδας Ελλήνων Χριστιανών, το υπουργείο του ΠΑΣΟΚ και τη λίστα του ΚΚΕ. Αν, όμως, κρίνω από τις αντιδράσεις του «Δεκαπενθήμερου Πολίτη» στη σχετική «αντιστροφή» μου («Ο δρόμος προς τη Δαμασκό» —Αντί, τεύχος 292), ο νεόκοπος βουλευτής του ΚΚΕ, με την αντιπασοκική του στάση, θα πρέπει να βρήκε —στα μάτια του Α.Ε. του «Πολίτη» —και κάποια πολιτική κολυμβήθρα του Σιλβάμ. Βαφτίστηκε εκεί και βγήκε τόσο καινούργιος ώστε να αποτελεί εξαχρείωση —όπως μου λέει ο Α.Ε. —της πολιτικής μας ζωής το ότι τώρα, δέκα χρόνια μετά την πτώση της χούντας, καταγγέλλω τον κ. Δρεττάκη, για χουντισμό, επειδή διορίστηκε καθηγητής επί χούντας.

Πρώτα πρώτα δεν κατήγγειλα τον κ. Δρεττάκη, γιατί δεν καταγγέλλει κανείς γνωστά πράγματα. Δεύτερον δε μίλησα για χουντισμό (δηλαδή για θετική ενίσχυση της δικτατορίας) αλλά για καιροσκοπισμό απέναντι στη δικτατορία. Τρίτον, δε θα με ενδιέφερε να μιλήσω ούτε γι' αυτό αν δεν έβλεπα τον καιροσκοπισμό του (αυτό που εγώ θεωρώ καιροσκοπισμό του) να επαναλαμβάνεται και κάθε φορά την τιμή του να ανεβαίνει.

Από την Ελλάδα των Ελλήνων Χριστιανών να βρεθεί κανείς στις λίστες του ΚΚΕ διερχόμενος και από το ΠΑΣΟΚ —αυτό είναι αριστούργημα αιλουροειδούς αρριβισμού που το θαυμάζει πια κανείς σαν έργο τέχνης.

Είναι εξαχρείωση της πολιτικής ζωής να σχολιάζει κανείς τη συμπεριφορά ενός πολιτικού; Τον καθηγητή Δρεττάκη σχολίασα, που διορισμένος έστω επί χούντας, κάθισε φρόνιμα σε μιαν άκρη να διδάξει την οικονομετρία του χωρίς να απασχολεί τη δημόσια ζωή; Ή τον

άνθρωπο που αποφάσισε να μπει στα μεγάλα πολιτικά παιχνίδια;

Αν δεν ενδιαφέρει τον «Πολίτη», ενδιαφέρει ίσως τους πολίτες για έναν πολιτικό ικανό για τέτοιου είδους παιχνίδια, πως συμπεριφέρθηκε τα χρόνια που δεν παίζαμε παιχνίδια. Πόσο σκοτίστηκε για την τύχη του τόπου του, όταν δεν υπήρχαν κόμματα να μοιράζουν υπουργεία ή βουλευτικές έδρες αλλά καθένας έπρεπε να πάρει τις ευθύνες του μόνος του και να σταθεί ενώπιος ενωπίω. Ιδίως όταν πρόκειται για πολιτικό που από την ψήφο του στη Βουλή θα μπορούσε, με κάποιο άλλο εκλογικό αποτέλεσμα, να κρίνεται αν και τι είδους κυβέρνηση θα έχει η χώρα.

Δεν ενδιαφέρει τον «Πολίτη», τι εξετάσεις πίστης και αντοχής έχει δώσει ένας τέτοιος άνθρωπος; Είναι εξαχρείωση της πολιτικής ζωής να θυμίζει κανείς ότι, ζώντας ασφαλής σ' έναν τόπο που είδε να κινητοποιούνται αντιδικτατορικά από την κ. Μπέττυ Αμπατιέλλου μέχρι την κ. Ελένη Βλάχου, δε σήκωσε ένα δάκτυλο κάτι κι αυτός να προσφέρει; Και δεν είναι εξαχρείωση της πολιτικής ζωής να τα καταπίνουμε όλα αυτά και να ανεχόμαστε διαλέξεις περί ήθους —που ήταν, μαθαίνω, το προσφιλές μοτίβο των προεκλογικών ομιλιών του κ. Δρεττάκη;

Ο «Δεκαπενθήμερος Πολίτης» δεν έχει, δηλώνει, καμία διάθεση να υπερασπιστεί τον κ. Δρεττάκη. Το πιστεύω. Εκείνο που έχει διάθεση να κάνει είναι να χτυπήσει όποιον άθλιο αριστερό τολμάει, όπως εγώ, να υποστηρίξει το ΠΑΣΟΚ. Πολεμική, έστω —την περιμένει κανείς. Αλλά πολεμική που να στηρίζεται σε κάτι άλλο — όχι στην αμνηστεία ακόμη και του φιλοχουντισμού. Πάντως, αν ο «Πολίτης» σκέπτεται να συνεχίσει προς αυτή την κατεύθυνση, ας μας πει πόσες ακριβώς αμνηστείες εξασφαλίζει η αντιπασοκική στάση σήμερα. Τι αμνηστεύεται και τι δεν αμνηστεύεται (αν υπάρχει τίποτα). Για να ξέρω κι εγώ, ώστε να μην εξαχρειώνω την πολιτική ζωή.

Γιώργος Κατηφόρης

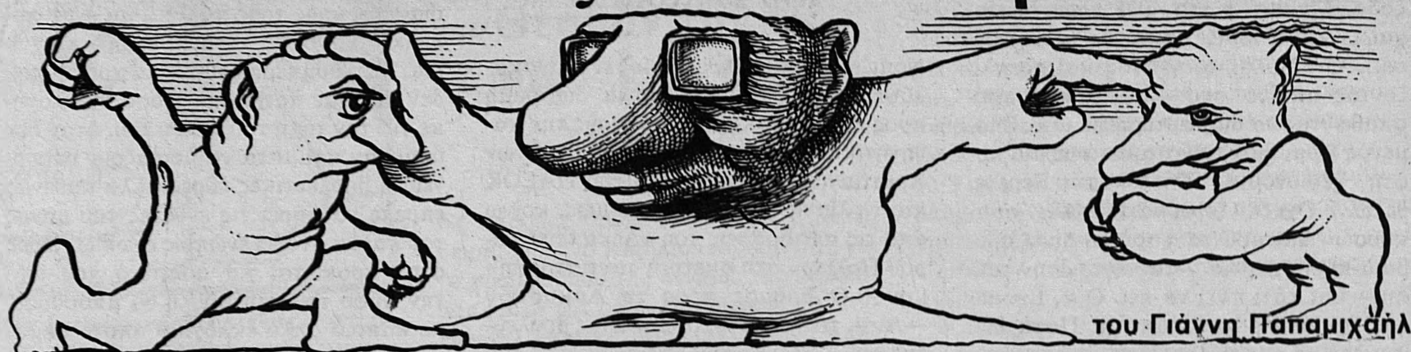
Γραφτείτε συνδρομητές στο

Θα ενισχύσετε το περιοδικό

Θα έρχεται στο σπίτι σας

Ήθος και πολιτική

Μιλούσαμε προεκλογικά περί πολιτικού ήθους. Εκείνου που δίδεν απευθύνεται στη λογική κι όχι στα «ποδοσφαιρικά ένστικτα» των οπαδών. Εκείνου που δικαιολογεί εκ των προτέρων την πολιτική περιθωριοποίηση της αριστερής ανανέωσης, προσφέροντάς της ένα ελιτίστικο άλλοθι: όσα δεν φτάνει όμως η αλεπού, τα κάνει πάντα κρεμαστάρια.

Ως ένα σημείο, είναι βέβαια αλήθεια ότι στη σημερινή εποχή «οι βάρβαροι» πληθαίνουν. Ότι η σφαιρική πολιτική σκέψη και η πρακτική που αυτή συνεπάγεται, περιορίζεται σε στρώματα «ολίγων εκλεκτών». Ως ένα σημείο, είναι αλήθεια: «είμαστε» οι δόλιοι λιγοστοί. Ως ένα σημείο όμως: «είμαστε» όντως «δόλιοι»; «είμαστε» πράγματι εκλεκτοί; τι «είμαστε» και τι δεν «είμαστε»; γιατί; πρόκειται για τα ερωτήματα που δεν θέλει να θέσει στον εαυτό της εκείνη η μερίδα της «ανανεωτικής αριστεράς» που αυτο-ανακηρύσσεται θεματοφύλακας της ορθολογικής πολιτικής μεθοδολογίας. Ως ένα σημείο, πολλές ψευδείς αναλύσεις φαίνονται σωστές, πέρα απ' αυτό όμως, η υποκατάσταση της επιχειρηματολογίας από την ελιτίστικη μοιρολατρεία σπρώχνει το ήθος προς την ηθικολογούσα υποκρισία, τη σύνθετη διαδικασία της τεκμηρίωσης προς τη δημαγωγική υπεραπλούστευση.

Απέναντι σ' αυτή την ηθικολογούσα τάση εκφράστηκαν προεκλογικά κάποιες κριτικές απόψεις των οποίων η συνοπτική ανάλυση παρουσιάζει αρκετό ενδιαφέρον: «η κρίση της αριστεράς υπάρχει γιατί η αριστερά *αδυνατεί* να πολιτικοποιήσει τα κοινωνικά και να θέσει με κοινωνικούς όρους τα πολιτικά προβλήματα» γράφει έτσι ο Γ. Φλώρος στο «Αντί» (290, σ. 25). Πράγματι, «αδυνατεί»; γιατί άραγε να αδυνατεί; που ανάγεται αυτή η μεθοδολογική αδυναμία;

Άποψη κατ' εξοχήν περιεργή, που γίνεται ακόμα πιο περιεργή όταν διαπιστώνουμε ότι έρχεται να θέσει σε αντιδιαστολή την *ανημπορία* της αριστεράς με την *έλλειψη πολιτικής βούλησης* του ΠΑΣΟΚ να επιτελέσει αυτό το ίδιο έργο: μια μόλις παράγραφο πιο πάνω αυτό το ίδιο πράγμα που ερμηνεύεται ελαστικά σαν «αδυναμία» της αριστεράς, επιδέχεται μια πολύ πιο άκαμπτη ερμηνεία όταν προέρχεται από τους κόλπους του ΠΑΣΟΚ: «με αυτού του τύπου την κριτική ο Σκανδαλίδης... *αποφεύγει* να τοποθετηθεί στο κοινωνικό και πολιτικό περιεχόμενο της αλλαγής, στα κοινωνικά, πολιτικά και ιδεολογικά δηλαδή προβλήματα του σοσιαλισμού και της αριστεράς». Οι μεν λοιποί αριστεροί «αδυνατούν», οι δε του ΠΑΣΟΚ «αποφεύγουν». Πού στηρίζεται αυτή η διχοτόμηση; πουθενά. Είναι σαφές ότι το ΠΑΣΟΚ όπως και η αριστερά *δεν θέλουν* να θέσουν με αυτούς τους όρους τα προβλήματα της αλλαγής. Κι ακριβώς επειδή δεν θέλουν, ο Π. Ευθυμίου έχει δίκιο όταν γράφει (Αντί, 290): «η αριστερά φοβήθηκε τη συμμαχία της με το ΠΑΣΟΚ όσο και το ΠΑΣΟΚ τη δική του μαζί της— όχι για λόγους διαφοράς, αλλά αμοιβαίας συγγένειας... όπως το ΠΑΣΟΚ δεν έχει μια αποσαφηνισμένη στρατηγική διεξόδου από την κρίση της ελληνικής κοινωνίας, έτσι δεν έχει και η αριστερά». Ο ι-

διος όμως ο Π.Ε., παγιδευμένος στη λογική της εκλογικής αποκλειστικά αναμέτρησης, ακροβατεί στη συνέχεια προσπαθώντας να αποδείξει την αναγκαιότητα της στήριξης του ΠΑΣΟΚ: «μια σειρά θεσμικά μέτρα έχουν ως τελικό γνώρισμά τους την πρόκληση και τη δυνατότητα της συμμετοχής με άμεσο τρόπο στην άσκηση και διαχείριση της εξουσίας δυνάμεων που είναι έξω από το Κράτος».

Άσκηση και διαχείριση της εξουσίας ποιων κοινωνικών δυνάμεων, για λογαριασμό τίνος;... «ότι το ίδιο το κόμμα του ΠΑΣΟΚ επιχειρεί να νεκρώσει εσωτερικά τη δυναμική αυτών των θεσμικών μέτρων, το θεωρώ και τη μείζονα απόδειξη της θέσης μου». Όμως, μια δυναμική δεν είναι πάντα, σώνει και καλά, ριζοσπαστική. Κάλιστα και συνήθως έχει σαν στόχο τη συντήρηση των κοινωνικών σχέσεων. Επιπλέον, η ριζοσπαστική δυναμική δεν εμπεριέχεται σε κανένα «εκ των άνω» θεσμικό μέτρο. Τα θεσμικά πλαίσια αποτελούν όργανα πάλης των οποίων η αναγκαιότητα ξεπηδά από τις κοινωνικές αντιθέσεις. Έχουν ταξική φύση. Αυτά που αντιστοιχούν στις επιδιώξεις, τη συνειδητότητα και τους αγώνες των εργαζομένων έρχονται συνήθως σε σύγκρουση με τα αστικά θεσμικά πλαίσια και τείνουν μακροπρόθεσμα στην ανατροπή τους. Αυτό βέβαια προϋποθέτει ένα ενεργοποιημένο λαϊκό κίνημα. Μα το ΠΑΣΟΚ δεν νεκρώνει μια τέτοια προϋπάρχουσα δυναμική. Προσφέρει τη θεσμική πλαισίωση στην στατικότητα όπως ο νεκροθάφτης προσφέρει ένα προσεγμένο φέρετρο στην οικογένεια του ημιθανή. Έτσι, αποτελεί υπεραπλούστευση η άποψη (σ. 23) ότι «η θεσμική διεύρυνση της κοινωνικής βάσης της εξουσίας... ανοίγει δρόμους στις λαϊκές δυνάμεις για τον κοινωνικό και πολιτικό αυτοπροσδιορισμό». Φτάνει λοιπόν ο Π.Ε. στη λογικά απαράδεκτη πρόταση: «ψηφίζω ΠΑΣΟΚ *επειδή* διαφωνώ ουσιαστικά μαζί του σε αλυσίδα σημαντικών πραγμάτων, από θέματα τρέχουσας πολιτικής, μεσοπρόθεσμων επιλογών και στρατηγικών στοχεύσεων». Μα όταν κάποιος διαφωνεί και στα τρία αυτά επίπεδα μ' έναν πολιτικό σχηματισμό, δεν τον ψηφίζει ούτε «παρόλο», ούτε κατά μείζονα λόγο, «επειδή» διαφωνεί μαζί του...

Η ανένταχτη αριστερά, προσπαθώντας να αντιπαράξει ένα δικό της λόγο στη στεριότητα του ΚΚΕ και την ελιτίστικη ηθικολογία της ανανέωσης παραμένει δέσμια των πολιτικών τους αυταπατών και των πλαισίων που διαρθρώνουν την αστική πολιτική σχέση σαν σχέση κατ' εξοχήν κοινοβουλευτική. Κάνει έτσι ουσιαστικά την ίδια οικονομία μιας ανάλυσης που επιμένει να απουσιάζει, αυτής που «πολιτικοποιεί τα κοινωνικά και θέτει με κοινωνικούς όρους τα πολιτικά προβλήματα». Παράγωγο αυτής της οικονομίας είναι να εμπλέκεται και η «αδέσμευτη» αριστερά στα ίδια προβλήματα «συγγένειας και διαφοράς» που χαρακτηρίζουν τις σχέσεις της παραδοσιακής αριστεράς με το ΠΑΣΟΚ και να εντάσσεται στον οικογενειακό προγραμματισμό τους. Αποτέλεσμα αυτής της ένταξης είναι η μείωση ως την εξαφάνιση της εμβέλειας των επιχειρημάτων

της ανέντακτης αριστεράς κατά της νεο-φιλελευθερίζουσας, ανανεωτικής ή μη, πολιτικής ηθικολογίας.

Θα πρέπει, λοιπόν, πιθανόν να δούμε τα πράγματα από μια ριζικά διαφορετική οπτική γωνία. Κι αυτό γιατί η διαπίστωση του Π. Ευθυμίου ότι «η αριστερά, πλαγιοκοπημένη στα στερεότυπα του παραδοσιακού της λόγου, οπισθοχώρησε στο πεδίο του γενικού πολιτικού λόγου», ισχύει όχι μόνο για την παραδοσιακή, αλλά και για την ανένταχτη αριστερά. Ακόμα, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο λόγος της δεν πλαγιοκοπείται μόνο από το ΠΑΣΟΚ. Αν το ΠΑΣΟΚ, σφετεριζόμενο τον αριστερό λόγο (και πρακτική της παραδοσιακής αριστεράς), πλαγιοκοπεί τους αριστερούς, πλαγιοκοπείται ταυτόχρονα από τον νεοφιλελευθερίζοντα δεξιό λόγο, πιο κραταιό ιδεολογικά γιατί πιο συνεπή με τις ανάγκες μεταρρύθμισης των κοινωνικών και παραγωγικών σχέσεων: η μεταρρύθμιση, από τη φύση της, σκοπεύει στη συντήρηση του μεταρρυθμιζόμενου μηχανισμού. Ο γενικός πολιτικός λόγος της αριστεράς, υπεραμυνόμενος των κεκτημένων που απειλούνται από τη φιλελεύθερη δεξιά, αντιφάσκει και σκοντάφτει στα ίδια πάντα αδιέξοδα της παραγωγικότητας, της συναγωνιστικότητας, της βιωσιμότητας και της ενσωμάτωσης όπου τον φυλακίζει η ίδια του η λογική.

Ποια είναι λοιπόν τα ιδεολογικά και πρακτικά δεδομένα και οι επιπτώσεις του πολιτικού αυτού αδιεξόδου πάνω στην οργάνωση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής; ποια μοντέλα προς συμμόρφωση προτείνει στην «ψωροκώσταινα» η γενικευμένη κρίση της δύσης; Τι θέλουμε εμείς και πώς θα το πετύχουμε; Αυτά είναι τα κεντρικά ερωτήματα που οφείλουν να μας απασχολούν, ιδίως αφού περί «πολιτικού ήθους» η συζήτηση. Είναι πασιφανές ότι ούτε ένα άρθρο, ούτε ένα βιβλίο δεν εξαντλεί το θέμα.

Για να μείνουμε στην προεκλογική περίοδο, όπου άνθισαν μέχρι κορεσμού τα δύο συναφή καινούρια στερεότυπα που προδίδουν τις τάσεις του εκσυγχρονισμού μας, η «ποδοσφαιροποίηση του πολιτικού βίου» και το «πολιτικό ήθος», θα παρατηρήσουμε αρχικά τα εξής: γιατί, αντί να ασχολούνται μονότονα με την κριτική της «ποδοσφαιροποίησης», οι προοδευτικοί μας δημοσιογράφοι δεν μας εξηγούν τι είναι εκείνο που κάνει το βίο «μας» ποδοσφαιρικό, το πάθος των οπαδών ή η έλλειψη διεξόδου από τα συγκεκριμένα προβλήματα; Τι είναι εκείνο που υποσκάπτει τα «αγνά» πολιτικά ήθη; Η υποδαύλιση μόνο του πολιτικού φανατισμού, που, ως ένα μέτρο τουλάχιστον, μεταφράζει τις εμπειρίες ενός χιλιοβασανισμένου λαού και τις φοβερές αντιφάσεις της άνισης κοινωνίας μέσα στην οποία ζει κι εργάζεται; Ή αντίθετα, το να μιλάς για «εξευτελισμό της πολιτικής» την ώρα που εσύ ο ίδιος πρώτος την εξευτελίζεις, προτείνοντας ένα γενικόλογο διαχειριστικό συνονθύλευμα μεταρρυθμιστικών προτάσεων, που ουσιαστικά δεν διαφέρουν σε τίποτα απ' εκείνο του ΠΑΣΟΚ; Πού είναι άραγε το σαφές οικονομικό και πολιτικό πρόγραμμα αλλαγής των κοινωνικών σχέσεων που δομούν τη σημερινή κρίση; Πού είναι οι εναλλακτικές μορφές οργάνωσης των επιμέρους λαϊκών διεκδικήσεων, αυτές που θα επιτρέψουν την υπεράσπιση των κεκτημένων και το ξεπέρασμα της σημερινής στασιμότητας; Μέσα στο φορμαλιστικό πνεύμα της ηθικολογίας ξεχάστηκε ένα ολόκληρο στρώμα διανοουμένων της αριστεράς και παρέλειψε

έτσι να τοποθετηθεί πάνω στα βασικά ερωτήματα που οφείλει να ενέχει γι' αυτούς η απαίτηση του «πολιτικού ήθους». Τι πράγματι περικλείει αυτή η νεοδιατυπωθείσα συνθηματολογία; Πρόκειται μήπως μόνο για τον ανέκαθεν γνωστό αμοραλισμό της Δεξιάς; Για τις φυλακές και τις εξορίες, για τη βία και τη νοθεία, την εξαγορά των ψήφων, τα χαμόγελα της Σόγιερ, για την πελατειακή και ρουσφετολογική πρακτική που έβρισκε στήριγμα στο σύστημα του σταυρού προτίμησης;

Αν πρόκειται περί αυτών, τίποτα το πραγματικά πρωτότυπο, τίποτα το καινούριο που να δικαιολογεί τη συστηματική αναγωγή του «πολιτικού ήθους» σε επίκαιρο προεκλογικό άξονα συσπείρωσης των δυνάμεων της αριστεράς. Σε τελική μάλιστα ανάλυση, όλες αυτές οι πρακτικές της δεξιάς δεν κατανοούνται πολιτικά με τις περί ήθους αναφορές, μα μ' εκείνες της κοινωνικής και πολιτικής πόλωσης, της ταξικής πάλης δηλαδή. Μόνο μύωπες μπορούν να απαιτούν από την πολιτική πρακτική μιας αστικής τάξης που «ως εκ θαύματος» διασώθηκε από την ήττα στον εμφύλιο, να χαρακτηρίζεται από «πολιτικό ήθος». Γενικότερα, μόνο εθελουφλούντες μπορούν να ζητούν από την ταξική πάλη στις διάφορες εκφράσεις της, να περιστρέφεται γύρω από τους γενικούς και συγκεκριμένους κώδικες του ήθους, ανεξάρτητα από τις κυρίαρχες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που αφαιρούν από την ηθική δεοντολογία κάθε συγκεκριμένη υπόσταση.

Μα η περί «ήθους» συνθηματολογία της αριστεράς δεν σκοπεύει ειδικά τη δεξιά. Βάζοντας σε αντιδιαστολή το «πολιτικό ήθος» με την ποδοσφαιροποίηση της πολιτικής ζωής» τσουβαλιάζει υποτιμητικά στη δεύτερη κατηγορία όλους τους «φανατικούς», αριστερούς και δεξιούς, τόσο στο επίπεδο της μαζικής πολιτικής έκφρασης οπαδών, όσο και στο επίπεδο της πολιτικής αντιπαράθεσης των ηγετών τους. Εξασφαλίζει ταυτόχρονα στην υπεροπτική ανανεωτική αριστερά ένα προσώπειο «ήρεμης δύναμης» και «αξιοσέβαστης πολιτικής ωριμότητας» που της επιτρέπει και να συνδιαλλαγεί «με σοβαρότητα» με τους συνεταίρους κι αντιπάλους της και να αντιπαραθέσει στο σταλινικό εξάμβλωμα του ΚΚΕ μια, εξίσου σταλινικής προέλευσης, μάσκα «σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο».

Η αριστερή «ανανέωση» πλασάρει λοιπόν το μοντέλο του δυτικού εκσυγχρονισμού στα πολιτικά και κοινωνικά ήθη της Ελλάδας. Του εκσυγχρονισμού που σταδιακά οδήγησε το ΚΚ Ιταλίας στην αναγνώριση ακόμα και της Ατλαντικής Συμμαχίας σαν «οριστικό δεδομένο» του εκσυγχρονισμού που αποπροσανατολίζει τα λαϊκά στρώματα της Ευρώπης, εξατομικεύοντας τα κινήματα μέχρι της τελικής τους άλωσης από τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία. Κι όμως, είναι νομίζουμε καλύτερα να υπάρχει αντιπαράθεση, έστω και «ποδοσφαιρικά», παρά μια εφιαλτική συνδιαλλαγή και εξίσωση αντιφάσεων πίσω από το παραπέτασμα της «ώριμης πολιτικής σκέψης» των κοινωνικά και πολιτικά ανώριμων, των ιδεολογικά ξεχαρβαλωμένων ατόμων.

Γιατί, τελικά, περί αυτού πρόκειται. Τα προεκλογικά ρεπορτάζ που αφιερώθηκαν στα σχόλια των «ξένων μας», τα έκπληκτα ή συγκαταβατικά γελάκια τους, οι απορίες τους, τα «γιατί στις πλατείες κι όχι από την τηλεόραση», τα περί χυδαιοτήτων ποδοσφαίρου, όλα εκεί στόχευαν: στο να περάσουν ένα «εκ-

Γραφτείτε συνδρομητές στο **ΑΝΤΙ**

θα έρχεται σπίτι σας και θα ενισχύετε έτσι το περιοδικό

συγχρονιστικό» μοντέλο πολιτικής αντιπαράθεσης απ' όπου οι μάζες να απουσιάζουν, εμποδώνοντας τηλεοπτικά την πεποίθηση της αχρηστίας τους στο πολιτικό προσκήνιο, υποτασσόμενες οριστικά στην εξίσωση ένα άτομο = μία ψήφος.

Να απουσιάζει ιδίως η έστω και συμβολική αντιπαράθεση αντιπαλών μαζών. Όπως σ' όλες σχεδόν τις δυτικές χώρες, των οποίων φτάσαμε να προπορευόμαστε στη δημοκρατικότητα, όντας τελευταίοι μ' ένα γύρο διαφορά, στον αγώνα δρόμου που γίνεται, στο φαύλο κύκλο του εκσυγχρονισμού, έτσι και εδώ: το προτεινόμενο μοντέλο επιδιώκει τη σταδιακή μείωση της πρακτικής της πολεμικής πολιτικής αντιπαράθεσης. Σ' όλο και περισσότερες δυτικές κοινωνίες η μεθοδολογία που επικαλείται τον μαρξισμό ταυτίζεται με κάποια, νευρωτικής φύσης, δογματική επιμονή. Η αστρολογία και οι προφήτες, οι Λεπέν κι οι χούλιγκανς, η θρησκεία κι η παράδοση κερδίζουν καθημερινά έδαφος. Στη φιλελεύθερη υποχώρησή του το κράτος παραχωρεί τη θέση του στους χαρισματικούς ηγέτες. Η κοινωνική πρόνοια εγκαταλείπεται λίγο λίγο στο «πιο όμορφο απ' όλα τα επαγγέλματα, τον εθελοντισμό» (φρούτο που εισάγει για πρώτη φορά στην Ελλάδα ο θεσμός της Λαϊκής Επιμόρφωσης). Οι χαρισματικοί ηγέτες δεν μιλούν πια «ξύλινες γλώσσες» της αριστεράς ή της δεξιάς, μιλούν «απλά» και χωρίς υποσχέσεις άλλες από θυσίες, δάκρυα, λιτότητα.

Η προσκοπική αυτή ιδεολογία, τον τραμπουκισμό της οποίας εισάγουν πρακτικά στα ελληνικά πολιτικά ήθη οι φανατικοί της Αυριανής και οι ενωμοτείες της ΟΝΝΕΔ, όλης αυτής της καθαρής (clean) νεότητας κρετινών που παθιάζονται ειλικρινά για την «απαλλαγή» (Ρέντζερς, Κένταυροι κτλ.), στηρίζεται ιδεολογικά σε κάποιες «παραδοσιακές» αρχές: «κοινή» προσπάθεια και θέληση για «νίκη», αξιοκρατία, κοινωνική πειθαρχία, «αγάπη» για τα δημόσια αγαθά. Η «μέση οδός» αντικαθιστά τις «ακρότητες». Ο δάσκαλος κι ο μαθητής ξαναβρίσκονται στις παλιές θέσεις τους (πρόσφατη επίσημη κατεύθυνση για τη δημοτική εκπαίδευση της σοσιαλιστικής Γαλλίας). Κανείς δεν ντρέπεται για το καλογυμνασμένο σώμα του, το χρήμα που κερδίζει ή τον αρριβισμό του. Μα και κανείς δεν αμφιβάλλει για την ηθική του υπόσταση: η πείνα στον κόσμο, η βία, ο ρατσισμός αντιμετωπίζονται με μία επίπλαστη, απολιτική, φιλανθρωπικού τύπου ανησυχία, χωρίς πλέον αναφορά στην πιθανή επίλυση των κοινωνικών αντιθέσεων πάνω στις οποίες τα φαινόμενα αυτά θεμελιώνονται. Η αθλητική μεταφορά υποκαθιστά ιδεολογικά κάθε παλιό, κοινωνικής φύσης, επιθετικό πρότυπο και εικόνα. Ευγενής άμιλλα: το άτομο με τα σπορ «μαθαίνει να ελέγχει τα ένστικτά του για να οργανώσει τη ζωή του πάνω στις αρχές της συνεργασίας και της ειρηνικής συνύπαρξης».

Μια λανθάνουσα δυσπιστία στο πολιτικό επιχείρημα θεωρεί ολοένα, ταυτίζοντας την πολιτική με το πολιτικάντικο πυροτέχνημα και το ψέμα. Αναζητάται ένα νέο είδος πληροφόρησης, «χωρίς κομματική προπαγάνδα» λιπόσαρκης μέχρι εξαϋλώσης, «ειλικρινούς και απλής», μ' ένα λόγο, «πλουραλιστικής». Αυτές οι τάσεις είναι εμφανείς και στην Ελλάδα. Όχι μόνο στο λόγο της εκσυγχρονιστικής δεξιάς, μα και στους διανοούμενους της «συμπαθούς αριστεράς», ιδιαίτερα δε σ' εκείνη την «κουρασμένη απ' τα πάντα» ανανεωτική μερίδα της που είναι σήμερα 30 μέχρι 50 χρονών.

Εκδηλες είναι ακόμα αυτές οι τάσεις σε πολλά, μικροαστικής ιδιαίτερα καταγωγής στρώματα της «γαλαξίας νεολαίας». Αρχίζει να υπάρχει μια προτίμηση στο στιλ «cool» (κρύο), σε αντίθεση με μια «hot» (θερμή) ελληνική προδιάθεση στα ερωτικά και πολιτικά πράγματα. Λιγότερη καψούρα, λιγότερα πάθη, λιγότερες βεντέτες, εγκλήματα τιμής ή πολιτικής διαφωνίας. Αναζητάται μια πιο «πολιτισμένη», φλεγματική ατμόσφαιρα, λιγότερο κραυγαλέα, χωρίς ιαχές και κλάζον, για μια ψυχραιμη ανταλλαγή απόψεων, όπου, μέσα σ' ένα πνεύμα fair

play, νες πα, οι συνομιλητές αναγνωρίζουν το αμοιβαίο του διακαίωμα να διατυπώσουν και την πιο αστήρικτη κάποτε άποψη. Όπου η αντιπαλότητα αμβλύνεται μέχρι ισοπέδωσης για να αντιπαρέλθει τις δυσκολίες της τεκμηρίωσης μ' ένα αδιάφορο κι ανεκτικό «γιατί όχι;» που καθιστά αποδεκτό ακόμα και το απαράδεκτο, που μετατρέπεται σε διαπραγματεύσιμο αντικείμενο όχι μόνο τις νεοφιλελεύθερες λιτότητες αλλά και τις ρωμαλέες της μεθοδολογίες τύπου ΕΠΕΝ... Τι απουσιάζει; Το κριτήριο του νοήματος το «ολοκληρωτικό» πάντα μοντέλο αλήθειας. Απουσία που εδραιώνει τον τρομακτικότερο όλων των ολοκληρωτισμών, αυτόν της εκλογικευμένης και γενικευμένης ασάφειας. Μα αν στα ερωτικά ζητήματα η εξέλιξη επιβάλλει τους νόμους της και σταδιακά αλλοιώνει την παραδοσιακή αντίληψη των πατριαρχικών σχέσεων, σε τι ακριβώς μεταβλήθηκαν οι κοινωνικές σχέσεις ώστε να θεωρήσουμε πιθανή μια άμβλυνση των κοινωνικών αντιθέσεων που όξυναν ως σήμερα τα πολιτικά πάθη; Ερώτημα αναπάντητο απ' τους εκσυγχρονιστές και τους περί τα πολιτικά ήθη κοπτόμενους. Προπαγανδίζοντας όμως την ανάγκη λήθης του εμφυλίου τραύματος (γιατί άραγε;) ο Κύρκος ευχήθηκε στο Σύνταγμα να σταματήσει στην επαρχία αυτή η διαιρέση «δεξιών» κι «αριστερών» καφενείων. Φαίνεται πως το πρόβλημα της μνήμης, της ιστορικής μνήμης όπως κι εκείνο των διαφορών που χρόνια τώρα χωρίζουν δεξιούς κι αριστερούς είναι ένα πρόβλημα ποδοσφαιρικό και πολιτικά ανήθικο...

Φαίνεται ακόμα πως μία πλαστή εικόνα «εθνικής ενότητας» που με λεκτικά τσιρότα προσπαθεί να επουλώσει τα τραύματα που δημιουργούν οι αντιθέσεις στο «κοινωνικό σώμα» θα επέτρεπε, κατά τους ανανεωτές, μια συζήτηση λιγότερο «ποδοσφαιρική» για τα πολιτικά.

Θα προτιμούσαμε αντίθετα μια συζήτηση περισσότερο πολιτική για το ποδόσφαιρο. Γιατί ελλείπει μαζικών πολιτικών συγκεντρώσεων, το γήπεδο έχει υποσκελίζει σ' όλο το σύγχρονο κόσμο την «εκκλησία του δήμου»: αποτελεί ως γνωστό τον μοναδικό χώρο όπου ο κόσμος συγκεντρώνεται, σε ταχτά χρονικά διαστήματα για να εκφραστεί, με την ευκαιρία πολιτιστικών ή αθλητικών εκδηλώσεων, όχι πολιτικά, αλλά μόνο εκτονωτικά. Η κοινή λογική αρκεί για να καταλάβουμε ότι ο παραλληλισμός της προεκλογικής συγκέντρωσης οπαδών μιας παράταξης στο Σύνταγμα με μια συγκέντρωση φιλάθλων στο γήπεδο έχει μια εμβέλεια εξ ορισμού περιορισμένη. Η κοινή λογική αρκεί για να απορρίψει την εξίσωση, κατά μείζονα λόγο, των δύο αυτών συγκεντρώσεων. Μα η υποχώρηση της κοινής λογικής είναι ακριβώς ένα απ' τα πιο χαρακτηριστικά σημάδια της σύγχρονης κρίσης. Σε κάθε σημείο της κρίσης καταρρέει κάτι το κοινό σε όλους. Η προοδευτική εξαφάνιση του μέγιστου κοινού αγαθού, της λογικής επιτρέπει τον εντοπισμό των σημείων όπου ήδη συντελέστηκε μια τέτοια κατάρρευση. Επακολουθεί η ολοένα και μεγαλύτερη δυσκολία συστηματοποίησης και ταξινόμησης των διάσπαρτων εννοιών. Η κοινή λογική αδυνατεί να εξηγήσει τη διαδικασία αυτο-εξαφάνισής της. Εξορίζοντας στο περιθώριο την επιστημονική πολιτική μεθοδολογία, αφήνεται η σκέψη άοπλη, ανίκανη να συσχετίσει ορθολογικά τα επιμέρους φαινόμενα. Αντίθετα, η αναγωγή έστω και της εκτόνωσης των αντιθέσεων στην πολιτική αντιπαράθεση αποτελεί μια ανασταλτική προϋπόθεση στη διαδικασία εκμηδένισης της σημασίας. Αυτής της εκμηδένισης που εισάγει τηλεοπτικά ο νέος δυτικός μεσαίωνας: σε εκατοντάδες χιλιάδων ευρωπαϊκών σπιτιών, το θέαμα του θεάματος που συνεχίστηκε πάνω σε 40 πτώματα για να τα ξεπεράσει σε λίγα λεπτά μ' ένα γκολ, βυθίζοντάς τα ζεστά ακόμα στη λήθη, είναι ακόμα νωπό στις μνήμες. Η εικόνα αυτή ανοίγει στην κοινή λογική δύο τεράστιες συμμετρικές τρύπες: α) σκοτώνονται β) παίζουν. Δύο τρομακτικά παράθυρα. Διαμπερώς ορθάνοιχτη, ανίκανη να συνδυάσει την αντίφαση, η σκέψη ξεχειλώνει. Γίνεται τότε

δεκτική στα πάντα. Αρχίζει να αραδιάζει τους όρους της αντιφασής τον ένα πλάι στον άλλο, σαν αυτονομημένα τμήματα σκανδάλου και τα αποδέχεται όλα στον ταυτοχρονισμό τους.

Η ίδια η διαδικασία «ξεχειλίσματος της σκέψης» ακολουθείται από τη δυτική τηλεόραση και για την πληροφόρηση. Έτσι, ο Γάλλος τηλεπαρουσιαστής Μουρουζί σαγήνευσε μαζί με το νοήμον γαλλικό κοινό, τον κ. Σωμερίτη που έσπευσε να δημοσιεύσει στην «Καθημερινή» ένα μακροσκελές άρθρο εκθειάζοντας την περιβόητη εκπομπή της γαλλικής τηλεόρασης στην οποία συμμετείχε σαν κομπάρσος ο Μιττεράν και σαν πρωταγωνιστής ο Μουρουζί. Για να κερδίσει τη φθίνουσα συμπάθεια του κοινού, ο Μιττεράν παρουσιάστηκε σε μια εκπομπή λοιπόν της οποίας, όπως γράφει ο ίδιος ο Σωμερίτης, ο στόχος δεν ήταν μόνο να πληροφορήσει, αλλά κυρίως να «διασκεδάσει».

Η συνταγή της επιτυχίας της έγκειται στη γρήγορη εναλλαγή μιας πληροφόρησης χωρίς ιεράρχηση, ενός κοκτέιλ εικόνων: ένα μακελιό στο Λίβανο, ένας ντίσκο τραγουδιστής, οι απόψεις του πάπα πάνω στην αντισύλληψη, μια ξαφνική ερώτηση σε γλώσσα αργκό στον Μιττεράν που έπρεπε να απαντήσει με την ίδια διάλεκτο, να μιλήσει για τα... στρουμφ και γενικά, να φανεί όσο δυνατόν απλούστερος, να χρησιμοποιήσει το πιο περιορισμένο και το λιγότερο δυνατόν πολιτικό λεξιλόγιο. Έτσι άρχισε τις προεκλογικές εμφανίσεις του ο Μιττεράν! Αυτό το μοντέλο πληροφόρησης θέλει να μας εισάγει στην Ελλάδα ο νέος κλήρος των φιλελευθέρων δημοσιογράφων, που «έτσι, χωρίς πρόγραμμα», κόπτονται κι αυτοί για τα πολιτικά μας ήθη. Εκτοπίζοντας αυτή τη φορά κάθε πολιτικό λόγο, έστω και γενικό. Παραχώνοντάς τον σε χιλιάδες άλλες αποσπασματικές πληροφορίες. Ως την απλοποίηση των πάντων, η λατρεία της οποίας είναι η μητέρα του κάθε φασισμού. Ως την παράλληλη παράθεση ασύνδετων προτάσεων που αντικαθιστούν την μέθοδο από τον αυθαίρετο κι αδούλευτο ψευτοσυλλογισμό. Μεγάλος απών: η δυνατότητα συγκρότησης των κριτηρίων, που τεκμηριώνουν το νόημα.

Τι έχει να αντιτάξει η σημερινή αριστερά σ' αυτό το απρόσωπο νεοφιλελεύθερο μοντέλο αποσυνθετικής πολιτικής σκέψης;

Τίποτα, έξω πιθανόν από τον παραδοσιακό ουμανισμό της. Κι αυτόν όμως μοιάζει να τον αναιρεί όταν, ασκόπως ηθικολογούσα, μαζί με την εκσυγχρονιστική δεξιά, ταυτίζει τις μαζικές πολιτικές εκδηλώσεις και τη συνθηματολογία τους με τον εξευτελισμό της πολιτικής. Όταν θεωρεί χυδαιότητα την έκφραση των αντιθέσεων στο πολιτικά ζωντανό ελληνικό καφε-νείο (είναι προτιμότερο άραγε το μπιστρώ ή το παμπ όπου όσοι

δεν πάνε μόνο για να μεθύσουν, ανταλλάσσουν κενές φράσεις γύρω απ' το πιο κοινό, ευμετάβλητο, καθημερινό μοιραίο που λέγεται δελτίο καιρού: αντίθετα απ' την πολιτική συζήτηση, που αποτελεί θέμα επικεντρωμένο στη διαχείριση της δημοσίας ζωής, η συζήτηση περί του καιρού, από τον ίδιο τον ευτελή και υπεράνω της κοινωνικής πρακτικής χαρακτήρα της, έχει σαν μοναδικό σκοπό να γεμίσει το αφόρητο κενό μεταξύ των ανθρώπων και σαν τέτοια, αποτελεί πράγματι σημείο των καιρών...). Όταν αγνοεί ότι οι προεκλογικές συναθροίσεις αποτελούν κάποιο στερνό κατάλοιπο της εικόνας της άμεσης δημοκρατίας, τόσο δεμένης με την ελληνική πολιτική παράδοση. Όταν περιφρονεί το ελληνικό πολιτικό καρναβάλι, το εκπληκτικό και μοναδικό εκείνο πολιτιστικό στοιχείο που συνάμα εξορκίζει, ψυχαγωγεί, διακωμωδεί και δια-δηλώνει. Εκείνο που οδήγησε τον κόσμο να κηδέψει τη ΝΔ με ένα κανονικό φέρετρο, μια «χήρα» που το ακολουθούσε με σπαραχτικές οίμωγες κλαίγοντας τον θάνατο της δεξιάς και το πλήθος που βηματίζοντας αργά πίσω της κραύγαζε το γνωστό, ρυθμικό «πέθανε». Ποιο είναι τέλος πάντων το περιεχόμενο του «πολιτικού ήθους» που αμφισβητεί σ' όλες αυτές τις λαϊκές πολιτικές εκφράσεις το δικαίωμα ύπαρξης;

Για να μένει, παρόλες τις «ποτυχίες, παρόλους τους «πειραματισμούς» της προηγούμενης τετραετίας, προσηλωμένος κατά τα 60% του στην αριστερά και τις δημοκρατικές παρατάξεις, ο λαός αυτός πρέπει να είναι πραγματικά πολύ προοδευτικός, ο δημοκρατικότερος πιθανόν σήμερα όλης της Ευρώπης. Δεν έχει να πάρει μαθήματα δημοκρατίας από κανέναν, ιδίως από τις μέχρι αποχτήνωσης παθητικοποιημένες κοινωνίες της νεοφιλελεύθερης δυτικής Ευρώπης. Του αξίζει μια αριστερά καλύτερη από το σταλινικό απολίθωμα του ΚΚΕ, μια ανανέωση πιο γόνιμη από την υπεροπτική σαπουνόφουσκα του εσωτερικού. Ο χώρος για την ανάπτυξη μιας αξιοπιστής νέας πολιτικής προοπτικής υπάρχει, η ευαισθησία του έχει οξυνθεί, οι συνθήκες είναι υπέρ το δέον ώριμες. Του λείπει η οργανωτική έκφραση. Γύρω απ' αυτόν τον άξονα, σ' όλα τα βήματα του πολιτικού λόγου που προσφέρονται, αξίζει πιθανόν να στραφεί ένας διάλογος συγκεκριμένων πια προτάσεων. Είναι επείγον, γιατί πιθανόν, όπως όλοι μάλλον μαντεύουν, πρόκειται για την τελευταία προσπάθεια του είδους πριν την ισοπεδωτική παλινόρθωση της δεξιάς και του μυώδους ακροδεξιού συνδαιτημόνα της...

Είναι τελικά ένα πραγματικό ζήτημα πολιτικού ήθους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΛΥ
ΤΥΠΟ

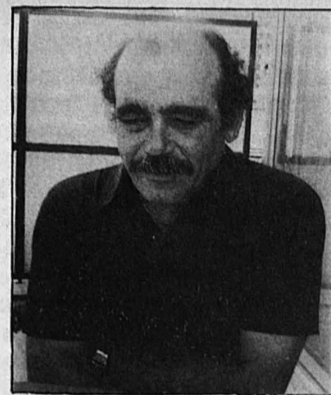
Δυο λευκώματα με
καυστικά σχόλια-σκίτσα
για την
μεταπολιτευτική
Ελλάδα από το 1974 ως
το 1982

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

«Σημασία δεν έχει πόσο σπουδαία πράγματα σου είπαν, αλλά πόσο λειτούργησαν σαν κέντρισμα»

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ο ΘΑΝΑΣΗΣ ΒΑΛΤΙΝΟΣ ΜΙΛΑΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΒΑΓΓΕΛΗ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟ

Θα μπορούσες, κατ' αρχάς, να μου πεις μερικά πράγματα για την καταγωγή σου; Γεννήθηκα σ' ένα μικρό χωριό της Κυνουρίας —στην Αρκαδία είναι αυτό— λέγεται Καράτουλα κι είναι απ' τα ελάχιστα χωριά που κράτησαν το παλιό τουρκικό όνομά τους, δεν το άλλαξε, δεν ακολούθησε αυτή τη μόδα. Δεν ξέρω για ποιους λόγους, αν οι κάτοικοι συνειδητά αντιδράσανε σε μια τέτοια επέλαση εξελληνισμού των τοπωνυμίων, ή απλώς αδιαφορήσανε. Ο πατέρας μου ήταν εμπειροτέχνης εργολάβος, έχτιζε σπίτια, εκκλησίες, τέτοια πράγματα, δούλεψε για ένα μεγάλο διάστημα στην Κόρινθο μετά τους σεισμούς. Η μάνα μου κράταγε το σπίτι όσο εκείνος έλειπε, και έλειπε για μεγάλα διαστήματα. Από το σόι της μάνας μου υπήρχε μια κάποια οικογενειακή διάκριση, όχι διάκριση, δεν ξέρω πως πρέπει να το πει κανείς, είχε έναν αδερφό γιατρό, έναν αδερφό φαρμακοποιό.

Τους είχαν σπουδάσει ξενιτεμένοι συγγενείς τους και νομίζω από τη μεριά της έχω κληρονομήσει ένα είδος αστάθειας νευρικού συστήματος. Από τον πατέρα μου μια φαινομενική σκληρότητα, φαινομενική γιατί στο βάθος δεν ήταν παρά πείσμα και αντοχή στις δοκιμασίες. Απ' τους προγόνους θυμάμαι τη γιαγιά μου μόνο, την περιγράφουνε —τη θυμάμαι αρκετά καλά, αλλά μου λένε ότι ήταν ωραία γυναίκα στα νιάτα της, δυναμική γυναίκα. Τον παππού μου τον ξέρω από φωτογραφίες ήταν ήπιος και μελιχλιός άνθρωπος. Ξέρω τα ονόματα του προπάππου μου και της προγιαγιάς, από τη μεριά του πατέρα μου —Κυριάκος και Κατερίνα. Πρέπει να υπήρχε κάποια ιδιαίτερη αγάπη για τις γυναίκες στην οικογένεια, πέρα απ' το γεγονός ότι είχαν και ωραία ονόματα. Και πρέπει επίσης να ήσανε και γυναίκες αρκετά ερωτικές, αρκετά ζωντανές. Ο παππούς σας μέχρι που πέθανε, δεν με άφησε ποτέ διψασμένη, έλεγε αίφνης η γιαγιά η Μάρθα και καμάρωνε. Το έλεγε με καμάρι και τον μνημόνευε μ' αυτόν τον τρόπο. Απ' το χωριό έφυγα μετά την Τετάρτη Δημοτικού —αυτά έγιναν μες

Γυθείο 26/1932.
Κυριοτέρως αυτό το βιβλίο γράφω:
Συναψτε, η γεία Κορινθίου
Η Ελπίδα των αντρών.
Τελ. Χαννικιά γυναικεία.
Ελπίδα των αντρών - Ελπίδα των αντρών.
Ας μη γράφω τις Γυναικείες τις
Ελπίδες και τις Ανδρικές τις Ελπίδες
— η γεία των αντρών είναι η γεία των αντρών.
Από το 26/1932.
Από τον Κωνσταντή για τον Κωνσταντή.
Τα βιβλία τα λέω αυτά.

στην Κατοχή, κατεβήκαμε στη Σπάρτη, σ' ένα κτήμα έξω απ' τη Σπάρτη. Αυτοβιογραφικά στοιχεία γι' αυτή την περίοδο έχουν περάσει σ' ένα διήγημα, στον «Εθισμό στη νικητοχή».

Εκεί έκανα δυο τάξεις στο γυμνάσιο, ήταν οκτατάξιο τότε. Συνέχισα στο Γυθείο, είχα πάει κοντά σ' ένα θεϊό μου φαρμακοποιό, αυτόν τον αδερφό της μάνας μου, που κατά κάποιο τρόπο ήταν κι ο πρώτος μου δάσκαλος. Ο Κώστας Μάγκας, όπως ήταν το οικογενειακό προσωνύμιό τους— ο γιατρός Μάγκας, ο φαρμακοποιός Μάγκας— διάβαζε, έγραφε σκετς επιθεωρήσεων για τις επαρχιακές παραστάσεις που κάνανε, ερασιτεχνικές παραστάσεις, ήξερε πάρα πολλά πράγματα από τη νεοελληνική λογοτεχνία, τη φιλολογική ζωή, καταγοήτευε τις διάφορες καθηγητριούλες που υπηρετούσαν εκεί, φιλολογίνες που δεν ξεκολλάγανε απ' το φαρμακείο, γιατί μπορούσε να τις θαμπώνει μ' όλα αυτά και ταυτόχρονα τις φλέρταρε. Τον βοηθούσα συχνά, ανακατεύοντας σε πορσελάνινα γουδιά διάφορες ουσίες και τις δίπλωνα σε σκονάκια, χρειαζόταν τέχνη γι' αυτό. Μου την είχε μάθει

και ταυτόχρονα διαπίστωνα τι ωραίο πράγμα είναι η λογοτεχνία μ' αυτές τις νεαρές γυναίκες που μπαινοβγαίνουν στο φαρμακείο σαν σφήκες. Τι ωραίο πράγμα και τι ωραίες υποσχέσεις. Μετά το Γυθείο —όλ' αυτά μέσα στη διάρκεια του Εμφυλίου— συνέχισα στην Τρίπολη και τέλειωσα το γυμνάσιο στην Τρίπολη. Στην Αθήνα ήρθα το '50 να σπουδάσω. Έπρεπε, απ' το σπίτι μου θέλανε να σπουδάσω, τ' αδέρφια μου σπουδάζανε, αλλά εγώ ήμουν μάλλον τεμπέλης για ν' ασχοληθώ συστηματικά με σπουδές, γιατί τότε οι σπουδές σήμαιναν ένα επάγγελμα από το οποίο βγάζεις λεφτά και το οποίο σου παρέχει κι προνόμια, ταυτόχρονα όμως είναι κι ένα είδος σκλαβιάς. Σπουδάσα, λοιπόν, κινηματογράφο, είναι κωμικό να λέει κανείς ότι ήταν σπουδές αυτές, τουλάχιστον εκείνη την εποχή. Αλλά ήταν μια αρχή, μια αφορμή για να ψάξω μοναχός μου και σ' αυτό είχα την τύχη να 'χω καλούς δασκάλους.

Πώς αποφάσισες να σπουδάσεις κινηματογράφο;

Δεν ξέρω, ίσως γιατί είχε πολύ πέραση ο κινηματογράφος, ίσως γιατί πίστευα πως έδινε δυνατότητες, ίσως γιατί υπήρχε ασafώς μέσα μου κάποια τάση, η ανάγκη έκφρασης που δεν είχε βρει ακόμα κατεύθυνση, δεν είχε κρυσταλλωθεί. Είχα μπει βέβαια στην Πάντειο, στην οποία δεν πάτησα παρά σποραδικά και σποραδικά επίσης παρακολουθούσα διάφορες παραδόσεις στη Φιλοσοφική, επειδή με ενδιέφεραν ορισμένα πράγματα, ήθελα να μπορώ να τα διαβάζω στο πρωτότυπο, αλλά κυρίως γιατί ήμουν ερωτευμένος, ή νόμιζα ότι είμαι ερωτευμένος με μια από τις φοιτήτριες. Αυτά μέχρι το '53.

Είχαμε μείνει στο ότι είχατε καλούς δασκάλους. Ποιοι ήταν αυτοί;

Ο Γρηγόρης ο Γρηγορίου που προσπάθησε να διαφοροποιήσει λίγο τα πράγματα με τις ταινίες του, ο Τσαρούχης, ο Πλωρίτης ποιοι άλλοι; Ο Κουν, ο Άγγελος Προκοπίου μας έκανε Ιστορία της Τέχνης αυτός. Ιστορία Κινηματογράφου μας έκανε ένας σεμνότατος δημοσιο-

γράφος, ο Γιώργος Μακρής που έγραφε και κριτική ταινιών στη «Νέα Εστία» νομίζω. Υπήρχε ακόμα μια άλλη, ιδιόρρυθμη φυσιογνωμία, ο Πέτρος Καλονάρος, μακαρίτης πια, είχε εκδόσει το «Χρονικόν του Μορέως», αν θυμάμαι καλά, φιλολογική έκδοση εννών, σε μας πάντως διδασκε Φωτογραφία και στη Σχολή Ευελπίδων Γαλλικά. Τότε αυτά τα ονόματα ήταν ό,τι υπήρχε στην Ελλάδα, στην Αθήνα, και παρά την αναπόφευκτη κριτική απόσταση που παίρνει κανείς τώρα, σημασία δεν έχει πόσο σπουδαία πράγματα σου είπαν, αλλά πόσο λειτούργησαν σαν κέντρισμα, σαν παρότρυνση.

Εκείνο τον καιρό, είχες αρχίσει να γράφεις;
Ναι, ταυτόχρονα έγραφα, αλλά κάπως στα τυφλά και χωρίς να ξέρω, τι πραγματικά ήθελα να κάνω.

Σε τράβαγε δηλαδή πιο πολύ το σινεμά; Κι απ' το σινεμά τι; Η σκηνοθεσία, το σενάριο;
Τα πάντα με τραβάγανε. Ακόμα ακόμα —κι επειδή τώρα είναι λίγο διαφορετικά τα πράγματα, η ωριμότητα που έχει ένας δεκαοχτάρης σήμερα, είναι μεγαλύτερη απ' την ωριμότητα που είχε ένας δεκαοχτάρης τότε— ο κινηματογράφος μπορεί να με τράβαγε με την αίγλη του, με την στιλπνότητά του, με τι άλλο; Με τις προσδοκίες για χρήματα, για ταξίδια, για γκόμενες, για μια ζωή πιο ελεύθερη, αν θέλεις.

Και πώς στράφηκες στο γράψιμο;
Έγραφα από εκείνη την εποχή. Βέβαια, γιατί έγραφα, αυτό δεν ήταν ξεκάθαρο. Αναρωτιέμαι κατά πόσο ξεκινάει κανείς, κατά πόσο η ανάγκη να γράφεις δεν είναι παρά μια ανάγκη να διακριθείς, να ξεχωρίσεις —σε μια πρώτη φάση, η ανάγκη να καλύψεις τις στερήσεις σου και δεν μιλάω για στερήσεις εσωτερικές μονάχα.

Υπάρχουν κάποια βιβλία, ή κάποιες ταινίες που νομίζεις πως σ' είχαν σηματοδέσει εκείνο τον καιρό;

Ταινίες αρκετές, μερικές απ' αυτές τις είδα αργότερα κι ήταν άκρα απογοήτευση. Ταινίες του Ρενέ Κλαιρ, αίφνης, με τον Ζεράρ Φιλίπ, του Ντε Σίκα, του Ροσελίνι, του Φορντ και παραδόξως όχι του Χίτσκοκ. Υπήρχε η κινηματογραφική λέσχη, η πρώτη που είχε γίνει, λειτούργουσε στο Άστυ κάθε Κυριακή πρωί, στην οδό Κοραή, και μέσα απ' τη λέσχη είδαμε τις παλιές κλασικές ταινίες, ή τις σύγχρονες καλές ταινίες που θεωρούνταν αντιεμπορικές και δεν πέραγαν στο κύκλωμα προβολής. Διάφοροι ειδήμονες προλόγιζαν, γίνονταν στο τέλος και συζητήσεις με το κοινό, είχε πάρει ένα χαρακτήρα λίγο τελετουργικό όλη αυτή η ιστορία. Τρέχαμε ακόμα με φίλους —τα καλοκαίρια κυρίως, φτάναμε στα Ταμπούρια, φτάναμε στο Μενίδι

για ταινίες που είχαμε χάσει ή που θέλαμε να ξαναδούμε. Ήσαν οι ταινίες που με σημάδεψαν και αν πρέπει να αναφέρω ένα μόνο τίτλο, θυμάμαι ακόμα τον «Νανούκ του Βορρά».

Κι από βιβλία;

Ένα από τα βιβλία που με κολλήσανε στον τοίχο, στην κυριολεξία, ήταν ο «Ζορμπάς» του Καζαντζάκη, τον διάβασα όταν ήμουν στην πέμπτη οκτατάξιου. Αγόρασα το βιβλίο εντελώς συμπτωματικά, πήγα να τ' αλλάξω, δεν μου τ' αλλάζανε, το άνοιξα, δεν το ξανάκλεισα μέχρι που το τέλειωσα. Μετά το έδωσα σε διάφορους φίλους, με αποτέλεσμα να έχει υπογραμμιστεί όλο το βιβλίο. Είχα υπογραμμίσει εγώ τις μεγάλες φράσεις, αυτές τις μεγαλόστομες φράσεις του Καζαντζάκη, οι υπόλοιποι, ο καθένας υπογράμμιζε ό,τι θεωρούσε επίσης μεγάλο, ή ό,τι είχε απομεινεί ελεύθερο να υπογραμμιστεί. Βρήκα την «Ασκητική» του έπειτα, άλλη ιστορία αυτή κι άλλη ταραχή. Ακόμα ήταν «Η Αληθινή Απολογία του Σωκράτη» του Βάρναλη και η «Ερόικα» του Κοσμά Πολίτη, την οποία διάβασα ίσως λίγο αργότερα, ή ίσως λίγο πιο πριν, δεν θυμάμαι, και με είχε γοητεύσει. Ήξερα σελίδες απ' έξω χωρίς να έχω κάνει καμιά προσπάθεια. Αρνήθηκα έκτοτε να την ξαναδιαβάσω, γιατί φοβήθηκα ότι θα ήτανε μια άλλη απογοήτευση κοντά στις τόσες από βιβλία κι από ταινίες που λάτρεψες, που σ' αγκιστρώνανε και σ' απογοητεύσανε, αλλά κι από απογοητεύσεις της ίδιας της ζωής. Θυμάσαι μια κοπέλα, φερ' ειπείν, που θα ήτανε θεά και την ξαναβλέπεις μετά, όχι γερασμένη, δεν ειν' αυτό —εσύ έχεις απλώς ξεπεράσει ορισμένα πράγματα, έχει ξεκαθαρίσει ίσως το μάτι σου κι αναρωτιέσαι και λες γιατί, για ποιο λόγο;

Ξένη λογοτεχνία, δεν διάβαζες;

Διάβαζα, βέβαια, αλλά δεν θυμάμαι με ποια βιβλία άρχισα. Δεν θυμάμαι ποτέ πρωτοδιάβασα Κάφκα. Δεν ξέρω σε ποια ηλικία, πιθανώς να ήταν κάπως αργότερα. Μου είχε αρέσει πάρα πολύ. Ντοστογιέβσκι πρέπει να διάβασα αμέσως μετά το γυμνάσιο καθώς και Τολστόι, που μ' άφησε μάλλον αδιάφορο αυτός. Δεν υπήρχαν ούτε εκδόσεις πολλές τότε, ούτε βιβλιοθήκες στα σπίτια, ιδίως στην επαρχία που μεγάλωσα εγώ. Στο σπίτι το δικό μου υπήρχε μόνο η εγκυκλοπαίδεια του Ελευθερουδάκη, την έπαιρνε ο πατέρας μου σε τεύχη και την έδενε σε τόμους έπειτα, «Τα Κατά Συνθήκην Ψεύδη» του Νορντάου, αν θυμάμαι καλά το όνομα, βιβλία τέτοια που κατά τη δική του κρίση και μέσα στην εποχή, νόμιζε ότι θα μας ήσαν ωφέλιμα. Λογοτεχνία δεν θυμάμαι, δεν νομίζω ότι

υπήρχε, ίσως μερικά βιβλία του Ιουλίου Βερν, ένας δύο τόμοι.

Μια και μιλάμε για διαβάσματα, θέλω να σε ρωτήσω το εξής. Πριν γράφεις την «Κάθοδο των Εννιά» είχες διαβάσει την «Ιστορία ενός αιχμαλώτου»;

Όχι, δεν είμαι σίγουρος. Νομίζω όχι.

Δεν είχες ακούσει δηλαδή γι' αυτό το βιβλίο;

Δεν είχα ακούσει, αλλά δεν μπορώ να απαντήσω και με σιγουριά.

Κι όταν τη διάβασες, πώς σου φάνηκε;

Η «Ιστορία ενός αιχμαλώτου»; Πάρα πολύ ωραίο βιβλίο. Και γνώρισα αργότερα και τον μακαρίτη τον Δούκα, μέσω του άλλου μακαρίτη του Στρατή του Τσίρκα.

Εκείνου του άρεσε η «Κάθοδος»;

Του Δούκα; Δεν ξέρω. Δεν κουβεντιάσαμε ποτέ. Άλλωστε και τις δύο φορές που τον είδα, ήταν —όχι τυπική η επίσκεψη, αλλά μια επίσκεψη γνωριμίας και δεν είπαμε πολλά πράγματα. Είχα δε την εντύπωση ότι είναι κατάκοιτος και τις δύο φορές τον βρήκαμε ξαπλωμένο στο κρεβάτι, κάποια στιγμή προφανώς ήθελε να κατουρήσει και πετάχτηκε πάνω σα γίγαντας γιατί ήταν ψηλός —πρέπει να ήταν ωραίος άντρας στα νιάτα του— και έμεινα. Είναι ωραίο βιβλίο η «Ιστορία Ενός Αιχμαλώτου».

Αυτό που ρώτησα πριν είναι αν βλέπεις κάποιες συγγένειες ανάμεσα στα δύο βιβλία. Συγγένειες που αφορούν, το ύφος, τη λιτότητα του λόγου. Η συσχέτιση γίνεται και λόγω θέματος μερικές φορές, ο πόλεμος και τα λοιπά, αλλά εδώ μιλάω για το ύφος. Πιθανόν. Υπάρχει μια κοινή γλωσσική καταγωγή και είναι ο μόνος συσχετισμός που βλέπω εγώ. Ανάμεσα στα πράγματα που μ' έχουν επηρεάσει πολύ είναι το δημοτικό τραγούδι. Αυτό είναι κοινοτοπία, αλλά είναι επίσης μια πραγματικότητα. Η οικονομία του, η λιτότητα στην έκφρασή του, η πυκνότητα που έχει, ο τρόπος που χρησιμοποιεί το επίθετο, που χρησιμοποιεί αρκετά σπάνια το επίθετο, ή πάρα πολύ συσσωρευτικά ώστε να εξουδετερώνει τον διακοσμητικό του χαρακτήρα, ο τρόπος που ονομάζει τα πράγματα.

Ύστερα ο Μακρυγιάννης, που είναι άλλη μια κοινοτοπία να το λέμε τώρα —αν δεν είναι κι επικίνδυνο. Έχει μια αμεσότητα στο γράψιμό του, κουβαλάει αυτή την αρετή που είναι εκφραστική αρετή του ελληνικού λαού, που βεβαίως τώρα έχει ισοπεδωθεί, έχει πάει περίπατο. Δεν λειτουργεί πια. Σπάνια θα βρεις κάποιον άνθρωπο, σε χωριά κυρίως, όχι αναγκαστικά μόνο σε χωριά, που κρατάει αυτή τη χάρη, που μπορεί να διηγείται χωρίς να απεραντολογεί. Θυμάμαι μια θειά μου, το πιο απλό πράγμα, πήγανε αίφνης να οργώσουν, έπιασε βροχή,

ξεξέσαν τα μουλάρια, στάθηκαν κάτω από μια γκορτσά για να μη βραχούν. Το έκανε πραγματικά ποίημα, δεν ήταν μόνο το λεκτικό της, που είχε επίσης μια λιτότητα και μια ορθότητα, μια σωστή σχέση μ' αυτό που έλεγε, ήταν κι ο τρόπος που ξαναζούσε το περιστατικό, ο τρόπος που περνούσε μέσα απ' τα μάτια της.

Κάτι άλλο. Η «Κάθοδος των Εννιά», γράφτηκε το '59 και πρωτοδημοσιεύτηκε σε περιοδικό το '63, βγήκε σε βιβλίο το '78. Το ίδιο περίπου συνέβη και με το «Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη», το ίδιο και με τον «Εθισμό στη νικιτίνη», που μόλις πρόσφατα βγήκε σε βιβλίο. Υπάρχουν ακόμα και κάποια κείμενά σου σε παλιά τεύχη του περιοδικού «Τραμ» και σ' άλλα περιοδικά κι εφημερίδες, που δεν έχουν καθόλου εκδοθεί. Θέλω να πω, έχω την αίσθηση πως δεν σε νοιάζει, αν θα βγάλεις ή όχι ένα βιβλίο, πως αδιαφορείς για την παρουσίαση των γραπτών σου.

Δεν νομίζω ότι αδιαφορώ. Πιστεύω πως είναι άλλοι λόγοι που θα τους έλεγα προσωπικούς και δεν ξέρω αν, προσπαθώντας ν' αναπτύξει κανείς αυτούς τους λόγους, δεν αρχίζει να μασκαρεύει λίγο τα πράγματα, να τα παραποιεί. Θα δοκιμάσω ν' απαντήσω μ' έναν άλλο τρόπο. Όταν δημοσιεύτηκε το πρώτο μου διήγημα, ή το δεύτερο, δεν θυμάμαι, μου είπαν ότι θα πρέπει να περάσω απ' το ταμείο γιατί υπάρχουν ορισμένα χρήματα. Είχε δημοσιευτεί στον «Ταχυδρόμο». Ε, λοιπόν, δεν ξαφνιάστηκα, ένιωσα λίγο —πώς να το πω;— ντράπηκα λίγο. Αυτή η δουλειά που ήταν για μένα δουλειά αυστηρά προσωπικής ανάγκης, εσωτερικής ανάγκης, πληρωνότανε. Βεβαίως, τώρα έχω αλλάξει εντελώς αντίληψη και άποψη. Το λέω όμως αυτό γιατί πιθανώς θα μπορούσε να δώσει μια έμμεση απάντηση σ' αυτό που ονομάζεις αδιαφορία.

Πώς θα όριζες την πεζογραφία σου; Ή αλλιώς, τι σ' ενδιαφέρει περισσότερο, όταν γράφεις; Επιδιώκεις κάτι;
Τι μ' ενδιαφέρει; Ο φόβος εδώ είναι ν' αρχίσει να θεωρητικολογεί κανείς. Αυτή η «γαλλική γρίπη», όπως την έλεγε ο Άρθουρ Κάισλερ. Υπάρχει η τάση να δώσεις μορφή σ' ορισμένα πράγματα μέσα σου. Είναι μια ανάγκη να ξεπεράσεις, ξέρω γω, την προσωρινότητά σου; Να ξεπεράσεις τις ελλείψεις, τις αναπηρίες σου; Είναι μια απληστία; Είναι μια τάση να δώσεις σχήμα σε κάτι για να το μονιμοποιήσεις; Και βεβαίως από τη στιγμή που δίνεις σχήμα σε ό,τι σε κυνη-

γάζει σαν εφιάλτης ίσως, ή σαν ωραίος εφιάλτης —φεύγει από πάνω σου; Δεν μπορώ να απαντήσω με μεγαλύτερη σαφήνεια.

Υπάρχουν σύγχρονα βιβλία που θα ήθελες να έχεις γράψει;

Δεν ξέρω. Αυτή τη στιγμή, δεν θα μπορούσα να αναφερθώ σε βιβλία που θα ήθελα να έχω γράψει. Μ' έχουν γοητεύσει βιβλία. Το «Πορτραίτο του Καλλιτέχνη» του Τζόις. Μερικά αμερικάνικα διήγηματα. Ένα διήγημα του Φώκνερ που δεν θυμάμαι καν τον τίτλο του. Είναι κάποιο τμήμα στρατού στον Πρώτο πόλεμο; Είναι κάποιοι Αμερικάνοι στη Γαλλία, είναι κάποιοι Σενεγαλέζοι ανάμεσά τους; Δεν θυμάμαι ούτε την υπόθεση, θυμάμαι απλώς την αίσθηση που μου έκανε. Ακόμα το «Ιερό», του ίδιου. «Η Ανθρώπινη Μοίρα», του Μαλρώ. Ο Παβέζε, που περίπου τον έχει λεηλατήσει ο Αντονιόνι. Τι άλλο;

Πώς γράφεις;

Εννοείς διαδικαστικά, σαν ωράριο;

Οτιδήποτε θα μπορούσες ν' απαντήσεις σε μια τέτοια ερώτηση.

Εντελώς ακατάστατα, εντελώς χωρίς κανένα πρόγραμμα. Δεν υπάρχουν ώρες, παρόλο που έχω διαπιστώσει πως οι πρωινές ώρες είναι οι καλύτερες. Το βράδι έρχεται και σε πλακώνει, υπάρχει η ανάγκη να ξεφύγεις.

Σου 'ρχεται μια ιδέα και κρατάς σημειώσεις; Συνήθως, όσες φορές ξεκίνησα με μια ιδέα ή ένα σχέδιο, δεν πήγε καλά το πράγμα. Υπάρχουν αισθήσεις κυρίως που λειτουργούν επάνω μου. Μια αίσθηση που νιώθω ότι θέλω να την κρατήσω, νιώθω ότι κάπου θα με οδηγήσει, ότι κάτι θα μου δώσει.

Αρχίζεις, δηλαδή, και δουλεύεις χωρίς να έχεις κάτι ξεκάθαρο στο μυαλό σου;

Ένα πλάνο, όχι. Υπάρχει ίσως μια ξεκάθαρη διάθεση. Αλλά ένα πλάνο, όχι.

Στην «Κάθοδο των Εννιά» ποια ήταν η διάθεση;

Είχα απλώς μια φοβερή πίεση. Είχα μια τρομερή κρίση εκείνη την εποχή, ανθρώπινη, υπαρξιακή.

Η οποία μεταφράστηκε στον ασφυκτικό αποκλεισμό μιας ομάδας ανταρτών;

Δεν έβρισκα τρόπο να τη δώσω αλλιώς. Να γράψω μια ερωτική ιστορία, ήταν πέρα από οποιαδήποτε ανεκτά όρια. Δεν έγινε όμως με μια σκέψη, με ένα πλάνο. Σχεδόν μόνο του ήρθε το σχήμα. Βεβαίως, τίποτα δεν έρχεται μόνο του, όταν σ' έχουν απασχολήσει μερικά πράγματα, όταν έχεις σκεφτεί, γιατί ε-

τούτο, γιατί εκείνο, γιατί αυτό το κρίμα. Τότε η διάθεση αυτή μπαίνει στη μέση. Υπάρχει ένα είδος, όχι φενακισμού, αλλά ένα είδος προσχήματος πολλές φορές. Προσχήματος, με την καλή έννοια. Για να περάσουμε σε κάτι άλλο. Ζεις απ' τα βιβλία σου;

Τα χρήματα που παίρνω απ' τα βιβλία μου είναι ελάχιστα. Ας πούμε ότι καλύπτω μ' αυτά τις ετήσιες δαπάνες των τσιγάρων και των εντύπων που αγοράζω.

Ναι, αλλά οι απολαβές ενός συγγραφέα προέρχονται μόνο απ' τα βιβλία του;

Όχι αποκλειστικά. Υπάρχουν χώρες όπου τα πάντα, μια παρουσία, μια διάλεξη, μια συνέντευξη πληρώνεται, είναι αυτονόητο και μάλιστα το κάνουν και με πολύ τακτ. Εδώ δίνεις κάτι σ' ένα περιοδικό και στην καλύτερη περίπτωση σου κρατούν μερικά τεύχη, στη χειρότερη αγοράζει το τεύχος ο ίδιος. Ίσως να υπάρχει και κάποια εξαίρεση, δεν ξέρω. Αλλά αναφέρω αυτές τις λεπτομέρειες γιατί ακριβώς δηλώνουν ένα περιεργο πνεύμα που επικρατεί ακόμα και σε ανθρώπους του συναφιού και είναι η άλλη άκρη του ίδιου πνεύματος που επικρατεί στον πολύ κόσμο. Η ενασχόληση με το γράψιμο είναι ψώνιο —και βεβαίως θα ήταν άδικο να εγκαλέσει κανείς τον πολύ κόσμο, ίσως ίσως θα ήταν άδικο να εγκαλέσει και τον οποιονδήποτε εκδότη. Εδώ είναι οι σχετικές δημόσιες υπηρεσίες, οι διάφοροι οργανισμοί, η ΕΡΤ π.χ., που δίνουν πρώτες τον τόνο.

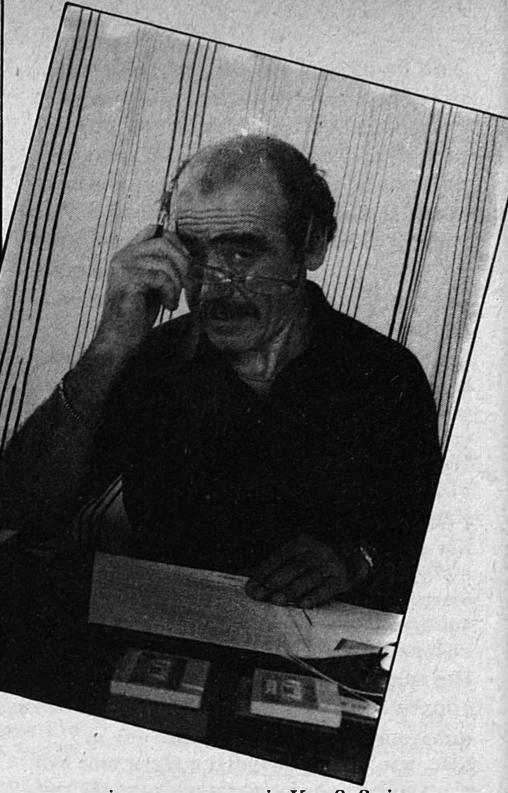
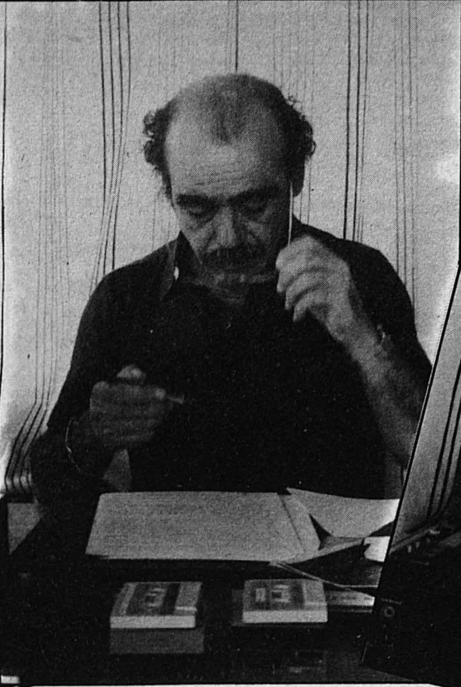
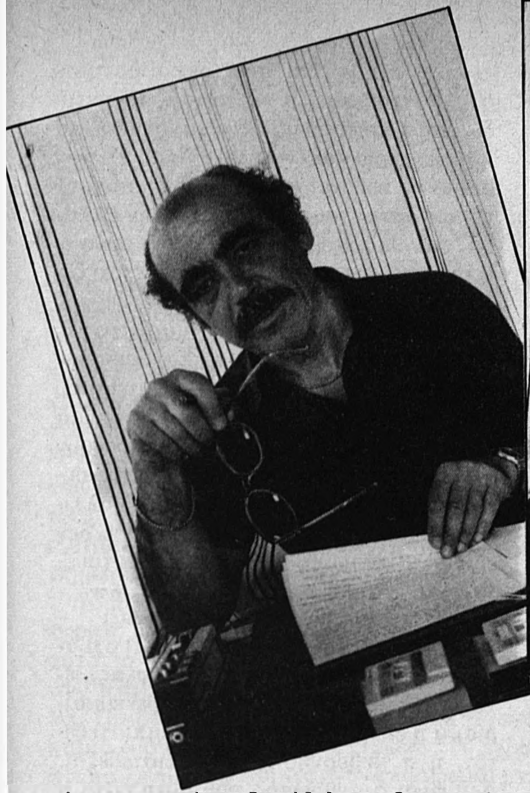
Επομένως, από τι ζεις;

Τώρα, τα τελευταία χρόνια από τον κινηματογράφο, γράφοντας σενάρια. Το περιεργο είναι ότι δεν έχω δουλέψει και πάρα πολύ στη ζωή μου. Για ενάμιση δυο χρόνια έκανα τον εργατοτεχνίτη στον Πειραιά, στο λιμάνι του Πειραιά, στον ΟΛΠ, στην ακτή Ξαβεριού. Αυτό ήταν το '68-'69 και πολύ πιο πριν, το '60 - '63 δούλευα σαν προμηθευτής σε μια κλινική, πήγαίνα στη λαχαναγορά Ρέντη κι αγόραζα ντομάτες, φασολάκια, φρούτα, τα κουβάλαγα εκεί κι από εκεί και πέρα την κοπάναγα. Τώρα αναρωτιέμαι κι εγώ πραγματικά πως έζησα. Δεν κάνω καλαμπούρι. Με δανεικά. Με μικροδανεικά από φίλους.

Μετάνοιωσες γι' αυτό;

Και ναι και όχι. Εκεί είν' το δίλημμα. Πολλές φορές βλαστήμισα την ώρα και τη στιγμή —γαμώ το, να μην έχω μια δουλειά; Βέβαια, όπως στρώνεις κοιμάσαι. Δεν διάλεξα να 'χω μια δουλειά το

**Κυκλοφορεί ο 21ος τόμος του ΑΝΤΙ
που περιλαμβάνει τα τεύχη του Β' εξαμήνου 1984 (265-277)**

‘χα αποφασίσει, δεν ήθελα να δεσμευτώ, ήθελα να έχω μια ανεξαρτησία χρόνου, τελικά όμως γίνεται μια άλλη σκλαβιά αυτό το πράγμα. Γιατί όταν δεν μπορείς να αντιμετωπίσεις τη ζωή σου, όταν δεν μπορείς να βρεις τρόπο να τα βγάλεις πέρα, όλο αυτό σου τρώει περισσότερο χρόνο. Σου τρώει χρόνο, σου τρώει ι-κμάδα. Δεν μπορείς να ησυχάσεις, σου δημιουργεί ανασφάλειες.

Νομίζεις πως υπάρχει κάποια δεοντολογία πάνω σ’ αυτό; Δηλαδή, πιστεύεις πως ο συγγραφέας θα έπρεπε να κάνει μια μόνιμη δουλειά, εξαρτημένη; Ή μήπως θα ‘πρεπε να αρκείται σε διάφορες ευκαιριακές ‘δουλειές, από δω κι από κει;
Θεωρητικά θα έπρεπε να ζει από το γράψιμο, γιατί αυτή είναι η δουλειά του. Δεν μπορώ να φανταστώ έναν μπακάλη που δεν ζει από την μπακαλική, ή έναν παπά που δεν ζει από το παπαδιλίκι. Αλλά αυτό θεωρητικά μόνο, παρά πέρα δεν ξέρω. Μπορώ να μιλήσω μόνον για τον ε-αυτό μου. Δηλαδή, σε μια δουλειά ωρα-ρίου και τέτοια, δεν νομίζω ότι θα ήταν δυνατός να υπάρξω.

Εννοείς σαν συγγραφέας; Ή ανεξάρτητα απ’ το γράψιμο;

Σε σχέση με το γράψιμο. Πιθανώς και ανεξάρτητα απ’ το γράψιμο, ναι. Πιθανό-τατα. Οι απαντήσεις είναι σχετικές. Δεν μπορώ να το πω με σιγουριά. Από την άλλη, το να μην έχω μια δουλειά, μου στοιχίσει αφάνταστα. Μου στοιχίζει α-κόμα.

Αυτό σημαίνει πως έχεις αναγκαστεί να κάνεις κάποιες υποχωρήσεις με τα σενάρια που γράφεις;

Όχι, οι υποχωρήσεις δεν είναι στη δου-λειά που κάνω, οι υποχωρήσεις γίνονται

γιατί πολλές φορές ξέρεις από πριν πως η δουλειά αυτή θα πάει περίπου χαμένη. Κι αν δεν είχα ανάγκη να βγάλω μερικά χρήματα, ίσως να μην την έκανα τη δου-λειά αυτή, όχι γιατί η δουλειά δεν γίνεται σωστά ή δεν μ’ ενδιαφέρει, αρνήθηκα να κάνω δουλειές που δεν μ’ ενδιέφεραν, αλλά δεν θα την έκανα για τη συγκεκρι-μένη περίπτωση, για τον άνθρωπο που μου τη γύρεψε.

Πιστεύεις πως ένας συγγραφέας θα πρέπει να κάνει μια δουλειά που έχει σχέση με το γράψιμο, ή μια δουλειά άσχετη;
Είναι κι αυτό λιγάκι κλισέ. Να μην έχει σχέση με το γράψιμο και τα λοιπά και τα λοιπά.

Δηλαδή, δεν νομίζεις πως ένας συγγραφέας φθείρεται, όταν φερ’ ειπείν κρατάει μια στήλη σε μια εφημερίδα κι είναι υποχρεωμένος να στίβει το κεφάλι του κάθε λίγο και λιγάκι για να βρει κάτι να γράψει;

Εξαρτάται από το ταπεραμέντο του, από την ιδιοσυγκρασία του. Είναι άν-θρωποι που δεν τους κάνει κακό, δεν τους εμποδίζει αυτό το πράγμα. Είναι άλλοι άνθρωποι που γράφουν δύσκολα. Δύσκολα όχι γιατί δεν έχουν ιδέες ή δεν έχουν θέματα, δύσκολα γιατί είναι η σχέση τους με το γράψιμο δύσκολη. Προσωπικά πιστεύω πως θα μου ήταν α-δύνατο, δολοφονικό, να ‘χω μια στήλη κάπου και να πρέπει κάθε μέρα να γρά-φω κάτι. Με παραλύει η ιδέα και μόνο αυτής της δέσμευσης.

Να σε ρωτήσω κάτι άλλο. Πιστεύεις πως πρέπει να υπάρχει κάποια κρατική αρωγή; Βοηθάει ή καταστρέφει, δηλαδή, η ενίσχυση του καλλιτέχνη από το κράτος; Εννοώ, οι υποτροφίες, τα βραβεία κι όλα τα σχετικά. Βεβαίως θα έπρεπε να υπάρχει μια τέ-

τοια μέριμνα κρατική. Και βεβαίως στην Ελλάδα είναι όλα μπλεγμένα. Έχουν κατά καιρούς εκδηλωθεί διάφορες τά-σεις τέτοιες. Το ερώτημα είναι, πως εκ-φράζονται αυτές οι τάσεις και πως πραγματοποιούνται; Με ποιον τρόπο δεν γίνονται παράθυρα ή δρόμοι για έ-ναν κόσμο άσχετο, ή ακόμα και για ά-σχετα πράγματα;

Εννοείς ότι δεν μπορούν να εξασφαλισθούν τα κριτήρια επιλογής;

Σαφώς, δεν μπορούν να εξασφαλιστούν τα κριτήρια. Σαφέστατα ωστόσο μπο-ρούν να εξασφαλιστούν οι μηχανισμοί των κριτηρίων και το σημαντικό είναι αυτό. Γιατί τελικά το πρόβλημα δεν εί-ναι η σχέση κράτους και καλλιτέχνη, αλλά η σχέση κράτους και τέχνης, πράγμα ουσιαστικά διαφορετικό πι-στεύω.

Υπάρχει όμως και η άποψη που λέει πως ο καλλιτέχνης ευνουχίζεται.

Δεν συμφωνώ καθόλου μ’ αυτή την άπο-ψη. Ο καλλιτέχνης δεν ευνουχίζεται, αν-τίθετα νιώθει πάρα πολύ ωραία, όταν ξέ-ρει ότι από κάπου φροντίζουν γι’ αυτόν, που σημαίνει ότι εκτιμάται η δουλειά του, ή ότι εκτιμούν αυτό που προσφέρει μες απ’ τη δουλειά του. Βεβαίως, αν οι ε-ξαρτήσεις αρχίζουν να πηγαίνουν παρα-πέρα απ’ αυτή τη σχέση, ε, τότε είναι σί-γουρα ευνουχισμός, αλλά φταίει μονάχα ο ίδιος.

Ναι, αλλά μιλάμε για έναν δεδομένο χώρο, τον ελληνικό, και ξέρουμε πως στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων ζητούνται κάποια ανταλλάγματα. Τι δουλεύει εδώ χωρίς ρουσφέτι; Και επομένως είναι δυνατόν να συζητάμε για τέτοιες σχέσεις ιδεατές;

Ναι, θα μπορούσαν να μη ζητούνται ανταλλάγματα. Μια έξυπνη πολιτεία γιατί να γυρέψει ανταλλάγματα; Το μεγαλύτερο αντάλλαγμα που παίρνει είναι ότι ο πολιτισμός της στεριώνει, δυναμώνει, αποκτάει πρόσωπο η ίδια —αυτό δεν το 'χει καταλάβει η ελληνική πολιτεία ακόμα. Είναι μεγάλο ατού ενός ακμαίου πολιτισμός, όταν μάλιστα μπορεί και να εξαχθεί.

Αυτό είναι ένα άλλο πρόβλημα. Γιατί, τι θα ξέραμε για τον Χέμινγκουэй ή τον Στάνμπεκ, αν ήταν άλλης εθνικότητας; Δηλαδή, δεν νομίζεις ότι η οικονομική ευρωστία μιας χώρας, βοηθάει και την τέχνη της να πλασαριστεί;

Χωρίς καμιά αμφιβολία.

Και κυρίως, θα μπορούσε η ελληνική τέχνη η σύγχρονη να διοχετευθεί στο εξωτερικό διατηρώντας το πραγματικό της ανάστημα και όχι ως συρτάκι και ως φολκλόρ, ως «Ζόρμπα»;

Πιστεύω ότι θα μπορούσε, αλλά με διαφορετικές φυσικά προϋποθέσεις.

Υπάρχουν δηλαδή μικρές χώρες σαν κι εμάς, που να έχει ακουστεί η τέχνη τους στο εξωτερικό διατηρώντας τις πραγματικές της διαστάσεις;

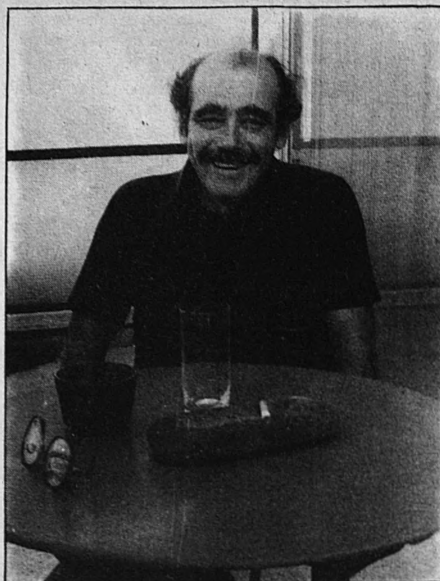
Η Τσεχοσλοβακία είναι μια μικρή χώρα. Και την Πολωνία μικρή χώρα θα την έλεγα. Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής, έστω και αν μερικές απ' αυτές έχουν μεγάλο πληθυσμό, μικρές χώρες είναι.

Με τις ανατολικές χώρες μεπρδεύεται η κατάσταση. Καμιά φορά είναι κι οι γνωστοί λόγοι για τους οποίους η τέχνη τους προβάλλεται στη Δύση. Όσο για τη Λατινική Αμερική, τα Ισπανικά είναι η μεγαλύτερη γλώσσα στον κόσμο.

Έχεις δικίο ο όγκος μιας γλώσσας ιδιαίτερα για τη λογοτεχνία, για το πλασάρισμα όπως το είπες της λογοτεχνίας, είναι αποφασιστικός παράγοντας. Γιατί, αίφνης, υπάρχει μεγάλη αργεντινική λογοτεχνία και δεν υπάρχει βραζιλιάνικη; Ή πιο σωστά γιατί ξέρουμε τη μία και δεν ξέρουμε την άλλη;

Άρα, λοιπόν, είναι η μοίρα μιας μικρής χώρας τέτοια.

Σαφέστατα. Είναι η μοίρα αλλά είναι και η μοιρολατρεία. Ανέφερες τον Χέμινγκουэй και διάβαζα πρόσφατα στο βιβλίο του Μπουνιουέλ —να ένας που οι ταινίες του μ' αρέσουν πάρα πολύ και τον ξέχασα. Αναρωτιέται λοιπόν ο Μπουνιουέλ ποιος θα ήξερε τον Χέμινγκουэй, αν δεν ήταν η Αμερική. Σωστά. Όχι επειδή εκεί τα πράγματα είναι ευκολότερα για τους καλλιτέχνες σε σχέση με την πολιτεία. Είναι όμως οι συνθήκες και ένα γενικότερο πλέγμα συνθηκών που είναι ευνοϊκότερο. Ακόμα και σε λεπτομέρειες. Με ρώτησες γιατί και αν κλώτσησε το σπίτι μου, όταν αποφάσισα να σπουδάσω κινηματογράφο ή να γράψω. Εκείνη την εποχή δεν τολμούσα

να πω ότι γράφω, όχι μόνο στο μικροπεριβάλλον μου, αλλά και σε διάφορους άλλους χώρους. Σε αντιμετωπίζανε λιγάκι σαν ψώνιο. Έχω δεχτεί προπηλακισμούς και από ανθρώπους πολύ κοντινούς, πολύ αγαπητούς μου, πως να το πω, όχι και τόσο άσχετους που να μην μπορούν να καταλάβουν τι προσπαθούσα να κάνω. Κατά κάποιο τρόπο προκρίνεις ένα μαρτύριο, ένα συνεχές μαρτύριο. Δεν έχεις χρήματα, δεν έχεις στοιχειώδη πράγματα, δεν πάω παραπέρα, και για όλους είναι μυστήριο γιατί το κάνεις αυτό. Πρέπει να 'σαι τεμπέλης, ξέρω γω, πρέπει να 'σαι ψυχολογικά ανώμαλος, να 'σαι προβληματικός. Όλο αυτό το κλίμα που τώρα σπάει εδώ στις μεγάλες πόλεις ίσως. Τέτοια προβλήματα δεν τα 'χουν έξω. Υστερα δεν υπάρχουν οι εξαρτήσεις τόσο πολύ, οι κοινωνικές και οικογενειακές, που είναι ένας άλλος τρόπος να ευνοχιστεί κανένας. Και κυρίως κάποιος μπορεί να ζήσει —γιατί ούτε έξω ζούνε απ' τη δουλειά τους, πολύ λίγοι ζούνε— κάνοντας κάτι παρεμπερές ή και χωρίς να 'ναι κάτι παρεμπερές. Μπορούν να ζήσουν κάνοντας ευκαιριακές δουλειές, πράγμα που δεν τους αποκλείει από τίποτα.

Τι νομίζεις, δηλαδή, ότι θα έπρεπε να κάνει το κράτος όσον αφορά τα πολιτιστικά;

Εκείνο που νομίζω είναι ότι θα 'πρεπε να δημιουργηθεί ένα διαφορετικό, καινούριο πνεύμα αντιμετώπισης των πολιτιστικών πραγμάτων. Κι αυτό δεν γίνεται ούτε ερασιτεχνικά, ούτε φιλικά, ούτε, τους καημένους τους καλλιτέχνες, τα παιδιά μας, και ούτε πολύ περισσότερο υστερόβουλα, ας πετάξουμε αυτό το κόκκαλο για να τους προσεταιριστούμε. Γίνεται επιστημονικά, μεθοδικά. Το κακό είναι ότι εδώ έχει επικρατήσει ο τρόπος του ψευτοβολέματος, αυτός ο ολέθριος ψευτοσυνδικαλιστικός

τρόπος ο κατ' επίφασιν δημοκρατικός στα πάντα και για τα πάντα. Γίνονται διάφορες επιτροπές, διάφορα συμβούλια και δεν ξέρω κανέναν οργανισμό για τον οποίο να ευθύνεται ένας. Δεν υπάρχουν τεχνοκράτες του πολιτισμού στην Ελλάδα. Δεν υπάρχουν αυτοί που όχι μόνο έχουν κάνει τις ανάλογες σπουδές και ξέρουν το αντικείμενό τους, αλλά ξέρουν επίσης και το πολιτιστικό μάρκετινγκ, αυτοί που εν συνεχεία θα επανδρώσουν υπηρεσίες, ένα Υπουργείο Πολιτισμού και τα λοιπά. Κατά κανόνα, υπάρχει μια δυσκολία να βρεθούν, ή κι αν βρεθούν δεν χρησιμοποιούνται. Και καταφεύγουμε πάντοτε είτε στους ίδιους τους καλλιτέχνες, είτε στους συγγραφείς, που δεν είναι στο κάτω κάτω κι η δουλειά τους.

Θεωρείς, δηλαδή πως οι καλλιτέχνες δεν πρέπει ν' αναλαμβάνουν τέτοιες θέσεις; Το βρίσκω παρακινδυνευμένο και όχι αποτελεσματικό. Ένας συγγραφέας, ένας καλλιτέχνης θα ανταποκριθεί ευκαιριακά ή επειδή το κόμμα τον εμπιστεύεται, ή η κυβέρνηση τον εμπιστεύεται. Δεν είναι ο άνθρωπος που αυτή είναι η δουλειά του και την ξέρει. Που είναι επαρκής γι' αυτή τη δουλειά.

Αν όμως δεν υπάρχουν οι επαρκείς, οι τεχνοκράτες του πολιτισμού όπως τους ονομάζεις, ποιος θα γεμίσει το κενό τους; Και για να μιλήσουμε πιο συγκεκριμένα. Αν σου προτείνανε μια θέση κάπου, θα πήγαινες; Θα δεχόσουν;

Πιθανόν. Δεν είμαι σίγουρος.

Εννοείς επειδή θα ήταν δύσκολο να πραγματοποιήσεις και να εφαρμόσεις αυτά που πιστεύεις;

Για όλους αυτούς τους λόγους, λέω πιθανόν ναι, πιθανόν όχι. Πιθανόν να πηγαίνα επειδή αυτό θα μου διασφάλιζε έναν πολύ καλό μισθό. Ίσως θα μου έδινε και κάποια εξουσία, αν θέλεις. Μην παριστάνουμε και τις αθώες περιστερές. Απ' την άλλη μεριά, δεν θα πηγαίνα επειδή ακριβώς δεν μπορείς να λειτουργήσεις, δεν μπορείς να κάνεις τίποτα. Μπορεί να έχεις ωραίες ιδέες, να θες να φτιάξεις το 'να τ' άλλο, αλλά κάπου λειτουργούν απαγορευτικές δικλίδες.

Και μια τελευταία ερώτηση. Τι γνώμη έχεις για τις συνεντεύξεις; Κατά πόσο μπορεί να είναι κανείς ειλικρινής; Κατά πόσο αμύνεται και καλλωπίζει τα πράγματα; Μήπως δημιουργεί απλώς και συντηρεί το μικρό του μύθο;

Είναι λίγο σα να ξέρεις ότι σε φωτογραφίζουν. Χτενίζεις τα μαλλιά σου, αν έχεις, φτιάχνεις το πουκάμισό σου, χαμογελάς. Σπάνια αφηγείσαι το πρόσωπό σου να φανεί όπως είναι. Δεν έχεις πρόθεση να ξεγελάσεις κανέναν, ίσως μόνον τον εαυτό σου. Και συνήθως, όταν βλέπεις μετά τη φωτογραφία, νευριάζεις —αν δεν είσαι ανόητος. Αυτά.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Ψυχραιμία παιδιά!

Όλοι γνωρίζαμε από πριν ότι 100.000 περίπου μαθητές επρόκειτο να αποτύχουν στις γενικές εξετάσεις. Όλοι επίσης γνωρίζαμε από πριν ότι η μεγάλη πλειοψηφία των αποτυχόντων θα προερχόταν από τα λύκεια της περιφέρειας της πρωτεύουσας και τις επαρχίες. Και περιμέναμε να δούμε με ποιο τρόπο το σύστημα των εξετάσεων θα πραγμάτωνε την επιλογή. Με άλλα λόγια, «πού θα την πατήσουν» αυτή τη χρονιά οι γόννοι των λαϊκών στρωμάτων που η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους σκευή —ελεγχόμενη από το σύστημα των γενικών εξετάσεων— αποδεικνύεται συστηματικά ελλειποβαρής, σαν τις μερίδες των λαϊκών εστιατορίων.

Λοιπόν, οι νεαροί μαθητές αυτή τη χρονιά «την πάτησαν» κυρίως στην έκθεση, τη φυσική και την ιστορία. Τουλάχιστον αυτό το συμπέρασμα βγαίνει από μια προσεκτική ανάγνωση των στατιστικών δεδομένων που έδωσε στη δημοσιότητα το Υπ. Παιδείας. Συνεπώς, μέχρι εδώ τα γεγονότα δεν εμφανίζουν καμιά αιφνίδια έκπληξη. Επιπλέον, τη βεβαιότητα πως το σύστημα λειτουργεί άριστα, την επικυρώνει η εκτίμηση πως η βάση για την είσοδο στις διάφορες σχολές των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων θα κυμανθεί στα ίδια επίπεδα όπως πέρσι. «Οι βάσεις θα παίξουν δέκα μονάδες πάνω, δέκα μονάδες κάτω», έγραφε ένας δημοσιογράφος που αν έδινε εξετάσεις φέτος, στην έκθεση θα κινδύνευε να κοπεί.

Ο τρόμος της έκθεσης, όμως, φαίνεται πως συνέχει ένα μεγάλο μέρος των δημοσιογράφων. Διότι δεν εξηγείται διαφορετικά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των εφημερίδων κυκλοφόρησε με οκτάστηλα πρωτοσέλιδα που πληροφορούσαν τους περαστικούς ότι «θέρισε η έκθεση». Το φαινόμενο δεν διεκδικεί την πρωτοτυπία. Και τις περαμένες χρονιές η έκθεση —που ως γνωστόν δεν αποστηθίζεται— χαντάκωσε πολλούς μαθητές. Μόνον 9% περισσότεροι πήραν αυτή τη χρονιά στην έκθεση βαθμούς κάτω από τη βάση. Ποιο είναι λοιπόν το γεγονός;

Βέβαια, εκατοντάδες χιλιάδες γονείς, συγγενείς, μαθητές και φίλοι, μπρος στο γυμνό γεγονός της βαθμολογίας, αναζητούν κάποιες αιτίες, ένα λόγο που θα δώσει υπόσταση στον άφατο συγκλονισμό που γεννά η αποτυχία. Το ωμό ερώτημα «τι φταίει», είναι το θέμα που δίνει τροφή σε εκατοντάδες χιλιάδες οικογενειακά δράματα. Όποιοι όμως αγοράσει εφημερίδες δεν πρόκειται να απογοητευθεί. Ο Τύπος σύσσωμος τού συμπαραστέκεται. «Φταίει το σύστημα», «φταίει η κυβέρνηση», «φταίει το μονοτονικό», «φταίει η έκθεση», «φταίει ο Θεός που μας μισεί» κ.ο.κ.

Αν με τη δημοσίευση της βαθμολογίας ανοίγει κάθε χρόνο ο δρόμος για να συζητηθούν σε βάθος τα προβλήματα, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, οι στόχοι, οι ρυθμίσεις και τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης, ο Τύπος δεν παρέχει την αρωγή του για να ευδοκιμήσει αυτός ο διάλογος. Με την παρέμβασή του καλύπτει το ζήτημα, ρευστοποιώντας ταχύτατα τις απορίες.

Υ.Γ. Θα είχε ενδιαφέρον αν το Υπ. Παιδείας, επιβεβαιώνοντας τον τίτλο του ως υπουργείο της Αλλαγής, διόριζε με αξιολογικά κριτήρια μια αδιάβλητη επιτροπή και της ανέθετε να μελετήσει σε βάθος ένα ικανό δείγμα των φετεινών εκθέσεων. Τα πορίσματά της θα μας έδιναν ίσως τη δυνατότητα να ξανασκεφθούμε πολλά ζητήματα της εκπαίδευσης, της γλώσσας και του πολιτισμού μας. Μέχρι τότε: ψυχραιμία παιδιά!

Σημειωματάριο ειδήσεων

● Εαφνικά αποφάσισα και γω σαν το Μίκη Θεοδωράκη που, ενώ πήρε τη γενναία του επιχορήγηση, δήλωσε ότι «δεν ξέρει τίποτε για την πολιτιστική πρωτεύουσα». Η επαρχία ζωντανεύει τέτοιοι καιρό και μας καλεί να ανακαλύψουμε τη νοχέλια και τα αγαθά της.

● Στην παραλία της Αμαλιάδας, ένα εναλλακτικό —θέε μου! πόσο μου αρέσει η λέξη αυτή— κάμπινγκ στήνεται από τις 15 αυτού του μήνα ως το δεκαπενταύγουστο. Το σύνθημά τους πολύ μου αρέσει. «Τώρα! Μέσα στο σοσιαλιστικό καλοκαίρι, προετοιμαστείτε ν' αντιμετωπίσετε τον κρατικό χειμώνα στο σχολείο, τη σχολή, την ανεργία, το στρατό, τη μοναξιά της πόλης». Η διοργάνωση γίνεται από το περιοδικό «τα θέλουμε όλα» —και ποιος αλήθεια δεν τα θέλει όλα;— που εκδίδει μια ομάδα νέων στην Αμαλιάδα. Πληροφορίες για το περιοδικό ή το κάμπινγκ στα τηλέφωνα της Αθήνας: 36.02.644 ή 36.26.319

● Δεν το προλάβαμε, αλλά στη Λαμία έκλεισε στις 3 Ιουλίου μια έκθεση που λειτουργήσε για δέκα μέρες με θέμα «Ένα τραυματισμένο οικοσύστημα». Την εκδήλωση οργάνωσε η «Ομάδα προστασίας περιβάλλοντος Φθιώτιδας». Βιολόγοι, ζωγράφοι, αρχιτέκτονες, εργάστηκαν με ζήλο όπως μαθαίνουμε και μόνο εύγε τους αρμόζει. Ένα μικρό κατατοπιστικό φυλλαδάκι ήταν ο οδηγός της εκδήλωσης που έγινε στα πλαίσια της ετήσιας Λαμιάτικης έκθεσης

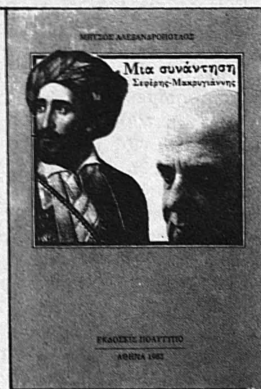
● Από τη θάλασσα στο βουνό τώρα. Το «Κέντρο Ερευνών Ζαγορίου» οργανώνει για έκτη χρονιά, το **Ανοιχτό Σχολείο** που θα γίνει φέτος στο Ανατολικό Ζαγόρι. Τα 45 χωριά του

Ζαγορίου, που παρουσιάζουν ένα ιδιαίτερο επιστημονικό και αισθητικό ενδιαφέρον, προσπαθεί να διασώσει από την αλλοίωση και την ερήμωση το Κ.Ε.Ζ. Στο φετινό πρόγραμμα, που θα διαρκέσει τρεις εβδομάδες, θα συναντηθούν νέοι απ' όλες τις χώρες της ΕΟΚ, οι οποίοι, εκτός των άλλων δραστηριοτήτων που θα αναπτύξουν, θα πάρουν μέρος και στην καθημερινή εθελοντική εργασία για τη διάσωση της περιοχής. Οι νέοι που επιθυμούν να γνωρίσουν ένα από τα ωραιότερα μέρη της πατρίδας μας και πονάνε την ιστορία και τη φύση αυτού του τόπου, μπορούν να δηλώσουν συμμετοχή στη διεύθυνση: Κέντρο Ερευνών Ζαγορίου, Σίνα 4, 45444 Ιωάννινα, τηλ. (0651)30869. Δικαίωμα συμμετοχής: 1.000 δρχ. κατ' άτομο.

● Αυτά τα ολίγα και ελπιδοφόρα από την επαρχία μας. Όμως, όπου και να γυρίσω η Αθήνα με πληγώνει και το νέφος με πλακώνει —και η ομοιοκαταληξία, δεν μειώνει την ουσία...— Ο γνωστός «πολίτης κατά του νέφους» Διονύσης Σκάδου, μέσα από μια σχέση έρωτος - μίσους, όπως φαίνεται, δεν μπόρεσε ρούπι να ξεκολλήσει απ' την καρδιά της πρωτεύουσας και του κακού. Έτσι, έστησε ένα χαριτωμένο στέκι στη γωνία Σόλωνος και Μασσαλίας, όπου μπορείς να φας, να πεις, να διαβάσεις, να κουβεντιάσεις... αφήνοντας απ' έξω (;) το διοξείδιο και το άγχος.

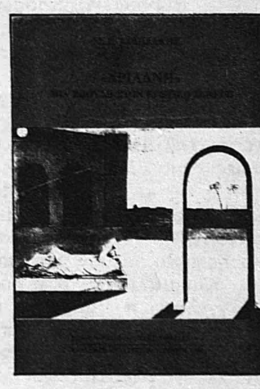
● Πολλά και διάφορα συμβαίνουν βέβαια εν Αθήναις, και παρά τη θρυλουμένη κρίση του Τύπου ο εκδοτικός πυρετός ανεβαίνει. Έτσι, την τρίτη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου, γνωστός επιχειρηματίας της

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΜΗΤΣΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΜΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΣΕΦΕΡΗΣ - ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Μ. Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
«ΑΡΙΑΔΝΗ» - ΜΙΑ ΣΠΟΥΔΗ ΣΤΟΝ
ΕΡΩΤΙΚΟ ΣΕΦΕΡΗ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237

Θεσσαλονίκης εμφανίζεται με το εβδομαδιαίο περιοδικό —ποικίλης πολιτικής ύλης— που θα ακούει στο όνομα «*Τώρα*». Εδώ και τώρα όμως, και πολύ σύντομα οι Κουρήδες της «Αυριανής» και ο Βουδούρης του «Ελεύθερου Τύπου» —αδελφοί ομογάλακτοι της λασπολογίας— ετοιμάζονται, ο καθένας για λογαριασμό του, να εκδώσουν το δικό τους εβδομαδιαίο σκανδαλοθηρικό έντυπο στο σατιρικό στιλ που καθιέρωσε το «*Ποντίκι*». Μόνο που επιδιώκουν να κρατήσουν την ανωνυμία και να αποφύγουν τις ταυτίσεις με την «Αυριανή» και τον «Ελεύθερο Τύπο» αντιστοίχα. «Πάσα ομοιότης» που λένε...

● Στα Χανιά πάλι που όπως γράψαμε στο προηγούμενο σημείωμα έγινε το συμπόσιο «για τα προβλήματα του σοσιαλισμού» —αχ, αυτός ο σοσιαλισμός, όλο προβλήματα έχει— αποφασίστηκε ύστερα από πρόταση του Στρατή Παπαμανωλάκη να γίνουν σε τακτά διαστήματα συνέδρια με το θέμα αυτό.

● Και από το Κρητικό μεταφερόμαστε στο Ιόνιο και συγκεκριμένα στη *Λευκάδα* όπου η «*Ομάδα για την επικοινωνία και την εκπαίδευση στην τέχνη*», σε συνεργασία με το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου, οργανώνει από τις 4 έως τις 30 Ιουλίου, στην αίθουσα τέχνης του Δήμου Λευκάδας, έκθεση εικαστικών έργων, καλλιτεχνών μελών της ομάδας. Στη διάρκεια της έκθεσης θα γίνουν ενδιαφέρουσες εισηγήσεις και συζητήσεις «περί τέχνης», ενώ θα προβληθεί το φιλμ της Βουβούλας Σκούρα «*Εσωτερική μετανάστευση*». Και μια και βρισκόμαστε στη Λευκάδα ας πούμε δυο λόγια από τώρα για το πρόγραμμα των *Γιορτών Λόγου και Τέχνης*, που θα γίνουν στο νησί από 3 έως 11 Αυγούστου και θα είναι αφιερωμένες στον Απόδημο Ελληνισμό. Πολλοί γνωστοί πανεπιστημιακοί δάσκαλοι και διανοούμενοι συμμετέχουν στο μέρος «Λόγου» των Γιορτών, ενώ αξιόλογα ελληνικά και ξένα καλλιτεχνικά συγκροτήματα θα αναλάβουν την τέρψη και την ψυχαγωγία του κοινού.

Μια διαδοχή και μια υπόσχεση

ΚΕΑΡΟΣ

Πολλοί οι επαγγελματίες που διακηρύσσουν συχνά - πυκνά ότι δεν ασκούν επάγγελμα αλλά *λ ε ι τ ο ύ ρ γ η μ α*. Λες και το να είσαι επαγγελματίας αποτελεί ύβρι. Αλλά το πρόβλημα δεν είναι αυτό. Το πρόβλημα είναι, ότι πολλοί επιδιώκουν να καλύψουν το γυμνό επαγγελματισμό με το ωραίο ακουόμενο προσωνύμιο, «λειτουργήμα». Κι ας είναι στην καθημερινή πρακτική τους οι πιο ωμοί επαγγελματίες.

Τελοςπάντων. Λειτουργήμα ή επάγγελμα είναι κι αυτές λέξεις τόσο ταλαιπωρημένες και έννοιες τόσο αλλοιωμένες που μόνον η συγκεκριμένη περίπτωση κάθε φορά επιτρέπει την άνευ εισαγωγικών χρήση του όρου. Εκδότης είναι πάντως ένα επάγγελμα. Και μάλιστα πολύ δύσκολο επάγγελμα· η καθημερινή πρακτική απέδειξε πόσες παγίδες στήνει η επιτηδειότητα στο ανύποπτο αναγνωστικό κοινό.

Στον εκδοτικό τομέα μια άξια γυναίκα, η Νανά Καλιανέση, βοηθούμενη από αξιόλογους συγγραφείς και ικανούς συνεργάτες, κατάφερε τα τελευταία χρόνια να «στήσει» από το μηδέν μια δουλειά: ο εκδοτικός οίκος «ΚΕ-

ΔΡΟΣ» αποτελεί σήμερα πια, σημείο αναφοράς.

Το έργο της Νανάς Καλιανέση και όσων της συμπαραστέκονται χρόνια τώρα, μπορεί κανείς να επικαλεστεί ότι ξέφυγε από τον στενό επαγγελματισμό και διεισδύει να διεκδικεί τον όρο λειτουργήμα. Όχι ότι όλες οι εκδόσεις ήταν άψογες και ήταν πάντοτε σωστά επιλεγμένες. Αλλά ο τόνος, η γενική γραμμή, χαρακτηριστική από μια σταθερή πορεία με στόχο την ποιότητα.

Τώρα πια που η Νανά σιγά - σιγά αποτραβιέται από τη σύντονη παρουσία της στον «ΚΕΑΡΟ», μια μεταβολή συντελέστηκε: το «μαγαζί» άλλαξε χέρια. Πολλοί αναρωτήθηκαν τι πρόκειται να συμβεί. Πόσες καταστροφές θα επισφραγιστούν και μήπως ο «ΚΕΔΡΟΣ» πρόκειται να αλλάξει πορεία πλεύσης —προς το χειρότερο. Δίκαιο το ερώτημα όταν πρόκειται για μια προσπάθεια που αντιπροσωπεύεται από τόσες θετικές πρωτοβουλίες, σε τόσο πολλά χρόνια. Όμως ο «ΚΕΔΡΟΣ» στάθηκε τυχερός. Μια άξια νέα κοπέλλα, με καλλιέργεια και με γνώση του βιβλίου, η Κάτια Λεμπέση, ανέλαβε να συνεχίσει τη δουλειά που η Νανά είχε πριν τρεις δεκαετίες ξεκίνησει. Η πρόκληση είναι μεγάλη αλλά και το κέφι και η θέληση των νέων ανθρώπων μας κάνουν να ελπίζουμε, πως μόνον θετικά θα αποβούν τα αποτελέσματα αυτής της συνάντησης. Από την μεριά μας ευχόμαστε κάθε επιτυχία. Ο εκδοτικός χώρος χρειάζεται ανθρώπους άξιους και με κέφι.

Κ. Καμπίτης

Savannah Bay

Ένας διάλογος πάνω στο βίωμα και τη μνήμη

Στα πλαίσια των εκδηλώσεων Αθήνα — Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, το ελληνικό κοινό είχε την ευκαιρία να παρακολουθήσει μια από τις πιο αξιόλογες παραστάσεις του γαλλικού θεάτρου των τελευταίων χρόνων το Savannah Bay, έργο συνάντησης τριών μεγάλων μορφών της τέχνης: Μαργκκερίτ Ντυράς, Μαντλέν Ρενώ και Εντίν Πιάφ, αρθρώνουν τον ερωτικό γυναι-

θάνατος είναι άραγε πραγματικός, ή συμβολικός; Το γυναικείο κορμί που γεμάτο ερωτισμό αναδύεται από τη θάλασσα για να ξαπλωθεί κάτω από τα μάτια του άντρα-εραστή στο βράχο της Savannah Bay, κρύβει μέσα του όλη την οδυνηρή μνήμη της ερωτικής ιστορίας που εδώ ορίζεται από μια και μόνη σκηνή. Μια σκηνή που τις ψηφίδες της συνθέτουν με μουσική σχεδόν αρμονία οι δύο

κειο λόγο, η κάθε μια με τον προσωπικό της τρόπο έκφρασης: τη γραφή, το θέατρο, το τραγούδι.

Η παράσταση αρχίζει με τη μελωδία «*Mon amour, mon amour*» της Εντίν Πιάφ, που αναδεικνύεται στη συνέχεια ως το βασικό μουσικό μοτίβο της και αποτελεί ταυτόχρονα το κεντρικό θέμα του Savannah Bay: ο απόλυτος έρωτας, αναγκαίος και αδύνατος, διατρέχει επίμονα όλα τα έργα της Ντυράς. Η Μαντλέν Ρενώ υποδύεται τον εαυτό της στο ρόλο της γερασμένης ηθοποιού, που την τραυματισμένη μνήμη της έρχεται να αφυπνίσει ο διάλογος με το νεαρό κορίτσι (εγγονή της;) που τη συντροφεύει. Η Μπιλ Οζιέ παίζει με άνεση και ευαισθησία, ξεπερνώντας τη δυσκολία της συνύπαρξης με ένα «ιερό τέρας» του θεάτρου, αφού το ήθος της Μαντλέν Ρενώ όχι μόνο δεν ευνοεί το ανταγωνιστικό κλίμα, αλλά και αναπτύσσει μια σχέση τρυφερότητας ανάμεσα στις δυο γυναίκες που ξεφεύγει από τα όρια της παράστασης.

Το Savannah Bay είναι ένα συναρπαστικό παιχνίδι που κινείται ανάμεσα στο θέατρο και στο βίωμα, την αποκάλυψη και την απόκρυψη, τη μνήμη και την απώλειά της. Δεν είμαστε βέβαιοι αν η Μαντλέν Ρενώ δεν θυμάται, ή αν δεν θέλει να θυμηθεί ή ακόμη αν προσποιείται ότι θυμάται, ταυτισμένη απολύτως με την χαρακτηριστική της ιδιότητα: αυτή της τέχνης του υποκριτή.

Η απύουσα γυναίκα, γύρω από την οποία περιστρέφεται ο διάλογος —ο κρίκος που συνδέει τα δύο πρόσωπα του έργου— είναι η πεθαμένη κόρη της ηθοποιού ή το φάντασμα της νεότητας της; Ο

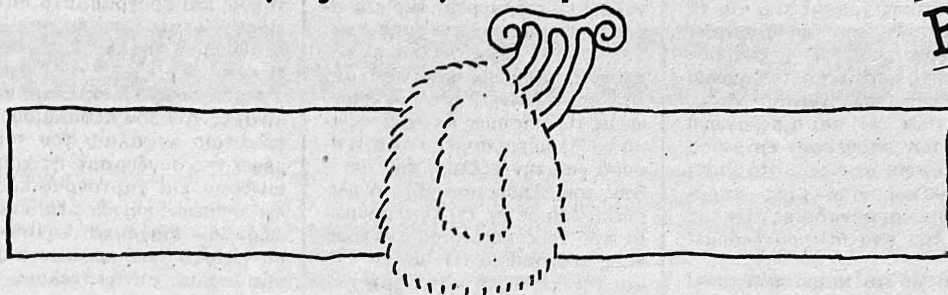
γυναίκες. Είμαστε μπροστά στην οριακή στιγμή ενός έρωτα απόλυτου και γι' αυτό καταστροφικού, που δεν προσφέρεται στην αναπαράσταση αλλά μάλλον υποβάλλεται στο θεατή μέσα από θραύσματα λόγου, μέσα από τους τόνους και τις αποχρώσεις της φωνής. Η Ντυράς προτείνει ένα θέατρο «φωνής» στο οποίο η δράση και τα επεισόδια είναι άχρηστα, επιτυγχάνοντας το δικό της τρόπο επικοινωνίας με το κοινό. «*Πάντα πιστεύω ότι τίποτε δεν αντικαθιστά την ανάγνωση ενός κειμένου, τίποτε δεν αντικαθιστά την έλλειψη μνήμης του κειμένου, τίποτε, κανένα παιχνίδι*», γράφει η Ντυράς («*Αρρώστια του θανάτου*», εκδ. Εξάντας, 1984). Ο λόγος της είναι λόγος που τρέφεται απ' τη σιωπή, τα κενά της μνήμης, τη γυμνή φράση —που αποδίδει κατευθείαν την ουσία των πραγμάτων— και τέλος, την επανάληψη. Ο λόγος της μας δίνει τη δυνατότητα και την ελευθερία, να προβάλουμε πάνω του τη δική μας, προσωπική ιστορία.

Το Savannah Bay είναι θέατρο «κλειστού χώρου». Ωστόσο, πιστεύω ότι το φυσικό σκηνικό της Ρωμαϊκής αγοράς εναρμονιστηκε απρόσμενα και μαγικά με το σκηνικό, το φωτισμό και την ατμόσφαιρα του έργου. Καθώς πλανιόταν στον αέρα η φωνή της Εντίν Πιάφ και η Μαντλέν Ρενώ πρόβαλε σιγά - σιγά από το βάθος της σκηνής την ώρα που έπεφτε το σκοτάδι, ο θεατής δεν ήταν δυνατόν παρά να αφηθεί στη γοητεία της παράστασης δίχως αντιστάσεις.

Χριστίνα Ντουνιά

Οι ιππότες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στεγάζουν γουναραδικά

BIBΛΙΟ-ΚΡΙΤΙΚΗ

Τον τελευταίο καιρό οι εφημερίδες της Ρόδου ασχολούνται με ένα θέμα, που εκ πρώτης όψεως φαίνεται να αποτελεί μια τοπική διένεξη, αλλά έχει πλευρές οι οποίες αφορούν στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις παρεμβάσεις της. Πρόκειται για ξαφνική μετατροπή ενός καταστήματος τουριστικών ειδών που βρίσκεται στην οδό Ιπποτών, στην καρδιά της μεσαιωνικής πόλης, σε γουναραδικό.

Το κατάστημα ανήκει στο Δημόσιο και διαχειριστής είναι το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (Τ.Α.Π.-Α.). Ο μισθωτής του καταστήματος το είχε ενοικιάσει από το 1948 (περίοδο Αγγλοκρατίας) και πλήρωνε μηνιαία, μετά από αναπροσαρμογές το υπέρογκο ποσό των 15.000 δρχ (!). Ο ενοικιαστής, κ. Φ. Παπανικήτας, στηριζόμενος σ' ένα παράθυρο του Ν. 813/78, παραχώρησε την προς αυτόν μισθωτική σχέση σε τρίτους και επενοικίασε το κατάστημα σε γουναραδες. Πρέπει να σημειωθεί ότι ολόκληρο το κτίριο είναι ιστορικό διατηρητέο μνημείο, με βάση την 23084/737/25-8-1948 απόφαση.

Η 4η εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, αντέδρασε σ' αυτή την παράνομη μεταβίβαση, ανακαλώντας την άδεια επισκευών —την οποία είχε πάρει ο προηγούμενος ενοικιαστής— και κατέθεσε ασφαλιστικά μέτρα και αγωγή εξώσεως για τρεις λόγους: παράνομη μεταβίβαση, ιδιόχρηση και άμεση αλλοίωση διατηρητέου μνημείου και του μνημειακού και ιστορικού περιβάλλοντος. Δεν αντέδρασε όμως μόνον η αρμόδια υπηρεσία στην αλλαγή χρήσης του καταστήματος. Διαμαρτυρήθηκε ο τοπικός Τύπος, το ΤΕΕ (τμήμα Δωδ/σου) καταδίκασε την ενέργεια και για το ίδιο θέμα το ΚΚΕ κατέθεσε στις 26 Απριλίου ερώτηση στη Βουλή.

Το όλο θέμα πήρε τελικά το δρόμο της δικαιοσύνης. Δεν θα υπήρχε όμως κανένα πρόβλημα αν νομικός σύμβουλος των παραινόμενων, σύμφωνα με το νόμο, επικοινωνιστών, δεν ήταν ο αντιδήμαρχος Ρόδου κ. Φ. Κωστόπουλος, ο οποίος τυχαίνει να εί-

ναι και γαμπρός του πρώτου ενοικιαστή κ. Φ. Παπανικήτας.

Ουδείς ψόγος βέβαια για το ποιους και τι υπερασπίζεται ο αντιδήμαρχος. Το ουσιαστικό ζήτημα είναι ότι, μετά τη μεταβίβαση ορισμένων αρμοδιοτήτων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για αρχαιολογικά θέματα, ο ίδιος είναι και ο υπεύθυνος εκ μέρους του Δήμου για την υλοποίηση της προγραμματικής σύμβασης του ΥΠΠΕ και του Δήμου Ρόδου, για την συντήρηση, αναστήλωση και ανάπλαση της μεσαιωνικής πόλης (Ν. 1416). Είναι, δηλαδή, ο υπεύθυνος απ' την ΤΑ για την προστασία των συμφερόντων του Δημοσίου που έχουν σχέση με τη διατήρηση του μνημειακού και ιστορικού περιβάλλοντος της πόλης.

Και εδώ προκύπτει, πέρα από το ηθικό θέμα, ουσιαστικό ζήτημα που αφορά στην παρέμβαση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Για το πρώτο —που αφορά το οικονομικό μέρος, και λέγεται ότι το πάρε-δωσε των χρηματικών ποσών, ο λεγόμενος «αέρας», δηλαδή, για την επικοινωνία, είναι μεγάλος, σ' αυτού του είδους τις συναλλαγές— θα αποφασίσει η Δικαιοσύνη. Ορθά όμως, και δικαιολογημένα η αρμόδια Αρχαιολογική Υπηρεσία υπερασπίζεται και τα οικονομικά συμφέροντα του Δημοσίου.

Το δεύτερο μέρος του σκανδάλου, τελικά, είναι και το περισσότερο ουσιαστικό. Πώς συμβαίνει στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Δήμος και πώς η Τοπική Αυτοδιοίκηση θέτει το θέμα της προστασίας ενός μνημειακού και ιστορικού χώρου; Θεωρεί ο αντιδήμαρχος και η Δημοτική αρχή της Ρόδου ότι μ' αυτό τον τρόπο προστατεύεται ο σπουδαιότερος μνημειακός χώρος της Ρόδου; Δηλαδή, η οδός Ιπποτών, που όπως υποστηρίζουν οι περισσότεροι από τους ειδικούς επιστήμονες, είναι ο αρχαιότερος δρόμος της Ευρώπης και χρονολογείται περίπου στα 408 π.Χ. Υπερασπίζεται τέλος η Τοπική Αυτοδιοίκηση, σ' αυτή την περίπτωση, τα οικονομικά συμφέροντα του Δημοσίου ή συντελεί έμμεσα, καλύπτοντας ουσιαστικά, χρηματικές συναλλαγές, που στην

καλύτερη περίπτωση αποτελούν ένα οικονομικό σκάνδαλο;

Διευκολύνονται έτσι παρεμβάσεις οι οποίες συντελούν στην ανάπλαση της μεσαιωνικής πόλης, ή άλλες των οποίων επίκεντρο είναι το κέρδος και η χρήση τμημάτων μνημειακών και ιστορικών χώρων για οικονομικά συμφέροντα;

Δεν γνωρίζουμε την επίσημη θέση της Δημοτικής αρχής, η οποία προς το παρόν σιωπά. Δεν αποτελεί όμως ένα ουσιαστικό θέμα για την ίδια και την πολιτική που ακολουθεί στη διατήρηση της μεσαιωνικής πόλης; Και τέλος, πώς αντιλαμβάνεται η ΤΑ τη συνεργασία της με τις αρμόδιες αρχαιολογικές υπηρεσίες σε τέτοια θέματα, στο βαθμό μάλιστα, που τώρα έχει μεγάλες αρμοδιότητες σ' αυτόν τον τομέα;

Υπάρχει, όμως, και μια ακόμη πλευρά στο ζήτημα «της οδού Ιπποτών». Μερικοί θέλουν να «τιμωρήσουν» τον προϊστάμενο της Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου κ. Ηλία Κόλλια και να τον μεταθέσουν επειδή η επιστολή διαμαρτυρίας που έστειλε στον Δήμαρχο Ρόδου δημοσιεύτηκε στην τοπική εφημερίδα «Πρόοδος». Φαίνεται ότι γι' αυτούς, το καλύτερο, που θα έπρεπε να κάνει ο κ. Κόλλιας ήταν να σιωπήσει ή να συναινέσει και σε μια —γιατί όχι— μετατροπή της οδού Ιπποτών σε πολυκατάστημα. Ένα σούπερ-μάρκετ ας πούμε ή ένα «Μινιόν» στη Ρόδο, για να ικανοποιηθούν γουναραδες, υφασματέμποροι, έμποροι αυτοκινήτων, ψυγείων, κρεατέμποροι κ.ο.κ.

Πάντως, ο κ. Κόλλιας και η εφημερίδα «Πρόοδος» ήδη αντιμετωπίζουν μία μήνυση. Ο αντιδήμαρχος Ρόδου θεωρεί ότι η επιστολή του κ. Κόλλια και η φιλοξενία της στην «Πρόοδο» συνιστούν την εγκληματική πράξη της «συκοφαντικής δυσφήμισης». Το γουναραδικο, ο τρόπος που έγινε και η επέμβαση στην οδό Ιπποτών, πώς μπορεί να χαρακτηριστεί ως πράξη;

Εμείς, πάντως, περιμένουμε με ενδιαφέρον τη θέση του Δήμου.

Α. Ρόδιος

Ο Χρήστος Κυριαζής γράφει για το βιβλίο των Νίκου Πανταζίδη και Κούλας Κασμάτη, «Μέγεθος και Σύνθεση του Πληθυσμού της Πρωτεύουσας», Αθ. 1984, Έκδοση Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών.

Αν ξεκινούσε σχολαστικά τούτη η βιβλιοκριτική, θα λέγαμε πως ο τίτλος του εν λόγω έργου αποτελεί και το μοναδικό του, ίσως, μειονέκτημα: λιτός μέσα στην περιγραφικότητα του και κάπως συμβατικός, υποδηλώνει μία μελέτη δημογραφικού χαρακτήρα (σαν πολλές άλλες ομοειδής που έχουν δημοσιευτεί στην Ελλάδα), και μπορεί μεν να εξοικονομεί κατά τα φαινόμενα το αντικείμενό της, αλλά δεν αντιστοιχεί, ούτε καν παραπέμπει στη φιλοσοφία της, στο «είδος» της, στο συγκεκριμένο μεθοδολογικό της στίγμα: δεν υποδηλώνει, δηλαδή, αυτά τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τούτη την έρευνα από άλλες στατιστικές μελέτες πληθυσμού και που την αναδεικνύουν σε υποδειγματικό, όπως πιστεύουμε, πόνημα κοινωνικής στατιστικής, με διασταυρούμενα πεδία αναφοράς και ερμηνείας σε ό,τι αφορά τα επιλεγέντα εμπειρικά μεγέθη και, ως εκ τούτου, με πολυεπίδη λειτουργικότητα για τον τομέα των κοινωνικών ερευνών (και όχι μόνο γι' αυτόν).

Στον τόμο αυτό —στον οποίο συνεργάστηκαν και οι Ελισάβετ Άλισον, Νανά Μοσχονά, Μαρίνα Πετρούωτη, Κώστας Τσακίρης και Πάρις Τσάρτας— αναλύονται και ερμηνεύονται —με μια μορφή συνοπτικού σχολιασμού του πλούσιου στατιστικού υλικού— μια σειρά ποσοτικά δεδομένα που αφορούν τη δημογραφία, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και την ταυτότητα της εκπαίδευσης του πληθυσμού των 57 Δήμων και Κοινοτήτων της περιοχής της πρωτεύουσας. Το υλικό που αφορά στα παραπάνω μεγέθη —δείκτες συγκεντρώθηκε από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν από τον Ιανουάριο ως τον Απρίλιο του 1983 σε ένα εντυπωσιακό —για τις μέχρη τώρα αντίστοιχου τρόπου έρευνας— δείγμα 30.000 νοικοκυριών. Όπως εκτίθενται δε στο κεφάλαιο που αφορά το «Ιστορικό της Έρευνας», ο εν λόγω τόμος αποτελεί συνθετική επεξεργασία και πρώτη ανάγνωση μιας δέσμης στοιχείων τα οποία θα αξιοποιηθούν σε μια ειδική έρευνα του ΕΚΚΕ για τα «Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης».

Έχουμε δηλαδή εδώ την περίπτωση ενός αυτοτελούς έργου που αξιοποιήσει δεδομένα καταγραφής του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της περιοχής της πρωτεύουσας, τα οποία θα μπορούσαν να είχαν παραμείνει ένας ανεξεργαστος σωρός πληροφοριών εν αναμονή της «μείζονος» έρευνας για τα «Κοινωνικά Χαρακτηριστικά...». Και εδώ κατά τη γνώμη μας εδράζεται μια θετικότητα ιδιαιτερότητας που θα ονομάζαμε «έρευνα μέσα στην έρευνα» και που δίνει τη δυνατότητα, η «τελική» εργασία για τα «Κοινωνικά Χαρακτηριστικά...», να μην αποτελεί το συμβατικό τέλος μιας ερευνητικής διαδικασίας αλλά μια οργανικά αλληλένδετη στιγμή της με προγενέστερες και επιστημολογικά ισοδύναμες βαθμίδες της. Εκτός από το παιδαγωγικό πλεόκρημα που προσφέρει για την ίδια τη διαδικασία παραγωγής του ερευνητικού αντικειμένου, θεωρούμε πως η αυτοτελής και μεθοδολογικά ισότιμη αντιμετώπιση των «προγενέστερων» και των «μεταγενέστερων» σταδίων της έρευνας — αντιμετώπιση που υλοποιείται ακριβώς με την αυτόνομη έκδοση της προκειμένης εργασίας — προδίδει και μια σφαιρική και οργανική αντίληψη για τον τρόπο προσέγγισης και ερμηνείας του ερευνητικού αντικειμένου «Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης»: μια αντίληψη που ξεπερνά τη λογική κατάρτισης του εμπειρικού υλικού και της επεξεργασίας του σε στεγανές χρονολογικές φάσεις ή σε a priori ιεραρχημένες αξίες των στοιχείων του. Το «Μέγεθος και Σύνθεση του πληθυσμού της πρω-

τεύουσας», αναδεικνύει θα λέγαμε μια ερευνητική αναγκαιότητα: την αναγνώριση της ευρετικής πολυμυθίας του εμπειρικού στοιχείου, τη δυνατότητα πολλαπλής ερμηνευτικής χρήσης του και τη συνεκλόυθη συναγωγή υποθέσεων εργασίας για «σκοπούς» διάφορους από το αρχικό σχέδιο της έρευνας («Κοινωνικά Χαρακτηριστικά...») και η συναγωγή αυτών των υποθέσεων εργασίας έγινε δυνατή ακριβώς στη βάση της αναγνώρισης μιας απροσμείωτης και μοναδικής αξιακής τάξης του στατιστικού δεδομένου.

Όταν με τον καιρό περατωθεί η έρευνα για τα «Κοινωνικά Χαρακτηριστικά της Απασχόλησης» και εκδοθούν τα πορίσματα της, θα έχουμε τη δυνατότητα να δούμε τα ίδια, με τον παρόντα τόμο, στατιστικά δεδομένα να εγγράφονται σε μια μεθοδολογική προσέγγιση που θα παραπέμπει, ή θα εμπλουτίζει την αντίστοιχη στην οποία εγγράφηκαν στο «Μέγεθος και Σύνθεση του Πληθυσμού της πρωτεύουσας»: το διαφορετικό σημείο αφετηρίας και η διαφορετική αποδεικτική της έρευνας για τα «κοινωνικά χαρακτηριστικά...» δεν θα αποκλείει το αντίστοιχο σημείο και αποδεικτική της παρούσας, αλλά θα τα τοποθετεί σε μια καλειδοσκοπική προβληματική για την κοινωνία της περιοχής της πρωτεύουσας.

Στο «Μέγεθος και Σύνθεση του Πληθυσμού της Πρωτεύουσας», η περιοχή της Αθήνας χωρίστηκε — με τη βοήθεια χαρτών της ΕΣΥΕ και δεδομένων απογραφής του '81 — σε 40 στρώματα που αντιστοιχούν σε ομάδες Δήμων της περιοχής, ή σε ένα και μοναδικό Δήμο. Από το καθένα από αυτά τα στρώματα επιλέχθηκε ένα τυχαίο δείγμα 6-10 «μονάδων επιφανείας», δηλαδή οικοδομικών τετραγώνων στρώματος, καθένα από τα οποία φιλοξενεί, με βάση την απογραφή του '81, 80-120 νοικοκυριά.

Το σύνολο αυτών των μονάδων επιφανείας αποτέλεσε το πεδίο διαπλοκής των δύο ερευνών, δηλαδή αυτής που παρουσιάζεται στο εν λόγω έργο και εκείνης των «Κοινωνικών Χαρακτηριστικών της Απασχόλησης»: και μιλάμε για πεδίο διαπλοκής των δύο ερευνών, διότι το τυχαίο δείγμα των 30 χιλιάδων νοικοκυριών, αποτελεί το 1ο στάδιο διαμετολήσεως για τη δεύτερη έρευνα (στο δεύτερο στάδιο της θα κληρωθεί το τελικό δείγμα ονομαστικών καταλόγων, οικονομικά ενεργού πληθυσμού, με βάση την καταγραφή του 1ου σταδίου) και ταυτόχρονα το «τελικό» στάδιο για τη μελέτη του μεγέθους και της σύνθεσης του πληθυσμού της πρωτεύουσας, που «αρχικά» δεν απασχόλησε τους ερευνητές ως «αυτοσκοπός».

Δύο χρόνια μετά την απογραφή πληθυσμού του '81 η ευρύτατη

δειγματοληπτική καταγραφή που ενεργήθηκε σε αυτή την έρευνα — παρέχει λόγω του μεγέθους του δείγματος που με μαθηματική εκτίμηση αντιπροσωπεύει ένα σύνολο 3 εκατομμυρίων περίπου ατόμων της περιφέρειας της πρωτεύουσας — και λόγω του ελαχιστοποιημένου τυπικού σφάλματος, μιαν ικανή βάση συγκρίσεων με τις επίσημες απογραφές από το '51 μέχρι σήμερα σε ό,τι αφορά (α) την εξέλιξη του μεγέθους του πληθυσμού, (β) την ηλικιακή του δομή, (γ) τη διάρθρωση του νοικοκυριού σε αναφορά προς τον αριθμό των μελών του και την ηλικιακή κατανομή των μελών του ανά μέγεθος νοικοκυριού, (δ) τη δομή απασχόλησης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και τέλος, (ε) το επίπεδο εκπαίδευσης των οικονομικά ενεργών. Αυτή η διαχρονική συγκριτική παράθεση των βασικών δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών μεγεθών, αποκαλύπτει τις τάσεις εξέλιξης που δεσπόζουν στην ποιοτική σύνθεση του πληθυσμιακού σώματος της πρωτεύουσας, ενώ ο σχολιασμός αυτών των τάσεων δίνει ένα πρώτο μέτρο των θεωρητικών μελετημάτων που διακρίνουν την προβληματική των σχεδιαστών της έρευνας: κοινωνιολογική αναγωγή της στατιστικής ανάγνωσης των πρωτογενών μεγεθών και δυναμική θεώρησή τους, η οποία με τον εντοπισμό των «τομών», αποφεύγει το ερμηνευτικό σχήμα ενός γραμμικού εξελικτισμού.

Η διαχρονική θεώρηση, που αποτελεί και την ύλη του 2ου κεφαλαίου, παραχωρεί τη θέση της σε μία πινακογραφία εξαιρετικά εκτεταμένη — αν κρίνουμε με το συμβατικό μέτρο του συνολικού όγκου του έργου — που λειτουργεί στη βάση μιας άλλου είδους δυναμικής θεώρησης, αυτής του καθ' εαυτού στατιστικού υλικού της έρευνας, το οποίο παρουσιάζεται με τη μορφή των εσωτερικών συναρτήσεων των μεγεθών του. Συγκεκριμένα, αυτή η συστηματική παρουσίαση των ποσοτικών δεδομένων, που αφορούν κυρίως τη διαταξική στρωμάτωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, δεν εκπίπτει σε μια απλή στατιστική συνδυαστική, διότι το «σχέδιο» που τη διέπει υπακούει στο μέλημα της ανάδειξης των θεμελιακών χαρακτηριστικών στη σύνθεση του πληθυσμού της πρωτεύουσας.

Μια σειρά μεταβλητές (επάγγελμα, θέση στο επάγγελμα, κλάδος οικονομικής δραστηριότητας, επίπεδο εκπαίδευσης, συναρτημένα με δείκτες φύλου και ηλικίας), μέσα από την «αναγνώσμενη» και δευτερογενώς επεξεργασμένη κατανομή τους στον πληθυσμό, ανασυνθέτουν γνωστικά την εμπειρική κατεσπαρμένη εικόνα του κοινωνικού ιστού της περιοχής της πρωτεύουσας, αναδεικνύουν την κοινωνιο-

λογική λογική σύνθεσής του και τις δομικές λειτουργίες του. 'Ισως θα ήταν όρος sine qua non η ανάγνωση αυτών των πινάκων από όλους όσους διεκδικούν στρατηγική και προγράμματα παντός είδους αντιπροσώπευσης των πληθυσμών της Αθήνας και του Πειραιά.

Μετά τους 17 εκτεταμένους πίνακες του 3ου κεφαλαίου, στο τελευταίο κεφάλαιο του τόμου, μέσω της συνδυασμένης χρήσης πινάκων και χαρτογραφικών απεικονίσεων, επιχειρείται μια «οριζόντια» διαχωριστική σύγκριση μεταξύ των ομάδων πληθυσμού που συναποτελούν, τα «στρώματα» της έρευνας: από τη σύγκριση αυτή προκύπτει με ευκρίνεια η διαφοροποιημένη ταυτότητα της περιοχής της πρωτεύουσας σε βασικά στοιχεία της κοινωνιολογικής της συγκρότησης. Και εδώ επίσης δόθηκε προσοχή στην παρουσίαση των δεδομένων, με τρόπο που να συνάγονται συμπεράσματα από μια σειρά συσχετισμούς βασικών μεγεθών της κοινωνικής και πολιτισμικής συγκρότησης του πληθυσμού, τόσο σε κάθε ζώνη όσο και στο επίπεδο της διαστρωματικής σύγκρισης.

Η εν πολλοίς περιγραφική αποτίμηση που επιχειρήθηκε μέσα από αυτές τις γραμμές για το «Μέγεθος και Σύνθεση του Πληθυσμού της Πρωτεύουσας» δεν θα μπορούσε να υποκαταστήσει την εμπειρική και, κατά δεύτερο λόγο, θεωρητική επαλήθευση των παρατιθέμενων στατιστικών στοιχείων ή πινάκων και των βασικών υποθέσεων εργασίας της έρευνας. Αυτή η επαλήθευση εξάλλου, ανήκει σε άλλες, ομοειδείς ή όμορες, έρευνες που θα διασταυρωθούν με τα πρωτογενή πορίσματα και το εμπειρικό υλικό αυτής της εργασίας: και το θετικότερο γνώρισμα της τελευταίας, αυτό που δίνει και το ύψος της, είναι ακριβώς το γεγονός ότι συνιστά ένα ανοιχτό πεδίο διάλογου — και μια πρόκληση — με ανάλογα διαβήματα «έρευνας μέσα στην έρευνα» από άλλες περιοχές των κοινωνικών επιστημών: από αυτή την άποψη είναι φυσικό να αναμένεται με εύλογο ενδιαφέρον και «περιέργεια» ο διάλογος της έρευνας για το «Μέγεθος και Σύνθεση του Πληθυσμού...» με εκείνη των «Κοινωνικών Χαρακτηριστικών της Απασχόλησης». Και αν αργήσει ο συγκεκριμένος αυτός ο διάλογος, καλό θα ήταν να επιχειρηθεί ένας άλλος, μέσα από άλλες ερευνητικές εργασίες που θα τολμήσουν, όπως αυτή η έρευνα, μια «προδημοσίευση» και που το θεωρητικό τους ενδιαφέρον, ορισμένες υποθέσεις εργασίας και μια σειρά στοιχεία εμπειρικού υλικού θα έχουν κάποια κωνότητα με αυτά που ενσωματώθηκαν στην έρευνα που παρουσιάστηκε από αυτές εδώ τις στήλες.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ

«Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΑ ΧΙΟΝΙΑ»
ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΣΕΙΡΑ ΝΕΟΛΑΝΙΚΕΣ ΨΗΦΙΔΕΣ 5
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΟΥ - ΑΘΗΝΑ 1981

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. ΚΟΤΖΙΑ ΚΑΙ ΣΙΑ»,
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1985

ΕΠΙΛΟΓΗ από το πρόγραμμα των εκδηλώσεων

Συνεχίζουμε και ολοκληρώνουμε, σ' αυτό το τεύχος, την επιλογή των εκδηλώσεων που παρουσιάζουν, κατά τη γνώμη μας, ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Σ' αυτή την επιλογή δεν συμπεριλαμβάνονται δύο εκδηλώσεις που, όταν το περιοδικό θα κυκλοφορεί, θα έχουν ήδη τελειώσει. Πρόκειται για το Συνέδριο «Ο άνθρωπος στον αιώνα της τεχνολογίας» και την έκθεση «Μια κάποια όψη ροκ» στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων.

Αυτό που υποστηρίζαμε στο προηγούμενο τεύχος, για το πρόγραμ-

μα των εκδηλώσεων, γίνεται πλέον εντελώς προφανές. Σε κρίσιμους τομείς —π.χ. εικαστικά— το πρόγραμμα, όταν αφαιρεθούν οι δίχως ενδιαφέρον εκδηλώσεις που απλώς καταλαμβάνουν χώρο, αποκαθ-
πτεται ως εξαιρετικά αδύνατο.

Δεν αναφέρουμε τις συναυλίες έντεχνης λαϊκής μουσικής, για τις οποίες ο ημερήσιος τύπος αφιερώνει καθημερινά ένα σημαντικό μέρος από τις πολιτιστικές σελίδες του. Αποτελούν πλέον ένα σταθερό χαρακτηριστικό του θέρους, πολύ γνωστό και υπερβρλικά συζητημένο.

Εκθέσεις Εικαστικών

Ελληνική Συμμετοχή

- Μνήμες—Αναπλάσεις—Αναζητήσεις
- Σύνδεσμος Σύγχρονης Τέχνης
- Γκραβούρες και παλιές εικόνες με ναυτικά θέματα
- Νέοι Έλληνες Ζωγράφοι
- «Εικαστικά»
- Έλληνες Θαλασσογράφοι
- Γ. Μπουζιάνης
- Έκθεση Χαρακτικής
- Ομαδική Αποφοίτων ΑΣΚΤ

21/6/85	Ωδείο Αθηνών
24/6/85	Πάρκο Ελευθερίας
30/6/85	Ναυτικό Μουσείο
8/7/85	Γκαλερί Πιερρίδη
15/9/85	Γκαλερί F
30/9/85	Ναυτικό Μουσείο
15/10/85	Εθνική Πινακοθήκη
21/10/85	Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων
1/12/85	Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων

Ξένη Συμμετοχή

- Καλημέρα κύριε Πικάσο
- Ροντέν — Οι αστοί του Καλαί
- Ευγ. Ντελακρουά
- Προραφαηλίτες Ζωγράφοι
- Ολλανδικό τοπίο 17ου αιώνα
- Eduard Mynch
- Σύγχρονη Βελγική Ζωγραφική

20/6/85	Γαλλικό Ινστιτούτο
22/6/85	Εθνική Πινακοθήκη
22/6/85	Εθνική Πινακοθήκη
15/10/85	Εθνική Πινακοθήκη
15/10/85	Εθνική Πινακοθήκη
15/10/85	Εθνική Πινακοθήκη
10/12/85	Εθνική Πινακοθήκη

Πολιτιστική Κληρονομιά - Εκθέσεις

- Δημοκρατία και Κλασική Παιδεία
- Τροία — ανασκαφές και ευρήματα Ερρ. Σλήμαν
- Ελλάδα και θάλασσα
- Το Βυζάντιο και η άλλη Ευρώπη
- Η ελληνική σκέψη μέσα από τη γραφή
- Η Γέννηση της γραφής

21/6/85	Αρχαιολογικό Μουσείο
22/6/85	Ιλίου Μέλαθρον
14/7/85	Κτίριο ΟΛΠ (Πειραιάς)
22/7/85	Παλιό Πανεπιστήμιο (Πλάκα)
5/9/85	Εθνική Βιβλιοθήκη
10/9/85	Πλάκα, οδ. Πρυτανείου 9

Λαϊκός Πολιτισμός - Εκθέσεις

- Η ελληνική γυναικεία φορεσιά άλλοτε και τώρα
- Η ζωή στην Αθήνα πριν το 1834
- Ελληνικές Ναυτικές Ενδυμασίες
- Αγιογραφία και Λαϊκή Ζωγραφική (Ένωση Θεσσαλονικέων)
- Ελληνική Χειροτεχνία ΕΟΜΜΕΧ
- Ελληνική Χειροτεχνία ΕΟΜΜΕΧ

24/6/85	Athenaeum
24/7/85	Κέντρο Λαϊκής Τέχνης και Παράδοσης
20/8/85	Ναυτικό Μουσείο
15/9/85	Πνευματικό Κέντρο Δ. Αθηναίων
3/10/85	Παλιό Πανεπιστήμιο (Πλάκα)
7/10/85	Ζάππειο

Αρχιτεκτονική - Πολεοδομία: Συνέδρια - Εκθέσεις

- Από το τέλος του Αρχαίου κόσμου ως την Ίδρυση του ελληνικού κράτους
- Αθήνα στη στροφή του αιώνα
- Αθήνα—Ευρωπαϊκή υπόθεση 1800-1914
- 150 χρόνια Πειραιά

18/9/85	Ίδρυμα Γουλανδρή—Χορν
20/8/85	Athenaeum
2/9/85	Ζάππειο
10/11/85	Δημοτικό Θέατρο Πειραιά

Συνέδρια - Συμπόσια

- Αυτόματα—Γλώσσες και προγραμματισμός
- Βυζάντιο και Ευρώπη
- Συμπόσιο για την Αρχαία Ναυπηγική
- Ευρωπαϊκός Κινηματογράφος—Πολιτιστική Κληρονομιά
- Η Μεσόγειος στο Μεγάλο Ιστορικό Χρόνο: Πραγματικότητες και νοητικές Αναπαραστάσεις
- Τάσεις και ρεύματα στη σύγχρονη κοινωνική σκέψη
- Γυναίκα και εξουσία
- Δημοκρατία: αξίες και διαδικασίες — Μια πρόκληση για την Ευρώπη
- Οικονομία και Πολιτισμός
- Αθήνα—Πόλη συνεχούς Θεολογικής και Πολιτιστικής Συμβολής

15/7/85	Ναύπλιο
20/7/85	Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών
30/8/85	Μέγαρο CERES (Πειραιάς)
19/9/85	Κιν. Παλλάς
30/9/85	Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
7/10/85	Πάντειος
8/11/85	Πολεμικό Μουσείο
15/11/85	Πάντειος
25/11/85	ΑΣΟΕΕ
12/12/85	Θεολογική Σχολή Παν/μίου Αθηνών

Αρχαιολογία, Περιβάλλον, Ανάπτυξη και Πολιτισμός

Το «Αντί» συνεχίζει την έρευνα που ξεκίνησε στο προηγούμενο τεύχος, με ένα άρθρο που δεν είναι αποκλειστικά ειδικού ενδιαφέροντος, αλλά αφορά στην ουσιαστική προστασία των μνημείων από τον διατεταγμένο φορέα, την Αρχαιολογική Υπηρεσία του ΥΠΠΕ. Το ζητούμενο είναι ο εκσυγχρονισμός αυτής της κρατικής υπηρεσίας.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΥΠΠΕ:

Η διοικητική αναδιοργάνωση της Υπηρεσίας Αρχαιοτήτων και Μνημείων

της Όλγας Αποστολοπούλου - Κακαβογιάννη

— «... ο χώρος των αρχαιοτήτων και των μνημείων είναι κρίσιμος για την πορεία και την καταξίωση του ΥΠΠΕ»¹.

Τα προβλήματα που έθιξε η αρχαιολόγος Λήδα Μόσχου στο προηγούμενο *Αντί* (τεύχος 293), και όχι μόνο αυτά, είναι μια χρόνια πραγματικότητα για τις Υπηρεσίες Αρχαιοτήτων και Μνημείων. Η συσσώρευση τους έχει δημιουργήσει μια εξαιρετικά επικίνδυνη κατάσταση, που απειλεί ήδη χειροπιαστά τις αρχαιότητες, ταλαιπωρεί τους πολίτες και ακυρώνει τους ειδικούς επιστήμονες - υπαλλήλους. Μερικά απ' αυτά απαιτούν τάχιστα την αντιμετώπισή τους.

Κατά τη γνώμη μου δύο είναι τα πρωταρχικής σημασίας θέματα: η αναδιοργάνωση της Υπηρεσίας Αρχαιοτήτων και Μνημείων με τη σύνταξη νέου Οργανισμού Λειτουργίας του ΥΠΠΕ, που θα προβλέπει την αύξηση των θέσεων του εξειδικευμένου προσωπικού, και η χορήγηση των αναγκαίων για την αποτελεσματική λειτουργία της πιστώσεων.

Ο σημερινός Οργανισμός, που είναι βασισμένος στο παραδεδομένο πρότυπο συγκεντρωτικής

διοίκησης, έχει οδηγήσει σε επικίνδυνα *αδιέξοδα*: στην ουσιαστική έλλειψη προγραμματισμού της έρευνας και προστασίας των αρχαιοτήτων και μνημείων και στο γνωστό γραφειοκρατικό υδροκεφαλισμό².

Το αιτούμενο λοιπόν είναι, ένας Οργανισμός λειτουργίας που θα απαλλάξει το ΥΠΠΕ από την γραφειοκρατική απασχόληση με θέματα καθημερινής τριβής και θα του επιτρέψει να ασκήσει *ουσιαστική* πολιτιστική πολιτική. Με την ευρεία αποκέντρωση αρμοδιοτήτων τα θέματα αυτά θα αντιμετωπίζονται στην περιφέρεια την οποία θα αφορούν.

Η νέα διάρθρωση του ΥΠΠΕ πρέπει να γίνει σε τρία επίπεδα (όλοι, συνδικαλιστικοί φορείς και πολιτική ηγεσία, συμφωνούν σ' αυτό): κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Η Κεντρική Υπηρεσία

Θα καθορίζει την εθνική πολιτική, προχωρώντας στο σχεδιασμό του έργου της έρευνας και προστασίας σε πανελλήνιο επίπεδο, και θα κατανέμει ανάλογα τα κονδύλια. Θα είναι αρμόδια για την πρόσληψη του εξειδικευμένου επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού και τη διαρκή επιμόρφωσή του. Την οργάνωση προγραμμάτων διεπιστημονικής έρευνας και συνεργασίας με αντίστοιχες Υπηρεσίες άλλων χωρών. Τέλος, θα αναλάβει τη δημοσιοποίηση του αρχαιολογικού έργου μέσω των εθνικών δικτύων ενημέρωσης, των ανοικτών πανεπιστημίων, των εκθέσεων, όπως και με την έκδοση ενός πολιτιστικού περιοδικού, προσιτού σε όλους, που θα κυκλοφορεί ακόμη και στα περιπτερα.

Στην Κεντρική Υπηρεσία θα πρέπει να «συμπυκνωθούν»

—ανάλογα με το αντικείμενο— οι Διευθύνσεις, οι οποίες και θα συντονίζονται από έναν επιστήμονα σχετικής ειδικότητας. Οι προϊστάμενοι μαζί με έμπειρους, διακεκριμένους υπαλλήλους, θα πρέπει να απαρτίζουν ένα Συμβούλιο Προγραμματισμού, το οποίο, αφού μελετήσει τις προτάσεις των Περιφερειών και ιεραρχήσει τις προτεραιότητες, θα εισηγείται στην πολιτική ηγεσία τον γενικό προγραμματισμό του έργου σε πανελλήνια κλίμακα. Την εποπτεία για την πορεία την υλοποίησης θα έχουν οι αρμόδιες κατά θέμα Διευθύνσεις.

Η Περιφερειακή Υπηρεσία

Η δημιουργία μιας Περιφερειακής Υπηρεσίας μπορεί να αποτελέσει το σημαντικότερο στοιχείο στην προσπάθεια αναβάθμισης του ΥΠΠΕ: Θα προγραμματίζει σε γενικές γραμμές το έργο των Τοπικών Εφορειών Αρχαιοτήτων, σύμφωνα με τις εισηγήσεις τους, και θα το υποστηρίζει επιστημονικά με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό και με τη λειτουργία μεγάλης, πλήρως ενημερωμένης, επιστημονικής βιβλιοθήκης, και τεχνικά με την οργάνωση ειδικών Υπηρεσιών, όπως: Υπηρεσία Εναλίων Αρχαιοτήτων, Κέντρο Συντήρησης, Υπηρεσία Αναστήλωσης και Τεχνικών Κατασκευών. Σταθερός στόχος θα πρέπει να είναι η δημιουργία ενός Ερευνητικού Κέντρου - Ινστιτούτου που θα οργανώσει την επιστημονική έρευνα στην Περιφέρεια.

Η Περιφερειακή Υπηρεσία θα εισηγείται στην Κεντρική Υπηρεσία σχετικά με τις προτεραιότητες στο χώρο της και τα αναγκαία κονδύλια.

Θα ασχολείται, επίσης, με την κατανομή του εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού στις Τοπικές Εφορείες, την οργάνωση διανομαρχιακών ερευνητικών προγραμμάτων και επιστημονικών σεμιναρίων, και θα έχει την γενική εποπτεία της επιστημονικής δραστηριότητας των Εφορειών. Θα πρέπει, επίσης, να μετέχει σε διανομαρχιακά προγράμματα πολιτιστικής παρέμβασης με εκθέσεις και διαλέξεις.

Την περιφέρεια θα διοικεί ο Περιφερειακός Έφορος και το Περιφερειακό Συμβούλιο, που θα απαρτίζεται από τους προϊστάμενους των Εφορειών και εξειδικευμένους υπαλλήλους, ανάλογα με το θέμα. Βασικός στόχος πρέπει να είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση όλων των θεμάτων που θα διαβιβάζουν οι Εφορείες.

Η Τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων και Μνημείων

Θα είναι η βασική διοικητική και επιστημονική μονάδα, που θα έχει την ευθύνη όλων των αρχαιοτήτων και μνημείων του νομού. Το επιστημονικό έργο της θα εποπτεύεται από την Περιφερειακή Υπηρεσία και το διοικητικό διαχειριστικό από τη Νομαρχία, η οποία θα χρηματοδοτεί τις δραστηριότητες και θα παρέχει πλήρη διοικητική και τεχνική υποστήριξη με μη εξειδικευμένο εργατοτεχνικό και διοικητικό προσωπικό. Έτσι, όλα τα θέματα θα είναι δυνατόν να αντιμετωπίζονται αμέσως, για το συμφέρον των αρχαιοτήτων και των πολιτών, ενώ οι επιστήμονες θα αξιοποιούν πλήρως τις ικανότητές τους.

Μεγαλύτερη διάσπαση των υπηρεσιακών μονάδων περικλείει τον κίνδυνο να χάσουν αυτές τον επιστημονικό χαρακτήρα τους και να μεταβληθούν σε στειρές διοικητικές υπηρεσίες, υποβαθμίζοντας έτσι τους εξειδικευμένους επιστήμονες και απειλώντας τα ίδια τα μνημεία³.

Επειδή η νέα διοικητική διάρθρωση της χώρας φαίνεται να καθυστερεί, είναι πλέον ανάγκη μετά την ψήφιση του Βαθμολογίου, το ΥΠΠΕ σε συνεργασία με τους φορείς των εργαζομένων να προχωρήσει στη σύνταξη του Οργανισμού Λειτουργίας, θεσμοθετώντας διανομαρχιακές Υπηρε-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

ΠΙΕΤΡΟ ΙΝΓΚΡΑΟ

Η κρίση και ο τρίτος δρόμος

Κεντρική διαθεση «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Τηλ 72 29 237—72 32 819

Στ' άλογο, στ' άλογο Ομέρ Βρυώνη

Μια πρόταση για «εναλλακτικές» διακοπές

σίες που αύριο θα μπορούν να αποτελέσουν τις Περιφερειακές Υπηρεσίες, και ενιαίες Εφορείες νομαρχιακού επιπέδου, που θα μπορέσουν αύριο να συνδεθούν διοικητικά με τις Νομαρχίες. Θα καταστεί λοιπόν δυνατόν να αρχίσει από τώρα η οργάνωση και η δημιουργία υποδομής στην Περιφέρεια και τις τοπικές Εφορείες με τη δημιουργία εκεί των απαραίτητων οργανικών θέσεων, βιβλιοθηκών και εργαστηρίων⁴.

Η οργάνωση, βέβαια, αυτή θα παραμείνει ένα ακόμη αναποτελεσματικό σχήμα, αν παράλληλα δεν καταρτισθεί εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της Υπηρεσίας Αρχαιοτήτων και Μνημείων, με τον οποίο θα καθορισθούν οι υποχρεώσεις, αλλά και τα δικαιώματα όλων των υπαλλήλων, ώστε να καταργηθούν τα στεγανά και να αξιοποιηθεί σωστά το ανθρώπινο δυναμικό με την πλήρη συμμετοχή όλων, ανάλογα με τα τυπικά, αλλά και τα ουσιαστικά τους προσόντα.

Σαν ένα απλό μέλος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΕ προσδοκώ η αλλαγή αυτή να δημιουργήσει εκείνες τις προϋποθέσεις που θα μου δώσουν επιτέλους τη δυνατότητα να εργασθώ σαν άνθρωπος —γιατί συχνά οι συνθήκες εργασίας των εργαζομένων στην «Αρχαιολογική Υπηρεσία» είναι απάνθρωπες— και σαν επιστήμονας, πράγμα που σήμερα είναι ένα απλησίαστο όνειρο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Ο πυρήνας των απόψεων για μία άλλη διοικητική διάρθρωση της Υπηρεσίας Αρχαιοτήτων και Μνημείων βρίσκεται σε πρόταση που είχε υποβάλλει στο Σύλλογο Εκτάκτων Αρχαιολόγων τον Ιούλιο του 1975. Σχετικό είναι και το θέμα εισήγησής μου στο Έκτακτο Συνέδριο του Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων για τον Οργανισμό της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΕ (1984 —τα Πρακτικά υπό εκτύπωση).

1. Από την «Πολιτική Πρόταση για τον Οργανισμό», που συντάχθηκε από τους συμβούλους της Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (τέλη 1983 —αρχές 1984).

2. Στον ισχύοντα Οργανισμό του ΥΠΠΕ (Π.Δ. 941/77), το σύνολο των οργανικών θέσεων υπαλλήλων ΑΤ, ΜΕ, είναι 823. Από αυτούς 454 είναι διοικητικοί υπάλληλοι (340 ανήκουν στην Κεντρική Υπηρεσία), οι αρχαιολόγοι είναι 210 (24 ανήκουν στην Κεντρική Υπηρεσία), ενώ οι τεχνικοί είναι 159 (οι 103 βρίσκονται στην Κεντρική Υπηρεσία). Μετά τις μονιμοποιήσεις των τελευταίων χρόνων, η κατάσταση δεν έχει πολύ αλλάξει.

3. Το θέμα της έρευνας και προστασίας των αρχαιοτήτων και μνημείων δεν είναι δυνατόν να αποτελέσει αντικείμενο φροντίδας αποκλειστικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, γιατί η πολιτιστική κληρονομιά δεν αποτελεί αντικείμενο τοπικού ενδιαφέροντος, αλλά εθνικού, και σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις που η χώρα μας έχει υπογράψει είναι υπόθεση παγκοσμίου ενδιαφέροντος (Ν. 1126/81 και Ν. 1127/81).

4. Αυτή ήταν περίπου και η τελική πρόταση της εισήγησης των συμβούλων της Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών.

Οι περίφημοι στίχοι του Α. Βαλαωρίτη και η μελοποίησή τους από τον Δ. Σαββόπουλο, είναι η καλύτερη συνοδεία μιας φυγής από την Αθήνα του νέφους.

Βέβαια, μέχρι τώρα τα άλογα ήταν μηχανικά. Με τις μοτοσυκλέτες, τα αυτοκίνητα, τα αεροπλάνα και τα καράβια, οι δραπετές των πόλεων έφταναν στον περιπόθητο τόπο αναψυχής, όπου όμως, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, είχαν τα ίδια προβλήματα με την πόλη. Συνωστισμός στην πλαζ, ρύπανση, ηχορύπανση, κυκλοφοριακό κτλ.

Είναι λοιπόν πολύ δύσκολο να ξεκουραστεί κανείς στη σημερινή Ελλάδα. Εκτός ίσως αν αποφασίσει να «το παίξει» ριζικά διαφορετικά. Αν καταργήσει δηλαδή ριζικά το μοντέλο διακοπών στο οποίο μέχρι σήμερα έχει συνθίσει.

Ήδη στη Δ. Ευρώπη και στις ΗΠΑ αναπτύσσεται ραγδαία ένας νέου τύπου τουρισμός ή αν θέλετε, μια νέα σχέση με τον ελεύθερο χρόνο των διακοπών. Νέοι κυρίως άνθρωποι (αλλ' όχι μόνοι) επιχειρούν «εναλλακτικές» διακοπές, προσπαθώντας να αποφύγουν τη μεταφορά —σε μικροκλίμακα έστω— της ζωής της πόλης στην επαρχία.

Μια τέτοια προσπάθεια, ίσως η πρώτη και μοναδική μέχρι αυτή τη στιγμή, είναι και ο «Ιππόκαμπος» του Ερρίκου Λεφόρτ στο χωριό Κατηγιώργη του Πηλίου.

Ο Ε. Λεφόρτ είναι ένας Γάλλος που αγάπησε την Ελλάδα και έγινε πιο Έλληνας από πολλούς νεοέλληνες. Μιλάει άσφoga ελληνικά —με πληριετικές αποκλίσεις—, έχει κτήματα με ελιές, κασιέρες και φτιάχνει ωραίο τυρί. Έχει ακόμη ένα παλιό σταύλο που τον μετέτρεψε σε ένα θαυμάσιο σπιτί, και μια απέραντη αγάπη για το Πήλιο και τη διαφύλαξη της φυσικής και οικιστικής του ομορφιάς. Σκέφθηκε λοιπόν ο Ερρίκος πως αν το Πήλιο το ζούσαμε αλλιώς, και θα το μαθαίναμε καλύτερα, και θα το αγαπούσαμε και θα το προστατεύαμε και θα περνάγαμε και καλύτερα.

Παλιός ιππέας ο ίδιος και εκπαιδευτής αλόγων, σκέφτηκε και οργάνωσε τον «Ιππόκαμπο». Αγόρασε δηλαδή άλογα που τα νοικιάζει για 2.000 την ημέρα και προσφέρεται ο ίδιος για οδηγός έτσι ώστε μια παρέα να μπορεί να διασχίσει όλο το Πήλιο με τα άλογα, κατασκηνώνοντας όπου θέλει, κάνοντας απάντι όπου της αρέσει, περνώντας από τους πιο υπάτους δρόμους, χωρίς να αντικρύσει —αν το επιθυμεί— ούτε ένα μέτρο ασφάλτου.

Τα άλογα που χρησιμοποιεί ο Ερρίκος δεν είναι λεπτεπίλεπτα άλογα ιππασίας. Είναι καλοδιαλεγμένα πληριετικά άλογα, κατάλληλα και για τρέξιμο —για όποιον θέλει— και για μακρές πορείες. Πάντως άλογα καλά γυμνασμένα και πειθαρχικά, κατάλληλα ακόμα και για κείνους που ποτέ στη ζωή τους δεν έτυχε να έχουν καλή σχέση με το ευγενές σπορ της ιππασίας.

Να μια περιγραφή ενός τριήμερου διαδρομών στην περιοχή γύρω από το Κατηγιώργη.

Πρώτη μέρα: Ξεκινήσαμε από το Κατηγιώργη ο Ερρίκος Λεφόρτ, ο Ηλίας Μαρκόπουλος, και ο υπογραφόμενος. Από Λάκες σε Πλατανιά. Στο ένα τέταρτο πορείας φτάνουμε στην πηγή της Δάφνης όπου ανάμεσα σε γιγάντια πλατάνια τρέχουν κρυστάλλινα νερά, ποτίζουμε τα ζώα. Ανηφορίζουμε μέσα από έξοχους ελαιώνες από Δάφνη προς Μουρτίτσα. Περνάμε από Καταβόθρα και φτάνουμε πάνω από το Καστρί, υπέροχο λιμανάκι, θαυ-

μάσιο για μπάνιο. Από κει πάλι μέσα από ελαιώνες κατηφορίζουμε προς Πλατανιά. Αριστερά η θάλασσα, στο βάθος η Εύβοια, δεξιά σε αλλεπάλληλους κυματισμούς οι πλαγιές του Πηλίου. Άφιξη στον Πλατανιά. Από κει με τα πόδια στην έξοχη παραλία του Μικρού. Μπάνιο, καλό φαγητό. Επιστροφή απ' την ίδια γενικά κατεύθυνση με παραλλαγές στη διαδρομή. Παράκαμψη για πότισμα στην πηγή Νυμφών με τις λεύκες.

Δεύτερη μέρα: Ξεκινάμε από Λάκες προς Πάλτση. Περνάμε από τη Λύρα προς Μουρτίτσα. Μπάνιο σε απότομο βράχο που κρέμεται μέσα στη θάλασσα. Μόνοι εμείς, ο ουρανός και η θάλασσα. Ανηφορίζουμε μέσα από εξαιρετικά τοπία προς Πατηχώρι. Από Πατηχώρι κόβουμε για Αη-Ελιά. Ο Αη-Ελιάς είναι ένα έξοχο πληριετικό εκκλησάκι, σε μια κορυφή που βλέπεις σε μεγάλο βάθος το Πήλιο. Από Αη-Ελιά, ανάμεσα σε υπέροχες μυρωδιές από φασκόμηλο και θυμάρι, σε δάση από φτέρες, βατομουριές, ρείκια και θάμνους κάθε λογής, κατηφόρισμα προς Πάλτση. Θαυμάσια παραλία. Ωραίες διαδρομές γύρω απ' την Πάλτση.

Τρίτη μέρα: Από Πάλτση πάλι προς Κατηγιώργη. Μέσα από ελιές, πεύκα, πλατάνια, άρεους, σκίνους, κουμαριές, βαλανδιές, οι χωματόδρομοι και τα μονοπάτια του Πηλίου σε ζαλίζουν με το οξυγόνο, την ομορφιά και την καθαριότητα της ατμόσφαιρας και του τοπίου. Το πρωί ξεκινώντας απ' την Πάλτση, δεκάδες αηδόνια μας καθλώνουν κάτω απ' τα δέντρα ενώ δίπλα μας κυλούσε ένα δροσερό ρυάκι. Ανηφορίζουμε πάλι προς Αη-Ελιά. Για μια και μόνη φορά κάνουμε 3-4 χιλιόμετρα ασφάλτο, ώσπου να κατέβουμε απ' τον Αη-Θανάση στο Προμύρι. Από κει από άλλο δρόμο φτάνουμε στη Λύρη. Στάση στην παραλία της Θεοτόκου με ερείπια πρωτοχριστιανικού ναού και έξοχη θάλασσα. Μπάνιο, επιστροφή στις Λάκες. Το βράδυ στο μαγαζί του Κώστα Βούλγαρη στο Κατηγιώργη η ωραιότερη κακαβιά εδώ και χρόνια. Το Κατηγιώργη είναι σκάλα ψαράδικη, και κάθε μέρα διαλέγεις απ' το καΐκι φρέσκο ψάρι.

Αυτές οι τρεις μέρες με τα 60-80 χιλιόμετρα μέσα στο Πήλιο ήταν από τις ωραιότερες εμπειρίες. Η δυνατότητα που σου δίνει το άλογο να «κόβεις δρόμο» εκεί που σου αρέσει. Να στέκεσαι όπου θες. Να κανονίζεις μόνος σου το ρυθμό. Αν θες απλό περπάτημα, τροχασμό ή καλπασμό ή και ανάπαυση όπου σου αρέσει το τοπίο.

Αυτή η ομορφιά των εναλλαγών του τοπίου. Αυτή η τεράστια γκάμα δυνατοτήτων που παρέχει το άλογο για επιλογές που αυτοκίνητο/μοτοσυκλέτα δεν επιτρέπουν ενώ το περπάτημα δεν συζητείται. Αυτή η δυνατότητα να κατασκηνώνεις όπου θες ή να μένεις σε ξενοδοχεία και ξενώνες επιλογής σου. Η φροντίδα του Ερρίκου και η θαυμάσια γνώση του τόπου, των ανθρώπων και των... αλόγων.

Να μια ωραία εμπειρία. Αν θέλετε να την δοκιμάσετε και να τη συμμεριστείτε, μαζευτείτε μια παρέα δυο, τρεις, τέσσερις, πέντε φίλοι, τηλεφωνείστε στον Ερρίκο (τηλ. 0423-54583 βράδυ) και κανονίστε μαζί του την εκδρομή σας. Μπορείτε να φτάσετε μέχρι το Τρίκερι ή το βορειότερο άκρο του Πηλίου. Με τέτοιο τρόπο, και από τέτοιους δρόμους, που αυτές οι διακοπές σας θα είναι πραγματικά εναλλακτικές, και θα εμπεδώσουν οριστικά τις οικολογικές σας αρχές!

Ν. Πηλιορείτης

Συνδικαλιστικές «συγκρούσεις» και πολιτιστικές αποκρύψεις

του Γ. Φλώρου

Το αίτημα 120 περίπου φοιτητών, που είχαν καταθέσει αιτήσεις εγγραφής στο Θεατρικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών (ΘΤΠΑ) το τελευταίο τρίμηνο, να ψηφίσουν στις εκλογές για την εκλογή της νέας Διοικούσας Επιτροπής προκάλεσε τα γεγονότα, στα οποία αναφέρθηκε εκτεταμένα ο Τύπος. Η τωρινή Διοικούσα Επιτροπή αρνήθηκε την ψήφο όσων είχαν κάνει αιτήσεις πρόσφατα, 80 από τις οποίες έγιναν μέσα σε μια μέρα και μόλις μια βδομάδα πριν τις εκλογές. Δικαίωμα να ψηφίσουν έχουν μόνο τα ενεργά μέλη του ΘΤΠΑ, υποστήριζε η Διοικούσα Επιτροπή, ενώ αντίθετα όσοι είχαν καταθέσει τις νέες αιτήσεις, στη συντριπτική τους πλειοψηφία μέλη της ΚΝΕ, αντέτειναν ότι αυτό δεν ισχύει σε κανένα φοιτητικό σύλλογο, είναι αντιδημοκρατικό και συνεπώς όλοι, ακόμα και όσοι κατέθεσαν τις αιτήσεις μια βδομάδα πριν, έχουν το δικαίωμα της ψήφου. Ακολούθησαν οι γνωστές αντεγκλήσεις, οι βίαιες αντιδράσεις και το θέμα «λύθηκε» με παρέμβαση της Δέσχης του Πανεπιστημίου. Οι εκλογές αναβλήθηκαν για το Φθινόπωρο.

Εκλογές και «πολιτιστικός συνδικαλισμός»

Η ιστορία του ΘΤΠΑ είναι αρκετά παλιά. Δημιουργήθηκε το 1970 και αποτέλεσε, στη διάρκεια της δικτατορίας, ένα από τα κέντρα των αντιδικτατορικών ζυμώσεων, αλλά και ένα χώρο συζήτησης και διάλογου. Με τη μεταπολίτευση αποτέλεσε ένα από τους περισσότερο ζωντανούς πολιτιστικούς συλλόγους στο φοιτητικό χώρο, με ιδιαίτερα σημαντική παρουσία σε νέες αναζητήσεις, στην κριτική και στην έρευνα. Παρουσίασε έργο πρωτόγνωρο σε πολλούς τομείς —π.χ. στην αρχαία τραγωδία— και αποτέλεσε φυτώριο από το οποίο ξεπήδησαν πολλοί, που και σήμερα ασχολούνται με τον κινηματογράφο, το θέατρο κτλ.

Στη συνέχεια υπήρξε μια φθίνουσα διαδικασία, όχι εντελώς ανεξάρτητη από την κρίση του φ.κ., τις επιπτώσεις στο εσωτερικό του και την πολιτική κρίση στο χώρο των πο-

λιτικών οργανώσεων της νεολαίας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι έπαψε να λειτουργεί το ΘΤΠΑ. Με λιγότερη μαζικότητα, όμως, αλλά και περιορισμένο κύκλο δραστηριοτήτων. Τα δύο τελευταία χρόνια μπορούμε να διαπιστώσουμε μια «διαδικασία ανάκαμψης» όπως ισχυρίζονται πολλοί και που είναι γεγονός, απ' ό,τι δείχνει η συζήτηση στο φοιτητικό χώρο, αλλά και η όλη αντιπαράθεση που υπάρχει.

Το ΘΤΠΑ λειτουργεί χωρίς καταστατικό και νομικά καλύπτεται από το νόμο λειτουργίας των φοιτητικών λεσχών, στον οποίο εμπεριέχεται η ίδρυση πολιτιστικών συλλόγων. Τώρα, με βάση αυτό το νόμο αναμένεται να ρυθμιστεί το θέμα και ήδη έχουν διατυπωθεί δύο σχέδια: ένα της Δέσχης και ένα του ΘΤΠΑ.

Το ΘΤΠΑ βασίστηκε, μέχρι τώρα, στις αρχές του σεβασμού και της συνύπαρξης διαφορετικών απόψεων, στην ερασιτεχνική βάση της δημιουργίας του, στην ύπαρξη μιας καθαρά συντονιστικής Διοικούσας Επιτροπής την οποία αναδείκνυαν με εκλογές τα ενεργά μέλη του και στην έκφραση και κατοχύρωση όλων των απόψεων.

Η Διοικούσα Επιτροπή υποστηρίζει ότι μέχρι τώρα δεν υπήρξαν ποτέ διαδικαστικά θέματα και ότι ποτέ δεν αμφισβητήθηκαν οι εκλογές στις οποίες και στο παρελθόν ψηφίζαν μόνο τα ενεργά μέλη. Υπάρχει βέβαια το κενό του καταστατικού, αλλά αυτό, τονίζουν, είναι «μία πλευρά των διαφωνιών μας με την ΚΝΕ και όχι η ουσιαστική». «Δεν αποκλείουμε κανέναν» τονίζουν, αλλά «ουσιαστικός λόγος λειτουργίας του τμήματος είναι να παίρνονται οι αποφάσεις από αυτούς που δουλεύουν μέσα στους τομείς και όχι από άτομα έξω απ' αυτούς». Συνεπώς, θεωρούν ότι η εγγραφή με τόση «σπουδή» νέων μελών, αποσκοπεί «στον οργανωτικό έλεγχο του ΘΤΠΑ» και «στην ανατροπή της μέχρι τώρα λειτουργίας του».

Αντίθετα, με αφορμή τις εκλογές και την απόφαση να ψηφίσουν μόνο τα ενεργά μέλη, όσοι κατέθεσαν πρόσφατα αιτήσεις εγγραφής πιστεύουν ότι αυτό είναι «αποκλεισμός απόψεων» και ότι όπως «οι πρωτοετείς φοι-

τητές ψηφίζουν στους φοιτητικούς συλλόγους», έτσι και στο ΘΤΠΑ πρέπει «να ψηφίζουν όλοι». Βέβαια, μια προέκταση αυτής της λογικής οδηγεί π.χ. και στο να ψηφίζουν όλοι οι φοιτητές του πανεπιστημίου για Δ.Ε. στο ΘΤΠΑ και ακόμη να μην γίνονται καν εκλογές, αλλά οι φοιτητικές παρατάξεις να ορίζουν αναλογικά εκπροσώπους τους, μιας και γίνονται εκλογές για ανάδειξη Δ.Σ. στους φοιτητικούς συλλόγους μια φορά το χρόνο και γνωρίζουμε τα ποσοστά.

Φαίνεται, όμως, ότι ορισμένοι βλέπουν ως λύση των διαφορετικών απόψεων για τη λειτουργία του ΘΤΠΑ τον οργανωτικό του έλεγχο. Και επιδιώκουν διαμέσου αυτού την επαναφορά του στο «σωστό δρόμο».

ΚΝΕ: «Κάτω ο ελιτισμός»

Αν όμως η συνδικαλιστική πλευρά είναι αυτή που έδωσε τον «τόνο» στη διαμάχη για το ΘΤΠΑ, τα ουσιαστικά προβλήματα έχουν να κάνουν κυρίως με την όλη πολιτιστική δραστηριότητα στο φοιτητικό χώρο. Με τα προβλήματα δηλαδή της παραγωγής έργου, της ερασιτεχνικής λειτουργίας των πολιτιστικών συλλόγων και τις αποκρύψεις και αντιλήψεις, που υπάρχουν και υποκρύπτονται, τώρα, πίσω από την αντιπαράθεση στο θέμα των εκλογών. Από την πλευρά τους, τα μέλη που κατέθεσαν πριν τις εκλογές αιτήσεις εγγραφής θέτουν «ανοιχτά» το ζήτημα. «Υπάρχουν δύο αντιλήψεις που συγκρούονται», τονίζουν. Ο «ελιτισμός», η «κλειστή ομάδα» από τη μια και η «μαζικοποίηση των πολιτιστικών συλλόγων», η «ανάπτυξη ενός πολιτιστικού κινήματος που να συνδέεται με το φοιτητικό κίνημα και τους αγώνες των εργαζομένων» από την άλλη.

«Εμείς», τονίζουν μέλη της Δ.Ε. του ΘΤΠΑ, «δεν θεωρούμε ότι κατέχουμε τη γνώση για τον πολιτισμό. Αυτοί έρχονται με δεδομένη αντίληψη. Υπάρχει μια διερευνητική τάση, μια κριτική προσπάθεια και θέλουν να την εξαλείψουν. Δεν προωθήσαμε ποτέ ένα μόνο έργο και μία μόνο ιδεολογική άποψη. Υπάρχει συνύπαρξη διαφορετικών αντιλήψεων και αλληλοσεβασμός». Και συμπληρώνουν «πώς μιλάνε για αποκλεισμό όταν χρησιμοποιούν μεθόδους που δείχνουν ότι θέλουν να επιβά-λουν με τη βία τις απόψεις τους».

Τα προηγούμενα δείχνουν μόνο από μία πλευρά τα προβλήματα που υπάρχουν. Είναι φανερό ότι μια μερίδα φοιτητών, που πρόσκεινται στην ΚΝΕ, θέτει έμμεσα με αφορμή τις εκλογές στο ΘΤΠΑ θέμα πολιτιστικής πολιτικής και επιδιώκει να ελέγξει οργανωτικά το χώρο.

Είναι φανερό, επίσης, ότι τα μέλη του ΘΤΠΑ έχουν εφαρμόσει μία αντίληψη λειτουργίας μέχρι τώρα που έχει παράγει ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό έργο.

Αποτέλεσμα αυτού του έργου είναι η μαζικοποίηση του συλλόγου, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να αποτελεί σήμερα έναν από τους μαζικότερους σε πανελλήνιο επίπεδο.

Πίσω όμως από την τωρινή μορφή της «διαμάχης» και παρά τον «άγαρμπο» τρόπο —είναι η πιο ήπια έκφραση— με τον οποίο η ΚΝΕ, ουσιαστικά θέλει να ελέγξει οργανωτικά το ΘΤΠΑ, υπάρχουν μια σειρά ζητήματα που αφορούν την πολιτιστική ζωή στα πανεπιστήμια και το φοιτητικό χώρο: ο ερασιτε-

χνισμός, η συλλογική πρακτική και η διαμόρφωση των σχετικών απόψεων. Η δημιουργία, η κριτική και η παραγωγή έργου μέσα από τους πολιτιστικούς συλλόγους. Τα μέχρι τώρα αποτελέσματα της λειτουργίας του ΟΤΠΑ, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα τμήματα, οι ιδέες και οι καινούριες πρακτικές, αν αναπτύχθηκαν και που. Θέματα, δηλαδή, που αφορούν την πολιτιστική δραστηριότητα στο φοιτητικό χώρο και έχουν άμεση σχέση με τις αντιλήψεις που υπάρχουν για τον πολιτισμό. Και αυτά τα θέματα είναι καλό να τεθούν με αφορμή τα γεγονότα στο ΟΤΠΑ. Πάντως, με τον οργανωτικό έλεγχο και τον «πολιτιστικό συνδικαλισμό» που εισάγει η ΚΝΕ, αυτά τα θέματα όχι μόνο δεν μπορούν να συζητηθούν, αλλά και ακυρώνονται οι όποιες θετικές προσπάθειες.

Ο διάλογος για τέτοια ζητήματα δεν είναι θέμα «δύναμης». Είναι θέμα ιδεών, απόψεων, και γνώσης.

Είναι άλλο θέμα η λειτουργία ενός φοιτητικού συλλόγου και άλλο η λειτουργία μιας πολιτιστικής φοιτητικής πρωτοβουλίας. Η αναζήτηση και η δημιουργία στον πολιτισμό δεν προκύπτει από τον έλεγχο των Δ.Σ. κάποιων συλλόγων, ούτε μπορεί ο διάλογος και η σύγκρουση των ιδεών να έχει αποτελέσματα με το να «λύνονται» οργανωτικά οι διαφορετικές απόψεις. Ελπίζουμε ότι ο διάλογος για την πολιτιστική ζωή στο φοιτητικό χώρο δεν θα μείνει στο συνδικαλιστικό επίπεδο. Ίσως τότε να συζητηθούν και ορισμένα ζητήματα επί της ουσίας.

Αντί επιλόγου

Ένα σοβαρό πρόβλημα που χρειάζεται να ερμηνεύσει και να αντιμετωπίσει η Αριστερά, είναι η προϋπόθεση στροφή της Νεολαίας σε θέσεις συντηρητικές: Ποιες είναι οι διαδικασίες και ποια τα αίτια, που οδηγούν ένα σημαντικό μέρος της νεολαίας να στρέφεται σήμερα προς τη Δεξιά ή να αδιαφορεί, να είναι «ουδέτερο» στην «πολιτικοποίηση»; Ερώτημα κρίσιμο για τις σχέσεις της Αριστεράς με τη νεολαία, αλλά και σημαντικό, στο βαθμό που η νεολαία και τα κινήματά της δεν αποτελούν «δεξαμενή» άντλησης ψήφων ή χώρο «παραγωγής» στελεχών για τα κόμματα.

Υπάρχουν και διαμορφώνονται χώροι αντίστασης στη νεολαία. Αναπτύσσεται μια κριτική σχέση, αναζητούνται μορφές έκφρασης και παρέμβασης, αμφισβητούνται ρόλοι και πρακτικές. Απέναντι σε τέτοιες καταστάσεις, σε αντίστοιχους αυτόνομους χώρους, η στάση των οργανώσεων της Αριστεράς, στο βαθμό που καθορίζεται από μία αντίληψη ελέγχου, υπονόμησης, αδιαφορίας ή επιβολής της γραμμής οδηγεί στην αποδιοργάνωση. Και όμως θα μπορούσε να εκφρασθεί μια διαφορετική στάση ή να τεθούν προβλήματα στα κινήματα της νεολαίας σε χώρους διάφορους, φοιτητικούς, σπουδαστικούς, μαθητικούς, εργατικούς, κτλ. Η ΚΝΕ π.χ. στην περίπτωση του ΟΤΠΑ δεν διαφέρει στον τρόπο και την αντίληψη που παρεμβαίνει απ' αυτήν του κράτους. Μόνο που δεν κατέχει την κρατική εξουσία για να επιβάλει και με νόμο την άποψη που θεωρεί σωστή για τη λειτουργία

του πιο μαζικού πολιτιστικού φοιτητικού συλλόγου.

Αντί του διαλόγου, της αναζήτησης και της ανάπτυξης μιας επιχειρηματολογίας, προτιμάται ο έλεγχος. Τα θέματα που αναδεικνύονται, ούτε συζητούνται, ούτε αντιμετωπίζονται σαν προβλήματα που θέτουν τμήματα της νεολαίας τα οποία κάθε άλλο παρά «δεξιά» μπορούν να χαρακτηρισθούν. Το αποτέλεσμα είναι τέτοιοι χώροι να υπονομεύονται και, από ζωντανά κύτταρα διαλόγου, αντιπαράθεσης, κριτικής και αναζήτησης, να μετατρέπονται σε χώρους διεκπεραίωσης μιας άποψης. Όταν λοιπόν στη νεολαία υπονομεύονται αυτόνομοι χώροι αντίστασης, η παρέμβαση της Δεξιάς γίνεται περισσότερο εύκολη, γιατί ακριβώς η Αριστερά μη έχοντας πλέον καμία οργανική σχέση με τέτοιους χώρους, δεν μπορεί να έχει και λόγο. Τείνει έτσι στην επιβολή, στον έλεγχο, στον οργανωτισμό. Παύει δηλαδή να λειτουργεί ως Αριστερά.

Η νεολαία δεν είναι ούτε «δεξιά», ούτε «αριστερά» γενικά. Το θέμα είναι αν πρακτικές σαν αυτή που υιοθέτησε η ΚΝΕ στο ΟΤΠΑ αποτελούν αριστερές παρεμβάσεις και τι αποτελέσματα έχουν στη νεολαία.

Οι σχέσεις που επιχειρείται να οικοδομηθούν με τέτοιες μεθοδεύσεις, το μόνο που τελικά προοιωνίζουν είναι η μείωση της Αριστεράς στη νεολαία. Η τακτική αυτή ακολουθήθηκε «με συνέπεια» από τη μεταπολίτευση και μετά, αλλά τα αποτελέσματα έγιναν τα δύο τελευταία χρόνια ορατά.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΠΟΛΥΤΥΠΟ**

Γιώργου Δημ. Κοντογιώργη

Πολιτικό σύστημα και πολιτική

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ», Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: «Μ. Κοτζιά και Σία», Τσιμισκή 78

τετράδια

πολιτικού διαλόγου έρευνας και κριτικής

τετράδιο ενδέκατο άνοιξη-καλοκαίρι '85

ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΙΤΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗ

Λουκάς Αξελός
 Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην σημερινή Κύπρο
 Σταύρος Λυγερός - Χρήστος Παναγιωτόπουλος
 Ο «μειονοτικός επεκτατισμός» των Σκοπίων
 Γιώργος Δημητρακόπουλος
 Κοσσυφοπέδιο: Το μέλο της έριδος δύο κομμουνισμών
 Κατερίνα Μανωλοπούλου-Βαρδισιώτη
 Βορειοηπειρωτικό και ελληνοαλβανικές σχέσεις
 Αλέξης Αλεξανδρής
 Τα τουρκικά ανοίγματα στον ισλαμικό χώρο
 Γιώργος Σεφερτζής
 Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης: Η ιστορία ενός πολλαπλού δράματος
 Georg Schwarz
 Κούρδοι: Ένα έθνος που δεν πρέπει να υπάρχει
 Γιώργος Σεριάν
 Αρμενικό ζήτημα: Η αναβίωση μέσα από τις κάνες των όπλων
 ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ
 Δήμος Βεργής, Τόλης Γιαννάκης, Δημήτρης Δελιολάνης, Δημήτρης Ιωάννου, Θεόδωρος Μιενάκης, Στέλιος Πασαδόπουλος, Γιάννης Φουμάκης
 ΑΓΟΓΕ-ΑΝΤΙΑΓΟΓΕ-ΔΙΑΛΟΓΟΣ
 Θανάσης Καλάμαλος: Περί τους «διανοούμενους» και το «ρόλο» τους
 ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ
 Α. Λιθοξόου: «Παρί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων» του Ι.Φ. Φαλλμενρέτερ

Αφιέρωμα

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ

Μαυρομιχάλη 39, τηλ. 3601956, 3610445, Αθήνα 10680

Ο ΙΑΠΩΝΑΣ ΗΘΟΠΟΙΟΣ

5 μικρά σημειώματα

Ιούλιος 1984 «Μήδεια» του Ευριπίδη από το θίασο ΤΟΧΟ-Σκηνοθεσία Νιναγκάβα Γιουκίο. Στο ρόλο της Μήδειας ο Χίρα Μικιτζίρο.

Ιούνιος 1985 «Τρωάδες» του Ευριπίδη από το θίασο ΣΚΟΤ. Σκηνοθεσία Σουζούκι Ταντάσι. Στο ρόλο της Εκάβης η Καγιόκο Σιράισι.

Δύο ελληνικές τραγωδίες, ανεβασμένες από ιαπωνικούς θιάσους, ανανέωσαν τη γοητεία που ασκεί πάνω μας η σκηνική παρουσία του Ιάπωνα υποκριτή. Και στις δύο παραστάσεις, το ενδιαφέρον δεν περιοριζόταν στη σκηνοθετική αντίληψη. Οι πρακτικές του παραδοσιακού ιαπωνικού θεάτρου έτσι όπως τις χρησιμοποιήσαν δύο σύγχρονοι θίασοι αποδεικνύαν την εσωτερική δυναμική τους. «Το παράδοξο» και κάπως σκανδαλιστικό γεγονός ενός άνδρα που υποδύεται γυναικίους ρόλους, ισορρόπησε από την ερμηνεία της Καγιόκο Σιράισι που μας θύμισε ότι το ιαπωνικό μάθημα μπορεί να δοθεί και από μία γυναίκα.

Το φύλο και ο ρόλος

«Ο κ. Χίρα, βέβαια, είναι ένας υποκριτικός κολοσσός, αλλά δεν είναι αυτός ο λόγος που η παράστασή μας έπεισε... Γιατί ο σκηνοθέτης κάτι ήθελε να αποδείξει σ' αυτή την παράσταση, γιατί είχε άποψη σημαντική, που ξεκινάει από βαθιά μελέτη του είδους με το οποίο καταπιάστηκε. Ήθελε να αποδείξει πως οι τραγικές μορφές, τα τραγικά μεγέθη, δεν έχουν φύλο, με την έννοια που έχει το φύλο στο κοινωνικό θέατρο, στο αστικό και το πολιτικό».

Κ. Γεωργουσόπουλος
«Το Βήμα», 22 Ιουλίου 1984

Δεν συμφωνώ με τον κ. Γεωργουσόπουλο. Τα πάθη του Οιδίποδα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με το φύλο του και δεν μπορούν να συμβούν σε μια γυναίκα. Η αμφιβολία γύρω από την πατρότητα και η βεβαιότητα της μητρότητας ορίζουν τις δύο περιοχές όπου αναπτύσσονται οι περιπέτειες του κάθε φύλου, και όπου παράγεται η ανυπέρβλητη διαφορά. Δεν είναι εδώ ο χώρος γι' αυτή τη συζήτηση, όμως ο ανατολίτης ηθοποιός ξέρει πως το φύλο στο θέατρο δεν χρειάζεται να αντιγραφεί· κι αυτή είναι η διαφορά του από τον δυτικό συνάδελφό του. Το φύλο στο ιαπωνικό θέατρο σημαίνεται. Ο άνδρας υποκριτής που υποδύεται τη Γυναίκα δεν πιάνεται στην παγίδα του μοντέλου του, αποσυνδέεται από το σημειωμένο της.

«Η θηλυκότητα προσφέρεται για ανάγνωση κι όχι στην όραση»

Ρ. Μπαρτ, Η Αυτοκρατορία των σημείων.

Στην ιαπωνική παράσταση δεν έχει φύλο —με την έννοια που έχει το φύλο στο σύγχρονο θέατρο— ο υποκριτής, κι όχι ο ρόλος.

Μέσα / έξω

«Πάρτε το δυτικό θέατρο των τελευταίων αιώνων: ουσιαστικά η λειτουργία του είναι να δηλώσει δημόσια ό,τι θεωρείται μυστικό (τα «συναίσθημα», τις «καταστάσεις», τους «ανταγωνισμούς»), κρύβοντας συνάμα τα ίδια τα τεχνάσματα της εκδήλωσης (τα μηχανήματα, τα σκηνικά, τις μπογιές, τα ψιμύθια, τις πηγές του φωτός)... Αυτό που αλλοιώνει βαθύτερα (ενν. το θέατρο Μπουνράκου) είναι ο κινητήριος δεσμός που πάει από το πρόσωπο στον ηθοποιό, αυτός ο δεσμός που σε μας συλλαμβάνεται πάντοτε, ως η οδός μέσα από την οποία εκφράζεται μια εσωτερικότητα... Με το Μπουνράκου, οι πηγές του θεάτρου εκτίθενται μες στο κενό τους. Αυτό που εξωθείται εκτός σκηνής είναι η υστερία, δηλαδή το ίδιο το θέατρο: αυτό που μπαίνει στη θέση του είναι η αναγκαία δράση για την παραγωγή του θεάματος: η εργασία υποκαθιστά την εσωτερικότητα»

Ρ Μπαρτ

Η αυτοκρατορία των σημείων

Ο χορός των αντιθέσεων

Ο ιάπωνας ηθοποιός δεν εκφράζει μιαν εσωτερικότητα. Παράλληλα το παίξιμό του δεν είναι ρεαλιστικό. Δεν μιμείται με αληθοφάνεια τις καθημερινές κινήσεις ενός προσώπου του οποίου την κρυφή εσωτερική ζωή πρέπει να την αναπαραστήσει δημόσια αποκαλύπτοντας τα μυστικά της. Αντίθετα διακρίνει την κινησιολογία της καθημερινής ζωής από την κίνηση στο θέατρο. Αυτό που απεικονίζει στη σκηνή δεν είναι συναισθήματα, είναι δυνάμεις. Το παιχνίδι, τις αντιθέσεις και το χορό τους μιμείται.

«Η ενέργεια —έλεγε ο ηθοποιός του Καμπούκι Σαβαμούρα Σογιούρο— μπορεί να μεταφραστεί με τη λέξη Ko-shi.

Σύμφωνα με τον ηθοποιό του Νο Χιντέο Κανζέ: «Ο πατέρας μου δεν έλεγε ποτέ: χρησιμοποιήσε περισσότερο Ko-shi. Μου μάθαινε τι σημαίνει βάζοντάς με να περπατώ ενώ με κρατούσε από τη μέση». Για να νικήσει την αντίσταση ο θώρακας έπρεπε να κάμπτεται ελαφρά προς τα εμπρός, τα γόνατα λυγίζουν, τα πόδια πιέ-

ζουν το έδαφος και γλιστρούν αντί να σηκώνονται, όπως στο κανονικό βάδισμα: αυτό που προκύπτει είναι το βασικό βάδισμα του Νο. Η ενέργεια ως Ko-shi αποκαλύπτεται όχι ως αποτέλεσμα μιας απλής και μηχανικής αλλοίωσης της ισορροπίας, αλλά σαν συνέπεια της έντασης ανάμεσα σε αντίθετες δυνάμεις.

Ο ηθοποιός του Κυογκέν Μανόγιο Νομούρα υπενθύμιζε αυτό που έλεγαν οι ηθοποιοί Νο της Σχολής Κίτα: ο ηθοποιός πρέπει να φαντάζεται ότι υπάρχει πάνω από το κεφάλι του ένας σιδερένιος κύκλος που τον τραβά προς τα πάνω, και πρέπει να του αντισταθεί για να σταθεί όρθιος με τα πόδια στη γη. Ο όρος που προσδιορίζει αυτές τις αντίθετες δυνάμεις είναι *happari hai*, και σημαίνει: τραβώ κάποιον ή κάτι προς το μέρος μου ενώ αυτός ή αυτό προσπαθεί να κάνει το ίδιο. Στο σώμα του ηθοποιού το *happari hai* λειτουργεί ανάμεσα στο πάνω και το κάτω, το μπρος και το πίσω».

(Αναφέρεται από τον Eug. Barba, στο άρθρο «Θεατρική Ανθρωπολογία», περ. Bouffonneries, no 4)

Το επάγγελμα του ηθοποιού

Το επάγγελμα του ηθοποιού ήταν και είναι ακόμα στην Ιαπωνία κληρονομικό· οι γιοί διαδέχονται τους πατέρες, και δημιουργούνται ολόκληρες δυναστείες. Έτσι σήμερα έχουμε τη δυναστεία του μεγάλου ηθοποιού Κικουγκορό —τον Κικουγκορό Ονογιέ τον Γ' και τον Νταντζουρό Ισιβάρα τον Θ'. Κι όταν ο ηθοποιός δεν είχε γιούς, υιοθετούσε το γιο κάποιου ηθοποιού ή τον καλύτερο μαθητή του. Όποιος θέλει να γίνει ηθοποιός πρέπει να μπει στην τέχνη από πολύ μικρό παιδάκι... Οι δυσκολίες είναι τόσο μεγάλες, ο τόπος της φωνής πρέπει τόσο να πα-

ραμορφωθεί κι οι χειρονομίες να 'ναι τόσο στυλιζαρισμένες σύμφωνα με την παράδοση, που κανένας δεν μπορεί να γίνει ηθοποιός του Καμπούκι όταν πια περάσει τα είκοσι χρόνια.

Ν. Καζαντζάκης
Ιαπωνία - Κίνα

Εντυπώσεις από μια παράσταση Καμπούκι

Η σκηνή είναι έρημη. Παίζουν νευρικά τα σαμισέν, ο χορός άξαφνα αρχίζει να φωνάζει με τρόπο: «Ω! ω! ω!», και προβαίνει από το καστέλι ένας τρομερός σαμουράι... Κατεβαίνει, σα να μην μπορεί εύκολα να κινητοποιήσει τη φοβερή του δύναμη, σα να 'ναι αλάκερος στρατός με μπροστοφυλακή με κύριο σήμα κι ουρά, κι όταν ήθελε να μετατοπιστεί δεν κουνιόταν αλάκερος παρά μονάχα ένα τμήμα του, κι έτρεχαν ολούθε σερτοί, γονατιστοί και του μετατόπιζαν το κιμονό, του αρμολογούσαν τις δίπλες, του έφερναν το σπαθί. Τον κινητοποιούσαν ολόκληρο. Ποτέ δεν είδα δύναμη τόσο ορατή.

Τούτος είναι ο φοβερός άρχοντας Τσούνα, έχει να παλέψει με το δαίμονα Ιμπαράκι, τον νίκησε, τον έκοψε το μπράτσο και το φυλάει τώρα στον πύργο του. Ξέρει πως θα 'ρθει μια μέρα ο δαίμονας να παλέψει μαζί του για να πάρει πίσω το μπράτσο, και τον περιμένει έτοιμος πάντα. Έρχεται μια γριά θεία του, τον παρακαλάει να του δείξει το μπράτσο του δαίμονα· ο άρχοντας προστάζει και το φέρνουν. Η θεία είναι μεταμορφωμένος δαίμονας, και το ρόλο παίζει ο Κικουγκορό Ονογιέ ο Γ'. Δεν μπορεί να περιγραφεί η κίνηση του δαίμονα, η σερτή, χαρούμενη κι ανήλεα συγκρατημένη, ένα ελατήριο που τρέμει και βιάζεται να ξεσπάσει μα κρατιέται και προχω-

ράει σιγά σιγά, με απότομα σταματήματα που δονούνται ανεπαίσθητα από ιλιγγιώδη τρεχάλα...

Ν. Καζαντζάκης
Ιαπωνία - Κίνα

Υστερόγραφο

Στο «Βήμα» (23 Ιουν. 1985) ο Κ. Γεωργουσόπουλος επανέρχεται σ' ένα ζήτημα που έθιγε και στο περσινό του σημείωμα: στους γυναικείους ρόλους στις τραγωδίες και στα προβλήματα ερμηνείας που θέτουν στις σημερινές ηθοποιούς (βλ. το «Βήμα», 22 Ιουλ. 1984). Μία από τις αφετηρίες του προβληματισμού του είναι οι δυο παραστάσεις τραγωδιών (της «Μήδειας» και των «Τρωάδων») από ιαπωνικούς θιάσους. Γράφει λοιπόν στο τελευταίο σημείωμα. «Οι κώδικες της γυναικείας υποκριτικής που ήρθαν στην τραγωδία ως δάνεια από το θέατρο της Δύσης (έντονα «κοινωνικό θέατρο») συνήθως υποννομεύουν την τραγική διάσταση των γυναικείων προσώπων. Σώθηκαν μόνον ερμηνείες που κατέφυγαν σε μυθικούς ή λαϊκούς κώδικες, σε τελετουργικά δρώμενα μακράς διάρκειας. Χαίρω που η Ιαπωνία μπαίνοντας στους τραγικούς χώρους έφερε αυτή τη διάσταση: πέρνει ο Χίρα («Μήδεια»), φέτος η Σεραϊσί («Εκάβη»), απέδειξαν πως οι τραγικές γυναίκες μορφές έχουν το ίδιο πión με τις ανδρικές».

Δεν είναι εδώ ο κατάλληλος χώρος, ούτε είναι η κατάλληλη ευκαιρία για να συζητήσουμε προβλήματα «όψεως» στις σύγχρονες παραστάσεις της τραγωδίας. Η «Κλυταιμνήστρα» και ο χορός των Χοηφόρων στην «Ορέστεια» του Πήτερ Στάνθ θα μας

δώσουν την ευκαιρία να ξαναπιάσουμε το νήμα από τη σκοπιά αυτή τη φορά του Δυτικού Θεάτρου. Ωστόσο, εκείνο που αξίζει να σημειώσω εδώ ως συμπλήρωμα στα μικρά σημειώματα για τον ιάπωνα ηθοποιό, είναι η διάκριση (που είναι κοινή σε όλο το ανατολικό θέατρο) ανάμεσα στην καθημερινή, φυσική κίνηση και την θεατρική κινησιολογία. Διότι, διαβάζοντας τα δύο σημειώματα του Κ. Γεωργουσόπουλου, σχημάτισα την πεποίθηση ότι από αυτό ακριβώς το σημείο προκύπτουν κάποιες κρίσιμες συγχύσεις.

Από την έξοχη ερμηνεία του κ. Χίρα Μικιτζίρο εκείνο που ίσως προκύπτει είναι πως οι γυναικείοι ρόλοι στην τραγωδία δεν μπορούν να παιχθούν σύμφωνα με τους κώδικες του «αστικού δράματος». Όμως δεν πιστεύω πως αυτό θεμελιώνεται είτε στην άποψη πως οι τραγικοί ρόλοι δεν έχουν φύλο, είτε στην άποψη ότι «οι τραγικοί ρόλοι γράφονται σ' ένα χρόνο μηδέν, όταν τα δύο φύλα χωρίστηκαν, αλλά πριν προσδιοριστούν κοινωνικά ως σωματικές παρουσίες». Δεν ξέρω από ποιο υλικό ο Κ. Γεωργουσόπουλος καταλήγει σ' αυτό το παράδοξο συμπέρασμα που επαναλαμβάνει ελαφρώς παραλλαγμένη την περσινή άποψή του. Αν όμως αυτή η άποψη έχει κάποιο νόημα και συνδέεται με τις παραδοσιακές τεχνικές, του ιαπωνικού θεάτρου, δεν μπορεί να σημαίνει παρά το γεγονός ότι η κοινωνικά προσδιορισμένη και εντέλει αυτονόητη γυναικεία κίνηση—αυτό το *gestus* που φυσιολογικά αναπαράγουν αυτόματα οι μέτριες ή κακές γυναίκες ηθοποιοί—έχει

εξ ορισμού αποκλεισθεί από την υποκριτική του ιάπωνα. Όπως σημειώνει ο Eug. Barba στο κείμενο που ήδη ανέφερα «οι διάφορες κωδικοποιήσεις της τέχνης του ηθοποιού είναι πριν από όλα, μέθοδοι για να σπάσουν οι αυτοματισμοί της καθημερινής ζωής. Η ρήξη με τους αυτοματισμούς, φυσικά, δεν είναι έκφραση. Όμως, χωρίς ρήξη, με τους αυτοματισμούς δεν υπάρχει έκφραση».

Σε ολόκληρο το ανατολικό θέατρο—και πιστεύω πως αυτό είναι το βασικό στοιχείο που το αποκαθιστά σήμερα ως μία από τις πηγές έμπνευσης για την ανανέωση των κωδικών του δυτικού θεάτρου—αυτή η διάκριση ανάμεσα στους αυτοματισμούς της καθημερινής ζωής και στις θεατρικές τεχνικές είναι απόλυτη. Γύρω από αυτήν οργανώνεται και οικοδομείται η θεατρική παιδεία και η αυστηρή πειθαρχία του ιάπωνα ηθοποιού.

Θα τελειώσω αυτό το υστερόγραφο με δύο παραδείγματα. Και τα δύο υπογραμμίζουν τη βασική αρχή που διέπει τις τεχνικές παραδοσιακού θεάτρου της Ανατολής. Το σώμα του ηθοποιού αποδιαρθρώνεται, οι φυσικοί αυτοματισμοί του καταργούνται, οι ασυνειδητες ισορροπίες των δυνάμεων που ρυθμίζουν το κοινωνικό *gestus* του φύλου μπαίνουν σε παρένθεση. Μέσα από την αναζήτηση μιας νέας ισορροπίας, που προκύπτει από τις αντίθετες και ελεγχόμενες δυνάμεις, ο ηθοποιός θέτει σε κίνηση και αναλώνει ένα πλεόνασμα ενέργειας. Αυτό του δίνει την απaráμιλλη σκηνηκή παρουσία—ακόμα και αν ο ρόλος του είναι αυτός του Kokken, του βοηθού δηλαδή στο Νο και το Καμπούκι, που ντυμένος στα μαύρα και με πρόσωπο ανέκφραστο πρέπει να αναπαριστά την ίδια του την απουσία—. Το σώμα του Ιάπωνα υποκριτή, αυτό που ανασυνθέτει ως σκηνηκή παρουσία, είναι ένα σώμα θεατρικό, μυθικό, ξεριζωμένο από το φυσικό του περιβάλλον. Αυτό το μυστικό το γνωρίζουν καλά όλοι οι μεγάλοι ηθοποιοί του δυτικού θεάτρου.

Έλεγε λοιπόν μια Ινδή χορεύτρια των χορών Ορίσι.

«... όλη η τεχνική του χορού βασίζεται σε μια διαίρεση του σώματος σε δύο ίσα μέρη, σύμφωνα με μια γραμμή που το διαπερνά κάθετα, και στην άνιση κατανομή του βάρους τότε στη μια και τότε στην άλλη πλευρά».

Κι ο δάσκαλος μιας γιαπωνέζας χορεύτριας της επαναλάμβανε συνεχώς κατά τη μαθητεία της. «Κατάργησε την αναπνοή, κατάργησε το ρυθμό μουσικής».

Φυσικά οι λύσεις που βρήκε ο ιαπωνικός πολιτισμός του ανήκουν. Όμως, τα ζητήματα που αναδεικνύουν αφορούν τον ηθοποιό γενικά και την ικανότητά του να είναι στη σκηνή παρών. Γι' αυτό και μας ενδιαφέρουν.

Χ.Λ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ
ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΑΘΗΝΑ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»,
Δεινοκράτους 131, τηλ. 72.29.237

Νέοι και νέες

πριν αποφασίσετε για το επάγγελμά σας ζητήστε πληροφορίες για τη ΔΗΜΟΣΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Με ΔΩΡΕΑΝ φοίτηση, διαμονή, διατροφή ειδικεύεστε σαν υπάλληλος ξενοδοχείου, ταξιδιωτικού γραφείου, εστιατορίου, μάγειρας κλπ.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:
Αθήνα: Δραγατσάνιου 4
Τηλ. 32.44.578 - 32.31.328 - 32.28.945
Θεσ/νίκη: 0392/22.197
Ηράκλειο: 081/284.396

ή στα κατά τόπους γραφεία του Ε.Ο.Τ.

Μια άλλη άποψη περί εκθέσεων και τεχνοκριτικής της Βάσιας Καρκαγιάννη - Καραμπελιά

Από τις 10 ως τις 30 του Γενάρη 1985 πραγματοποιήθηκε, σε αίθουσα του δημαρχείου της 11ης περιφέρειας του Παρισιού (Salle polyvalente de la Roquette) έκθεση υπό τον τίτλο: Έλληνες καλλιτέχνες στο Παρίσι. Υπό την αιγίδα του Alain Denave, δημάρχου αυτής της περιοχής και συμβούλου του δημάρχου Παρισίων Jacques Chirac. Πήραν μέρος 30 καλλιτέχνες: Αλ. Πατσόγλου, Αγγελόπουλος, Ανδρέου, Χριστοφόρου, Δαμιανάκης, Φασιανός, Δορόπουλος, Καραχάλιος, Καραβούσης, Κόττης, Κουβάρης, Κριεζή, Κρητικός, Κυριαζής, Λακερίδης, Λυμπεράκης, Μαλτέζος, Πάστρας, Μολφέςης, Πατσόγλου Αριστ., Πιερράκος, Ραφτοπούλου, Φιλόλαος, Σακελλαρίδης, Σκλάβος, Σκυλογιάννης, Σπεράντζης, Τάκης, Τσολάκη. Κι ο Σαχίνης — που έλειπε ωστόσο απ' τον κατάλογο.

Τα έργα ήταν εκτεθειμένα σε δύο, κυρίως, αίθουσες, η μία των οποίων ήταν ουσιαστικά η είσοδος της άλλης. Σ' αυτή την «είσοδο», υπό κακό φωτισμό και μάλλον τυχαία τοποθέτηση, μπορούσε κανείς να δει μία «τιμητική» παρουσίαση έργων (σχεδίων κυρίως) του Σκλάβου, πολλάκις τελευταία ιδωμένων τόσο στη Γαλλία, όσο και στην Ελλάδα, και που δυστυχώς τίποτε δεν προσέφεραν στη γνώριμία του έργου του νεκρού γλύπτη. Στον ίδιο χώρο είχαν εκτεθεί και άλλων ζωγράφων κομμάτια, εκ των οποίων μόνο του Φασιανού φωτιζόταν, άρα και ξεχώριζε, ενώ κάποια άλλα ήταν τοποθετημένα σε μια ημισκότενη «στροφή», μετά την οποία, όσοι κατά λάθος προχωρούσαν, μπορούσαν να πέσουν πάνω σε 3 πίνακες του Σαχίνης, κρεμασμένους στον τοίχο ενός αδειανού —κατά τα άλλα— δωματίου.

Η κυρίως αίθουσα, όπου τοποθετήθηκαν τα περισσότερα των προς έκθεση έργων, είχε καλύτερο φωτισμό και αρτιότερη διεύθυνση του χώρου. Έτσι, παρόλο το μεγάλο —σε σχέση με τα τετραγωνικά μέτρα— αριθμό των εκθετών, και την εξαιρετική ανομοιογένεια των εκφραστικών μέσων που δύσκολα επέτρεπε την απομύκνωση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε καλλιτέχνη, ο επισκέπτης μπορούσε να πάρει μια ιδέα, αν μη τι άλλο, της πολυμορφίας της ελληνικής παραγωγής και των εκφραστικών της δυνατότητων.

Μόνο που η ιδέα αυτή ήταν εξαιρετικά περιορισμένη. Αριθμητικά, είχαμε εδώ 30 από τους 75 (ή, κατ' άλλους, 100 περίπου) καλλιτέχνες που ζουν και εργάζονται στη γαλλική πρωτεύουσα. Όχι των 30 «καλύτερων», μια και, κατά πρώτη διαπίστωση, από τον κατάλογο απουσίαζαν μερικοί από τους πιο αξιόλογους καλλιτέχνες του Παρισιού, όπως οι Τσόχλης, Κ. Ξενάκης, Παύ-

λος, Βυζάντιος, Δανιήλ, Σίμωση, Κινδύνη, Σπιτέρη, Κωνσταντινίδης, Κουλεντιανός —απ' τους παλιότερους— η Λιλή Ελευθερίου, οι Χάρος, Τζιότης, Νικογλου, Έρση, Γκόνου απ' τους πιο νέους, κτλ. Ποια λοιπόν τα κριτήρια επιλογής, αισθητικά ή άλλα, αυτών των 30;

Η κυρία Τ.Μ., διοργανώτρια της έκθεσης (στην οποία συνέβαλαν, καθώς φαίνεται από τις ευχαριστίες του καλλιτεχνικού υπευθύνου του δημαρχείου J. Mathieu και μερικά άλλα άτομα, φιλέλληνες, γκαλερίστες και ζωγράφοι), προλόγιζε τον 12σέλιδο κατάλογο αιτιολογώντας, μεταξύ άλλων, τον περιορισμό στους 30: Μεγάλη διαφορά стил και γενεών, έλλειψη του χώρου.

Όσοι ήταν εκεί, ήταν «μάλλον σαν αντιπροσωπευτικά παραδείγματα αυτής της τέχνης» (της ελληνικής).

Ας δούμε: έλλειψη χώρου, πράγματι υπήρχε. Τριάντα ακόμη άτομα ήταν δύσκολο να εκτεθούν κάπως άνετα εκεί μέσα. Η διαφορά των «стил» (αν υποθεθεί ότι είναι a priori ενοχλητική)* δεν είχε αποφευχθεί: τι το κοινό ανάμεσα στον Τάκη και, ας πούμε, τον Κυριαζή; ανάμεσα στην Πάστρα ή το Σκλάβο και το Σακελλαρίδη; τον Μολφέςη και τον Πιερράκο ή το Σπεράντζη; Όσο για τις «γενιές» (αν υποθεθεί και πάλι ότι πρέπει να ξεχωρίζουν), συνυπήρχαν επίσης.

Συμπεραίνουμε απ' όλ' αυτά πως οι λόγοι περιορισμού δεν ήταν οι αναφερόμενοι, και κανένας «λογικός καμβάς» δεν καθύβνη την εκθετική διεργασία, η σύμπτωση δε των καλλιτεχνών στο χώρο της Roquette οφειλόταν στο «τυχαίο» κάποιοιων θετικών ή αρνητικών απαντήσεων. Έγινε γνωστό, εξάλλου, πως πολλοί εκ των απόντων (παραδείγματα: Δανιήλ, Ξενάκης, Σίμωση, Βυζάντιος, αλλά και ο Παύλος που αρχικά είχε δεχτεί) αρνήθηκαν πράγματι να συμμετάσχουν... Γιατί άραγε; Η απάντηση στο ερώτημα θα έρθει μάλλον όταν κατανοήσουμε αυτή την εκθετική πρακτική που —δυστυχώς— διόλου δεν σπανίζει στις μέρες μας. Ας συνεχίσουμε λοιπόν, προηγούμενος, την ανάγνωση του προλογικού σημειώματος.

Κατά την κ.Τ.Μ., η δυσκολία

* Τα стил μπορούν θαυμάσια να συνυπάρχουν το σπάσιμο της εκθετικής ενότητας προκαλείται, κυρίως, από τη διαφορά της ποιότητας.

να συγκεντρωθούν οι Έλληνες —καλλιτέχνες ιδιαίτερα— είναι αποτέλεσμα της «περίπλοκης προσωπικότητάς» τους («être grec... c'est une affaire complexe») που οφείλεται στο «παράδοξο μιας αρχαίας και βαρύτατης κληρονομιάς και μιας, πρόσφατης παράδοσης φτώχειας, και η ευχέρεια επιλογής είναι αισθητή με ιδιαίτερη οξύτητα μεταξύ των καλλιτεχνών». Αποφαινεται δε πως «είναι δύσκολο να κάνει κανείς το περίγραμμα της ελληνικής τέχνης, αν υπάρχει μια τέτοια (υπογράμμιση δική μου), δεδομένου ότι οι Έλληνες είναι διχασμένοι ανάμεσα στην εθνική τους υπερφάνεια και μια κάποια δυσπιστία για ό,τι είναι ελληνικό. Αυτό το είδος σχιζοφρενίας (sic) τους σπρώχνει συχνά να εγκαταλείψουν την Ελλάδα και να υιοθετούν μια ξένη κουλτούρα εξ ου και η αιμορραγία της διασποράς». Ακολουθεί μια αποτίμηση των αποτελεσμάτων της καλλιτεχνικής διασποράς που έγινε «κυρίως προς τρεις χώρες» μετά «τον τελευταίο πόλεμο», Γερμανία, Γαλλία κι Αμερική. Μεταφράζω: «εκείνοι που βρέθηκαν στη Γερμανία, αργά ή γρήγορα γύρισαν στην Ελλάδα, κυριευμένοι από τη νοσταλγία της χώρας τους («ongés par le mal du pays»). Αυτοί που πήγαν στην Αμερική δεν γύρισαν μετά λίγα χρόνια, έγιναν Αμερικανοί, υιοθετώντας την καλλιτεχνική εξέλιξη αυτής της χώρας. Ο Σαμαράς, η Χρύσα, ο Αντωνάκος, είναι μερικά παραδείγματα. Η συμπεριφορά εκείνων που ήρθαν στη Γαλλία είναι τελείως διαφορετική. Η Γαλλία είναι ένας χώρος που ταιριάζει στους Έλληνες. Από τα παιδικά τους χρόνια, τρέφονται με αγάπη και θαυμασμό γι' αυτή τη χώρα, χωρίς ν' αφομοιώνονται, μπορούν να ζουν καλά, συντηρώντας αυτή τη νοσταλγία της χώρας τους που εγείρει μέσα τους το αίσθημα της εζάρτησης. Στο Παρίσι, είναι κανείς πιο Έλληνας κι απ' την Ελλάδα». N'est-ce pas?

Μέσα σε μερικές γραμμές, ιδού μια διαγνώση ανάπτυξης των πραγμάτων: Α': εθνική υπερφάνεια, που συνδυάζεται με δυσπιστία για ό,τι ελληνικό και οδηγεί στη «σχιζοφρενική» «αιμορραγία της διασποράς» και «υιοθεσία μιας ξένης κουλτούρας». Β': μεταξύ των αποδηγησάντων: οι εν Γερμανία νοσταλγοί του πατρίου εδάφους επέστρεψαν. Οι πλείστοι της Αμερικής —φευ— αμερικανοποιήθηκαν. Οι της

Γαλλίας, στην οποία είχαν φτάσει από αγάπη και θαυμασμό απλώς κινούμενοι, έμειναν (miracolo! miracolo!) διπλά Έλληνες. Δόξα στη χώρα που επιτρέπει παρόμοια θαύματα, κι ας ενωθώμεν συντόμως εις εν έθνος ενδόξων ελληνογάλλων!

Αυτή η κοινωνιολογική ερμηνεία αξίζει ασφαλώς να μας απασχολήσει, απέναντους, αντιφασίστες (σ' εποχές που άλλα καθεστώτα βασιλεύαν στον τόπο μας), νεωτεριστές ή απλώς περιέργους ταξιδιώτες/κοσμοπολίτες που, επιπλέον, δεν «υιοθετήσαμε» ποτέ τίποτα! Όμως, ως εδώ τ' αστεία. Από «κριτικές παρουσιάσεις» αυτού του ύφους και είδους απουσιάζει, φυσικά, κάθε άλλη θεώρηση της πραγματικότητας. Ο εμφύλιος πόλεμος μετά τη φασιστική κατοχή κι η έξοδος, μεταξύ άλλων, καλλιτεχνών και διανοουμένων που ακολούθησε τον εσωτερικό φασισμό (Βλ. σαν ελάχιστο παράδειγμα τους Ι. Ξενάκη, Καστοριάδη, Σβρόννο, Δ. Χατζή...). Οι πολυετείς πιέσεις και καταπιέσεις της ελεύθερης έκφρασης και κάθε ανανέωσης. Η δυσκολία στην πληροφόρηση ως προς τα κοινωνικοπολιτιστικά κινήματα της δυτικής Ευρώπης, σε συνδυασμό με τη σκοταδιστική, κοντόφθαλμη, ελληνοκρατική παιδεία που απαγόρευε μέχρι πρόσφατα κάθε αντικειμενική γνώριμία τόσο του εγχώριου όσο και του διεθνούς πολιτιστικού παρελθόντος. Τα επτά χρόνια της Παπαδοπουλικής δικτατορίας που ακολούθησαν την ολιγόχρονη δημοκρατική κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου —και προκάλεσαν νέο κύμα εξόδων προς το εξωτερικό ή την παραμονή όσων ήδη βρίσκονταν εκεί για λόγους σπουδών, εργασίας κτλ. Όλα αυτά δεν αναφέρονται, θεωρούμενα προφανώς άνω σημασίας. Άλλωστε, σκοπός δεν είναι ούτε η ιστορία της τέχνης ούτε η κριτική, αλλά το να παίρνουμε το λόγο που ως γνωστόν σημαίνει εξουσία: και να κάνουμε καριέρα εκμεταλλευόμενοι την αγνοία των πολλών, με φούμαρα του τύπου «ελληνικών δαιμόνιο», νοσταλγίες πατρίων εδαφών και τα λοιπά.

Ο Κανιάρης, ο Νίκος Κεσανλής, η Χρύσα Ρωμανού, ο Τάκης επίσης, ο Τσαρούχης ακόμα, ο Γ. Κόκκος, ο Νίκος Κούνδουρος ή η Μελίνα Μερκούρη — για να μην αναφέρουμε παρά μερικά από τα δεκάδες, εκατοντάδες ονόματα αποδημών, παλαιότερων ή νεότερων — γνωρίζουν καλά τους λόγους που τους έφεραν ή τους κράτησαν μακριάχρονα στο εξωτερικό, συχνά χωρίς δυνατότητα ταξιδιού καν στον ελληνικό χώρο. Για την κ.Τ.Μ. όλ' αυτά δεν είναι πιθανώς παρά μια ακόμη ευκαιρία για να «διατηρηθεί η νοσταλγία». Ίσως και να 'ναι πράγματι έτσι.

Ας προχωρήσουμε όμως στην

ανάγκη: «Στην Αθήνα έχει κανείς την εντύπωση πως είναι αποκομμένος, οπισθοδρομικός, επαρχιακός. Στο Παρίσι είναι κάτοχος της αλήθειας, ξέρει το γούστο της ημέρας, την πρωτοπορία. Και μπορεί να πάρει θέση». Όταν έρχεται η σειρά της παρουσίασης των καλλιτεχνών διαβάζουμε πως «στη ζωγραφική, υπερτερει η παραστατική τέχνη». (Γενικά στην ελληνική ζωγραφική ή στο Παρίσι μόνο; Δεν διευκρινίζεται...). Οι «περισσότεροι», δε, των ζωγράφων είναι «κυριευμένοι από αρχαίες (ελληνικές) αναμνήσεις», και αναφέρονται, ο καθένας με τον τρόπο του, στην ιστορία, ή στη φύση της Ελλάδας. Η Ελλάδα του Φασισανού διαφέρει κάπως, πιο «ανατολίτικη», με αναφορές στην «χαρούμενη και γεμάτη χρώματα Ιωνία» (όχι Αττική, έ;;) στην «ελληνικότητα του Πικάσο και στον ορθολογισμό του Ματίε». Ενώ στον Σπεράντζα, έχουμε «θροφαντές γυναίκες σε λαϊκά εσωτερικά σπιτιών» όπου αντηχεί η μουσική των ρεμπέτδων». Ο «υπερτροφικός αισθησιασμός» συν εξπρεσιονισμός του Πιερράκου μαρτυρούν τις σχέσεις του με την κεντρική Ευρώπη (μπα!), ενώ οι εικόνες του Χριστοφόρου περιέχουν «οδυνηρή δύναμη» και «καταστροφική βία». Εξάλλου, «ο μόνος σαφώς αφηρημένος είναι ο Μαλτέζος» (ο οποίος είναι και —καλός— γλύπτης, αλλ' αυτό δεν φαίνεται να ενδιαφέρει). Η αφαίρεση γενικά, προκειμένου για Έλληνα γλύπτη, μοιάζει να μην αρέσει πολύ στην κ. Τ.Μ., η οποία μιλώντας πιο κάτω για το Σκλάβο, «μεγάλο δημιουργό που τόσο γρήγορα άρπαξε η μοίρα», σημειώνει πως μπόρεσε «κατά θαυμαστό τρόπο να ενσωματώσει στην αφαίρεση τις αναμνήσεις του κόσμου του ταγμένου στο φως του νησιού της καταγωγής του». (Καταλαβαίνετε, abstraction χωρίς «γαλανό ουρανό και ελληνικό φως και άλλα τέτοια χορτάρια με τα οποία ταΐζουμε τους άλλους και μας ταΐζουν» καθώς έλεγε ο Δ. Χατζής, δεν μας πάει εμάς τους γραικούς).

Επιπλέον, για την κ. Τ.Μ., «το να 'ναι ένας Έλληνας γλύπτης είναι δύο φορές πιο δύσκολο (έρρουαν) απ' το να 'ναι ζωγράφος. Η κληρονομιά της ωραίας μορφής (φύρας), της ευγένειας του υλικού, κρατούν τους περισσότερους γλύπτες μακριά απ' τις πρωτοπορίες». Αυτών των *περισσότερων* η «ποιητική» και «το καινούργιο τους στηρίζονται πάνω στην παράδοση». (Ποια παράδοση εννοεί τώρα; Την «πρόσφατη φτώχη» όπως μας είπε παραπάνω; Την αρχαιοελληνική; Τη διεθνή; Τι;). Περιέργως, ανάμεσα στους μακράν των πρωτοποριών βρίσκουμε ονόματα όπως της Λυμπεράκη και του (γλύπτη) Ανδρέου, που είχαμε συνηθίσει να κατατάσσουμε μά-

λον στους νεωτεριστές. Όσο για τις ωραίες μορφές και τα τοιάτα, άραγε δεν απαντούν και στην λεγόμενη «πρωτοπορία», στον Αιρ π.χ., ή στον Ρενβέρ, στον Γαβο, στον Αγαμ, στον Σέσαρ (λέω σκοπίμως κοινοτυπίες) ή στο δικό μας το Σκλάβο; (Βλέπετε όμως, αυτός ο τελευταίος δεν είναι *absolutement abstrait*, περνάει κι ο αέρας του νησιού ανάμεσα από τις τρύπες των μαρμάρων). Και φυσικά και στους Καραχάλιο, Μολφέση, Πάστρα, Φιλόλαο, για τους οποίους η κ.Τ.Μ. πιστοποιεί ότι «απομακρύνθηκαν από τους βαρείς ισκίους των ελληνικών μαρμάρων», «διαπερνώνται από τις σύγχρονες τάσεις», και «κάνουν να μεσολαβήσει συχνά η ζωγραφικότητα, το χρώμα ή το ιχνος της μηχανής». Πως τώρα οι *περισσότεροι* των γλυπτών μένουν μακριά απ' τις πρωτοπορίες και στηρίζονται στην παράδοση ενώ ταυτόχρονα απομακρύνονται από τους ισκίους των ελληνικών μαρμάρων και διαπερνώνται από τις σύγχρονες τάσεις —εδώ υπάρχει ακόμα μια, μικρή, σύγχυση. Μα όλα είναι δυνατά, για το *génie grec*.

Η απαρίθμηση τελειώνει με τον Τάκη, ο οποίος είχε στείλει ένα από τα παλιά του «σινιάλα». «Ο Τάκης ανήκει ολοκληρωτικά στην πρωτοπορία. Είναι ένας από τους πιο φεωρετικούς δημιουργούς της εποχής μας (...) Από τα έργα του, που συχνά είναι ηχηρά, ακτινοβολεί μια δύναμη και μια θεατρικότητα, κοντινές της αρχαίας τραγωδίας». (Ελλείψει «αρχαίας μορφής» και «ευγένειας υλικού» κάποια σχέση έπρεπε να βρεθεί με τη δόλια την αρχαιότητα). Ας σημειωθεί εδώ πως η διεθνώς αναγνωρισμένη *avant-garde* (Τάκης) μοιάζει να χαίρει άλλης εκτίμησης εκ μέρους της κ.Τ.Μ. από τη λεγόμενη πρωτοπορία γενικά.

Ο κύριος λόγος αυτού του σημειώματος ήταν να επισύρει την προσοχή σ' ένα είδος τεχνοκριτικής πρακτικής, που, πιστεύω, πολύ απέχει από μια σοβαρή θεωρηση της τέχνης, και που δυστυχώς δεν σπανίζει στις μέρες μας.

Υπήρχαν, ωστόσο, δύο επιπλέον λόγοι. Επιθυμούσα: Α'. Να θέσω το ερώτημα *ποιος βγαίνει κερδισμένος από τέτοιου είδους πρακτικές*.

Β'. Να επισημάνω κάποιες λεπτομέρειες που αποκρύφθηκαν και με αφορούν προσωπικά, όντας συνάμα αποκαλυπτικές των ηθών που εισχωρούν τελευταία στους χώρους της ελληνικής τεχνοκριτικής.

Ας δούμε ως προς το πρώτο: Ωφελούνται οι καλλιτέχνες; Πιστεύω, σχεδόν καθόλου —αν εξαίρεσει κανείς μόνο την *ελληνική εσωτερική κατανάλωση* (στην Ελλάδα εννοώ, αλλά και στο εσωτερικό της ελληνικής, κοσμικής βασικά, κοινότητας Παρισιού) μέσω των προσκλήσεων,

διαφόρων διαφημίσεων ή άρθρων σ' *ελληνικά έντυπα*. Στη συγκεκριμένη περίπτωση της Roquette, ελάχιστοι Γάλλοι επισκέφθηκαν την έκθεση —όπως γίνεται συνήθως στα δημαρχεία της περιοχής του Παρισιού (της ημέρας των εγκαινίων εξαιρουμένης, όπου οι άνθρωποι βλέπονται μεταξύ τους αλλά δεν κοιτούν σχεδόν τίποτα). Κατά τα άλλα, κανείς τεχνοκριτικός ούτε πήγε, ούτε έγραψε ούτε ανέφερε καν την εκδήλωση, είναι δε γνωστή η περιφρόνηση των εδώ ανθρώπων της τέχνης για την πλειονότητα των εκθέσεων που οργανώνει η «*Mairie de Paris*», στις οποίες προσάπτουν κακή ποιότητα επιλογής. Έτσι, όσοι καλλιτέχνες ήταν ήδη γνωστοί από άλλες εμφανίσεις, παρέμειναν στα επίπεδα που τους ανήκουν. Οι δε άλλοι, οι μετριώς γνωστοί ή μέτριοι, δεν έγιναν περισσότερο γνωστοί μέσω της συγκεκριμένης έκθεσης. Έχουν όμως, αυτοί οι τελευταίοι, το κέρδος να *μιλούν γι' αυτούς τουλάχιστον στην Ελλάδα*, όπου κάθε γαλλική παρουσίαση, ας είναι και σε ανύποπτο κοινοκί, παίρνει τη μορφή *καλλιτεχνικής καταξίωσης στην πρωτεύουσα των τεχνών*.

Περισσότερο κερδισμένη βγήκε φυσικά η ίδια η οργανώτρια κ.Τ.Μ., χάρη στη «φιογούρα» —ελληνικής και πάλι κατανάλωσης— που μπόρεσε να κάνει μέσω της ίδιας της τεχνοκριτικής της αλλά και άλλων μεθόδων «*public relations*», ενισχύοντας έτσι προσωρινά τη θέση της στις συναλλαγές μ' εμπορικά κυκλώματα της τέχνης (γκαλερί κτλ.).

Ο δεύτερος λόγος της επέμβασης μου ήταν ο εξής: Συνέβη, στην αρχική φάση αυτής της έκθεσης (άνοιξη '84), όταν ο δημαρχος της 11ης Περιφέρειας είχε απευθυνθεί στην εδώ ελληνική πρεσβεία για την εν γένει διοργάνωσή της, να έχω επιλεγεί (χωρίς να ερωτηθώ —αλλ' αυτό είναι άλλη ιστορία) ως ένα από τα μέλη της οργανωτικής επιτροπής, μαζί με τον τεχνοκρίτη J.J. Lenvéque και την κ. Trichon - Μιλσανή. Το σχέδιο των ελληνικών αρχών προέβλεπε, τότε, την παρουσίαση του συνόλου των Ελλήνων καλλιτεχνών του Παρισιού, ανεξαρτήτως ποιότητας, γενεών, τάσεων κτλ. (πράγμα που, σημειώθων, μ' έβρισκε τελείως αντίθετο). Φαντάζομαι πως η πρόθεση ήταν: να προβάσουμε τους καλούς, να προωθήσουμε και τους άλλους.

Είχε λοιπόν αποσταλεί γράμμα σε όλους τους Έλληνες γλύπτες ή ζωγράφους δια του οποίου οι παραλήπτες, αφενός μάθαιναν ότι η έκθεση τελούσε υπό την υψηλή προστασία του Έλληνα Πρέσβη, αφετέρου διάβαζαν τα εξής: «Επιθυμώντας να εξασφαλίσουμε μια καλύτερη οργάνωση όσον αφορά τη σύλληψη της έκθεσης, τη σύνταξη και δημοσίευση του

καταλόγου, την πραγματοποίηση της αφίσας, τη διαφήμιση και τις άλλες λεπτομέρειες, απευθυνθήκαμε στις κυρίες Ευρ. Trichon - Μιλσανή και Βάσια Καραγιάννη - Καραμπελιά, καθώς και στον κ. J.J. Lenvéque, που θα συντελέσουν ώστε να αχθεί σε αίσιο πέρασ αυτή η προσπάθεια (...). Για να μην περιττολογούμε: ύστερα από πολλές συναντήσεις, επαφές, διαφωνίες, τα δύο από τα μέλη της επιτροπής (Ε.Τ.Μ. και Β.Κ.Κ. —ενώ ο J.J. Lenvéque ουδέποτε εκλήθη κύριος οίδε για ποιους λόγους) κατέληξαν στην οργάνωση «εκθετικών ομάδων», δεδομένης της στενότητας του χώρου της Roquette και της ανομοιογένειας των εκθετικού υλικού: τέλος, «μοιράστηκαν» τους καλλιτέχνες που θ' ανελάμβανε η κάθε μία, όσον αφορά την εκλογή των έργων, τα βιογραφικά σημειώματα, κτλ. Ήταν Ιούλιος '84. Η επιτροπή θα ξανασυναντιόταν το Φθινόπωρο για τη συνέχεια.

Η συνέχεια ήταν ότι η ελληνική πλευρά αποφάσισε τελικά να μην περπατήσει την εκδήλωση. Αγνώω τους λόγους της ματαιώσης. Πιστεύω όμως πως έπραξε σωστά, αν και θεωρώ πως ήταν δυνατό ν' αποφευχθούν ες αρχής οι αδεξιότητες και οι μετέπειτα δυσარέσκειες. Υποθέτω δε ότι, έστω και αργά, κατάλαβαν οι αρμόδιοι πως οι *καλές προθέσεις* του δημαρχείου δεν εστερούντο κάποιων αρνητικών θεωρήσεων, εκ των οποίων η κυριότερη συνίσταται στο εξής: Γίνεται τα τελευταία χρόνια στο Παρίσι στα δημαρχεία των —δεξιών κατά το πλείστον— περιφερειών (περισσότερα από 90% ανήκουν στον J.Chirac), ένας πολιτιστικός αναβρασμός που άλλο λόγο δεν έχει παρά να τραβήξει ψήφους για τις επόμενες εκλογές. Η επιχείρηση είναι πολύ έξυπνη κι αξίζει να ελκύσει την προσοχή μας, αλλ' όχι και να τύχει της συμπαράστασης όσων αντιτίθενται και στις παρόμοιες ποпуλιστικές μεθόδους και στο συγκεκριμένο *π ο λ ι τ ι κ ό* σχήμα.

Μετά την απόσχιση της επίσημης ελληνικής πλευράς, φαίνεται πως ο κ. Denaquet *παρακάλεσε κλαίγοντας* την κ.Τ.Μ. (η ίδια έφη) να προβεί μόνη της στην οργάνωση, πράγμα το οποίο έπραξε εφδσον και όπως νόμιζε καλό, παραλείποντας να πληροφορηθεί καν τους πρώην συνεργάτες της για τις ενέργειές της. Θα μπορούσε, τουλάχιστον, ν' αποφύγει να διαφημίσει η ίδια την εκδήλωση αυτή, κομπάζοντας επιπλέον: «όταν ο (...) J. Mathieu μου ζήτησε να οργανώσω μια έκθεση, (...) η ίδια μου φάνηκε *δελεαστική*» ή ισχυριζόμενη ότι «*αγνόησε οικειοθελώς*» καλλιτέχνες που στην πραγματικότητα αρνήθηκαν να συμπαράξουν μαζί της.

Ουδέν άλλο σχόλιο.

Παρίσι, 15 Μαρτίου '85

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ PERRAULT

Γκραβούρες: Gustave Doré
Μτφ. Δέσποινα Καμπάνη - Δετ-
ζώρτζη
Μελέτη και σημειώσεις του Jean
Pierre Collinet
Μτφ. Λήδα Παλλαντίου
Εκδ. Άγρια, Αθήνα 1985, σελ. 184

Μια εξαιρετικά καλαίσθητη έκδοση με μερικά από τα ωραιότερα παραμύθια του κόσμου: Η κοκκινόσκουφίτσα, ο Δαχτυλάκης (ο γνωστός μας Κοντορεβουλόλης), Η γαϊδουρογούρυνα, Η ωραία κοιμημένη του δάσους, Ο παπουτσωμένος γάτος, ο Ρικέτος με την τούφα, Οι νεράιδες, Ο Μπλαγογένης, Η σταχτοπούτα ή το γυάλινο γοβάκι. Συγγραφείς όλων αυτών των τρομαχτικών, γοητευτικών και συναρπαστικών ιστοριών ο Charles Perrault, άνθρωπος με σοβαρή παιδεία και ανεξάρτητη προσωπικότητα που γεννήθηκε στο Παρίσι το 1628 και αξιοποιώντας την παράδοση των παραμυθιών που είχαν περάσει από γενεά σε γενεά κατά τη διαδρομή των αιώνων, τα διηγήθηκε μ' ένα ύφος διαυγές και απλό αφήνοντάς τα κληρονομιά στα γαλλικά γράμματα την εποχή του Λουδοβίκου ΙΔ'.

Τα παραμύθια του Perrault συνοδεύονται από τις θαυμάσιες υποβλητικές γκραβούρες του Gustave Doré, και οι οποίες από το 1870 που φιλοτεχνήθηκαν, συνδέθηκαν οργανικά μαζί τους.

Το θαυμαστό μαγικό κόσμο των παραμυθιών του Perrault ανιχνεύει η μελέτη του Jean-Pierre Collinet που σχολιάζει και ανατέμνει—χωρίς ωστόσο να απομυθοποιεί—τους μύθους που έθρεψαν την παιδική μας ηλικία: η μαγεία τους παραμένει ένα από τα ελάχιστα ωραία πράγματα που καταφέραμε να διατηρήσουμε ως ενήλικες.

ΡΕΪΝΑΛΝΤΟ ΑΡΕΝΑΣ

Ο Σελεστίνο πριν την Αυγή
Μτφ. Χρύσα Τσαλικίδου
Εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1984.

Ο Κουβανός συγγραφέας Ρεϊνάλντο Αρένας είναι ένας από τους αξιολογότερους νέους (γεννήθηκε το 1943) πεζογράφους της Λατινοαμερικανικής λογοτεχνίας. Ο Σελεστίνο, ο ήρωας του μυθιστορήματος ζει και κινείται ανάμεσα σε δύο κόσμους: την πραγματικότητα και το όνειρο, το παρόν και τη μνήμη. Ο δυνατός ήλιος της Λατινικής Αμερικής δείχνει τα πράγματα απλά και μονοσήμαντα τη μια στιγμή, για να

ανατρέψει και να τα εκτινάξει την επομένη, μεταμορφώνοντάς τα τρομαχτικά, δίνοντας υλική υπόσταση σε κάθε φαντασίωση και παραίσθηση.

Ο Αρένας με μια γλώσσα που θυμίζει τη σκληρή αθωότητα της παιδικής ηλικίας μας μιλάει στο βιβλίο του για θέματα αιώνια μα πάντοτε καινούργια και μοναδικά: τη μοναξιά, το φόβο, την επιθυμία και την ακύρωσή της, το όνειρο - ελπίδα και το όνειρο - επιφύλαξη. Ο δρόμος που έχει να επιλέξει ο αναγνώστης, δεν είναι να ερμηνεύσει τη γραφή του Αρένας, αλλά να αφηθεί στη γοητεία της ατμόσφαιράς του: «Να τυλιχθεί στις ομίχλες που περιβάλλουν τους ήρωές και να ξεγυμνωθεί κάθε φορά που ο ανελέητος ήλιος της Νότιας Αμερικής το απαιτεί», όπως γράφει στην μικρή εισαγωγή και η μεταφράστρια Χρύσα Τσαλικίδου.

ΕΡΜΑΝ ΕΣΣΕ

Νάρκισσος και Χρυσόστομος
Μετάφραση: Ντάκμαρ Τζωρτζή
Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1985, σελ. 271.

Άλλο ένα μυθιστόρημα φιλοσοφικής αναζήτησης του Έρμαν Έσσε, ο Νάρκισσος και Χρυσόστομος είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, που ωστόσο δεν αναγνωρίζονται. Παιδί αλλά και γέρον, δίδασκων αλλά και διδασκόμενος, Ευρωπαίος αλλά νοσταλγός των ανατολικών φιλοσοφιών ο ήρωας / συγγραφέας ανιχνεύει το μονοπάτι της γνώσης, διερευνά τον εαυτό του και τον άλλο. Η Μοίρα και ο προορισμός της ύπαρξης, σε τελευταία ανάλυση, είναι ένα από τα παλιά και αιώνια θέματα που θίγει και εδώ ο Έρμαν Έσσε.

ΔΟΚΙΜΙΑ / ΜΕΛΕΤΕΣ

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚΑΡΘΙΑ ΜΑΡΚΕΣ

Δοκίμια για το έργο του
Επιλογή - Μετάφραση: Ρήγας Καπάτος
Εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1985, σελ. 147

Το 1983, το Πανεπιστήμιο Στονγκ - Μπρουκ της Νέας Υόρκης οργάνωσε ένα λογοτεχνικό συμπόσιο αφιερωμένο στο έργο του Μάρκες. Τα εννέα κείμενα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο είναι εισηγήσεις φιλολόγων - μελετητών που εξετάζουν πλευρές της πεζογραφίας του: ενός από τους σημαντικότερους και δημοφιλέστερους λογοτέχνες του καιρού μας και οι οποίες γράφτηκαν ειδικά για το συμπόσιο του Στονγκ-Μπρουκ.

ΝΤΕΣΜΟΝΤ ΜΟΡΡΙΣ

Η φυλή του Ποδοσφαίρου
Εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1982, σελ. 380

Εξαιρετικά επίκαιρο σήμερα το βιβλίο του Ντέσμοντ Μόρρις, ιδιαίτερα μετά τα δραματικά αιματηρά γεγονότα του γηπέδου των Βρυξελλών, ασχολείται με την ανάλυση της πιο διαδεδομένης συλλογικής ανθρώπινης ενασχόλησης, του 20ου αιώνα. Μέσα από μια συγκροτημένη και συναρπαστική αφήγηση, διερευνά την ιστορία του αθλήματος, και προσδιορίζει τις ρίζες, τα αίτια και τα θεμέλια που δημιούργησαν και συντηρούν την αίγλη και το μύθο του ποδοσφαίρου.

ΑΝΤΑΜ ΣΑΦ - ΡΟΣΣΑΝΑ ΡΟΣΣΑΝΤ - ΛΕΟΝ ΤΡΟΤΣΚΙ

Το παρόν και το μέλλον του σοσιαλισμού
Επιλογή - Μετάφραση: Τίμος Παπακώστας
Εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1985, σελ. 156

Τα κυριότερα θέματα που εξετάζονται στο βιβλίο αυτό είναι η κρίση του μαρξισμού, ο «υπαρκτός σοσιαλισμός, οι διανοούμενοι και η Σοβιετική Ένωση, ο Σταλινισμός και μπολσεβικισμός. Πρόκειται για μια ανάλυση των παραμορφώσεων της σοσιαλιστικής ιδέας στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού και μια διερεύνηση των αιτιών που οδήγησαν στο φαινόμενο αυτό. Το βασικό συμπέρασμα που εξάγεται από τα κείμενα είναι ότι η σοσιαλιστική επανάσταση δεν μπορεί να πετύχει δίχως τις κατάλληλες συνθήκες και—κυρίως—δίχως την κοινωνική συναίνεση. Διαφορετικά ο σοσιαλισμός μεταβάλλεται σε μια πολιτική δικτατορία που ακυρώνει το όραμα και την ιδεολογία του.

ΕΛΕΥΘ. ΑΛΕΞΑΚΗ

Η εξαγορά της νύφης. Συμβολή στη μελέτη των γαμήλιων θεσμών στη νεότερη Ελλάδα.
Αθήνα, 1984, σελ. 143.

Πρόκειται για μια πρωτότυπη μελέτη που στηρίζεται κυρίως σε αδημοσίευτο υλικό και σε επιτόπια έρευνα του συγγραφέα. Πριν από την καθιέρωση του εθίμου και του θεσμού της προίκας στον ελληνικό, όπως και στο βαλκανικό χώρο παρατηρείται μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα μια εντελώς αντίθετη και ιδιόζουσα συνθήκη που χαρακτηρίζεται από την «εξαγορά της νύφης».

Το θέμα αυτό εξετάζει ο μελετητής στο βιβλίο του που περιλαμβάνει, εκτός από την εκτενή εισαγωγή, πέντε κεφάλαια. Στα τέσσερα πρώτα παρουσιάζονται οι διάφορες πλευρές (γεωγραφική, χρονολογική, οικονομική, τελετουργική, συμβολική κτλ.) των τεσσάρων βασικών τύπων «εξαγοράς της νύφης» στην Ελλάδα. Στο πέμπτο κεφάλαιο με

τίτλο «Κοινωνιολογική και εθνολογική προσέγγιση», εξετάζονται οι κοινωνικές λειτουργίες του θεσμού με αναδρομή στην ξένη ανθρωπολογική βιβλιογραφία, καθώς και τα ιστορικά και εθνολογικά προβλήματα που προκύπτουν από την παρουσία του θεσμού στην Ελλάδα ως τις μέρες μας.

ΦΡΑΝΚΟ ΦΕΡΙ

Η αντιπολίτευση στη Σοβιετική Ένωση
Επιλογή - Μετάφραση: Τίμος Παπακώστας
Εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1985, σελ. 139

Η σύγκρουση Στάλιν - Τρότσκι και η αλληλογραφία Γκράμσι - Τολιάτι αποτελούν το βασικό κορμό αυτής της έκδοσης. Η προσπάθεια του Α. Τρότσκι και της Αντιπολίτευσης στη Σοβιετική Ένωση στην περίοδο 1923-1926 ενάντια στο σταλινισμό και τη νέα ανερχόμενη μικροαστική τάξη που μετέτρεπε βαθμιαία τον σοσιαλιστή - αγωνιστή σε κομματικό γραφειοκράτη καθώς και η πολύ ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων μεταξύ Γκράμσι και Τολιάτι που σχολιάζει ο Φράνκο Φέρι, μας δίνουν αρκετά στοιχεία για μια ταραγμένη και σημαντική περίοδο του κομμουνιστικού κινήματος. Η αλληλογραφία είναι παρμένη από τα αρχεία του Ινστιτούτου Μαρξισμού - Λενινισμού της Μόσχας και του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος.

ΘΕΑΤΡΟ

ΠΑΥΛΟΥ ΜΑΤΕΣΙ

Μικρο-αστικό Δίκαιο
Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984, σελ. 94

Πρόκειται για ένα σπονδυλωτό έργο του δόκιμου θεατρικού συγγραφέα Παύλου Μάτεσι, που πρωτοπαρουσιάστηκε τον Ιανουάριο του 1983 από το «Θέατρο του Πειραιά» σε σκηνοθεσία Τάκη Βουτέρη. Στο έργο—όπως άλλωστε και ο τίτλος του υποδηλώνει—θίγονται, μ' ένα χιούμορ ιερόσυλο και ανατρεπτικό, πλευρές της μικροαστικής καθημερινότητας που μας περιβάλλει. Ο Παύλος Μάτεσις, ξύνει πάλιν απ' την επιφάνεια για να μας αποκαλύψει την υποκρισία, την ανοησία και την κακογουστιά που κρύβονται τόσο πίσω από το ήδη φθαρμένο παραδοσιακό τρίπτυχο «Πατρις - Θρησκεία - Οικογένεια», όσο και πίσω από το μοντέρνο πρόσωπο του «προοδευτικού» «πολιτικοποιημένου» και «απελευθερωμένου» Νεοέλληνα μικραστού. Η οξύτατη κοινωνική κριτική, η εκφραστική ευελιξία και η ευρηματική γλώσσα, στοιχεία που διαμορφώνουν το ύφος του Π. Μάτεσι σε όλη του τη θεατρική παραγωγή, είναι και στο «Μικροαστικό Δίκαιο» παρόντα και αναγνωρίσιμα.

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

● Από το βουλευτή του ΠΑΣΟΚ κ. Στέλιο Παπαθεμελή, πήραμε την επιστολή που δημοσιεύουμε, όπου διατυπώνει τις ενστάσεις του σχετικά με το άρθρο «Ο Χριστιανός μπροστά στην κάλη» (τχ. 293).

Κύριε διευθυντά,
Παρακολουθώ το «ΑΝΤΙ» από τα πρώτα του βήματα και εκτιμώ τη γενικότερη συμβολή του στην άρθρωση ενός σοβαρού και υπεύθυνου λόγου στην Ελλάδα.

Είναι γι' αυτό δικαιολογημένη η κατάπληξή μου για το...σπαστικό «Ο Χριστιανός μπροστά στην κάλη» που προηγούμενου τεύχους.

Να ξεκαθαρίσουμε από την αρχή ορισμένα πράγματα:

α) Την σύνταξη και επιμέλεια του φυλλαδίου είχε άτυπη ομάδα πανεπιστημιακών που πρόσκεινται στο ΠΑΣΟΚ και συμβαίνει να έχουν χριστιανική τοποθέτηση. Υπάρχουν, πως να το κάνουμε, και τέτοιοι άνθρωποι σ' αυτό τον τόπο.

β) Το εκλογικό γραφείο Παπαθεμελή χρησιμοποίησε το φυλλάδιο και αναδεχόμαστε αυτή την ευθύνη.

Το κείμενο είναι συγκεκριμένη απάντηση σε συγκεκριμένους τρόπους διαβολής και συκοφαντήσης, σε συγκεκριμένα έντυπα και μηχανισμούς ψιθύρων της Ν.Δ. και των παρακυβερνημάτων της. Χωρίς αναφορά σ' αυτά τα ντοκουμέντα (δείγματά τους σας διαβιβάζω) που κυκλοφόρησαν *urbi et orbi* σε εκατομμύρια αντίτυπα, μπήκαν σε κάθε σπίτι, προκάλεσαν συζητήσεις, απορίες και αμηχανία, είναι αδύνατον να κατανοήσει κανείς το είδος και το λόγο της απάντησης. Και είναι λάθος να επιχειρήσει ένα σχολιασμό της. Δεν θα είναι αντικειμενικός. Όπως δεν μπορεί να είναι ο συντάκτης σας.

Σημειώστε ότι στη Θεσσαλονίκη, ειδικά σ' αυτήν, ο αντιπαλος έριξε όλες του τις δυνάμεις και τον ίδιο του τον Αρχηγό. Εδώ οργίασε η τερατολογία ότι το ΠΑΣΟΚ θα κλείσει τις Εκκλησίες, θα ξυρίσει τους παπάδες, θα θύσει και θα απολύσει... Αντίθετα η Ν.Δ. είναι τάχα η μόνη εγγυητρια δύναμη της Ορθοδοξίας, των ιερών και των Οσίων του Έθνους και ο κ. Μητσοτάκης ο νέος... Μέγας Κωνσταντίνος που θα επαναφέρει τον Χριστό και την Ελλάδα στην Ελλάδα. Και άλλα ρήματα άρρητα...

Όλα αυτά κατέστησαν αναγκαία και αναπόφευκτη την έκδο-

ση του απαντητικού φυλλαδίου.

Τι επιχειρεί αυτό; Με ψυχρή παράθεση στοιχείων να απομυθοποιήσει την όψιμη... θεοσέβεια της Ν.Δ. η οποία δεν μπορούσε να διεκδικεί αυτό τον τίτλο και για άλλους βέβαια σοβαρούς λόγους (αντιλαϊκή πολιτική, αποκάλυπτες επεμβάσεις της στα εσωτερικά της Εκκλησίας, αδιαφορία για το Κοινωνικό της έργο κτλ.) αλλά και για το χυδαίο φανατισμό της να κατηγορεί το ΠΑΣΟΚ, για τα έργα τα οποία η ίδια ή και ίδια έχει διαπράξει (αυτά που εσείς ονομάζετε σκοταδιστικά, αυτόματο διαζύγιο, μεταρρυθμίσεις οικογενειακού δικαίου κτλ.).

Το όλο σχέδιο φαίνεται διαποτισμένο από έναν ετεροχρονισμένο (προς τα πίσω) αθεϊσμό. Διεθνώς ο αθεϊσμός είναι πια πολύ λίγο αγωνιστικός. Στη δύση αμέτοχος πλέον στις θεωρητικές αναζητήσεις που τον ανεδείξαν στο παρελθόν έχει αποδωθεί στην υλοποίηση του οράματος της ευημερίας. Στην ανατολή αφηνώντας τον επαναστατικό του οπτιμισμό διανύει μία φάση απελπιστικής ανίας. Δέστε στο Παρίσι μόνο το 8% των κατοίκων βαπτίζονται τα παιδιά τους ενώ στη Μόσχα το ποσοστό ξεπερνά το 42%.

Σε μας επιείκει ακόμη ο αστικός αντικληρικαλισμός της δεκαετίας του '20, αυτός που τροφοδότησε τον κοσμοθεωριακό μαρξισμό με προκαταλήψεις που δυσχεραίνουν ως σήμερα μια διαφορετική προσέγγιση του Ευαγγελίου. Και ας είναι ο Λένιν που στο «Κράτος και Επανάσταση» μιλούσε για «Το επαναστατικό δημοκρατικό πνεύμα του αρχικού Χριστιανισμού». Και ας είναι ο Ένγκελς που έβλεπε ότι η ιστορία αυτού του χριστιανισμού «προσφέρει σημεία επαφής με το σύγχρονο εργατικό κίνημα».

Ο υπογράφων πιστεύει ότι η Ορθοδοξία που το υπό ψήφιση νομοσχέδιο του ΠΑΣΟΚ για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει στους σκοπούς του σχολείου είναι πρωταρχικό στοιχείο της νεοελληνικής μας ταυτότητας, μέσο για τη φυσική επιβίωση του Ελληνισμού. Είναι μήνυμα αλληλεγγύης με το ανθρώπινο γένος και την ιστορία του. Και με το κοινωνικό της ιδεώδες προσφέρει παράδειγμα κοινωνικού βίου.

Αλήθεια γιατί τόσο ξεχειλίσμα ειρωνείας για το απόσπασμα του Μπουλγκάκωφ; Σίγουρα ο συντάκτης σας ξεχνά πόσο τιμούσε ο Λένιν αυτό το όνομα.

Συζητήσιμα είναι όσα ο αρθρογράφος σας θίγει για τις μεθόδους του προεκλογικού αγώνα γενικά. Το ζήτημα είναι μέσα και φυσικά δεν μπορεί να το λύσει η στάση ενός υποψηφίου.

Αντιπαρέρχομαι τις διάχυτες προσωπικές αιχμές του δημοσιεύματος. Ο καθένας έχει την ιστορία του και εγώ τη δική μου. Ο καθένας καταθέτει τη μαρτυρία του και εγώ το κάνω ένδεκα χρόνια στη δημόσια ζωή μέσα και έξω απ' τη Βουλή. Νομίζω το έκανα και πριν.

Μου φτάνει γι' αυτό η έκδηλη αγάπη των συμπολιτών μου.

Με φιλικούς (πάντοτε) χαιρετισμούς

Στέλιος Παπαθεμελής
Βουλευτής Θεσσαλονίκης

ΤΟ «ΚΙΝΗΜΑ» ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

● Από τον υπολοίαρχο ε.α. κ. Παναγιώτη Καλότυχο πήραμε και δημοσιεύουμε την ακόλουθη επιστολή, σε απάντηση σημείων που τον αφορούσαν από το δημοσίευμα «Το κίνημα του Ναυτικού της Ν. Δημοκρατίας». Την επιστολή του δημοσιεύουμε χωρίς «περιληψογραφικά τεχνάσματα», όπως μας συμβουλευει και ο ίδιος και όπως κάνουμε και εμείς κατά πάγια (και άνευ «συμβουλών») πρακτική. Κατά τα λοιπά, η επιθετικότητα του επιστολογράφου δεν τον απαλλάσσει από την ανάγκη απάντησης επί της ουσίας, δηλαδή για τη σχέση του με το «Κίνημα» του Ναυτικού.

Κύριε Διευθυντά,

Είναι γνωστό ότι η συκοφαντία και η λασπολογία, αποκλειστικά προϊόντα εκείνων που έχουν την ευχέρεια να τα κατασκευάζουν και που αυτά μόνο ξέρουν να κάνουν, αποτελούν ιδιαίτερα γνωρίσματα της εποχής μας. Πίστευα όμως, ότι το «Αντί» —που σχεδόν με είχε πείσει στα τελευταία τεύχη του ότι απεχθάνεται και μάχεται τον «Αυριανισμό»— δεν θα ακολουθούσε τον ίδιο δρόμο, που μάλιστα το δημοσίευμα του τεύχους του 293 της Παρασκευής 21 Ιουνίου που αφορούσε το άτομό μου, ξεπέρασε κάθε όριο και κάθε προηγούμενο.

Δεν εννοώ να επικαλεσθώ την δημοσιογραφική δεοντολογία —που οφείλατε εν τούτοις να σεβασθείτε— για την έρευνα της αλήθειας, γιατί το δημοσίευμα αυτό, δεν προδίδει μόνο εσφαλμένη πληροφόρηση που δεν δισταυρώθη, αλλά κυρίως κακόβουλο, —άγνωστο σε μένα για ποιους λόγους— δυσφημιστική διάθεση, διαπραχθείσα μάλιστα όχι μόνο εκ προθέσεως και δόλου, αλλά και με ασυνήθιστο θρασύτητα. Και επειδή πιστεύω ότι η θρασύτητα, όπως άλλωστε και η τρομοκρατία, αναπτύσσονται μόνο στη θαλπωρή της ανοχής, εγώ δεν είμαι διατεθειμένος σε καμιά περίπτωση, να επιδείξω τοιοῦτο

είδους ανεκτικότητα, όπως έκανα πάντα μέχρι τώρα ακόμα και κατά την περίοδο της δικτατορίας. Και ανεξάρτητα με τη δυνατότητά μου να ζητήσω από τη Δικαιοσύνη κολασμό τέτοιων θρασειών αποπειρών, σας καλώ, όχι μόνο επί τη βάση του περί τύπου νόμου, αλλά και επικαλούμενος όσα ίχνη σεβασμού προς την αλήθεια σας έχουν απομείνει, να δημοσιεύσετε στο αμέσως προσεχές τεύχος σας, της 6ης Ιουλίου, στην ίδια σελίδα και με τα ίδια στοιχεία, την επιστολή μου αυτή, χωρίς περικοπές και περιληψογραφικά τεχνάσματα.

α) Ουδέποτε υπηρέξα υποστηρικτής του Ιωαννίδη ή οιοδήποτε άλλου, αλλά ένας αφοσιωμένος στο καθήκον του αξιωματικός, περιοριζόμενος σε αυστηρώς υπηρεσιακές επαφές και σχέσεις με τους συναδέλφους μου.

β) Ουδέποτε ετιμωρήθηνα δια σκληρότητα προς τους υφιστάμενούς μου, αντιθέτως υπάρχουν εγγραφές επίσημες που αναφέρουν ότι «παρά τη φαινομενική αυστηρότητά του, φροντίζει με έντονο τρόπο δια την μέριμνα και τα προβλήματα των υφισταμένων του».

γ) Είναι ψευδές ότι συμμαθητές μου με «έσπασαν στο ξύλο». Εάν όμως ήταν αλήθεια πάλι δεν ξέρω ποιον τιμά το γεγονός ότι πολλοί βιαιοπραγούν εναντίον ενός.

δ) Βλακώδης είναι ο ισχυρισμός ότι διαθέτω φακέλους συναδέλφων μου, εκτός αν με αυτό υπονοείται ότι γνωρίζω καλώς το ποιόν μερικών «αντιστασιακών» και δήθεν «προοδευτικών» κυρίων που επί δικτατορίας διεκρίνουν την ανάγκη μιας «νέας τάξεως πραγμάτων» και που σήμερα πρωτοπαλικάρα στην, παράλληλα με την επίσημη, πράσινη ιεραρχία του Π.Ν. διακηρύττουν πάλι αυτή την ανάγκη της «νέας τάξεως».

ε) Ψευδές είναι ότι είμαι δικηγόρος. Ετελείωσα πράγματι την Νομικήν, αλλά το Οικονομικόν Τμήμα, και ως επιστήμονα, δεν έχω να λογοδοτήσω για την οιαδήποτε έντιμον εργασία ασκά.

στ) Η παραιτήσή μου οφείλεται στο ότι επί ΠΑΣΟΚ, για πρώτη φορά στα 26 χρόνια της σταδιοδρομίας μου, εκρίθηνα σε έκτακτη κρίση κατ' αρχαιότητα και όχι κατ' εκλογήν, —όπως συνέβαινε πάντοτε λόγω της αρίστης επαγγελματικής μου επιδόσεως— με αιτιολογικά τον υπερβάλλοντα ζήλο και «συνδικαλιστική δράση». Το Συμβούλιο Επικρατείας με εδικάωσε, όμως το αίσθημα της ευθιξίας μου επέβαλε να μην παραμείνω πλέον εις τας τάξεις του Π.Ν.

ζ) Το να ανήκω εις οιοδήποτε κόμμα επιθυμώ είναι αποκλειστικό δικαίωμά μου, συνταγματικώς κατοχυρωμένο και δεν λογοδοτώ σε κανένα «Αντί» γι' αυτό. Το να δραστηριοποιούμαι νομίμως στα πλαίσια αυτού του κόμ-

ματος, είναι επίσης μία από τις ελευθερίες που δεν εστερήθη ακόμη και ελπίζω ότι δεν θα χρειασθεί να πολεμήσω δια να την διατηρήσω. Διότι μόνον εχθροί της δημοκρατίας και του Συντάγματος είναι δυνατόν να επιχειρήσουν να μου την αφαιρέσουν. Και αυτούς, κατά συνταγματική επιταγήν, υποχρεούμαι να πολεμήσω.

η) Ψευδές είναι επίσης ότι εδραστηριοποιήθη υπέρ του κόμματος εις το οποίον ανήκω «στου Παπάγου». Ο πληροφοριοδότης σας, εγνώριζε ίσως ότι εκεί διαμένω και εθεώρησε αυτονόητον τον ισχυρισμόν του.

Δυστυχώς δι' αυτόν, είναι διαφανής η ταυτότητά του, όπως και οι σκοποί του. Το ότι σας παρέσυρε εις ψευδολογίας και συκοφαντίας, αποδεικνύει ότι το «Αντί» θυσιάζει εις τις πολιτικές σκοπιμότητας την δεοντολογίαν και την οιαδήποτε αξιοπιστίαν και δημοσιεύει με ανευθυνότητα ή θρασυότητα ψεύδη, που δύνανται να θιγούν την τιμή και υπόληψη εντίμων Ελλήνων.

Σας πληροφορώ, ότι εγώ μὲν δύναμαι να αποδείξω ότι ψεύδεσθε και συκοφαντείτε, υμείς δε, ασφαλώς θα ευρεθείτε εις δύσκολον θέσιν ενώπιον των αρμοδίων δικαστικών αρχών, εάν υποχρεωθώ να σας εγκαλέσω δια να

στηρίξετε τις λασπολογίας σας. Εζηλώσατε δόξαν «Αυριανής». Θα πρέπει να υποστείτε και τις συνεπείας.

Παναγιώτης Καλόνυχος
Νευροκοπίου 4 - Παπάγου

ΠΡΟΕΚΛΟΓΙΚΑ...

● Ήταν φυσικό πριν τις εκλογές να έχουμε μια σειρά γράμματα και άρθρα αναγνωστών μας για τις εκλογές, τα κόμματα, τη στάση τους αλλά και γράμματα κριτικής, διαφωνίας, ή υποστήριξης απόψεων που υπήρχαν σε άρθρα που δημοσίευσε προεκλογικά το ANTI. Μια σειρά από επιστολές αναγνωστών δημοσιεύσαμε στα προεκλογικά τεύχη. Δεν ήταν όμως δυνατόν να δημοσιεύσουμε όλα τα γράμματα και τούτο, όχι μόνο εξ αιτίας του χώρου που είχαμε στη διάθεσή μας, αλλά και γιατί σε πολλά από αυτά που πήραμε υπήρχε η ίδια ή παραπλήσια επιχειρηματολογία με άρθρα ή απόψεις που δημοσίευσε το ANTI.

Δημοσιεύουμε, έστω και τώρα, αποσπασματικά ορισμένες επιστολές αναγνωστών μας οι οποίες εκφράζουν μια αντίθετη ή κριτική άποψη σε άρθρα που δη-

μοσιεύθηκαν στο περιοδικό προεκλογικά.

● Η πρώτη επιστολή από τον αναγνώστη μας Χ.Κ. από τον Κορυδαλλό —«εχθρικά» υπογράφει στο τέλος το γράμμα του— ο οποίος κατηγορεί μεταξύ άλλων και το «Αντί» γιατί δημοσίευσε τα άρθρα των Κατηφόρη - Ευθυμίου - Δουβή - Φλώρου στο τεύχ. 290. Να τι γράφει επί της ουσίας στο γράμμα του:

Απόψεις δεν πρέπει να αποκλείονται συμφωνών, όπως συμφωνώ με την υποσημείωση που έχεις ότι κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του, αλλά πως να αρθρώσει ένα διαφορετικό λόγο η Αριστερά όταν δεν συμβάλει πρώτο εσύ, τώρα που πέσαν όλοι να πείσουν πως το προέχον είναι να μην βγει η δεξιά και μόνον αυτό.

Πέρασα δύο χρόνια απ' το ΠΑΣΟΚ ('74-'76) και ξέρω τι είδους Αριστερά είναι το συνονθύλευμα αυτό...

Εγώ (και μάλλον πολλοί αναγνώστες σου) πιστεύω πως με την Αριστερά στη γωνία το ΠΑΣΟΚ θα πάει πιο δεξιά. Δεν απειλούμαστε μόνο από ιδεολογική τρομοκρατία, αλλά από γερμανοποίηση της πολιτικής μας ζωής. Αλήθεια δεν σε απασχόλησε ποτέ να μπει ένα άρθρο για τις διαφορές των Γκένερτ-Κολ απ' τον Σμίτ; Τέλος κάνοντας και λίγο το μέντιουμ, σου λέω περίμενε και θα δεις. Μπουλούκοι, Χόνδροκούκηδες και «άκυρα μπλε» θα ξαναβγούν στο μέλλον και η δεξιά θα επιστρέψει σαν απελευθερωτής.

Θα ξανακούσουμε κάποτε «συμπλέομεν με την ΕΡΕ προ του κινδύνου της Αριστεράς» όπως είπε ο Γ. Παπανδρέου το '58. Μακάρι να βγω κακό μέντιουμ.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΠΑΣΟΚ

● Ο φοιτητής Μιχάλης Τσατσάνης απαντά στο άρθρο του Π. Ευθυμίου «Αριστερά και ΠΑΣΟΚ» τχ. 290. Να τι σημειώνει μεταξύ άλλων:

... Τελικά λοιπόν αφού ο κ. Ευθυμίου διαπιστώσει ότι ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε η Αριστερά έχουν μια στρατηγική διεξόδου από την κρίση της ελληνικής κοινωνίας —μέχρι εδώ καλά— μας προτείνει πάρα ταύτα να ψηφίσουμε ΠΑΣΟΚ γιατί:

1) Ενδέχεται να ξανάρθει η δεξιά (πολυφορεμένο το σύνθημα και δεν θ' ασχοληθώ μαζί του)
2) Το ΠΑΣΟΚ έχει την εξουσία. Έτσι λοιπόν ο αριστερός λόγος έχει τη δυνατότητα με το ΠΑΣΟΚ να ασκηθεί στην πράξη, ενώ, με την αριστερά, μένει στο επίπεδο της «γκρίνιας».

Συγκεκριμένα:

«... ο αριστερός λόγος συγκροτείται κυρίως όταν ασκείται σε έ-

να από και συγκεκριμένο πολιτικό και κοινωνικό πεδίο και δεν γίνεται κώδικας εσωτερικής αναγνώρισης μιας ορισμένου τύπου κοινωνικής συνάφειας».

Όμως ο αριστερός λόγος, αν είναι ανίκανος να συγκροτηθεί και να μιλήσει επί του συγκεκριμένου, δεν θα βοηθηθεί καθόλου από τα δεκανίκια της εξουσίας να κάνει κάτι τέτοιο. Αντίθετα, θα γίνει πιο στείρος, καθώς θα πρέπει να εξυπηρετεί ποικίλες σκοπιμότητες...

● Και το επόμενο γράμμα από τον Γ. Αδαμόπουλο από την Πάτρα, φοιτητής και αυτός, απαντά επίσης στο ίδιο άρθρο. Να ποια είναι η γνώμη του επιστολογράφου μας:

Το άρθρο γράφτηκε για να διαλλαχθεί ο κ. Ευθυμίου την εκλογική του άποψη. Και τι έχει να προσκομίσει αυτός στο ΠΑΣΟΚ, καθ' ην στιγμήν άλλοι προσφέρουν τίτλους κομμάτων, συμπαράταξεις, ψήφους;

Μα... την ιδιαιτερότητά του! Ψηφίζει, ναι, μα όχι σα χύδην όχλος, όχι όπως η πλέμπα. Αλλά με άποψη και αποστάσεις, που η τήρησή τους —τακτική ΜΟΝΙΜΗ, όπως και το '81 με το ΚΚΕ Εσωτερικού— δίνει ελευθερία κινήσεων. Η ιδιαίτερη ιδιαιτερότητά του είναι ότι πολυτιμότερον διαθέτει Αριστερός διανοούμενος, διαφωνήσας και αποχωρήσας μάλιστα, με τη «Σοσ. Πορεία», απ' το ΠΑΣΟΚ, δεν είναι και του πετάματος για το κόμμα αυτό, που καθόλου καλά δεν τα πάει με το χώρο της διανοήσης.

Ισχυρά λοιπόν τα διαπραγματευτικά αυτού, ενισχύονται δε περισσότερο όταν εκτίθενται απ' τις στήλες του ANTI προσπαθώντας μάλιστα ν' ανοίξουν μέτωπο στην Αριστερά!

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΔΑ

● Ο Κ. Σαββίδης, φοιτητής Ιατρικής αναφερόμενος στο άρθρο του Γ. Κατηφόρη «Η παίσουσα ΕΔΑ» (τχ. 290) γράφει μεταξύ άλλων για την ΕΔΑ:

Αλήθεια στα τρισημί χρόνια «συγκυβερνήσεως» του με το ΠΑΣΟΚ δεν βρήκε ούτε ένα θέμα για να διαφοροποιηθεί ο κ. Γλέζος. Μήπως το αριστερό άλλοθι του συντρόφου χρησιμοποιείται μόνο για να αντισταθμίσει τις δεξιές επιλογές της κυβερνητικής πολιτικής και να επιβιώνει με ορούς το κόμμα του.

Ποια σπουδαία ανακάλυψη τακτικής επικαλείται ο συντάκτης του άρθρου όταν η τακτική του «βάστα με να σε βαστώ να ανεβούμε το βουνό» ισχύει αντιστρόφως δια του «τυφλός τυφλόν οδηγεί, αμφότεροι εις λάκκον εμπιπτουσι»;

Ίσως όμως να υποβόσκει πιο σπουδαία δουλειά: πώς να βγούμε κύριοι να κατηγορήσουμε το ΚΚΕ Εσ. ευθέως για την κριτική του στις εκλογές; Πως να επιχει-

πολιορκία

ΓΡΑΦΗ ΚΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗ τεύχος 27

αφιέρωμα

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μποστ, Κυρ, Αντώνης Καλαμάρας, Αντρέας Πετρούλακης, Στάθης, Λογό, Σπύρος Ορνεράκης

κείμενα: Αλ. Κοτζιάς, Γ.Ε. Στογιαννίδης, Π. Κουβελάκης, Μ. Γκανάς, Σ. Κωστόπουλος, R. Caillouis

Είκοσι απαντήσεις στο ερώτημα
ΠΑΤΙ ΓΡΑΦΕΤΕ;

Μπόρχες, Μαρκές, Έκο, Ντυράς, Γκίνσμπουργκ κ.ά.

φωτογραφικό ρεπορτάζ

ΑΘΗΝΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Οι αντιθέσεις ενός χώρου

Σελίδες επικαιρότητας και κριτικής

ρηματολογήσουμε; Μια που το άρθρο του σ. Καρρά στην Αυγή και το κείμενο των 116 δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα από πλευράς εκμετάλλευσης, ιδού η ΕΔΑ. Παίρνουμε ένα πλήρες ιστορικό κάνουμε μια κατευθυνόμενη εξέταση, βάζουμε όποιες τιμές μας συμφέρουν στα ευρήματα και νάσου η διάγνωση κύριοι του Εσωτερικού. Πάσχετε από έλλειψη αυτεπινόησης και ευαισθησίας. Γι' αυτό μιμηθείτε μας. Όμως η δική σου νόσος κυρία ΕΔΑ ξέρεις πως λέγεται; Λέγεται προβολή και πιο λιανά: Έχω ένα πρόβλημα; Το προβάλλω πάνω σου κι έτσι αισθάνομαι λιγότερο προβληματικός.

Αλλά να θυμάστε πως «ο μπροστινός ο γάιδαρος κάνει τον πίσω φρόνιμο»!

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΟΡΙΑ

● Δύο ερωτήματα και μία απορία διατυπώνει ο αναγνώστης μας Δ.Τ. για την ψήφο του κ. Αλευρά στην εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας και μία απορία για τις ψηφοφορίες εκλογής Προέδρου και αναθεώρησης του Συντάγματος.

Ερώτημα 1ο. Είχε η Βουλή αρμοδιότητες ερμηνευτικές του συντάγματος που αποφάσισε ότι η ψήφος είναι έγκυρη; Ερώτημα 2ο: Αν μια άλλη Βουλή μέσα στην πενταετία αποφασίσει ότι δεν είναι έγκυρη η ψήφος του τι γίνεται;

Και επειδή το μυαλό του ανθρώπου είναι υποχθόνιο ακούτε τι σκέψεις με διαπέρασαν.

Είναι λέει στημένα όλα αυτά. Πλειοψηφία αποφασίζει για την εγκυρότητα της ψήφου. Πλειοψηφία είναι δυνατόν να αποφασίσει για τη μη εγκυρότητα.

Αυτό που μου προξενεί κατάπληξη είναι ότι ενώ ο πρόεδρος εκλέγεται με 180 η αναθεώρηση και στις δύο ψηφοφορίες πήρε 182 ψήφους.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

● Με αφορμή εγκύκλιο του νομάρχη Λάρισας για τις εκλογές με θέμα τη «συμπεριφορά και τα ιδιαίτερα καθήκοντα των υπαλλήλων κατά την προεκλογική περίοδο» ο αναγνώστης μας Σ.Α. θέτει τα ακόλουθα ερωτήματα:

Πρώτο ερώτημα:

Ποιοι περιλαμβάνονται στους δημόσιους υπάλληλους, απ' όλες αυτές τις χιλιάδες εργαζόμενων στο δημόσιο;

Δεύτερο ερώτημα:

Τι σημαίνει αυτή η αυστηρή απαγόρευση, από κάθε εκδήλωση υπέρ κάποιου πολιτικού κόμματος και δράσης υπέρ αυτού; Που μάλιστα τιμωρείται από τον υπαλληλικό κώδικα;

Και οι πέντε πρυτάνεις που εκ-

δηλώθηκαν ανοιχτά υπέρ του ΠΑΣΟΚ;

Τρίτο ερώτημα:

Πως συμβιβάζεται η θέση της ΠΑΣΚ για «αναθεώρηση του δημοσιευτικού κώδικα και χορήγηση πλήρων πολιτικών δικαιωμάτων στους δημόσιους υπαλλήλους με την παρούσα διαταγή;

Τέταρτο ερώτημα:

Ο δημόσιος υπάλληλος, παύει να είναι πρώτα απ' όλα ελεύθερος πολίτης αυτής της χώρας, με δικαιώματα που καθορίζονται και προστατεύονται από το σύνταγμα και αφορούν όλους τους άλλους συμπολίτες του;

Μήπως χρησιμοποιούνται οι δημόσιοι υπάλληλοι κάθε φορά, ν' αποτελούν τη στέρεη εκλογική βάση κάθε κόμματος - κυβερνήσης;

...ΚΑΙ ΜΕΤΕΚΛΟΓΙΚΑ

● Πολλά γράμματα πήραμε όμως και για τα αποτελέσματα των εκλογών. Πολλοί αναγνώστες μας, μας έγραψαν τις απόψεις τους για τα εκλογικά αποτελέσματα, τη στάση των κομμάτων, τις εκτιμήσεις τους για τα κόμματα, και κυρίως για το ΠΑΣΟΚ και την Αριστερά. Το ΑΝΤΙ θα φιλοξενήσει σταδιακά όλες τις επιστολές των αναγνωστών μας, στα πλαίσια βέβαια του χώρου που διαθέτει και στο βαθμό που δεν υπάρχει ταυτόσημη επιχειρηματολογία ή επικάλυψη απόψεων, οπότε δεν θα μπορούμε να τις δημοσιεύσουμε ολόκληρες, αλλά αποσπάσματά τους.

ΑΝΤΙΔΕΞΙΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ;

Ο αναγνώστης μας Σάββας Χαρόπουλος, με αφορμή την «Αυγή» της 3-6-85 σημειώνει τα εξής μεταξύ άλλων:

Όταν η Αριστερά γλεντάει αγκαλιά με τους φωνα-φασίζοντες του «Δεν είμαστε καλά, δεν έχουμε μυαλό είμαστε άρρωστοι με το σοσιαλισμό. Θα γίνουμε καλά, θα βάλουμε μυαλό όταν πάρουμε 100%».

Όταν η Αριστερά χαιρετάει γιατί το 1985 παίρνει (ΚΚΕ εσ. + ΚΚΕ + ΕΚΚΕ + ΕΔΕ + ΕΠΑΝ. ΑΡ.) τόσο όσο το 1930 ή το 1954...

Όταν η Αριστερά δεν βλέπει ότι από 36% η Δεξιά πήγε 41%...

Όταν η Αριστερά δεν μπορεί να καταλάβει την χαρά των Αμερικάνων για τη συρρίκνωσή της (γιατί αν την καταλάβαινε δεν θα πανηγύριζε)...

Όταν η Αριστερά συνεχίζει να βαυκαλίζεται επειδή έστειλε ένα βουλευτή στην Βουλή...

Όταν με λίγα λόγια η Αριστερά από Αριστερά μετατρέπεται σε Αντιδεξιά...

Τότε η ΑΥΓΙΑΝΗ έχει δικαιοσύνη, και ο πρωτοσέλιδος τίτλος της στις 3/6/85 είναι πέρα για πέρα αληθινός: ΝΙΚΗΣΕ (Ο ΛΑΟΣ ΚΑΙ) Η ΑΥΓΙΑΝΗ...

Κρίμα...

ΠΕΡΙ ΔΙΔΗΜΜΑΤΩΝ

● Με τίτλο «29 κατασκευαστές διλημάτων σας συνιστούν: ΚΑΛΛΙΟΠΗ» ο αναγνώστης μας Δ. Πάππας σχολιάζοντας το εκλογικό αποτέλεσμα σημειώνει μεταξύ άλλων:

Φιλικό ΑΝΤΙ,

Στο Υστερικό ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ διλήμμα ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ ή ΜΠΟΥΡΔΑΡΑ ο ελληνικός λαός απάντησε τελεσίδικα. Έθεσε τη Ντέπυ στο χρονοντούλαπο της Υστερίας και την Καλλιόπη στη Βουλή.

Ως γνωστόν τη νίκη της Καλλιόπης έκρινε σε σημαντικό βαθμό η ψήφος των αριστερών.

Υστερα από αυτό το εκλογικό αποτέλεσμα οι αριστεροί όλης της χώρας, άγονης και γόνιμης, επανόρθωσαν το Υστερικό Λάθος «Τι Παπάγος, τι Πλαστήρας» που είχε διαπράξει η ηγεσία τους το 1952. Έτσι αυτή τη φορά γλύτωσαν τις εξορίες και τώρα είναι ελεύθεροι να κάνουν τα μάνια τους στα ξερονήσια του Αιγαίου, για να δουν τι έχασαν κι από κοντά.

Ωστόσο κανείς δεν δύναται να εκτιμήσει ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα των εκλογών στην περίπτωση που η ΤΑΥΡΙΑΝΗ υποστήριζε τον Μητσο + Τάκη και όχι τον Αντρεσσώφ... Προτείνω λοιπόν σαν ελάχιστη προσφορά

τιμής στη Νυχτερίδα που συνέβαλλε αποφασιστικά στον κιτρινισμό του Τύπου και τον κρεττινισμό του τόπου να εκδοθούν οι νέες σειρές ΔΕΚΑΡΙΚΩΝ με τις μορφές των Κουρήδων στις δύο όψεις τους. Το μέτρο αυτό θα είχε και προφανείς οικονομικούς στόχους:

α) θα καθιστούσε το ΔΕΚΑΡΙΚΟ εθνικό νόμισμα, και

β) θα συντελούσε στην αυτόματη υποτίμηση του εθνικού νομίσματος με ευρύτατη λαϊκή συναινέση και μικρό πολιτικό κόστος, πράγμα το οποίο θα βοηθούσε τις εξαγωγές μας να αυξηθούν με αποτέλεσμα τη δραστική μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών.

Δημήτρης Πάππας

● Με τίτλο «Παναγία Σουμελά Όλα Καλά (ΠΑΣΟΚ)» ο αναγνώστης μας Γ. Σακιώτης σημειώνει μεταξύ άλλων στο γράμμα του:

...Το δε Καστρί του, εσεισή από τις ιαχές και τα κορναρίσματα, τις φωνές και τα συνθήματα όπως εκείνο το εξάισιο «έλα έξω αρχηγέ», σαν να μην είχε προϋπάρξει αρχηγός, σα να ανέλαβε να φτιάξει την Αλλαγή (της πάνας) από το βράδυ της προηγούμενης.

Κι οι αγωνισθέντες στην Εθνική Αντίσταση, κι οι διαβασάντες φανατικά την «Αυριανή», και οι

Πάλι έχασες ν' αγοράσεις βιβλία για τις διακοπές...

Μη στενοχωριέσαι, βιβλία του ΟΔΥΣΣΕΑ μπορούμε να βρούμε κι εδώ...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΚΑΙ ΦΕΤΟΣ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ
ΜΑΖΙ ΣΑΣ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ
Σε όλα τα πρακτορεία εφημερίδων

στριμωχθέντες ως κηπουροί στα ΙΚΑ άνευ κήπων, κι οι βολευθέντες τους τελευταίους μήνες στις υπηρεσίες, κι οι λαβόντες δάνεια στεγαστικά, κι αυτοί ακόμη οι εκδιωχθέντες από χρόνια, κι οι προβληματισθέντες Αριστεροί που ήπιαν γάλα πολωτικό, κι οι στριμωχθέντες ακόμη στα παραβάν, αλλά κι οι συνουσιασθέντες κι οι συνουσιασμένες δια της Χάμιλτον Κόμπαν Ες Εϊ, άφψαν ήχο ανακούφισης μεγάλης, γιατί η Αλλαγή, που έμεινε στη μέση (τρισημίση και κάτι, χρόνια) θα συνεχιζόταν πιο εντατικά αυτή τη δεύτερη τετραετία και θα ολοκληρωνόταν, για να μάθουμε πια στην τρίτη τετραετία, κ.ο.κ., πάλι δηλαδή τα ίδια...

● «*Άδολη νίκη σε βάρος της Αριστεράς*» έχει τίτλο στην επιστολή - άρθρο που μας έστειλε ο Α. Βοχαΐτης από την Κόρινθο. Να τι σημειώνει μεταξύ άλλων:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»
Πύρεια νίκη πέτυχε το ΠΑΣΟΚ, στις τελευταίες εκλογές, «αφού κέρδισε με τον ληστρικό εκλογικό νόμο, σε βάρος της Αριστεράς, της μόνης συνεπούς δύναμης αλλαγής», κλέβοντάς της πολλούς ψήφους με το γνωστό εκβιαστικό τρόπο της κινδυνολογίας, ενώ η Δεξιά κέρδισε σε ποσοστά σε σχέση με τις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές του '81.

Τώρα φάνηκε πλέον καθαρά που το πάει το ΠΑΣΟΚ. Με τον δικοματισμό, αντικομμουνισμό, τα παλαιοκομματικά τερτίπια, την κινδυνολογία, ψιθύρο «ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά», το όργιο διορισμών και υποσχέσεων από τον κρατικό μηχανισμό, και το αποκορύφωμα χολιγουντιανού τύπου προεκλογικής φίστας, πολιτικός χουλιγκανισμός, τύπου ποδοσφαιρικών ομάδων, βρισίδι, και άφθονη λασπολογία τύπου «Αυριανής», και κούφια λόγια των δύο μονομάχων, κοκορομαχίες από τα μπαλκόνια, ενώ συμφωνούσαν σ' όλα τα βασικά θέματα εσωτερικά και εξωτερικά, δείχνουν τον κατήφορο που πήρε το ΠΑΣΟΚ, βαδίζοντας όλο και

δεξιότερα, όπως άφησε να εννοηθεί από τις δηλώσεις του στους «Τάιμς Ν. Υόρκης» λίγες μέρες πριν των εκλογών ο κ. Παπανδρέου, όπου δήλωσε συνεννόηση και προσκόλληση στην Δύση «που εγκατέλειψε τον λίγο μαρξισμό που είχε σαν βιτρίνα, δηλώνοντας πίστη σ' ένα ουτοπικό σοσιαλισμό»!

Δυστυχώς η κομμουνιστική Αριστερά, η μόνη συνεπής Αριστερά σήμερα στην Ελλάδα, (γιατί το ΠΑΣΟΚ δεν θεωρείται σήμερα αριστερό κόμμα, ούτε καν ρεφορμιστικό, σοσιαλδημοκρατικού τύπου) δεν κατόρθωσε να πάρει μια υπολογίσιμη δύναμη, γύρω στους 25-30 βουλευτές, που και με το σημερινό καλπονοητικό εκλογικό νόμο, θα τους έπαιρνε εάν ανέβαζε το ποσοστό της στο 12-13%.

Ο αγώνας βέβαια θα συνεχιστεί από τις συνεπείς αριστερές δυνάμεις μέσα στους κοινωνικούς, εργατικούς και πολιτικούς αγώνες που είναι μπροστά μας, και θα δώσει την ευκαιρία, στους για μια ακόμη φορά, τρέφοντες αυταπάτες Αριστερούς που ψήφισαν ΠΑΣΟΚ, να συνειδητοποιήσουν ότι μόνο μια δυνατή παρουσία στη Βουλή της κομμουνιστικής Αριστεράς, μπορεί να κρατήσει από τον κατήφορο που πήρε το ΠΑΣΟΚ. Τέλος χρειάζεται μια πιο αυστηρή κριτική της πολιτικής της κυβέρνησης από την κομμουνιστική Αριστερά στη Βουλή.

Φιλικά
Α. Βοχαΐτης
Κορινθία

Ένα καλοκαίρι Kitsch

● *Επικαιρο πάντα, το γράμμα του φίλου μας:*

Μέσα σε μια χώρα, που στο κάθε της βήμα το kitsch κυριαρχεί ανακάλυψα και το καλοκαίρι kitsch. (Αλήθεια, τώρα αναθεματίζω το ANTI: πολλά γεγονότα, ίσως όλη μας η ζωή να 'ναι ένα kitsch).

Kitsch καλοκαίρι με:

Πάρτι δυτικού τύπου που καταλήγουν σε Γλυκερία ή παραδοσιακά πανηγύρια με κατάληξη τα «παπάκια». Γιορτή του εξοχικού αγίου, λειτουργία, άρτος, ύψωση της εικόνας, φαγητό, ασπασμός της εικόνας, το άσπρο παντελόνι, που λερώθηκε από το κρασί. Το τοπικό καλοκαιριάτικο τουρνουά ποδοσφαίρου με τις τουαλέτες των αδιάφορων «δεσποινίδων» και την απορία: «γιατί δεν την πιάνει με τα χέρια;» Η βόλτα στην ξαφνικά ζωντανή κωμόπολη μας, ο φραπέ στην καφετέρια, απ' εδώ τα αγοράκια απ' εκεί τα κορίτσια. Η θέληση για διασκέδαση και η στύφη αυριανή γεύση απογοήτευσης.

Η κάθε παραλία, η κασέτα των Doors στο μαγνητόφωνο, το Αμερικανάκι που πετάει το Φρίσμπι

και το καμάκι που παίζει ρακέτες. Γύρω μου χιλιάδες άνθρωποι γελούν, τρέχουν αγχώονοι, σκέπτονται κι εγώ με τα γουόκμαν μόνος μου τους διώχνω. Δεν κάθομαι και στον ήλιο. Η παλιά συμμαθητική παρέα με τις χίλιες αναμνήσεις και το συνεχώς συνεχόμενο ξεμάκρυνμα. Η νέα φοιτητριούλα, που διηγείται τις τόσες καινούργιες εμπειρίες της για ώρες κι ας είναι ακόμα στην αρχή. Η αθλητική τσάντα που ανοίγει και βγάζει έξω αντηλιακό, ρακέτες, μπαλάκι, πεσέτα, γυαλιά ηλίου, τσιγάρα, φωτιά, γουόκμαν, εφημερίδα, την κασέτα του John Lennon και του Νταλάρα, το βιβλίο του Μάρκες: «Η αθάνα Ερέντιρα», χτένα. Τα γυαλιά που εστιάζουν στο κορίτσι απέναντι που φοβάται να βρέξει τα μαλλιά του στη θάλασσα. Το μπουκάλι της Coca-Cola που το παιδάκι, το γεμίζει θάλασσα και πάλι από την αρχή, αφού το αδειάσει. Το άγχος των εξετάσεων του Σεπτέμβρη. Το μαύρισμα με αντιλιακό ή όχι. Τα άγνωστα πρόσωπα που θα μάθουμε ποια είναι. Ο κρυφός πόθος για το «παιδί» που δεν χορταίνει τη θάλασσα. Ο απόηχος των προσφάτων εκλογών και η ένταση της φωνής. Οι παρέες που κατευθύνονται για δροσιστικό και τσιγάρο. Στο βάθος το λιμάνι που το βράδυ μας διώχνει με την αιχμία μυρουδιά του.

Στο πάρτυ του κολλητού προς τιμήν της αγαπημένης του. Από νωρίς ετοιμασίες, τα πιοτά η μουσική, τα φωτορυθμικά, προβλέψεις για το ποιες «γκόμενες» θα 'ρθουν. Νωρίς το βράδυ αγωνία για την επιτυχία. Στις 10 φίσκα από κόσμο. Ο D.J. ιδρώνει να βρει τραγούδι κατάλληλο για να συγκινήσει το κορίτσι, που έχει βάλει στο μάτι, ενώ δεκάδες ψωνισμένοι του ζητάνε από «μπλουζ» ως την κασέτα Νο 2 της Discotec "Stromboli" του Ηρακλείου. Τελικά καταλήγει στο Relax. Τα κορίτσια του χωριού στην άκρη μαζεμένα ψιλή κουβέντα και ερωτηματικό για το αν θα τις φλερτάρει κανείς. Τ' αγόρια σνομπάρουν. Οι Αμερικανίδες ευδιάθετες, χωρίς αναστολές προτιμούνται. Στις 12 θα μείνουν αυτές που δεν το παίζουν ύφες. Κάπου όμως βρίσκω τον εαυτό μου ανικανοποίητο κι από αυτό το βράδυ, που το περίμενα τόσες μέρες. Στο τέλος πιάνω το πικαπ και τις κασέτες μου. Κλείνουν τα φώτα. Φεύγω.

Αφιερώνεται στο «Αντί», που με βοήθησε να δω τον κόσμο με τη ματιά του άσημου. Πιστεψέ με. Έστω και χωρίς τελικό αποτέλεσμα ικανοποίησης το Kitsch είναι η ζωή μου. Ακόμα το αφιερώνω στη Μαρία και τις συγκάτοικές της. Μαρία, μια άλλη αίσθηση του kitsch από Κάρπαθο αυτή τη φορά...

Δάσκαλος
Βασίλης Διακοβασιλίδης
Καστελλόριζο

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σπαρτάκου 9, Καλλιθέα
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτική επιχείρησις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαρ. 850 δρχ. · Ετήσια 1.700
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 6.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη · Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 13
ετήσια: δολ. 26
Η.Π.Α. · Καναδάς · Αν. Ασία ·
Αυστραλία · Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 15
ετήσια: δολ. 30

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 70
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 100

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819

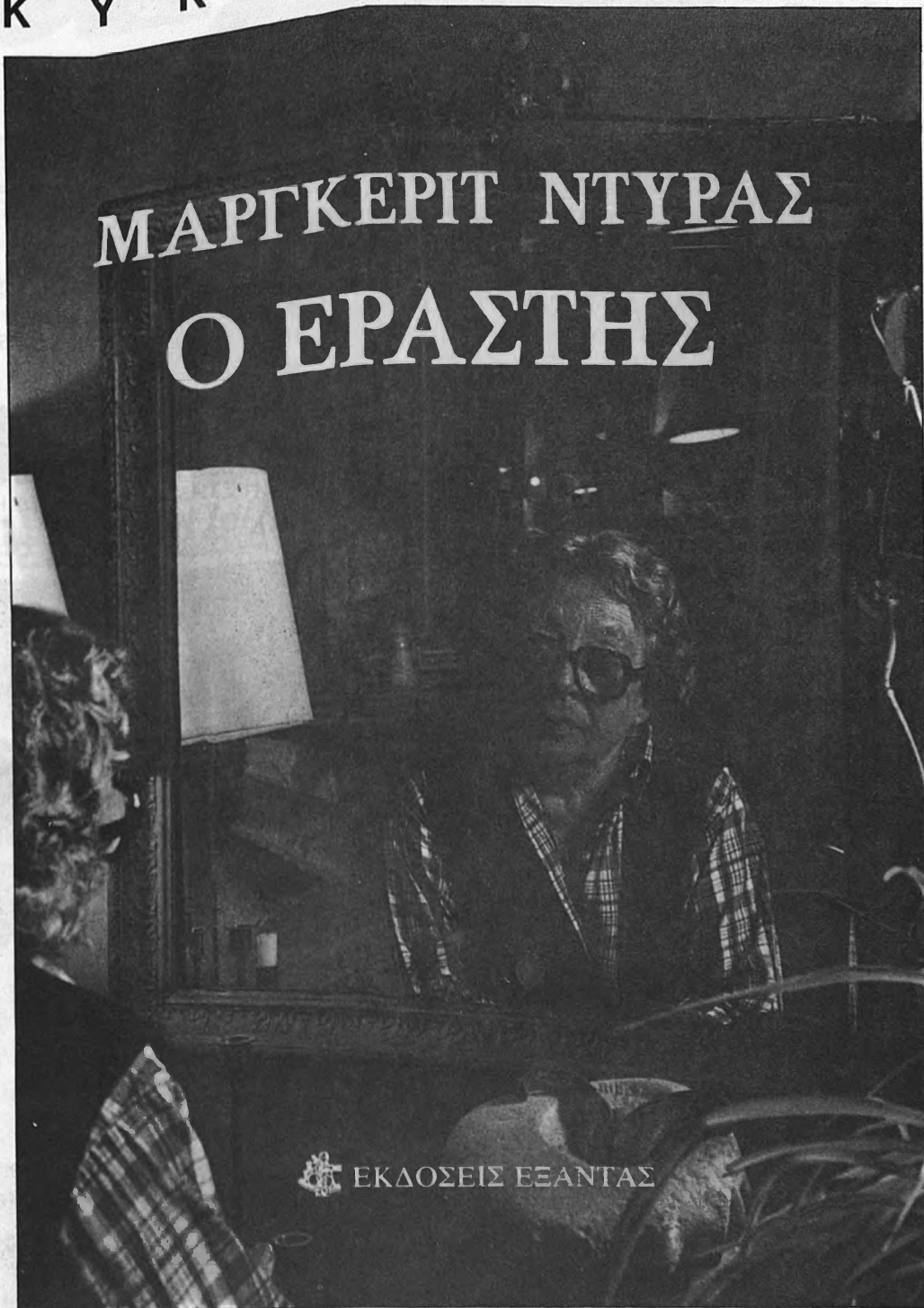
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

ΒΡΑΒΕΙΟ ΓΚΟΝΚΟΥΡ 1984
ΜΟΝΟ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΠΟΥΛΗΣΕ
1.000.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΣΕ 8 ΜΗΝΕΣ

Κ Υ Κ Λ Ο Φ Ο Ρ Η Σ Ε

ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ ΝΤΥΡΑΣ
Ο ΕΡΑΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΑΝΤΑΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑ 1 ΤΗΛ. 36.04.885 106.81 ΑΘΗΝΑ

«ΚΑΤΙ ΤΟ ΩΡΑΙΟΝ»!

Επιτέλους, ένα βιβλίο για την ελληνική κακογουστιά (κιτς), ένα βιβλίο «περιήγηση» στον κόσμο του φτηνού γούστου όπως διαμορφώνεται μέσα στην καθημερινή ζωή, την ελληνική ζωή, τη δική μας ζωή. Με κείμενα και φωτογραφίες που παρουσιάζουν ανάγλυφα το «κιτς», ένα φαινόμενο «γραφικό» αλλά και επικίνδυνο. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίο»

Μέσα στις σελίδες του θα δείτε να παρελαύνουν... η Πατρίς, η Θρησκεία, η Οικογένεια, η Κοινωνία, η Επικοινωνία, η Πολιτική, η Τέχνη. Το κιτς υπάρχει γύρω μας, σ' όλη την Ελλάδα: από το Διδυμότειχο μέχρι τα Φιλιατρά και από τα Γιάννενα μέχρι τη Λάρισα και —φυσικά— την Αθήνα.

Ειδικά άρθρα και πάνω από 1.000 φωτογραφικά θέματα, αποκαλύπτουν, διακωμωδούν και καταγγέλλουν το κιτς δημιουργώντας ένα μοναδικό λεύκωμα επίκαιρο, ενδιαφέρον, απολαυστικό. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίο»

Η παρέλαση του κιτς συνεχίζεται. Ανακαλύψτε το κιτς σε κορνίζες, γκομπλέν, μπιμπελό, χαλκοτεχνήματα, χόμπι, τουριστικά σουβενίρ, εικονίτσες, προσκλητήρια, τάφους, πλαστικά λουλουδία, εκκλησίες, είδη για γάμους και βαφτίσια, φωτιστικά, τηλέφωνα, εξώφυλλα βιβλίων, αθλητικό και πολιτικό Τύπο, παιδικά είδη, καρτ ποστάλ, ντίσκο, φαγάδικα, ταβέρνες, πιτσερίες, μόδα, αυτοκίνητα, μαγαζιά, σπίτια, έπιπλα... Αλλά κιτς υπάρχει και στο πορνό, στο αθλητικό ή πολιτικό πανηγύρι, στο τραγούδι, το σινεμά, το θέατρο, την τηλεόραση, τη διαφήμιση... Το κιτς υπάρχει παντού και παραμονεύει... **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίο»

Για το κιτς σε όλες του τις μορφές γράφουν οι: Χρ. Βακαλόπουλος, Χρ. Γιανναράς, Περ. Γιαννόπουλος, Μ. Γιουρπούλου, Δ. Κούτσικου, Α. Κυριακίδου - Νέστορος, Α. Κολτσιδο-Μ. Μποσταντζόγλου, Δ. Πικιώνης, Δ. Ραυτόπουλος, Π. Μαρτινίδης, Δ. Σκάλος και Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας. Προλογίζει η υπουργός Πολιτισμού και Επιστημών Μελίνα Μερκούρη. **Ωραίο βιβλίο!**

Τι είναι «ΚΙΤΣ»

Η λέξη kitsch έχει γερμανική προέλευση προέρχεται από την ιδιωματική φράση kitschen που σημαίνει «πασαλείβω». Το επίθετο kitsch στην τέχνη χρησιμοποιήθηκε για το χαρακτηρισμό του ευτελούς, του φτηνού, του κακόγουστου.

ΕΚΔΟΣΗ:
«ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ ΑΝΤΙ»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΕΣ

Δεινοκράτους 131, Αθήνα 115 21
Τηλ. 72.29.237

«Κάτι το ωραίο»

Με φωτογραφικό υλικό που βασίζεται σε ρεπορτάζ των Χρ. Βλάχου, Τ. Βρεττού και Λ. Μισούλη και εμπλουτίστηκε από αρχειακό υλικό πολλών επαγγελματιών και ερασιτεχνών φωτογράφων. **Ωραίο βιβλίο!**

«Κάτι το ωραίο»

Ένα βιβλίο ντοκουμέντο!

Μια έκδοση των «Φίλων του περιοδικού ΑΝΤΙ»

- 360 σελίδες • 1059 έγχρωμες και μαυρόασπρες φωτογραφίες
- Σε σχήμα 21 x 28 πανόδετο

ΚΑΤΙ ΤΟ «ΩΡΑΙΟΝ»

ΜΙΑ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΚΟΓΟΥΣΤΙΑ.

Ωραίο βιβλίο!

